

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

EESTI TELE- JA RAADIOAJAKIRJANIKE
KÄSITLUSI AVALIKKUSEST

Bakalaureusetöö (4 AP)

Eger Ninn
Juhendaja: Maarja Lõhmus, Ph.D.

Tartu
2009

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS.....	4
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD.....	5
1.1. AVALIKKUS.....	5
1.1.1. Avalikkuse tunnused ja roll	6
1.1.2. Avalik arvamus.....	9
1.2. ROLLID AVALIKKUSES	13
1.2.1. Aktiivne ja osavõtlik avalikkus	13
1.2.2. Meedia roll avalikkuse aktiveerijana	16
1.2.3. Meedia mõju avalikule diskussioonile.....	18
1.2.4. Avalik-õiguslik meedia kui usaldus	19
1.3. AVALIKKUSE MUUTUMINE.....	23
1.3.1. Avalikkuse teke ja areng	23
1.3.2. Pseudoavalikkus.....	29
2. UURIMISEESMÄRGID JA MEETOD	32
2.1. UURIMISKÜSIMUSED	32
2.2. VALIM.....	33
2.3. MEETODI KIRJELDUS	34
3. PEAMISED UURIMISTULEMUSED.....	36
3.1. KUIDAS AJAKIRJANIKUD TAJUVAD AVALIKKUST	36
3.1.1. Mis on avalikkus?.....	36
3.1.2. Avalikkuse ülesanne.....	38
3.1.3. Avalikkuse toimimine.....	39
3.1.4. Avalikkuse muutumine.....	43
3.2. KUIDAS AJAKIRJANIKUD ENNAST AVALIKKUSSE PAIGUTAVAD	48
3.2.1. Keda ajakirjanik esindab?	48
3.2.2. Ajakirjaniku roll.....	50
3.2.3. Eesti ajakirjanduse roll.....	52
3.2.4. Ajakirjaniku rolli muutumine	54
3.3. KUIDAS AJAKIRJANIKUD ENNAST TEGUTSEJANA MÄÄRATLEVAD	55
3.3.1. Vahur Kersna.....	56
3.3.2. Ainar Ruusäär.....	56
3.3.3. Liina Kusma.....	58

3.3.4. Maire Aunaste	58
3.3.5. Kaja Kärner	60
3.3.6. Martin Viirand.....	62
3.3.7. Riina Eentalu	63
3.3.8. Tiina Rebane	64
3.3.9. Mariina Mälk	65
3.3.10. Mart Ummelas.....	66
3.3.11. Aarne Rannamäe	68
3.3.12. Uku Toom.....	69
3.3.13. Silvia Karro	70
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	73
4.1. METOODIKA KRIITIKA	73
4.2. VASTUSED UURIMISKÜSIMUSTELE	75
4.3. DISKUSSIOON	81
KOKKUVÕTE	84
SUMMARY	87
KASUTATUD ALLIKAD	89
LISAD	92
LISA 1. INTERVJUU KAVA	92
LISA 2. INTERVJUUDE TRANSKRIPTSIOONID	94
<i>Vahur Kersna – intervjuu</i>	94
<i>Ainar Ruussaar – intervjuu.....</i>	102
<i>Liina Kusma – intervjuu.....</i>	121
<i>Maire Aunaste – intervjuu</i>	140
<i>Kaja Kärner – intervjuu</i>	162
<i>Martin Viirand – intervjuu</i>	182
<i>Riina Eentalu – intervjuu.....</i>	198
<i>Tiina Rebane – intervjuu</i>	213
<i>Mariina Mälk – intervjuu</i>	228
<i>Mart Ummelas – intervjuu.....</i>	241
<i>Aarne Rannamäe – intervjuu</i>	261
<i>Uku Toom – intervjuu.....</i>	279
<i>Silvia Karro – intervjuu.....</i>	296

SISSEJUHATUS

Käesolev bakalaureusetöö käsitleb Eesti avalik-õigusliku televisiooni ja raadio ajakirjanike vaateid avalikkusest ning selle funktsioonidest. Oluline rõhk on ajakirjanike enesetunnetusel, ehk siis sellel, kuidas ajakirjanikud ise ennast avalikkuses tajuvad, millisesse rolli nad ennast paigutavad ning milline on nende enda panus avalikkuse kujundamisel. Meedia on avalikkuse jaoks eluliselt oluline väljund ning ajakirjanikud on need tegelased avalikus ruumis, kelle käes on suurem võim suunata avalikkust ning muuta avalikku arvamust.

Valdkonna uurimine on oluline, kuna avalikkuse kujundajate seisukohtade mõtestamine aitab paremini aru saada ühiskonnast ning sotsiaalsest reaalsusest. Bakalaureusetöö peamiseks eesmärgiks on lahti mõtestada pikka aega ajakirjanduses (ja avalikus sfääris) aktiivselt tegutsenud inimeste arusaamad meid ümbritseva süsteemi tajumisel.

Selleks, et ära seletada inimese arusaamu millestki nii abstraktselt, kui seda on avalikkus, tuleb analüüsis lähtuda millestki konkreetsest ja n-ö käegakatsutavast, siinpuhul ajakirjaniku tööst ja saadetest. Uurimisöö raames intervjueerisin 2007. aasta kevadel 13 tele- ja raadioajakirjanikku, kes on Eesti meediamaastikul tegutsenud juba ligi 20 aastat, alates demokraatliku ühiskonna avalikkuse algusaegadest.

Kasutatud on kvalitatiivset uurimismeetodit – semistruktureeritud intervjuud. Kuna bakalaureusetöö maht (4 AP) on piiratud, käsitlen vaid avalik-õigusliku televisiooni ja raadio ajakirjanikke, jättes kõrvale erameedia ning kirjutavate ajakirjanike seisukohad.

Töö lähtekohtadena annan esialgu teoreetilise ülevaate avalikkuse käsitlustest, selle erinevate gruppide olulisematest funktsioonidest ning ajakirjaniku rollist avalikkuses. Töös puudutan põgusalt ka posttotalitaarse ühiskonna avalikkust ning Eesti avalikkuse muutumist, aga ka avalik-õigusliku meedia rolli avalikkuses. Lisaks teoreetilistele lähtekohtadele tutvustan uurimistöö metodoloogiat, millele järgneb peamiste analüüsitulemuste ja -järeldeste esitlus lähtuvalt ajakirjanike vastustest.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Teoreetilise osa esimeses alapeatükis arutlen erinevate avalikkuste, sh kodanikuühiskonna ehk kriitilise avalikkuse käsitluse üle, teises alapeatükis toon välja ajakirjanduse ja ajakirjanike rolli avalikkuses ning vaatlen veidi ka Eesti avalik-õiguslikku meediat ning kolmandas alaosas käsitlen Eesti ja üldise avalikkuse muutumist, nii posttotalitaarse ühiskonna seisukohalt, kui ka pseudo- ja kriitilise avalikkuse kontseptsioonist lähtuvalt.

1.1. AVALIKKUS

Selleks, et avalikkust mõista, tuleb kõigepealt lahti seletada avalikkuse määratlus, seda mõjutavad ja määravad tegurid, avalikkuse roll ühiskonnas, väljund ning mõju ühiskonnale, võttes arvesse avalikkuse dünaamikat, selle eri grupe ja osasid ning keerukust ja avaliku arvamuse kujunemise protsessi. Avalikkust on võimalik käsitleda, lähtuvalt erinevatest lähenemistest, kas kui teatud ühist ruumi ehk sfääri või kui üksikindiviididest koosnevat kogumit. Näiteks võib avalikkus olla üksikutest kodanikest koosnev kogum, kes on suunatud otsustamisele ning ühiskonnaprotsesside mõjutamisele.

Avalikkuse mõistet võib käsitleda lähtudes neljast aspektist:

- avalikkus kui üldsus, avaliku arvamuse kandja
- avalikkus kui poliitiline põhimõte
- avalikkus kui avalik sfäär
- kriitiline avalikkus kui sotsiaalse seose liik: konsensuseni viiv avalik ratsionaalne arutelu

(Vihalemm, 2006).

1.1.1. AVALIKKUSE TUNNUSED JA ROLL

Akadeemilise avalikkuse diskursuse üks suurim mõjutaja on olnud saksa filosoof ja sotsioloog Jürgen Habermas oma teosega „Strukturwandel der Öffentlichkeit” (1962/1990; tõlkes „Avalikkuse struktuurimuutus”, 2001). Habermas mõistab kodanlikku avalikkust eeskätt publikuks koondunud eraisikute sfäärina. Kodanikud aga kasutavad võimude poolt reglementeeritud avalikkust avaliku võimu enese vastu, et vaielda suhete üldiste reeglite üle. Eriomane on sellise poliitilise vaidluse meedium – avalik arutelu (*Räsonnement*). Saksa keeletarvituses säilitab see sõna selgelt kaks vastandlikku poleemilist nüanssi: apelleerimise mõistusele ja samal ajal mõistuse põlgliku alavääristamise iriseva targutamisena.

Kodanlikus avalikkuses puutuvad publikuna omavahel kokku eraisikud. Avaliku arutelu enesemõistmist suunavad iseloomulikul viisil privaatsed kogemused, mis pärinevad väikekodanliku intiimsfääri publikule orienteeritud subjektiivsusest. Ning juba enne, kui avalikkus võtab riigi ja ühiskonna vahelises pingeväljas endale konkreetsed poliitilised funktsioonid, kujundab see subjektiivsus nii-öelda oma publiku (Habermas, 2001).

Sotsiaalriiklikel massidemokraatidel on nende normatiivse enesemõistmise kohaselt õigus pidada end liberaalse õigusriigi põhimõtete jätkajaks üksnes niikaua, kui nad võtavad tõsiselt poliitiliselt toimiva avalikkuse nõuet. Avalikkuse normatiivseks tunnuseks Habermasi järgi on ratsionaalne argumentatsioon ja kriitiline diskussioon, mille puhul ühe argumendi tugevus on olulisem kui ühe identiteedi tugevus (Habermas, 2001). Habermasi käsitlest saab välja tuua neli erinevat avalikkuse vormi, vastavalt sellele, kuidas on arenenud ühiskond: hellenistlik avalikkus, representatiivne avalikkus, kodanlik (ehk kriitiline) avalikkus ja toodetud avalikkus (seda vormi saab käsitleda valimiste kontekstis).

Avalikkuse käitumisprotsessi mõjutavad põhiliselt kolm tegurite rühma. John Dewey rõhutas 20ndatel, et avalikkus on inimeste hulk, mis kujuneb mingist lahendamist vajavast probleemist ajendatuna. Siia alla käib ka John Tayloriga käsitlus jagatud kujutlustest. Soome professor Hannu Nieminen räägib reservuaari võrdlusest – avalikkuse näol on tegemist arusaamade, tunnete ja kujutluste reservuaariga, millest

midagi esile kerkib. Avalikkuse liikmete ühisosa moodustavad mälu, kujutus ja teadmine. See ühisosa on vajalik selleks, et oleks võimalik arutus. Poliitiline aspekt selle rühma juures on valmidus otsustada edasine asjade käik, otsida lahendust. Kolmanda rühma moodustab kriteerium, et on olemas ühine kommunikatiivne ruum.

Nieminen (2006) käsitleb avalikkust, kui demokraatliku valitsemise vahendit ja regulatsiooni ideed, mis mängib olulist osa ka kaasaegses liberaalse demokraatia enesemõistmises. Väljapaistva kommunikatsiooniteoretiku Denis McQuaili sõnastiku järgi tähistab avalikkus nimisõnana ühiskonna või piirkonna vabade kodanike üldkogumit. Mõiste sisu on tugevasti mõjutanud demokraatlik teooria, kuna vabadus ja (õiguste) võrdsus on tavapäraselt kättesaadavad vaid demokraatias. Tõelise avalikkuse liikmetel on demokraatia puhul õigus koguneda, mõtteid vahetada, organiseerida ja kõigil teemadel oma arvamust avaldada ning valitsus on aruandekohustuslik avalikkuse kui terviku ees vastavalt kokkulepitud protseduuridele. Avalikkuse mõiste lai kandepind on üks põhjusi, miks avaliku kommunikatsiooni suhtes on demokraatlikus ühiskonnas kehtestatud teatav kaitse- ja austusenõue (McQuail 2000: 439).

McQuail toob välja ka Herbert Blumeri käsitluse avalikkusest. Peale avalikkuse on Blumer käsitlenud veel kahte sotsiaalset kooslust moodsas ühiskonnas – mass ja rahvahulk. Avalikkuse põhilised tunnusjooned Blumeri järgi – tõenäoliselt suhteliselt suur, väga hajali ja vastupidav. See kujuneb enamasti avalikus elus üleskerkinud probleemi või sündmuse tõttu ning selle peamiseks eesmärgiks on edendada teatud huvi või arvamust ning saavutada poliitilisi muutusi. „See on demokraatlikus poliitikas oluline element, mis tugineb ideaalile, et avatud poliitilises süsteemis on võimalik ratsionaalne diskursus. Avalikkus koosneb tihti rahvastiku enamiformeeritud osast” (McQuail 2000: 37).

Price (1992) selgitab avalikkust läbi sotsioloogiliste omaduste muutuvana ning kirjeldab avalikku arvamust läbi kollektiivse käitumise. Keskne idee seisneb selles, et avalikku arvamust on võimalik vaadelda kui väiksemat osa suuremast sotsioloogilisest protsessist. Avalik arvamus on mehhanism, mis aitab ühiskonnal läbi diskussioonide ja debattide muutuvates oludes toime tulla. Tähelepanelikult on vaatluse alla võetud ka mõiste avalik teema, ehk siis on vaadeldud, kuidas avalikkus, kui pidevalt arenev sotsiaalne kogukond, teoreetiliselt ennast aja jooksul vormib, spontaanselt

argumenteerides, diskuteerides ja mingi teema puhul kollektiivselt vastandudes. Sellise avalikkuse kontseptsiooni puhul on kasutatud mõistet diskursiivne mudel.

Price (1992) viitab ka Parki käsitlusele avalikkusest, mis on ennekõike avalikkuse ja rahvahulga võrdlus, et avalikkuse tunnusteks on oponentimine ja ratsionaalne diskursus, ning et avalikkus tekib vastusena teemale. Veel üheks oluliseks tunnuseks on see, et inimene, kes on osa avalikkusest, peab olema suuteline mõtlema ning arutlema.

Parki käsitlust arendas edasi ja täpsustas Herbert Blumer, kes väitis, et mõistet avalikkus kasutatakse juhul, kui räägitakse grupist inimestest, kes a) on vastandunud teemaga, b) ei tea täpselt, kuidas teemasse suhtuda või c) osaleb diskussioonis selle teema üle. Erimeelsused ja diskussioon äratavad avalikkuse ellu. Probleem sunnib inimesi kollektiivselt tegutsema, aga puuduvad traditsioonid, normid ja selged reeglid, kuidas tegutseda; avalikkusel ei ole piisavalt sarnaseid omadusi ühiskonnaga ning avalikkuse liikmetel ei ole fikseeritud staatuslikke rolle (Price 1992).

Blumeri järgi muutuvad argument ja vastuargument vahenditeks, läbi mille luuakse avalik arvamus. Kaasatud inimesed ja grupid peavad arvestama üksteise positsioonidega ja olema alati leidmaks kompromissi, et määrata vastuvõetav kollektiivse tegutsemise suund. Samas tõi ta ka kiiresti täienduseks asjaolu, et avalik debatt võib varieeruda seinast sein – väga emotsionaalsest ja eelarvamuslikust kuni väga intelligentse ja mõistlikuni.

Lippmann (1922) kirjeldab, et ühest küljest moodustub avalikkus huvigruppidest, kes on sügavalt huvitatud teema lahendist ja kes võtab aktiivselt osa eesmärkide saavutamisest ja teisalt eemalolevast ja pealtvaatajalikust osast. Vähemhuvitatud liikmete (aga mitte huvitute) lõplik meelelaad on see, mis määrab üldkokkuvõttes ära, millised võistlevad vaated hakkavad domineerima. Et saavutada toetust, võivad huvigrupid osaliselt ratsionaalse diskursuse hävitada, tõstes esile emotsioone või andes valeinformatsiooni. Blumer (1969) toob välja tööga, et vastuoluline diskussioon sunnib teatud hulgal kaalutlema ratsionaalselt, mis aitab kindlustada asjaolu, et tulemus on suuremal või vähemal määral ratsionaalne. Ehk siis, avalik arvamus on ratsionaalne, ent ei pea olema intelligentne.

Kolme erineva grupi (rahvahulk, avalikkus ja mass) temaatika lõpetuseks võtab Price (1992) teema kokku järgnevalt: kaasaegses poliitilises elus on vähe tõelist avalikku arutelu, ja ükskõik milline diskussioon ka ei tekiks, ei saa see olla täielikult iseseisev vaid on suuresti piiritletud meedia poolt.

Sotsioloogiline kontseptsioon näeb avalikkust kui lõdvalt organiseeritud kollektiivsust, mis tekib lähtuvalt teemakesksest diskussiooni kulgemisest. Avalikkust tähistab kollektiivse lahenduse leidmine läbi argumentide ja vastuargumentide. Seda kontseptsiooni toetab ka asjaolu, et väidetele ja tõestustele tuginev avalikkus esindab vaid väikest osa tänapäeva valijaskonnast. Teine keskne implikatsioon on, et avalikkus ei ole fikseeritud olem. See muutub nii suuruselt kui ka koosseisult nagu ka teema, mis esialgu kerkib avalikkusse, seejärel liigub läbi arutelu kuni lõpuks jõuab lahendini.

1.1.2. AVALIK ARVAMUS

Kuna avalikkus on avaliku arvamuse kandja ehk pind, millel avalik arvamus üldse eksisteerib, käsitleti siinkohal veidi ka avaliku arvamusega seotud teooriat. Kui avalikkuse üheks tunnuseks on ratsionaalne diskursus, peamiseks eesmärgiks edendada teatud huvi või arvamust ning avalikkus tekib vastusena mingile teemale, siis avalik arvamus on see mehhanism, mis aitab ühiskonnal läbi diskussioonide toime tulla. Tihti peale võrdsustatakse avalikkus avaliku arvamusega, seda tõenäoliselt seetõttu, et diskussioon käib verbaalselt ning mõtte tasandil, kasutades vahendina mõnda meediumit.

Avaliku arvamuse mõiste tähistab avalikkuse märkimisväärse osa kollektiivseid vaateid. Seda märkimisväärset osa käsitletakse vahel kui arvulist enamust, mis on leitud küsitlustulemuste põhjal, kuid sel juhul hinnatakse üle mõõtmisinstrumentide võimalusi ja vaadatakse mööda olulisest tõsiasiast, et arvamus on mitmekesine, dünaamiline ja erineva tugevusega. Ajaloolises kontekstis ning mõnel muulgi juhul võib avalikku arvamust mõista kui informeeritud arvamust, ühiskonna haritumate ja teadlikumate liikmete üldist arusaama. „Ükski avalikku arvamust puudutav väide pole tõenäoliselt vaba ambivalentsusest ja diskussioonilisusest” (McQuail 2000: 439).

Avalikkuse areng on väga tugevast seotud ühiskonna arenguga ning selleks, et avalik arvamus saaks eksisteerida ja toimida, on vajalikud teatud ühiskondlikud eeldused. Vajalik on näiteks arenenud ühiskonna olemasolu. Avalik arvamus saab tekkida vaid koos kodanliku ühiskonna arenguga, selle kandjaks on kodanikkond ning lisaks sellele on vältimatu ka teatav majanduslik iseseisvus.

Seadusandlikud ja poliitilised garantiid on avaliku arvamuse olemasolevate õiguste realiseerimiseks. Selleks, et avalik arvamus üldse kujuneks, peab inimestel olema aega ning energiat ja tahtmist rääkida kaasa ühiskondlikes protsessides. Oluline siinjuures on teatav heaolu (ning mitte ületöötamine) ja ka usk sellesse, et mõistlik lahendus on võimalik. Avalik arvamus sõltub tugevasti inimese võimetest ennast väljendada; esiteks suutlikkusest oma huve kuuldavalt ja adekvaatselt esitada ning teiseks sõnaosavuses ehk paremini sõnastatud argument võidab (Vihalemm 2006).

Avalikku arvamust iseloomustavad mitmed tegurid ning seda võib liigitada mitmeti, lähtudes erinevatest tunnustest, mis avaliku arvamuse juurde kuuluvad. Oluline on siinjuures lisada, et avalik arvamus väljendub erinevatel kommunikatsioonitasanditel, suhtlemises isikute vahel, väikeses grupis, organisatsioonides, kitsamas avalikkuses, laiemas avalikkuses, ning teiseks peaks arenenud avalik arvamus avaldama piisavalt survet institutsioonidele, et seda võetaks arvesse otsustamisel (Vihalemm 2006).

Loomulikult on avalikul arvamusel ühiskonnas täita oluline roll. Ning selleks, et see tõepoolest nii oleks, tuleb igal üksikul inimesel avalikkuses oma konkreetne osa välja kanda. Avalik arvamus osaleb viie tähtsa ülesande tagamisel ühiskonnas: sotsiaalne reflekteerumine, legitiimsus ja stabiilsus, sotsiaalne kontroll, sotsiaalne integratsioon ning demokraatlikkus.

Peeter Vihalemm (2006) on oma loengukonspektis välja toonud avaliku arvamuse ülesanded eri tasanditel – kõige üleüldisemaks ülesandeks on näiteks ühiskondliku olukorra tunnetamine, mis on suunatud otsuste ja tegude tulemuslikkusele. See on seotud situatsiooni, erinevate osapoolte, huvide, eesmärkide ning prioriteetide määratlemisega ja tulemuslikkuse võimalikkuse selgitamisega. Avalikkus peaks alati silma peal hoidma sellel, kuivõrd on institutsioonide tegevus, seadused ja võimukasutus põhjendatud. Avalik arvamus toimib nii alt üles ehk vertikaalselt (avalikkus kontrollib

institutsioonide üle ning vastupidi) kui ka horisontaalselt (institutsioonide ja gruppide vahel). Normaalses ühiskonnas tähendab see vastastikkust avatust ja vastutust.

Avaliku arvamuse kaudu on võimalik kodanikel tunda ennast osalisena ühiskonna protsessides ning realselt ka nendes osaledes. Demokraatlikus ühiskonnas on oluliseks faktoriks arvamuste mitmekesisus ning otsuste laiapõhjalisus. Info peaks liikuma nii alt üles kui ülalt alla, kusjuures vastutus on mõlemapoolne.

Psühholoogilisest vaatepunktist lähtuvalt aitab arvamuse avalik esitamine vältida sotsiaalset isoleeritust ning saavutada emotsionaalset kontakti, toetust ja tunnustust. Ühtlasi on see üksikisikule toeks tegelikkuses orienteerumisel ja selle mõtestamisel.

Avaliku arvamuse edukaks funktsioneerimiseks peavad olema täidetud teatud tingimused, või teisisõnu kodanikuühiskonna kujunemise ja arengu eeldused. Tehnoloogiline ja majanduslik arengutase peab lubama valida arengu ja otsustamise variantide vahel ning ühiskonna minimaalse funktsioneerimise tagamisest peab olema üle jäänud ka vajalikke ressursse. Üksikisiku tasandil on vajalik minimaalne heaolu tase, aja ja energia ülejääk eksistentsi tagamisest. Tänapäeval tähendab see sageli laialdast keskklassi.

Poliitilistest tingimustest demokraatlikus ühiskonnakorralduses lähtudes on oluline, et kõigil individuaalsetel ja kollektiivsetel subjektidel on võimalus oma poliitilist tahet välja arendada ja väljendada, ning et selle tahtega institutsioonid ka arvestaksid. Sellele lisaks on oluline kriteerium avaliku võimu läbipaistvus ja aruandekohustuslikkus. Tegemist on poliitilise pluralismi ning subjektide ja ideede paljususega.

Juriidilisest vaatepunktist on kõige tähtsam toimiv seadusandlus, mis realselt tagab poliitilised tingimused. Demokraatlikus õigusriigis peab informatsioon antud ühiskonnas ning sotsiaalses ja looduslikus keskkonnas toimuvast olema mitmekülgne, regulaarne, usaldusväärne ja operatiivne. Meedia peab toimima kui mõtestaja ja avaliku foorumi pinnana.

Selleks, et avalik arvamus edukalt toimiks, on vaja täita mõningad vaimsed ja psühholoogilised (kultuurilised) tingimused:

- põhiteadmised antud ühiskonna ja teiste ühiskondade ülesehitusest, eri subjektide olukorrast ja võimalustest
- analüüsi- ja üldistusvõime, võime aru saada aktuaalsetest põhiprotsessidest, mõista väljakutsete, valikute ja otsuste sisu
- kindlad reeglid ja tavad, mis reguleerivad subjektide vahelisi suhteid, ausa mängu õhkkond
- veendumus, et ühiskondliku elu mõistuspärane korraldamine on võimalik
- veendumus institutsioonide esindajate tegevuse legitiimsuses (põhjendatuses ja seaduspärasuses), usaldus institutsioonide vastu
- tolerantsus teistsuguste inimeste ja arvamuste suhtes, selle pidamine normaalseks ja vajalikuks, valmisolek ja oskus vastakaid huvisid ja arvamusi kooskõlastada
- motivatsioon, soov osaleda ühiskondlikus elus (arutelus, otsustamises, vastutamises)
- arutelu, otsustamise ja vastutamise kogemus.

On põhimõtteliselt võimalik määratleda kõigi nende tingimuste minimaalne tase (kriitiline piir) avalikkuse eri tasanditel (aktiivne, tähelepanelik, hääletav avalikkus) ja ühiskonna arengu eri etappidel. Mida arenenum ühiskond, seda suurem on vajadus hästi toimiva avaliku arvamuse järele ja seda kõrgem on selleks vajalike tingimuste minimaalne tase (Vihalemm 2006).

Vihalemm (2006) on oma loengukonspektis nentinud, et avaliku kommunikatsiooni kriitilise lähenemise puhul on võimalik välja tuua tingimused, mis peaksid kindlasti olema täidetud, et luua eeldused kodanikuühiskonna avalikkusele – nii kommunikaator kui vastuvõtja esinevad eeskätt ühiskonna liikmetena, võrdväärsete kodanikena. Ennekõike lähtutakse avalikust huvist, sealhulgas ühishuvist ning teadete tootmine, levitamine ja vastuvõtt tagab avalikkuse ühiskondliku osaluse ja avaliku kontrolli võimulolijate üle. Sellise kommunikatsiooni eelduseks on teatav minimaalne hulk kriitilist avalikkust, kes oleks küllaldaselt informeeritud, analüüsivõimeline ja osalemisest huvitatud.

Avalik huvi McQuaili järgi tähendab massikommunikatsiooni mõistes, et ootusi massimeedia suhtes ja nõudeid massimeediale, mis põhinevad ühiskonna laiapinnalisel ja pikaajalisel hüvangu, saab seaduslikult väljendada ning selle tulemuseks võivad olla teatavad piirangud meedia struktuuri või tegevuse suhtes. Avaliku huvi väljendamine leiab aset mitmel viisil, hõlmates avalikku arvamust, poliitikuid, kriitikuid ja mitmeid huvigruppe, keda avalik kommunikatsioon puudutab (McQuail 2000: 439).

1.2. ROLLID AVALIKKUSES

Selleks, et avalikkust täpsemini mõista, tuleb lähemalt vaadelda erinevaid grupe avalikkuses ning nende rolle selle kontekstis. Price (1992) viitab oma uurimuses, et nii Lippmann kui ka Blumer nägid avalikkust põhiolemuselt kahetasandilisena, see koosneb nii aktiivsetest kui ka suhteliselt passiivsetest elementidest. Lippmann rääkis üldjuhul osalejatest (*actors*) ja publikust (*spectators*).

Osalejad on need inimesed, kes üritavad otseselt mõjutada poliitiliste afääride kulgu. Nad tuvastavad probleeme, pakuvad lahendusi ning üritavad veenda teisi jagama nende vaateid. Publik aga järgib osalejate tegevust, nende huvi ja aktiivsuse määr võib olla varieeruv. Lippmann aga väidab siinkohal, et eristus osalejate ja publiku vahel avalikkuses ei ole range ning tihtipeale esineb nende kahe erineva käitumistüübi segu. Nende kahe tasandi koosseis muutub pidevalt, vastavalt teemale. Ühe afääri osalejad võivad olla teise afääri publik ning inimesed n-ö pendeldavad ühelt tasandilt teisele ja vastupidi (Price 1992).

1.2.1. AKTIIVNE JA OSAVÕTLIK AVALIKKUS

Avalikkuses saab eristada väiksemaid grupe selle järgi, kui aktiivselt inimesed avaliku arvamuse kujundamisest osa võtavad. Price (1992) on välja toonud muuhulgas kaks gruppi: osavõtlik avalikkus ja aktiivne avalikkus. Osavõtlik avalikkus on grupp inimesi, kes jälgib pidevalt poliitilisi afääre, on kaasatud avalikesse teemadesse ning

vahetevahel räägib nendel teemadel ka teistega. Lippmann (1922) nimetas seda osa avalikkusest publikuks (*spectators*).

Avaliku huvi ja aktiivsuse redelil ühe pulga võrra kõrgemal asetseb aktiivne avalikkus, mis moodustab umbes 15% osavõtlikust avalikkusest. Lippmann nimetas seda gruppi enda käsitluses osalejateks (*actors*).

Selle grupi osalemine poliitilistes afäärides on nii ametlik, näiteks rahalised panused, organisatsioonide liikmeksolemine, kui ka väga aktiivne ja mitteametlik, näitkeks nagu avalik diskussioon ja debatt. Tihtipeale kasutatakse selle grupi kirjeldamiseks terminit eliit. Eliidi all mõistetakse kui selgesti väljendavat poliitikatundlikku kihti, kes moodustab avalikkuse struktuuri. Välja on võimalik tuua mitut erinevat tüüpi eliiti: ametlikud poliitilised liidrid, professionaalsete üksuste liikmed, kes naudivad erilist võimu tänu lähedastele suhete valitsusega, huvigrupid ning kommunikatiivne eliit, kelle hulka kuuluvad peale meediategelaste ka arvamusiidrid. „Eliidi heterogeensus on ülioluline sest kui eliit muutub grupina liiga sidusaks, võib see väga efektiivselt ära võtta avaliku valiku võimaluse. Teisisõnu, eliidi seas peab olema pluralism – võimukeskmete paljusus, mõningase autonoomsuse ja majandusliku sõltumatusena” (Price 1992: 41).

Price (1992) kirjeldab avalikkuse erinevate gruppide käitumist nõndamoodi: poliitilised osalejad (*political actors*) (või eliit) on see grupp inimesi, kes üritab muuta kollektiivset käitumist. Osalejad (*actors*), kes on nii poliitilise süsteemi sees kui ka väljaspool seda süsteemi ning kes on tihtipeale koondunud survegruppidesse, loovad esimeses faasis avalikke teemasid, esialgu sõnastades ja seejärel kaitstes alternatiivseid poliitikaide. Avalik debatt viitab peamiselt võistlevate poliitiliste osalejate debatile – debatt on esitatud läbi massimeedia osavõtlikule avalikkusele, et viimased jälgiks ja mõtiskleksid selle üle. Kuigi aktiivse avalikkuse (kaasaarvatud meediategelaste) eesmärk on sobiliku tegevuskava sõnastamine ja teiste veenmine enda teenete olulisuses, on publiku (aktiivse avalikkuse osana) tegevuseks peamiselt nii mõtlemine selle üle mida nad näevad ja loevad, kui ka teatud küsimuses arvamuste sõnastamine ja väljendamine (Price 1992).

Poliitilised institutsioonid on välja arendanud professionaalsed struktuurid, et enda sõnumit ajakirjanduses edastada. Usutakse, et soovitud meediakajastus võib soodustada avalikkuse poolehoidu ja kodanike lojaalsust. Valitsused ja poliitilised institutsioonid panevad üha enam rõhku positiivsele meediakajastusele ning võtavad poliitilist ajakirjandust üha enam arvesse, millega seoses on poliitikute peamiseks sihtmärgiks saanud meedia (Blanco 2006). Eesti kontekstis vaadatuna võib oletada, et kuigi meediat üldjuhul väga ei usaldata, nähakse meedias vahendit inimesteni jõudmiseks ning oma soovitud seisukohtade väljendamiseks.

Kuna demokraatia ja avalikkus sõltuvad lõppkokkuvõttes kodanikest ja nende omavahelisest vestlusest poliitilistel teemadel, siis tuleb kindlasti arvesse võtta ka iga kodaniku osalust (rolli) avalikkuse moodustamisel. Nende panus kommunikatsiooni protsessis on tunduvalt suurem kui lihtsalt meedia auditooriumiks olemine (Lingenberg 2006).

Kuigi aktiivse ja osavõtliku publiku suurus erinevalt teemast on suhteline, on publiku hulk alati tunduvalt kopsakam kui osalejate oma, sõltumata teemast. Price viitab Carey (1978) teorialele, kus ta näeb seda osa avalikkusest kaasaegse ühiskonna aktiivse diskursuse sfäärina. Massimeedia on Carey järgi „lugevast avalikkusest – grupist, kes rääkis teineteisega ratsionaalselt ja kriitiliselt arutledes, muutunud lugevaks ja kuulavaks auditooriumiks”. Siiski on osavõtlik avalikkus midagi enam kui lihtsalt auditoorium. Tegemist on auditooriumiga, mis hoolib teatud teemast piisavalt, et sellele pikemalt mõelda, et järele uurida, mida teised sellest arvavad ning välja mõelda, kuidas peaks edasi toimima/mida oleks vaja teha. See on osa arvamustest, mis iseloomustab selle liikmeid.

Ajakirjanikud, kes jälgivad poliitikute tegevust ja kajastavad poliitikasündmusi, võimaldavad osavõtlikul avalikkusel moodustuda lähtuvalt eliidi lahkarmumustest. Selles valguses on meedia ülesanne valvata ja jälgida poliitilist tegutsemist. See on ühtlasi ka olulisim funktsioon, mida ajakirjanduses avalikkuse teenimise puhul välja võib tuua, seda ennekõike just uudismeedia tasandil. Ajakirjanike ülesandeks on avalikkuse tähelepanu juhtimine probleemidele, teavitades auditooriumit poliitilise eliidi tegutsemisest, arvatavatest kavatsustest ning sisevastuoludest. Taolise tegutsemisega annavad ajakirjanikud avalikkusele võimaluse poliitilise keskkonna

jälgimiseks, kuigi ajakirjanikud võivad olla ka piiratud ühiskondlikest, professionaalsetest ja organisatsioonilistest teguritest (Price 1992). Ajakirjandus on suuresti sõltuvuses poliitikute informatsioonist ning sellest, mida poliitikud otsustavad või tahavad ajakirjanduses esitada.

1.2.2. MEEDIA ROLL AVALIKKUSE AKTIVISEERIJANA

Ajakirjandus on vastastikuses sõltuvuses (*correlation*) osavõtliku avalikkusega, aidates kujundada selle siseseid seisukohti poliitilise keskkonna suhtes. Ajakirjandus viib kokku osavõtliku avalikkuse vastanduvad ideed ja arvamused, annab avalikkuse teistele liikmetele teada, mida arvatakse ja see omakorda võimaldab kujundada kollektiivse reaktsiooni. Lühidalt öeldes võimaldab meedia osavõtlikul avalikkusel jälgida poliitikute tegutsemist ning kujundada sellele reaktsiooni.

Eliidi jaoks on meedia funktsioonid samad, mis osavõtliku avalikkuse jaoks. Läbi ajakirjanduse saab aktiivne avalikkus teada, milline on reaktsioon nende tegutsemisele ning läbi selle jälgida, kuidas neil läheb. Aktiivne avalikkus aga ei kasuta meediat ainult selleks, et oma valijatega suhelda, vaid ka selleks, et omavahel rääkida. Seisukohad, mida käiakse avalikult välja üldisele avalikkusele, on tihtipeale ka sõnumid ülejäänud eliidile (Price 1992).

Seega meedia loob peamised vahendid, et erinevad avalikkuse liikmed saaksid omavahel kommunikeeruda ning, mis on võib-olla kõige olulisem, läbi meedia on poliitiliselt eliidil ja osavõtlikul avalikkusel võimalik vastastikku toimida ja ühtlasi oma asja ajada.

Peale selle, et meedia loob sõnumite edastamise keskkonna, on olulisel kohal ka meedia eliidi seisukohad toimuvate protsesside suhtes. Enda seisukohti edastatakse näiteks arvamuskirjeldustes või poliitilistes analüüsid. Selline meedia aktiivne roll seab alati võimaliku kahtluse alla uudiste kallutatuse.

2000. aasta suve lõpus viis Turu-uuringute AS läbi Eesti ajakirjanike seas küsitluse, mille nad muuhulgas pidid määratlema ka oma rolli avalikkuses. Küsitluses osales 78

ajakirjanikku ning tegemist oli uuringuga, mis baseerus varem Saksamaal ja Inglismaal ajakirjanike seas läbi viidud uuringul (Palmaru 2001). Järgnevalt toon ära tabeli, millises rollis ajakirjanikud ennast nägid.

Tabel. 1. Ajakirjanike rollikäsitus

Mis on ajakirjaniku ülesanne?	%
Puuduste, ebakohtade kritiseerija	86
Uute ideede vahendaja	81
Sündmuste neutraalne vahendaja	76
Inimeste arvamuste peegeldaja	68
Demokraatia valvur	63
Inimeste abistaja, nõuandja	62
Meelelahutaja	58
Poliitika mõjutaja	50
Elanikkonna vaesemate kihtide kaitsja	28
Pedagoog ja kasvataja	14

Kriitikud seavad kahtluse alla, kas meedia on suuteline täitma selliseid rolle (valvamine ja korrelatsioon). Mõnede uurijate silmis on ajakirjandus tunduvalt rohkem huvitatud tähelepanu saamisest kui avaliku käitumise jälgimisest või vaba debati pinna loomisest. Ajakirjanduse keeruline kuid keskne väljakutse on kõigepealt äratada tähelepanu ja seejärel aktiveerida avalikkust (Price 1992).

Herbert Blumer (1969) vaatleb oma raamatus veidi ka ajakirjanduslikku sisu ning päevast päeva muutuvaid teemasid. Sisu on ajas kiiresti ning tohutult muutuv kuna meedia kohandub muutuva maailmaga hoobilt. Ajakirjanduse ülesandeks on otsida uusi lähenemisnurki ning ta on sunnitud seda ka avalikkusele esitlema. Ajakirjanikud, kes vastutavad sisu eest, on pideva surve all, leidmaks ja pakkumaks midagi uut ja teistmoodi. See, mida lugejale/vaatajale/kuulajale pakutakse, on ajas pidevalt muutuv.

Lähtuvalt avaliku arvamuse arengustaadiumist, on teoreetiliselt ajakirjandusel täita oma roll. Kuivõrd see ka tegelikkuses nii on, sõltub väga paljudest asjaoludest alustades meedia sõltumatusel lõpetades selle professionaalsusega.

1.2.3. MEEDIA MÕJU AVALIKULE DISKUSSIONILE

Rääkides aga meedia mõjust avalikkusele, on võimalik vaadelda mitmeid erinevaid kontseptsioone. Üks klassikalisi mõjuteooriaid on kahe astmelise arengu (*two-step flow*) teooria. Seda uurisid Elihu Katz ja Paul Lazarsfeld (1964) ning jõudsid järeldusele, et publik ei saa infot mitte otse vaid arvamusiidrite kaudu, sealjuures arvatakse, et individuaalne kommunikatsioon kujundab arvamusi efektiivsemalt kui massikommunikatsioon. Selle mudeli juures on aga oluline ära märkida, et siin puhul ei tehta vahet informatsiooni ja mõju vahel ning et info jõuab justkui kõigepealt arvamusiidriteni ja alles nende kaudu paljudeni.

Hiljem on seda hüpoteesi peetud lihtsustatud mudeliks ning sellest on arendatud välja teisigi mudeleid, mille järgi on meedia retseptsiooni ja interpersonaalse kommunikatsiooni suhe tsükliline: publik saab sündmustest teada kõige pealt meedia kaudu ning see stimuleerib teavet teiste inimestega arutama (Palmaru 2001).

Elisabeth Noelle-Neumann (1993) tõdeb, et avalikku arvamust kujundab inimeste hirm sattuda isolatsiooni ning avalikud on vaid need arvamused, mida saab karistamatult väljendada. Noelle-Neumann kirjeldab oma töös vaikimisspiraali, mille kohaselt inimesed jälgivad enda ümbruskonda ja registreerivad, mis on vastuvõetav ja mis mitte. Nähes, et tema arvamus on avalikkuse poolt toetatud, loobub inimene ettevaatlikkusest ning räägib avalikult. Inimene, kes valju häälega räägib ja keda on avalikkuses näha, näib tugevamana, kui ta tegelikult on ning ülejäänud näivad nõrgematena, kui nad tegelikult on. Säärane mulje julgustab ühtesid esinema ning sunnib teisi vaikima. Vaikimisspiraal tekib, kuna rääkijaid näib olevat rohkem ning võistlevat arvamust keegi enam välja ei tuua ei taha, või see muutub lausa tabuks. Massikommunikatsiooni roll on vaikimisspiraali teoorias otsene – avalikkus saab läbi ajakirjanduse teavet, millised arvamused on populaarsed või võivad selleks saada.

Vaikimisspiraali teooria kohaselt ei määra meedia, mida mõelda, küll aga selle, millest mõelda. Ajakirjandus toob välja teemasid ja probleeme, mis kujundavad publiku sotsiaalseid ja poliitilisi prioriteete.

Avalikustatud arvamus mõjutab avalikku arvamust, kuna inimene peab seda arvamust tugevamaks, kui see tegelikult ongi. Selle tagajärjena vaikitakse nõrgemana tunduvad arvamused maha ning isegi hüljatakse see, avalikustatud arvamus aga hakkab koguma poolehoidjaid (või ka vastuolijaid) ning hakkab avalikkuses domineerima. Eestis näiteks hakkas vaikimisspiraal välja kujunema sotsiaalsete probleemide suhtes 1990. aastate alguse poole, peale seda, kui poliitiline ühiskonnakorraldus oli muudetud üliliberaalseks ning kriitilised hääled „šokiteraapia” suhtes vaikisid.

1961. aastal eristas Ameerika kommunikatsiooniteadlane Joseph T. Klapper meedia kolmesugust mõju inimeste arvamustele ja hoiakutele. Meedia võimendab arvamusi, teeb neis väikesi muudatusi ning muudab neid. Arvamuste võimendamine on Klapperi järgi meedia kõige sagedasem mõju, väikesed muudatused on harvemad ning muutused kõige harvemad. Klapper (1961) käsitles enda raamatus ka meedia mõju juhul, kui tegemist on näiteks uue probleemiga, ning leidis, et sellisel juhul võib meedia olla erakordselt mõjukas.

Lõppkokkuvõttes on küsimus tingimustes, mille piires võimendaja toimib. Kui info on mahukas ja mitmekesine, valib inimene teavet oma arvamuste ja hoiakute põhjal, kui aga valikuvõimalust napib, on meedia mõju suur. Sellisel juhul ei ole inimese eelhoiakud kuigi mitmekesised ning konstrueeritud info on suuresti algmaterjali nägu (Palmaru 2001).

1.2.4. AVALIK-ÕIGUSLIK MEEDIA KUI USALDUS

Uurimustöö seisukohalt on teise alapeatüki lõpetuseks vaja veel vaadelda avalik-õigusliku meedia paigutust avalikkuses ning käsitleda selle eesmärke ning ülesandeid. Avalik-õiguslik ringhääling tugineb avalikule huvile, samuti saab selle kaudu rahuldada teatavaid kommunikatsioonivajadusi, mis kommertssüsteemis kõrvale jäetakse, kuna need ei too kasumit. „Need kommunikatsioonivajadused hõlmavad näiteks teatavate vähemuste erivajaduste arvestamist, poliitilise süsteemi toetamist avatud ja mitmekesise juurdepääsu võimaldamise kaudu meediale, samuti poliitilistele erivajadustele vastavat

kindlate reeglite kohast tegevust valimiste eel ning valitsuse ja parlamendi tegevuse tutvustamisel” (McQuail 2000: 440).

Eesti avalik-õiguslik meedia piirdub televisiooni ja raadioga. Televisioon ja raadio kui avalikud institutsioonid tõstatavad küsimusi poliitikast, rahalisest kattest ja organisatsioonist, kuid ka küsimusi saadete vormist ja sisust. Mõlemad küsimuste ringid peavad olema seotud mitte üksnes omavahel vaid ka haakuma laiema küsimuste ringiga avalikkusest, mis on seotud rahvuslikuga ning informatiivsete ja meelelahutuslike tarvete reaga. Mõiste avalik normatiivne mõõde ongi sageli arutluste teemaks.

Mõiste avalik vastandub kolmes erinevas aspektis:

- 1) avalik versus kommertslik, turg erasektor
- 2) avalik, kui poliitiline, ühiskondlik valdkond versus erasfäär, personaalne ala.
- 3) avalik versus mitteavalik, varjatud

„Vastavalt avaliku huvi ja avaliku sfääri klassikalisele ideele on ühiskond struktureeritud kolme peamise jõu ümber: riik, turg ja kodanikud. Igaüks neist väljendab end oma peamise institutsiooni kaudu – riik valitsuse, turg tööstuse ja äri, ning kodanikud parlamendi kaudu” (Unt 2001: 10). Eesti kontekstis vähemasti on viimane veidi kaheldav, et kui palju siis kodanikud reaalselt end parlamendi kaudu tegelikult väljendavad.

Näiteks Aksel Kirchi ja Tarmo Tuisku 2002. aasta sotsioloogilisest uurimusest Eesti elanike väärtuste kohta võib välja tuua tööga, et demokraatia arenguga rahulolu puhul oli usaldus Riigikogu suhtes 41%, mis on natuke üle 1/3 elanikkonnast ning mis ei ole just kõige tugevam näitaja. Kui aga indikaatoritunnuseks oli „elu läheb paremuse/ halvemuse suunas”, siis oli Riigikogu usaldus vaid 27%.

Teatavasti on sotsiaalse kapitali üks väljundeid usaldus institutsioonide vastu. Kui usaldus ennast esindavale institutsioonile on niivõrd väike, siis ei saa ka kindlalt öelda, et kodanik ennast selle kaudu väljendab. Usaldus on tugevasti seotud ootustega, ja kui ootuseid ei täideta, siis on ka usaldus madal.

„Meedia roll demokraatlikus ühiskonnas on avaldada vastutoimet kõigele kolmele jõule. Idee avalikku huvi teenivast ringhäälingust on viitab sellele, et kõige tähtsam, primaarne adressaat ringhäälingu jaoks peab olema kodanik, st avalik-õigusliku meedia toime peab olema suunatud rohkem avalikku sfääri kui riigile või ärile. See idee tähendab, et ringhääling peab toimet avaldama inimestele kui aktiivselt mõtlevale, teadlikule kodanikule, ja mitte passiivsele subjektile, keda peab juhtima, kelle eest peab otsustama, ega ka passiivsele tarbijale, keda peab löbustama” (Unt 2001: 10).

See on avaliku huvi klassikaline idee. Et ringhääling oleks üles ehitatud kui avalik teenus, peavad ringhäälingu suhted riigi ja turuga olema distantseeritumad ja kaudsemad kui avalikkuse ja ringhäälingu suhted. Distantis riigist tähendab eeltsensuuri puudumist ja distantseeritus ärist väljendub omandis ja finantseerimises (reklaam). Avaliku huvi idee peegeldub ringhäälingu universaalsuses ja võrdsuses, peamine printsiip on see, et iga kodanik maksab sama hinna, sõltumata sellest, kus ta elab või palju ta avalik-õiguslikku programmi tarbib. Auditoriumi kvantitatiivsed näitajad ei saa olla määravad programmi koostamisel.

Kontrastiks kommertsringhäälingule peab avalik-õiguslik programm sisaldama suurel hulgal neid saatetüüpe, mis turul paratamatult ellu ei jää, kuid millel on märkimisväärne tähtsus kodanike arengus ja nende osalemisel avalikus elus: uudised ja info, tõsine draama, kaunid kunstid ja kultuur, haridussaadet, laste- ja noortesaadet. „Avalik meedia peab meile teadvustama meie endi elu, tooma meieni teateid tegelikkusest. Kontrastiks autoritaarsemale süsteemile peab programm vastama tasakaalu ja erapooletust puudutavaile ajakirjanduslikele hoiakutele. Avalik ringhääling ei pea teenima üksnes võimalolevaid ideid, vaid esindama kõiki ühiskonnas esinevaid märkimisväärseid ja põhjendatud ideid” (Unt 2001: 12).

Üldisuse, võrdsuse, autonoomia, mitmekesisuse ja erapooletuse ideed peavad selgelt väljenduma ringhäälingu toimimise viisis, selles, kuidas saadakse aru oma avalik-õiguslikust rollist, kuidas õigustatakse oma positsiooni ja privileege. Toimetuse autonoomia sõltub tugevalt tegijate tundlikkusest – arusaamadest, mis on oluline ja veendumusest selle kohta, mida peab tegema. Avalik ringhääling peab olema tundlik valitsuse ja parlamendi suhtes, tundlik vaataja kui tarbija suhtes ning tundlik ka seaduslikkuse suhtes.

Kõige üldisemalt võib öelda, et avaliku teenuse funktsiooni raadio- ja teleprogrammis mõistetakse kui vastutustunnet inimese ja ühiskonna ees, lähtumist avalikkuse huvidest. See tähendab, et kuulajale/vaatajale ei valetata, temaga ei manipuleerita, tema aega ei raisata, teda ei tõrjuta, halvustata ega ignoreerita; ta on ajakirjanikule lugupidamist vääriv vestluspartner, kelle probleemidest ajakirjanik hoolib ja kelle kogemusi ajakirjanik tahab jagada (Lõhmus & Ehand 2001).

2007. aasta alguses viis ETV ja ER tellimisel Turu-uuringute AS läbi elanikkonna tele- ja raadioküsitluse (Rahvusinghääling on... 2007). Uuringu tulemustes on tähelepanuväärne asjaolu, et ETV-d usaldab 87% elanikkonnast, mis on väga erakordne tulemus ning mis on usalduse seisukohalt läbi aegade parim. Eesti avalik-õiguslik ringhääling on eestlaste hulgas usaldusväärseim institutsioon, ER-i usaldab 79% kodanikest. Neile järgnevad Eesti Pank, President ja piirivalve. Hetkel vähemalt paistab olevat Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu olukord ühiskonnas suhteliselt roosiline.

Euroopa kontekstis on mitmed avalik-õigusliku ringhäälingu kritiseerijad on välja toonud asjaolu, et tihtipeale võtab avalik-õiguslik ringhääling enda ülesandeks mitte ainult avatud ja informatiivse debati vahendamise teemadel, mis huvitavad nende auditooriumit vaid ka kõrgemalseisvate väärtuste ja arvamuste ülendamine, esitades ennast sealjuures rahvuskultuuri kandjana. „Liiga tihti on leidnud kinnitust, et kaitstes enda väljamõeldud rahvuskultuuri kontseptsiooni, jäetakse hoopis üha enam välja kultuurilise mitmekesisuse erinevad tahud” (Nieminen 2000).

Probleem seisneb selles, et üha enam on ühiskonnas just selliseid teemasid, mis käsitlevad kultuurilisi erinevusi, arvukaid identiteete, erinevaid maitseid ja elustiile. Neid kõiki ei ole aga võimalik koondada homogeense rahvuskultuuri kontseptsiooni alla. Väga huvitav on siinjuures tõdeda, et näiteks Eesti ringhäälingust on saanud Eesti Rahvusinghääling.

Uurimustöö kolmandas ja neljandas peatükis saame juba lähemalt vaadelda, millised suhtumised ja hoiakud on Eesti avalik-õigusliku meedia esindajatel ning millised on nende vaated avalikkusele ning enda rollile avalikkuses.

1.3. AVALIKKUSE MUUTUMINE

Selles alapeatükis vaatan ajas veidi tagasi ning uurin, kuidas sai alguse demokraatlikule ühiskonnale omane avalikkus Eestis. Järgnev lähiajalooline ülevaade avalikkuse tekkest ja arengust baseerub Peeter Vihalemma ja Marju Lauristini tekstil „Eesti ühiskonna ja meedia muutumine 1965-2004”, kui just ei ole märgitud teisiti.

1.3.1. AVALIKKUSE TEKE JA ARENG

Esimeseks märgiks laiema avalikkuse tekkimisel oli 1987. aastal nn fosforiidisõda. Varem üksnes asjatundjate keskel ja kitsamas avalikkuses arutluse all olnud plaanid laialdaste fosforiidikaevanduste rajamise kohta Virumaal jõudsid päevalehtedesse ning koodasid tähelepanu, kujundasid laialdase protestiliikumise mitte ainult kaevanduste vaid ka kogu plaanimajanduse ja Moskva ülemvõimu vastu. Fosforiidisõja käigus sündis Eestis taas kultuurivaldkonnast väljapoole ulatuv avalik sfäär, mis esialgu küll ei ulatunud poliitilise süsteemi kriitikani. Poliitiline avalikkus jäi siiski 1987. aastal sündimata, hoolimata esimesest avalikust nõukogude-vastasest suurest meeleavaldusest Hirvepargis 23. augustil 19787 (Vihalemm & Lauristin 2004). Adekvaatne meediakajastus selle puhul veel puudus, avaldati vaid ETA materjale, mis teatasid käputäie provokaatorite miitingust.

Poliitiline avalikkus ei sündinud veel ka Tartu rahu aastapäeva tähistamisega seondunud sündmustest, meeleavaldus ei leidnud mingit meediakajastust, ainsad märgid sellest olid Ülikooli õppejõudude protestikiri Edasis ja kultuuriinimeste protest Rahva Hääles. Olukord aga muutus, kui loomeliitude ühispleenumist 1.-2. aprillil 1988 tehti raadios ja televisioonis tsenseerimata kokkuvõtte. Seal esitatud küsimused „kes me oleme, kust me tuleme, kuhu läheme” ning „kui võim on rahva käes, kelle käes ta siis on” iseloomustasid poliitilise avalikkuse läbimurret totalitaarsest süsteemist ning juhatasid sisse poliitilise eneseteadvustamise aja (Vihalemm & Lauristin 2004).

Poliitilise avalikkuse kiiret arengut iseloomustas see, et kaks nädalat peale loomeliitude pleenumit tehti üleskutse moodustada Rahvarinne ning toodi esimest korda sõjajärgselt

välja sinimustvalge lipp, veel kaks nädalat hiljem moodustati Rahvarinde programmilised seisukohad. Seda perioodi iseloomustas järk järguline lubatu piiride laienemine, ent siiski säilisid teatud tabuteemad ajaloost ning käibisid ametlikud versioonid.

Üsna peagi aga hakkasid sündmused arenema plahvatusliku kiirusega, kaks kuud peale lipu esimest avalikku väljatoomist, mais, kuulutas Ülemnõukogu Presiidium selle Eesti rahvuslipuks ning juba jaanipäeval lehvis see kõigis Eesti paikades. Poliitiline massiliikumine ei ole ilmselt Eestis olnud kunagi nii laialdane, kui perioodil 1988 mai – 1989 detsember. Miitinguid, meeleavaldusi, üldlaulmisi, arutluskoosolekuid, kollektiivseid pöördumisi ja allkirjade korjamisi toimus 1988. aasta maist kuni detsembrini praktiliselt iga päev, neist võtsid osa tuhanded ja tuhanded inimesed. Kõige mastaapsemalt tõusid esile suured kogunemised Lauluväljakul juunis ja septembris 1988 ja Balti kett 1989.

Novembris 1988, kui võeti vastu suveräänsuse deklaratsioon, oleks Eesti valdavalt olnud nõus uue liidu lepinguga, st jääma edasi uuendatud Nõukogude Liitu. Juba pool aastat hiljem pidas üle poole eestlastest õigeks täielikku iseseisvust, poolteist aastat hiljem praktiliselt kõik eestlased. Rahvarinne konstrueeris uue poliitilise identiteedi ruumiteljel, „siin ja praegu” ühtsesse ketti ühendatud käte sümboolika kaudu. Kuulumine sellesse ringi ei nõudnud täiendavaid ajaloolisi tõendusid, see sündis iga osavõtja vaba tahte tulemusena kohapeal. Sellisena oli Rahvarinde kaudu kujundatav rahvuslik identiteet avatum ning pigem seotud kodanikuühiskonna kui riikluse ideega.

Eesti Kongressi valimisi veebruaris 1990 on vaadeldud iseseisvumisliikumise kõrghetkena. Välja kuulutati poliitiline üleminekuperiood ja ajutine valitsemiskord kuni iseseisva Eesti põhiseadusliku valitsuse ametisse astumiseni. 1991. aastal võeti vastu Eesti taasiseseisvumise otsus rahvuslike jõudude kokkuleppel ning leiti kompromiss põhiseaduslikule korrale üleminekuks.

Alates fosforiidisõjast kuni taasiseseisvumiseni oli meedia muutuste eesotsas, tihtipeale ühendav ning kohati lausa mobiliseeriv jõud. Sellest perioodist on võimalik välja tuua mõned saated ja muutused ajakirjanduses, mis soodustasid laiema avalikkuse tekkimist, ning mis olid iseseisvumiseks hädavajalikud.

1987. aasta veebruaris alustas Eesti Raadio iganädalast otsesaadet „Loominguliste liitude tund”, tegemist oli populaarse avaliku diskussioonisaatega aktuaalsetel teemadel, millele lisandus mõne aja pärast avameelsete arutluste ja kommentaaride otsesaade. 1987. aasta oktoobris alustas ETV-s kahtunnine otsesaadete sari „Mõtleme veel”, kus arutleti ühiskonna muutumise teemadel. 13. aprill 1988 esitati selles saates üleskutse Rahvarinde moodustamiseks. Oluline on siinkohal ära märkida ka asjaolu, et alates 1988. aasta aprillist avaldasid kõik lehed pidevalt mitmesuguseid kollektiivseid pöördumisi ja avaldusi, millega kiiresti sündivad ühendused ja kollektiivid astusid ühiskondlikule areenile. Sama aasta suvest alates hakkasid lehed taastama oma õigeid nimesid (näiteks Teest Kommunismile sai uuesti Sakala). Igasugused tabud ja keelud lakkasid järk-järgult toimimast alates 1988. aasta maist ning kaotasid pooleteise aasta jooksul praktiliselt kõik oma mõjujõu. Sama oli ka tsensuuriga – kuigi tsensuur oli formaalselt olemas kuni 1990. aastani, ei sekkunud see enam meedia tegevusse.

Meedia kujunes võrgustikuks, mille kaudu rahva kasvav poliitiline aktiivsus toimus. Domineerivaks meediateksti tüübiks kujunes osalev avalik tekst. Rahvaliidumised kasutasid meediat oma kogunemiste kajastamiseks, avaldute ja pöördumiste avalikuks levitamiseks, kommunistliku režiimi kuritegude avalikustamiseks. Meedial oli ka väga oluline osa rahvusliku mälu taastamisel. Esimest korda sõja järel avaldati järk-järgult ajalooline tõde. Ajalugu kajastavad materjalid ilmusid nii ajalehtedes, sellest räägiti raadios ja televisioonis, nende üle arutleti kitsamates ringides. Aastaid 1988 – 1990 iseloomustas meedia selge ajaline orienteeritus rohkem minevikku kui olevikku või tulevikku. Meediakasutus oli tol ajal väga kõrge (keskmine eestlane luges tol ajal regulaarselt 12 ajalehte/ajakirja). Väljaandeid hakkas ilmuma kui seeni peale vihma ning 1990. aastaks oli väljaannete koguarv 3,7 korda suurem, kui see seda kolm aastat tagasi oli olnud.

Poliitilise avalikkuse kujunemises ja ajakirjandusmaastiku muutumises osales väga aktiivselt haritlaskond, ennekõike just loomeliidud. Koos kodanikeühendustega oli meedia 1988 ja 1989 aastal peamiseks sotsiaalseks mehhanismiks, millele poliitiline läbimurre tugines, 1990 ja 1991 aastatel olid nad Ülemnõukogu ja Eesti Komitee juhitud institutsionaalse iseseisvusvõitluse peamiseks kandepinnaks. „Ajaloos ironiana realiseerus leninlik kontseptsioon ajakirjandusest kui kollektiivsest propagandistist,

agitaatorist ja organisaatorist Eestis täiel määral just võitluses kommunistliku režiimi vastu” (Vihalemm & Lauristin 2004: 12).

„Liikumiste ajakirjandus” eeldas ajakirjanike aktiivset osavõttu poliitikas ning osalemist poliitilisel võitlusväljal. Kui 1990.aasatl poliitiline pluralism suurenes, suurenes ka poliitiline pluralism ka ajakirjanduses, eesti keelset meediat ei mõjutanud enam ainult üks opositsiooniline jõud ning soovides hoiduda otsesest poliitilisest arranžeerigust, deklareerisid suuremad lehed 1990 oma poliitilist sõltumatust. Järkjärgult muutusid ajakirjanduslikud žanrid ja vormid, omaks võeti uued läänelikud mallid ja skeemid. Uut sõltumatut ajakirjandusstiili esindasid eeskätt uued mõjukad väljaanded – 1989. aasta septembris asutati Eesti Ekspress ning mõni nädal hiljem Äripäev. Nende ilmumahakkamine mõjutas tugevasti kogu ajakirjandusmaastikku.

Pärast nõukogude liidust lahku löömist tuli kõigepealt riigis kehtestada demokraatlik põhiseaduslik kord, seejärel tagada riigi rahanduslik jätkusuutlikkus ning siis kehtestada kontroll Eesti territooriumi üle. Oluline oli riigi taasloomise juures veel seegi, et inimeste mõtteis ja südameis pidi toimuma muutus. Et kiirendada mentaliteedi muutust, soodustati kõigis eluvaldkondades lääneliku töökorralduse ning konkurentsuhete juurdumist. Soovides Eestit kiiresti välja tuua nõukogudeaegsest riigikesksest mõtteviisist ja majanduslikust madalseisust, valis valitsus maksimaalse liberaliseerimise tee. Nende reformide tõttu on seda aega nimetatud ka „šokiteraapiaks” või ka „suure paugu” mudeliks.

Postkommunistliku arengu uurijad on väitnud, et ehkki selle mudeli sotsiaalne hind on väga kõrge, on selle tee valinud riigid saanud üleminekuaja kriisidest üle paremini kui ettevaatlikuma taktika valinud. Kodanike jaoks oli aga reformide aeg paljuski võõras ja arusaamatu, ei märganud enda elu paranemist, täheldada võis hoopis kiiret sotsiaalset kihistumist, ebakindlust ja stressi. Reformide sotsiaalne hind oli kõrge: vähenes märgatavalt sündide arv, eluiga vähenes, enesetappude arv suurenes jne. Ning siinkohal on veel asjakohane ära märkida, et peale 1994. aastat, kui Vene väed lõplikult välja viidi, oli vähemalt 1/3 elanikkonnast vene keelt kõnelev. Eestlaste ja mitte-eestlaste suhted uues olukorras nõudsid mõlemalt poolelt suurt identiteedinihet, sest rollid mingis mõttes vahetusid, enne olid eesti keelt kõnelevad inimesed vähemuses, nüüd aga olid seda vene keelt kõnelevad inimesed.

Põhijoon Eesti meedia arengus peale taasiseseisvumist oli kiire ja täielik üleminek liberaalsele ajakirjandusmudelile. Meedia saavutas sõltumatuse poliitikutest ja riigist, mis tulenes ajalehtede-ajakirjade erastamisest. Samal ajal leidis ajakirjanike hulgas aset kiire põlvkondade vahetus, vanem põlvkond taandus ning areenile astusid noored ja energilised inimesed, sageli pooliku haridusega ehk teisisõnu otse tänavalt tulnud. Seda aega on nimetatud ka lapsajakirjanike perioodiks.

Uus põlvkond võttis kergesti omaks lääne uudisteajakirjanduse põhireeglid ning pidas ajakirjanduse kommertslikuks muutumist üsna loomulikuks protsessiks. Meedia püüdis olla vaba sotsiaalsetest kohustustest, kujutada endast avatud neutraalset ruumi, milles võis avalikult esitada erinevaid huvisid või seisukohti, arutelu tulemusena jõuda mõnikord ka mingitele üldistele seisukohtadele.

Pärast väga aktiivset osalemist iseseisvumisliikumises võis oodata, et meedia osaleb aktiivselt ka demokraatliku avaliku sfääri edendamisel iseseisvas Eestis, püüdes saavutada mitmehäälselt ja laiapõhjalist avalikku arutelu, tõmmata sellesse kaasa kõiki põhilisi ühiskonnagruppe. Tegelikult osutus üheplaanelisemaks ja kurvemaks (Vihalemm & Lauristin 2004). Meedia asus hoopis võitjate poolele ning hakkas kaasa aitama sellele, et avalikus sfääris domineeriksid noored ja edukad linnainimesed. Pildist jäid välja vähem edukad, sealhulgas ka mitmed haritlased ja iseseisvumisliikumises osalejad. Meedial oleks olnud võimalus kaasa aidata kodanikuühiskonna arengule, toetades siirdeaja kaotajaid ja aidates nende häält kuuldavale tuua. See oleks tähendanud meedia sotsiaalse vastutuse kontseptsioonist lähtumist, selle asemel aga kujunes valitsevaks liberaalse infoturu mudel, millel puuduvad pea igasugused moraalsed ja aatelised piirangud.

Raivo Palmaru (2001) viitab oma uurimuses Ljubljana ülikooli professor Slavko Splichalile, kes on uurinud postkommunistliku ühiskonna meedia ja poliitika suhteid. Splichal on jõudnud järeldusele, et ajakirjanike ja poliitikute vahelised suhted on jäänud lähedasteks, mistõttu meedia on „italiseerunud” ehk teisisõnu, et erakondlikult või riiklikult on meedia segatud poliitikasse ning et sellises olukorras võib rääkida sotsiaalsest kontrollist. Vihalemm ja Lauristin (2004: 15) kirjutavad, et „Eestis ei ole „itaalia sündroomi” esinenud, kuna meedia on olnud edukas poliitilise allutamise katsete tagasitõrjumisel”. Kui nüüd aga vaadata Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu

arengusuundi, kus juhtkond koosneb enamuses erinevate erakondade poliitikute, siis nii kindlalt seda enam väita ei pruugi saada. Kuidas see aga ajakirjanduse arengut mõjutab või kas üldse, ei ole hetkel võimalik öelda.

Otsese poliitilise surve ebaõnnestumine ei tähenda aga sugugi mitte, et poliitikud ei mõjuta meedia sisu. „Probleem oli ja on ajakirjanike poolt kasutatavate allikate vähesuses – liiga sageli koostatakse lugusid ja saateid ainult ametiasutustest ja pressikonverentsidelt saadud materjalide põhjal, ei kontrollita fakte ega vastandata seisukohti, ei kasutata teisi võimalikke lähenemisviise” (Vihalemm & Lauristin 2004: 15). Arutlusteemad ning nendega seonduvad probleemid ei ole tihtilugu valitud ajakirjanike poolt, vaid need on neile ette söödetud inimeste poolt, kes valdavad teatud informatsiooni ning soovivad, et see avaldataks neile sobiva tõlgendusega. Ajakirjanikud olid ja on vaimselt sõltuvad erinevatest stereotüüpidest, eelhoiakutest ja emotsioonidest, puudu jääb mitmekülgsest analüüsist ja eneserefleksioonist.

Ajakirjanduse muutumine ettevõtluse haruks muutis meedia peamiseks edu saavutamise kriteeriumiks ostujõulise auditooriumi ligimeelitamise. Konkurents turul on kaasa toonud muutuse ajakirjanduse sisus ja funktsioonides. 90ndate esimesel poolel arenes välja meedia juriidiline ja eetiline regulatsioon ning 1994 võeti vastu ringhäälingu seadus, mille alusel korraldati ümber Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni juhtimine ning määratleti arengusuunad.

1990ndate keskpaigaks oli uus ühiskondlik süsteem mõnevõrra stabiliseerunud, ent suurenesid sotsiaalne ning kultuuriline kihistumine ja ebavõrdsus, teravnesid sotsiaalsed probleemid. 1995 – 1999 toimus meediasüsteemi jätkuv mitmekesisustumine ja killustumine, reklaamiturk kasvas kiiresti ning ühtlasi kasvas ka meelelahutusliku meedia osakaal. Meedia sisu polariseerus, kujunesid välja täiesti kollane ajakirjandus aga ka tõsiseltvõetav uuriv ajakirjandus.

Uue sajandi esimest aastat võib nimetada kriisiaastaks. Väljast vaadates on olnud areng edukas ja lausa väga edukas aga seestpoolt vaadates oli selgelt tegemist kriisiga. 2000 aasta sügiseks oli toetus valitsuse ja parlamendi tegevusele langenud väga madalale (vastavalt 34% ja 32%). Poliitikute kritiseerimine avalikes esinemistes muutus üldlevinuks, lausa enesestmõistetavaks. Ajalehed hakkasid taas meenutama

iseseisvusvõitluse aegu, mil sagedane materjal oli avalikkuse erinevate rühmade kollektiivsed pöördumised ja protestiavaldused. 2001. aasta aprillis esitati sotsiaalteadlaste avalik pöördumine kahest Eestist. „Olukorda täpsemalt analüüsid võib öelda, et Eesti ei olnud välja jõudnud mitte siirdeajast laiemas tähenduses, süsteemsest üleminekust ühest ühiskonnatüübist teise, vaid kitsamas tähenduses, lõpetanud ülemineku turumajandusele ja demokraatlikule ühiskonnakorraldusele (Vihalemm & Lauristin 2004).

Meedia kommertslikuks muutumine kutsus esile suure huvi skandaalide vastu, mis aitas kaasa meedia kui valvekoera rolli kujunemisele. 1990. aastate lõpus muutus meedia ja selle mõjul ka avalik arvamus poliitikute suhtes väga kriitiliseks. Poliitikute ja ajakirjanike vahelise iseloomustas vastastikune usaldamatus, mida süvendas pragmaatilise, sageli lausa küünilise poliitilise turunduse põhimõtete sissetung 1999. aasta valimiskampaaniasse.

Avalikus arvamuses kujunes uue aastatuhande algusaastatel üldine häälestus, et poliitika üldse ja eriti Eesti poliitika on räpane mäng, poliitikud ajavad taga omakasu ning ei tegutses üldsuse huvides. Seetõttu saatis ka Res Publikat, kui uut poliitilist jõudu, valimistel edu. Valimiste järel võttis meedia rahulikumalt ja leebemalt uute liidrite tegematajätmissi ja eksimusi, soovimata õhutada skandaale niivõrd kui mõned aastad tagasi. Ajakirjanikudki olid väsinud pidevast negatiivsusest ning üha enam tugevnesid tendentsid tasakaalustatud käsitluse suunas ning hakati pöörama suuremat tähelepanu tavalisele inimesele ja igapäevaelule. 2003-2004 aasta sügiskul hakkas meedias selgelt domineerima seisukoht, et Eesti poliitikas on hädavajalik pööre suurema sotsiaalsuse poole (Vihalemm & Lauristin 2004).

1.3.2. PSEUDOAVALIKKUS

Et saada Eesti avalikkusest ja selle arengust adekvaatsem pilt, tuleb siinkohal heita pilk korra kriitilise avalikkuse kontseptsioonile ning käsitleda ka Habermasi pseudoavalikkuse elemente. Habermas (2001) kirjeldab kuidas kirjanduslik avalikkus asendub pseudoavaliku või näivprivaatse kultuuritarbimise sfääriga. Ratsionaalne

kriitiline debatt muutub vähetähtsaks elemendiks ellujäämiskitsenduste puhul, arendades sellega humaansuse ideed. Kui kirjanduslik avalikkus n-õ vallutas tarbimisühiskonna, muutus avaliku ja privaatsfääri käsitlemise kontseptsioon. Vaba aja käitumine on apoliitiline ning seega ei saa moodustada avalikku sfääri. Kui aga turumajanduslikud seadused avalikku sfääri sisse sõitsid, vahetus ratsionaalne kriitiline debatt tarbimisega ning tegelik privaatsfäär asendus kultuuritööstuse pilaga.

Habermas (2001) seletab, et turu funktsioone tuleb rangelt eristada, ta kas alles võimaldab publikule juurdepääsu kultuurile ja seejärel toodete odavnedes hõlbustab majanduslikult üha suurema publiku juurdepääsu; või ta kohandab kultuurikaupade sisu oma vajadustele niiviisi, et hõlbustab laiade hulkade juurdepääsu ka psühholoogiliselt. Need kaks funktsiooni ei käi tingimata käsikäes. See ilmneb väga selgesti raamatuturul, mida valitsevad kaks teineteist täiendavat nähtust. Suurtes tiraažides väljaantavate taskuraamatusarjade abil tehakse suhteliselt väikesele haritud ja haridusjärgulisele seltskonnale kättesaadavaks väärtkirjandus, mille ostmiseks tavalises formaadis nende ostujõud ei piisaks. Kuigi sellistele raamatutele on klants välimus ning läbi mõeldud müügistrateegia, säilitab turg antud juhul oma puhtmajandusliku juurdepääsu hõlbustamise funktsiooni.

Läbimõeldud müügistrateegia ja turundus ei hõlbusta madalamate sotsiaalsete gruppide lugejatel juurdepääsu kirjandusele mitte üksnes majanduslikult vaid teeb ka juurdepääsutingimused psühholoogiliselt lähedasemaks, nii et kirjandus ise peab kohanema selle vähete eelduste ja vähese mõjuga retseptsiooni mugavusele ja mõnususele. „Selle näite põhjal saab selgeks, et tarbijakultuuri sotsiaal-psühholoogiline kriteerium – mittearendav kogemus – langeb kokku sotsioloogilise kriteeriumiga – avalikkuse lagunemisega: raamatuklubid ei vabasta ilukirjanduse suurt massi mitte üksnes raamatukauplusest, vaid ka kriitikast” (Habermas 2001: 227).

Tulles aga tagasi pseudoavalikkuse muude tahkude juurde, kirjeldab Habermas (2001), kuidas tänapäeval administreeritakse vestlust kui niisugust: professionaalsed avalikud dialoogid, paneeldiskussioonid, ümarlauad – eraisikute arutelud saavad staaride raadio- ja televisioonisaadeteks, neile hakatakse müüma pileteid, need omandavad kauba vormi, isegi juhul kui istungitel saab igäüks osaleda. Diskussioon, mis on kaasatud ärisse, muutub formaalseks; seisukoht ja vastuseisukoht on teatavate esinemise

mängureeglitega ära määratud; konsensus vaidlusküsimuses on suurelt osalt ülearune, sest toimub suhtlemise konsensus.

Tänases Eesti avalikkuses esineb nii kriitilise avalikkuse elemente kui ka pseudoavalikkuse omi. Meedias tundub siiski domineeriv olevat tarbijaühiskonna väärtuste mudel. Isegi avalik-õiguslik televisioon üritab eratelevisiooniga turul võistelda. Väga tähelepanelikult peetakse silmas just vaatajanumbreid ning sellest lähtuvalt kujundatakse programm. ETV saatekavva on üha enam juurde tulnud meelelahutuslikku pakendisse vormitud saateid, mis küll osaliselt räägivad ühiskonnale olulistel teemadel, aga teevad seda läbi meelelahutusliku formaadi, kuhu on lisatud väheesisulisi osi.

Pea koheselt peale taasiseseisvumist loodi meediale suurepärased võimlused areneda just meelelahutuslikkuse ja tarbimisväärtuste suunas. Esiteks juba poliitikaga „plats puhtaks”. Peale selle, et selline poliitika toimis poliitilises avalikkuses, toimis see suurepäraselt ka meediasiseselt. Ning kui suur osa ajakirjanikest ja meedia sisu määrajatest on väga noored, kogenematud ja ka väheselt haritud, siis on võimalus pseudoväärtuste domineerima hakkamiseks, tunduvalt suurem. Domineeriv liberaalne diskursus soodustas vaikuse spiraali tekkimist kriitiliste häälte seas ning seega jäid sotsiaalsed probleemid tagaplaanile. 90ndate teise poole soodustavateks faktoriteks olid nii reklaamituru areng kui ka tugev konkurents turul. Erinevatele kanalitele oli püsima jäämiseks eluliselt oluline võita auditooriumi tähelepanu, ja nagu juba ka varasemalt, siis vahendid selle saavutamiseks ei olnud esmatähtsad.

Habermas (2001: 235) võtab tarbiva publiku mõiste kokku nõndamoodi: „mõistuse avalikuks kasutamiseks kasvatatud haritud kihi kõlalaud on katki; publik on lõhenenud mitteavalikult arutlevate spetsialistide vähemuseks ja avalikult vastuvõtivate tarbijate laiaks massiks. Sellega on ta täielikult minetanud publikule omase kommunikatsioonivormi.”

2. UURIMISEESMÄRGID JA MEETOD

Käesoleva bakalaureusetöö empiirilise osa puhul võib tinglikult eristada kolme tasandit:

I – kuidas ajakirjanikud tajuvad avalikkust

II – kuidas nad ennast sinna paigutavad

III – kuidas nad ennast tegutsejana määratlevad

Kõigi nende kolme tasandi juures on ka ajaline mõõde, ehk siis praeguse avalikkuse võrdlus Eesti demokraatliku ühiskonna algusaegade (1988ndate lõpu/1990ndate alguse) avalikkusega.

2.1. UURIMISKÜSIMUSED

Teoreetilisel alusel põhinevast arutelust lähtuvalt on käesoleva bakalaureusetöö uurimisküsimused järgnevad:

- Milline on avalikkus, mis seda kujundab ja miks see nii on?
- Kuidas ajakirjanikud määratlevad avalikkuses ennast (ja ajakirjandust)?
- Kuidas ajakirjanikud ennast avalikkuse funktsioonide raames tegutsejana määratlevad?
- Kuidas on avalikkus muutunud viimase 15-ne aasta jooksul (sh ajakirjaniku roll avalikkuses)?

Lähtuvalt neist uurimusküsimustest on võimalik töö empiirilises osas analüüsida ajakirjanike nägemusi ning nende enese ja meedia paigutust Eesti avalikkuses. Selleks, et neile uurimisküsimustele vastuseid leida, koostas in täpsema semistruktureeritud intervjuu kava ning püüdsin läbi täpsustavate küsimuste jõuda Eesti ajakirjanike arusaamade ja tunnetusteni. Meetodist lähemalt alapeatükis 2.3. (lk 34).

2.2. VALIM

Uurimistöö valimi moodustavad 13 Eesti tele- ja raadio tegevajakirjanikku, kes on ajakirjanduses tegutsenud juba pikemat aega (u 20 aastat). Esiteks võimaldab pikem ajakirjanduslik kogemus inimestel adekvaatsemalt avalikku ruumi analüüsida ning teiseks on võimalik võrrelda avalikkuse muutumist viimase 15 aasta jooksul, alates sellest kui Eestis poliitiline režiim muutus, ja seega ka ühiskonna korraldus ning avalikkuse olemus.

Ajakirjanike puhul on arvesse võetud nende suurt ajakirjanduslikku kogemust. Valitud on ajakirjanikud, kes on avalikkuses laialdasemalt tuntud ning kellel on suurem vastutus, aga ka üldisem kogemus meediamaastiku eri valdkondades. Televisiooni ja raadio ajakirjanikke ning mehi ja naisi on üritatud kaasata enam-vähem võrdselt. Kuna olulisim on siiski kogemus, pole too jaotus (tele/raadio, mehed/naised) päris täpselt pooleks.

Ajakirjanikud on Eesti avalik-õiguslikust ringhäälingust valitud just seetõttu, et Eesti erakanalitest võib kahjuks leida ainult mõne üksiku ajakirjaniku, kes on tegutsenud juba 90ndate algusaegadest alates. Et aga valik oleks väga täpselt piiritletud ning ei valguks laiali, siis otsustasin need paar üksikut tegelast sellest uurimustööst välja jätta.

Avalik-õigusliku meedia prioriteetid avalikkuses on veidi teistsugused kui erameedial, ning isegi, kui oleksin need paar kommertsmeedia tegelast uurimusse kaasanud, ei oleks saanud siinkohal nagunii mitte mingisugust adekvaatset võrdlust välja tuua. Selle töö puhul on pigem oluline võrrelda muutust avalikkuses, ehk siis kõrvutada tänane päev ja 90. aastate algus.

Ajakirjanikud, kellega viisin 2007. aasta kevadel läbi semistruktureeritud intervjuu:
(toona eksisteerisid ETV ja ER veel eraldiseisvatena, ERR oli alles tulevikuplaan ning praeguseks on mitme ajakirjaniku töö või ametikoht muutunud)

- 1) Martin Viirand –Vikerraadio, kirjandussaadet, „Maailmapilt“ toimetaja
- 2) Mart Ummelas - Vikerraadio, vastutav toimetaja
- 3) Riina Eentalu - ER vastutav toimetaja, „Päevakaja“

- 4) Uku Toom – ER vastutav toimetaja, „Päevakaja“; Vikerraadio – „Argipäev“
- 5) Ainar Ruusaar – ETV juhatuse esimees
- 6) Silvia Karro – ETV produtsent toimetaja, „Maahommik“ saatejuht
- 7) Aarne Rannamäe – ETV välistoimetuse juht, „AK“ uudiste ankur
- 8) Mariina Mälk – ETV, „Pealtnägija“ toimetaja
- 9) Kaja Kärner – Vikerraadio, „Reporteritund“ toimetaja
- 10) Tiina Rebane – ETV Tartu stuudio juhataja
- 11) Maire Aunaste – ETV, „Meie“ toimetaja/saatejuht
- 12) Liina Kusma – Vikerraadio, „Päevatee“ toimetaja
- 13) Vahur Kersna – ETV, „Pealtnägija“ toimetaja/saatejuht

Valdkonniti jaotuvad ajakirjanikud järgmiselt:

Uudis – Rannamäe, Toom, Eentalu

Poliitika ja ühiskond – Kärner, Rannamäe, Toom, Ruusaar, Ummelas

Kultuur – Mälk, Viirand

Meelelahutus – Kersna, Mälk

Sotsiaal- – Kusma, Rebane, Aunaste, Karro

Tele- ja raadioajakirjanikega on piiratud vaid seetõttu, et bakalaureusetööl on kindel maht ning töö ühtsuse huvides on vaatluse alla võetud ainult see osa meediast. Pealegi on televisioon ja raadio olulised ühiskonna väärtuste kandjad.

2.3. MEETODI KIRJELDUS

Uurimustöös kasutatavaks meetodiks on semistruktureeritud intervjuu. Kuna oluline on kätte saada just ajakirjanike taju ja tunnetuslik pool avalikkuse käsitlest, ja kuna kvalitatiivne meetod keskendub mõistmisele, seletusele ja tõlgendamisele, siis lähtuvalt käesoleva töö eesmärgist, on ainuõige kasutada just sellist meetodit. Kvalitatiivne meetod on piisavalt paindlik ning samas sobib hästi põhjuslike seoste leidmiseks ning seletava uuringu läbiviimiseks.

Kvalitatiivne uurimus tegeleb üksikute nähtuste (inimene) ja nende unikaalsete

aspektidega ning aitab seeläbi jõuda sotsiaalsete nähtuste sügavamale ja terviklikumale mõistmiseni. See meetod võimaldab paindlikku lähenemist sotsiaalsetele protsessidele ja ühiskondlikele probleemidele ning võib pakkuda seletusi, mis kvantitatiivsete meetodite kasutamine ei annaks.

Semistruktureeritud intervjuu koosneb kolmest suuremast teemajaotusest. Teemagrupid on moodustatud lähtuvalt töö empiirilise osa eri tasanditest. Need on: a) ajakirjaniku töö, b) avalikkus ning c) ajakirjanik avalikkuses. Intervjuu kava on täpselt ära toodud töö lõpus (vt. Lisa 1, lk. 91). Küsimuste moodustamisel on arvestatud ajakirjanike eri kogemust ning sotsiaalset positsiooni. Mõni neist näiteks ei ole otse avalikkuse ees vaid on n-ö kaadritagune niiditõmbaja (toimetaja-produutsent), teisel on jällegi töökogemus erinevatel võimupositsioonidel suurem jne.

3. PEAMISED UURIMISTULEMUSED

Selles töö osas võtan kokku tehtud intervjuude põhjal saadud informatsiooni ning lähtudes uurimisküsimustest, kirjeldan lähemalt, kuidas Eesti avalik-õigusliku meedia ajakirjanikud näevad avalikkust, kuidas nad ennast selles positsioneerivad, mida teevad ja kuidas suhtuvad. Lisaks tänasele avalikkusele käsitlen avalikkuse muutumist ajas ning võrdlen seda demokraatliku avalikkuse tekkimise perioodiga. Ajaline dimensioon lisandub kõigile neile kolmele põhiküsimusele.

Kuigi praktilises ajakirjanduses käsitletakse paljuski avalikkust, kui abstraktset mõistet, on siiski tegemist ajakirjanike enda loodud ruumiga, mis peaks tagama kodanikuühiskonna normaalse funktsioneerimise. Tehtud intervjuude põhjal võib oletada, et suur osa Eesti ajakirjanikest üldjuhul ei mõtle ega ole ka mõelnud avalikkuse peale üleüldisemalt, et mis see on, kuidas see toimib, mis nende konkreetne roll võiks olla, mis on selle eesmärgid jne jne.

Küll aga võib siia juurde tuua mõõnduse, et kui ajakirjanikul on olnud lisaks ühiskonnas mõni muu oluline roll täita (nt suure organisatsiooni juhtimine, riigiasutuses juhtival kohal töötamine vms), siis on avalikkusest konkreetsem arusaam ning kujutluspilt. Suurema otsese vastutusega kaasneb põhjalikum analüüs oma tegutsemiskeskonna üle.

3.1. KUIDAS AJAKIRJANIKUD TAJUVAD AVALIKKUST

3.1.1. MIS ON AVALIKKUS?

Avalikkusest aru saamise juures esineb intervjuueeritavate hulgas kolm põhilist tendentsi. Ühed on sellised, kes ei ole avalikkuse peale eelnevalt mõelnud ning nende jaoks on avalikkus üldiselt sama, mis ühiskond.

Vikerraadio „Maailmapilt” toimetaja Martin Viirand kirjeldab seda nii:

*„Avalikkus on, eks ole, **ühiskond**, milles me liigume ja kus me elame, see on avalikkus. /.../ Ütleme, avalikkus on kõik need inimesed, kes Eestis elavad – see on avalikkus.”*

Teine tendents on, et avalikkuseks peetakse enda kuulajat/vaatajat. Et on küll üleüldisem avalikkus aga kui ajakirjanik avalikkuse peale mõtleb või sellest räägib, siis peetakse silmas ikkagi enda auditooriumit. Näiteks kirjeldab seda nõndamoodi Vahur Kersna, 2007. aasta kevadel Eesti vaadatuima saate toimetaja ja saatejuht:

*„Minu jaoks on avalikkus need **300 000 vaatajat**, kes kolmapäeviti istuvad televiisori ees ja ootavad, et mida sealt neile nüüd näidatakse.”*

Riina Eentalu puhul on aga huvitav asjaolu, et temagi peab avalikkuseks enda kuulajat, ent ei taha hästi sinna alla liigitada näiteks poliitikuid, kes on üks aktiivseim meediatarbiv grupp ühiskonnas:

*„See ongi see, kes on minu kuulaja. Need samad **kõik Eestis elavad inimesed kokku** on see avalikkus, ma mõtlen nende huvid. /.../ Aga avalikkuseks pean ma küll kõige tavalisemat inimest, kes ei kuulu valituse ringkondadesse, kuigi ka nemad käivad sinna sisse aga minu jaoks jäävad nad sellest mõistest natuke välja, et see on see seltskond, keda valitsus juhib ja on kõige tavalisem Eesti elanik.”*

Ning kolmanda jaotuse võiks teha selle järgi, et need on ajakirjanikud, kes tajuvad avalikkust ning selle süsteeme suhteliselt adekvaatselt, võttes arvesse võimalikke mõjutegureid ning suutes leida seoseid erinevate ühiskonnaprotsesside vahel. Mart Ummelas kirjeldab avalikkust nõndamoodi:

„Avalikkus on see osa inimtegevuse sfäärist, millel on oluline roll ühiskonna kui terviku või selle märkimisväärsete osade toimivuses. Avalikkuse sfäär tuleb selgelt ja ühemõtteliselt eraldada erasfäärist. Viimase kandmine avalikkusse peab alati olema selgelt põhjendatud ühiskonna kui terviku oluliste huvidega.”

Vikerraadio „Reporteritund” toimetaja Kaja Kärner:

*„No ma arvan, et avalikkus võrdub selle **avaliku arvamusega**. No tõenäoliselt on see meie ühine ruum, mida ühelt poolt määrab keele keskkond, meie kultuuri keskkond, meie rahvuslik keskkond pluss siis kõik see, mis tuleb sisse*

väljast poolt. Ühesõnaga, ma arvan, et see on niisugune suur sfäär, milles igaiüks on natukene osaline ja mis igaiühte natukene huvitab ka. Ma arvan, et see on niisugune suur keha, kehand.”

Loomulikult ei ole need liigitused lõplikud ning seda ei saa võtta kui üleüldist tendentsi, ent siiski antud juhul tuli selgesti välja kolme tüüpi vastuseid. Umbes pooled vastanud ajakirjanikest on kas avalikkuse üle eelnevalt arutlenud või suudavad küsimuse tekkides selle suhteliselt adekvaatselt sõnastada, teine pool aga võrdsustab avalikkuse ühiskonnaga või ei nõustu selle peale isegi mõtlema, leides, et tegemist on teoreetikute murega selliseid küsimusi mõtestada ja sõnastada. Toon siinkohal Uku Toomi näite:

„Ma ei määratlegi, mis moodi ma teda määratlema pean, ega ma ei ole ajakirjandusteoreetik.”

3.1.2. AVALIKKUSE ÜLESANNE

Umbes pooled vastajatest tõid avalikkuse funktsioonidena välja ühiskonna toimimise tagamise aspekti. Huvitav on aga, et keegi ei mõelnud siinkohal avalikkuse psühholoogiliste ülesannete peale, funktsioonide tõlgendamisel lähtuti üldisemast. Vähesed ajakirjanikud suudavad ühiskonnas toimuvaid protsesse täielikult läbi näha ning erinevate tegutsemiste, tagajärgede ja nähtuste vahel paralleele tõmmata. On aga siiski ka selliseid, kes seda teevad. Mart Ummelas on võib-olla veidi erandlik näide, kuna tema näeks iseennast pigem poliitiku kui ajakirjanikuna:

*„Avalikkuse peamiseks funktsiooniks on tagada **ühiskonna optimaalne toimivus**, luues selleks piisavalt läbipaistev ja tõepärane informatiivne alus ning koos sellega võimalus avalikuks diskussiooniks ühiskonda oluliselt mõjutavate otsuste ja isikute tegevuse üle.”*

2007. aasta kevadel ETV juhatuse esimehe kohal olnud Ainar Ruussaar arvas, et avalikkuse ülesanne on olla aktiivne. Riina Eentalu seletab avalikkuse ülesandeid lahti samuti läbi inimese aktiivsuse:

„Anda tagasisidet oma huvidest, sellest mida nad Eestilt ootavad, mida nad ootavad sellelt riigilt, kus nad elavad ja olema valmis ka tegutsema selle nimel

*siis oma võimaluste piires. Nad peaksid olema mitte ainult passiivne vastuvõtja vaid ka **aktiivne osaleja** selles elus, minu arusaamist mööda.”*

Avalikkuse funktsiooni kiputakse kohati segi ajama meedia ülesannetega. Meedia ja avalikkuse segiajamist tuleb ette teisteski olukordades. Eesti avalikkuse kujundajana nähakse ennekõike ajakirjandust, aga samas ka võimulolijaid ning inimestevahelisi isiklikke suhteid. Läbi enamiku vastuste kumab mõte, et Eesti avalikkuses domineerib liialt poliitiline eliit, et liiga vähe on erinevaid arvamusiidreid ja seda just ennekõike muudest eluvaldkondadest peale poliitika, et kodanike oma algatust ei ole piisavalt ning et ajakirjandusel on väga keskne roll avalikkuse kujundamisel. Märkimisäärselt on välja toodud ka meelelahutust.

Mis on aga huvitav – mitmete intervjuude puhul toodi välja ühe avalikkust mõjutava tegurina ilm. Et Eesti inimese ja avalikkuse jaoks on oluliseks teguriks ilm, ütleb näiteks Uku Toom:

*„... ega ma ei öelnud ilmaasjata **ilm**. Oleks olnud meil 26. aprillil välgutorm, meil poleks mingeid rahutusi suure tõenäosusega olnud, kõik oleks koju läinud varem juba või äärmisel juhul oleks peale esimesi veekahuri laske kõik läbi külmunud ja ära läinud ja polekski olnud meil teada, et niuksed möllud on Tallinnas võimalikud.”*

3.1.3. AVALIKKUSE TOIMIMINE

Avalikkuse toimimise võtmeteguritena nähakse ikkagi konkreetselt kodanikke endid. Selleks, et avalikkus toimiks nii nagu peaks, on oluline roll kodanikul ning tema tegutsemisel. Loomulikult nähakse suurt osa ajakirjandusel. Aarne Rannamäe:

*„Avalikkuse olemasolu peaksid tagama sellised mehhanismid, mille riik on kehtestanud, kuid kus riik ei mängi enam võtmerolli. Tähendab, need on iseregulatsiooni mehhanismid, mis peaksid toimima, iga **inimene** peaks tunnetama, et temast sõltub midagi. Ja kui inimene tunnetab, et temast midagi ei sõltu – et valima ma ei lähe, ma sõna ei võta, ma lihtsalt olen kodus ja teen hoopis midagi endale meelepärast – siis see ühiskond ei ole eriti jätkusuutlik.”*

Maire Aunaste:

*„Et tegelikult kirjanikud peaksid alati olema, **loominguline intelligents** peaks alati olema selline esirinnas, keda kuulatakse aga selleks, et neid kuulataks, peab neil olema kanal, et ennast kuuldavaks teha. Ja ausalt öeldes, siin on ka ETV-l ikka väga suured võlad ühiskonna ees, sest sellele kultuurile ja intelligentsile jäetakse nii vähe sõna, aega selle pärast, et kogu aeg räägitakse ainult nendest vaadatavuse numbritest ja arvatakse, et kogu see kultuur ja intelligents tuleb ära peita sellesse hetke, kui enamus inimesi on magama läinud.”*

Mõnest intervjuust tuli välja arusaam, justkui avalikkus eksisteeriks iseenesest ja sellele ei ole vaja mingeid eeldusi ega tingimusi. Selline suhtumine oli üldjuhul neil ajakirjanikel, kes võrdsustasid avalikkust ühiskonnaga.

Martin Viirand:

*„Seda **ei peagi tagama**. Avalikkust ei saagi mitte tagada, ühesõnaga ta funktsioneerib igal juhul, ta on ise olemas. Seda, et avalikkust peaks tagama, ma ei kujuta ette, kes peaks avalikkust tagama.”*

Mõnel juhul mainiti ära seegi, et avalikkuse normaalseks toimimiseks on vaja siiski seadusandlikku alust, mille pinnalt avalikkus toimida saaks. Avalikkuse kriitilisuse kohta tuli vastakaid arvamusi, et oli neid, kes leidsid, et Eesti avalikkus on kriitiline ja samas oli ka neid, kes leidsid, et avalikkus ei ole sugugi nii kriitiline, kui peaks või olla võiks. Siiski oli neil üks ühine tunnus – keegi ei ole eriti rahul sellega, mis on. Toon illustreerimaks kolm näidet. Kaja Kärner:

*„Ma arvan, et Eesti avalikkus kannatab **kriitika puudumise** all. Et väga kergelt korjatakse üles **pseudoteemad** ja niisugused igasugused pseudokangelased ja ühesõnaga... see on kummaline, mida ma sellest n-ö avalikkust ruumist mõni kord leian. See võiks olla palju tõsisem ja palju kvaliteetsem.”*

Riina Eentalu leiab näiteks niimoodi:

*„Eesti avalikkus on kuidagi **valikuliselt kriitiline**, ma ei tea kas seda on kuidagimoodi meedia ise neile sisse söötanud, minu arusaamade järgi meedia ise suuresti kasvatab oma publikut ja suunab neid tarbima seda, mida*

*meediaväljaanne parasjagu tahab ja see on päris hästi Eestis õnnestunud, õnnetuseks. Eesti avalikkus on hirmus **allaheitlik**, üldisemas mõttes, veel.”*

Uku Toom:

*„Jah, loomulikult on ta piisavalt kriitiline aga reeglina on ta kriitiline niimoodi laua taga teineteisega rääkides, iga üks teab tohutult oma tõde aga ega ta ei hakka seda kuskil niimoodi välja rääkima. Isegi juba siis, kui on kümme inimest koos, siis on see kriitika palju väiksem ja siis kui neti kommentaarile peab oma nime alla kirjutama, siis see **kriitika muutub peaaegu et olematuks...**”*

Avalikkuse kriitikat mõistetakse erinevalt, lähtudes ikkagi sellest, mis ülesandeid avalikkusel nähakse olevat ja kui suured ootused avalikkusele seatakse. Teema, mille puhul tuli ajakirjaniku suust kõige vastakamaid seletusi, oli avaliku arvamuse kaalukuse küsimus. Näiteks öeldi, et avalikkuse sõna maksab, aga samas toodi näide selle kohta, kuidas avalik arvamus ei ole siiski ühte või teist protsessi mõjutanud. Kuna tegemist on tõepoolest kompleksse mehhanismiga, siis on vastandlikud arusaamad täiesti eeldatavad. ETV Tartu stuudio juht Tiina Rebane leiab, et võib öelda nii ja naa:

„Noh mul tuleb meelde kohe Savisaar, kes ütleb, et tema on valitud nagunii ja kogutud allkirjad ei loe midagi, et järelikult ei maksa. Aga samas, mõeldes oma töö peale, siis on ka niimoodi, et kui tele teinekord küsib arvamust, siis see võib mõnda asja mõjutada positiivses suunas. Nii et selles mõttes ta nagu maksab, et sihukest avalikustamist nagu peljatakse. Võib-olla käitutaks teistmoodi, kui teaks, et see asi välja ei tule.”

Mart Ummelas:

*„**Avalikkuse sõna maksab** sellistel juhtumitel, kui on toimunud ilmselt põhi-väärtustega vastuolus olevad sündmused (nt karusselliõnnetus, liiklusõnnetused, laste ärakasutamine jne.), kuid vaieldavatel ja maailmavaatega või meelsusega seotud juhtudel juhitakse avalikkus tavaliselt tulutusse diskussioonidesse kõrvalteemadel ning diskussioon sumbub.”*

Aarne Rannamäe:

*„Tähendab, tarkade inimeste sõna maksab liiga vähe. Sest **kolmas sektor pole Eestis piisavalt arenenud**. Meil ei ole huvigruppe, kellel oleks n-ö hoovad, millega poliitilisi otsuseid mõjutada. Poliitikud teevad liiga palju seda, mida nad ise tahavad, lobby-grupid on välja arenemata.”*

Enamik ajakirjanikest oskas Eesti avalikkuses tuua välja ka midagi eripärast, midagi sellist, mis on omane siinsele avalikkusele. Samas leiti sedagi, et Eesti avalikkusel ei ole midagi eripärast, mis oleks võrreldes teiste riikidega kuidagi erinev või märkimisväärne. Valdavalt toodi näiteid, mis paljuski teineteisest erinesid. Mõned avamuskatked – Mart Ummelas:

*„Eesti avalikkus on väikese riigi ja rahva sissepoole pööratud **küla-avalikkus**, kus tegeldakse peamiselt oma lähima naabri mustamise ja katsetega temast iga hinna eest, olgu või sõnades, parem olla, sisulist ühiskonda struktureerivat avalikkust ja selle funktsioneerimist Eestis peaaegu pole.“*

Midagi samalaadset leidis ka Tiina Rebane:

*„Ma arvan, et see niisugune **ärapanemine** ja teistest parem olla tahtmine. Kui ma võrdlen nende teiste ühiskondadega, siis nad on vast nagu sõbralikumad.“*

Mitmel korral võrreldi Eesti avalikkust Soome avalikkusega. Ainar Ruusaar:

*„Eesti avalikkuse eripära võrreldes **Soome avalikkusega**, on just nimelt selles, et peaministri ja siseministri ja opositsiooniliidri häälte kõrval on liiga vähe teatrijuhtide, kirjanike ja näitlejate häält. /.../ Selles mõttes, et poliitikast räägitakse piisavalt palju aga sellest maailmavaatest räägivad poliitikud, selle sama poliitikute maailmavaate kõrval on mittepoliitilise intelligentsi maailmavaadet nagu vähe.“*

Maire Aunaste:

*„**Ülepolitiseeritud** on meie avalik selline meediamaailm, täiesti ülepolitiseeritud. Meil on kogu aeg, et poliitikud on tähtsad ja poliitika on tähtis ja ilusad inimesed on tähtsad ja rikkad inimesed on tähtsad ja muud ei olegi.“*

Avalikkuse puhul täheldati, et inimese jaoks peaks avalikkus olema turvaline. Aga ka informatsiooni jagav. Mõned väljavõtted intervjuudest: Aarne Rannamäe:

*„Aga ta vajab sellist avalikkust, mis tema **seisukohti** siis **toetaks** või siis mõistlikult kritiseeriks, et ta teeks vahet, mis on õige, mis vale.“*

Silvia Karro rääkis heatahtlikust avalikkusest:

*„... venelased ütlevad, põhiline, et sõda ei oleks – **чтоб мир была бы** (et oleks rahu: autor). No, et see ei oleks kuri ega ohtlik ega ebastabiilne. Me tahame*

ikka, et me saaksime informatsiooni, et meil oleks rahulik elada, noh samas, et me saaksime tegutseda ka vabalt.”

3.1.4. AVALIKKUSE MUUTUMINE

Lastes ajakirjanikel ajas tagasi vaadata ning mõtiskleda selle üle, mis on Eesti ajaloos nii ühiskonna ja kultuuri kui ka avalikkuse seisukohalt olulised momendid, siis enamik meenutas avalikkuse tekkeaga (80ndate lõpp/90ndate algus) väga positiivselt ning tolle aja avalikkuse tegutsemist peeti üheks oluliseks ajahetkeks Eesti ühiskonna arengu seisukohalt. Kaks saadet, mis kindlasti välja toodi, olid „Mõtleme veel” ETVs, kus moodustati Rahvarinne ning „Loominguliste liitude tund” Eesti Raadios.

Avalikkuse märkide ja verstepostidena nähakse neid suuremaid sündmusi, mis on riiki muutnud (nt Vene vägede lahkumine Eestist, Euroopa Liidu ja NATO-ga liitumine). Maire Aunaste võtab selle ilusti kokku:

*„Me teame küll neid märke... **Loomeliitude pleenum**, ilma intelligentsita ei oleks midagi juhtunud 88. Kui ei oleks sündinud saadet „**Mõtleme veel**”, ei oleks võib-olla sündinud **Rahavarinnet**, kui ei oleks Rahvarinnet sündind, ei oleks ühiskonnas tekkinud sellist positiivse fooni, et inimesed julgesid mõelda, et vana lõppeb. /.../ Kui ei oleks olnud neid sisemisi samme, siis ma ei tea, kas Jeltsinil oleks üldse põhjust öelda, et jah, te võite siin teha, mida te tahate. /.../ No ütleme seesama Kodulinna liikumine, see oli tegelikult tänaste ja tulevaste poliitikute taimelava.”*

Eesti kultuuri ja ühiskonda mõjutanud inimesi meenutades kõlab enamiku ajakirjanike huulil Lennart Meri nimi ning Presidendi kõned. On aga siiski veel mõningad isikud, kes domineerima jäävad – Jaan Kross, Heinz Valk, Marju Lauristin, Viivi Luik, Jaak Jõerüüt, Andrus Kivirähk ning saatena „Pealtnägija”. Veel tuuakse välja erinevaid sündmusi, alustades laulupeost ja lõpetades Estonia laevahukuga. Kaja Kärner:

„No taevas hoidku, kõik need Balti ketid ja Eesti kongressi istungjärgud ja keeleloitsud ja kõik need sündmused on olnud niisugused asjad, mis ühtepidi piirnevad kultuuriga, teistpidi ajalooga, kolmandat pidi ühiskondliku arvamusega.”

Avalikkuse arengut on ajakirjanike silmis enim mõjutanud iseseisvumine ja Eesti riigi areng üleüldisemalt – majanduslik areng, liitumine Euroopa Liiduga, tehnika areng (Internet, info kättesaadavuse lihtsustumine). Ainar Ruusaar:

„No ikka lai maailmapilt, et see aknake või see toru, millest me 90ndate algul välja vaatasime, on suuremaks läinud. Et see on kõige enam mõjutanud. Et ühtepidi me tahame olla nagu nemad seal ja siis me püüame ka olla nagu nemad seal, et see aken, millest me 90ndatel välja vaatasime, on nüüd suurem, et me näeme, et seal on ka jamasid ja et seal põhimõtteliselt käib ka sama moodi aga et noh me teeme ka sama moodi ja kuni selle retoorikani, et me tahame jõuda viie rikkama Euroopa riigi hulka, et see on sellest samast aknast tulnud, mis on nagu avardunud.”

Rannamäe toob väga asjakohaselt sisse rahvusvahelise mõõtme:

„Ma arvan, et Eesti podiseks oma katlas edasi, kui meil ei oleks rahvusvahelist järelvalvet. Päris kindlasti. /.../ Ma arvan, et kui meile ei oleks rahvusvahelist järelvalvet, siis Eesti oleks hoopis teistsugune riik, ehk siis Eesti integreerumine on see kõige suurem avalikkuse mõjutaja. Mina näiteks olin omal ajal Euroopa Liiduga liitumise tulihingeline pooldaja põhjusel, et siis Eestis ei saa enam pätti teha niiviisi, kui me oleme Euroopa Liidu liige. Ma ei räägi üldse julgeolekust, et me jääksime kuhugi halli tsooni, kuhugi ajaloo tõmbetuulte kätte, et Venemaa jälle tuleks ja teeks midagi... See on teisejärguline asi praegu hoopis. Aga just see, et meie omad inimesed – poliitikud, otsustajad, ametnikud... Iga inimene on nõrk, iga inimene võtab hea meelega vastu raha, iga inimene põhimõtteliselt on valmis valetama ja varastama...”

Mõnel puhul on välja toodud ajakirjanduse pinnapealsust ning kollase ajakirjanduse väärtushinnangute domineerimist. Maire Aunaste näiteks leiab, et ajakirjandus on loonud sellise mõtlemise, et inimene peab olema edukas ning et kogu aeg rõhutakse välisele, ehk siis sellele, et inimene peab olema edukas, rikas ja ilus. Kaja Kärner näeb samuti meelelahutusliku meedia suurt rolli:

„... Niisugune meelelahutus ja kergelt seebitav teema on kahetsusväärset mõjutanud avalikku arvamust, selle arengut. Et mulle tundub, et see avalik arvamus on kaldunud kuidagi sellesse voolusängi, mida meelelahutus pakub.”

Avalikkuse tekkeperioodi veel enam-vähem mäletatakse, ent siiski ütleb nii mõnigi ajakirjanik, et ega see enam nii täpselt meeles pole. Järgnevalt toon välja mitmed seisukohad, kuidas nähti avalikkust 80ndate lõpuperioodil ja 90ndate algusaegadel.

Kõigi puhul on üks ühine tunnusjoon – avalikkus oli aktiivsem ja entusiastlikum ning meedia lahmivam. Ajakirjanikud kirjeldavat tolle aja avalikkust nõnda:

Vahur Kersna:

*„Seda võib kirjeldada kui **teotahtelist hiiglast**, kelle jalad olid veel Nõukogude mudas aga kelle nina hingas juba vaba maailma õhku ja kes tahtis hästi kiiresti kohe jooksma panna, aga see esialgu veel ei õnnestunud, aga ajapikku see läks tal korda.”*

Ainar Ruusaar:

*„90ndate alguses oli Eesti avalikkuses tõsine lõhe. Oli **ajastute** või **põlvkondade lõhe**. /.../ Tohtu lõhe oli selles – „olid komparteis” või „ei olnud komparteis”. Tegelikult need 60ndate teise poole tegelased said hästi noorelt juhtivatele kohtadele ja tõrjusid täiesti, noh, nagu pool jõuga ära kõik need, kes olid endised, ehk siis tegelikult see endiste ja praeguste vaheline lõhe või võitlus oli kohe päris tugev.”*

Martin Viirand:

*„Siis oli avalikkus **avatum**, vaesem, ma mõtlen, kui nüüd inimestest rääkida. Ta oli **vaesem** aga temas oli niisugust **naiivset optimismi**, et kõik nüüd läheb väga hästi ja enam ei ole tarvis uksi lukustada ja kõik me oleme nüüd sõbrad ja vennad ja üks suur lillepidu käib nüüd tulevikus Eestis. See oli üks niisugune tunne, väike kergendus oli.”*

Aarne Rannamäe:

„Siis oli meie ühiskond ikka džungel. Korrastatust ei olnud, pidepunkte oli palju vähem. Kõik oli võimalik. Avalikkus, kõik tegid revolutsiooni, kõigi peas olid ainult revolutsioonilised mõtted.”

Mart Ummelas:

*„Avalikkus lähtus rahva põhilistest sotsiaalsetest püüdlustest, oli enam seotud **rohujuure tasandiga** ega olnud nii selgelt raha ja võimu huvides manipuleeritav.”*

Silvia Karro:

*„Ma arvan, et ühtepidi oldi kõigeiks valmis ja teistpidi oldi hirmunud ka, sest hirmud olid veel kõvasti sees. Et siis oli nagu seda **polariseerumist** rohkem, et olid ühed, kes võtsid seda uut vabadust täiel rinnal ja arvasid, et kõik on lubatud, kõike võib ja teised, kes üldse midagi ei öelnud ja olid ettevaatlikud ja kartlikud.”*

Üldiselt arvati, et avalikkus oli tol ajal aktiivsem ning entusiastlikum. Intervjuudes lasin ajakirjanikel võrrelda tollast avalikkust praegusega ning tuua välja muutusi. Mõni leidis, et põhimõtteliselt ei ole midagi eriti muutunud, aga üldiselt olid seisukohad väga mitmekesised. Aarne Rannamäe:

*„Ma arvan, et avalikkus **ei ole** enam nii **manipuleeritav**, inimesed on kindlasti sõltuvalt oma ainelisest ja sellest johtuvast muust heaolust targemaks saanud. Kõik on muidugi oma isikike murede ja asjadega seotud aga ühiskond on tervikuna ikka **targemaks** saanud ja kõvasti edasi läinud. Inimesed ei usu enam kõike, mida räägitakse. /.../ Võib-olla 80ndate keskpaik on rohkem sarnane praegusele ajale kui 80ndate lõpp või 90ndate algus.”*

Mariina Mälk:

*„Ühtepidi tundub mulle, et vahepeal selle majanduse muutumisega ja eraettevõtluse arenguga nagu sellist ühtset toimimist jäi vähemaks aga kui ühiskond on jälle mingi kriisi ees, siis suudab see **kriisisituatsioon** jälle **mobiliseerida inimesi ühtseks tegutsemiseks**.”*

Silvia Karro läheneb asjale väga inimlikust vaatepunktist:

*„Paremaks, rahulikumaks, turvalisemaks, see on see, mida ka inimene tahab. Et inimene võib olla enam-vähem kindel, et see, mida ta avalikult kuuleb, et see ei ole pahatahtlik ja väga palju valet selles ei ole. Minu arvates ikka selle **tõe objektiivsus** ikkagi nagu enam-vähem on rohkem nagu tulnud. Muidugi võib igasuguseid olla, et kui on soov mõjutada avalikkust, ütleme mingitel erakondade või mingitel põhjustel, siis praegu on see võimalus rohkem läbi reklaami või kui siis ei olnudki midagi niisugust, praegu on nagu teised ohud ja kõik on nagu rafineeritum ja ehk peidetum, aga et noh, samas ikkagi inimesele päris julma valet ikkagi meil enam ei saa rääkida. /.../ Arvestatavamaks, **tolerantsemaks** on muutunud...”*

Mart Ummelas aga vastupidiselt, lähtudes rahvuslikust vaatepunktist:

*„Tollal oli **rahvuslik põhiküsimus**: milleks on ühel rahvusel vaja iseseisvust, mida taotletakse sellega maailma rahvaste peres? Täna on põhiliseks küsimuseks pigem see, et iseseisvus on muutunud asjaks iseeneses, mitte oluliseks vahendiks millegi saavutamisel.”*

Viirand räägib jällegi avalikkusest kui ühiskonnast:

„Inimesed on läinud tõsisemaks ja nad on hakanud rohkem oma elumurede ja rahaasjade peale mõtlema ja selle igasuguse kindlustatuse kui ka lastele koolihariduse andmise kui ka tervishoiu ja nende asjade peale on inimesed hakanud rohkem mõtlema ja muretsema. Mõnes mõttes on inimesel muresid rohkem, kuna tal on võimalusi rohkem ja väljakutseid rohkem.”

Tolerants on üks inimkäitumise aspekte, mida võrreldakse suhteliselt palju ning seda peetakse üheks olulisemaks muutuseks. Ainar Ruusäär toob suurepärase näite selle olukorra kirjeldamiseks:

„90ndate alguses ei saanud nagu... ei suutnud ilmselt suur osa Eesti avalikkusest nagu omaks võtta seda, et meie hulgas on avalikke homoseksuaale näiteks. Ma mäletan ise, kui ma käisin Taanis 90ndate algul, ma olin teatavas nagu kultuurišokis sellest, et seltskond, kus ma olin, seal seltskonnas oli nagu inimene, kes ütles, et ta on gei. Et noh nagu imelik. Et praegu mul on mitu sõpra, kes on geid, kes on tõeliselt head sõbrad.”

Enamik ajakirjanikest meenutab demokraatliku avalikkuse tekkeajaga väga positiivselt ning tolle aja avalikkuse tegutsemist peetakse üheks oluliseks ajahetkeks Eesti ühiskonna arengu seisukohalt. Ajakirjanike meelest on 90ndate avalikkusel üks ühine tunnusjoon – toona oli see aktiivsem ja entusiastlikum. Üleüldiselt on vastused mitmekesised – avalikkus pole enam nii manipuleeriv, avalikkuses on vähem valet ja pahatahtlikust, inimesed on muutunud enesekessemaks ning avalikkus on tolerantsem. Üldiselt arvatakse, et tollal olid väärtused rohkem paigas, ei tähtsustatud pealispindset.

3.2. KUIDAS AJAKIRJANIKUD ENNAST AVALIKKUSSE

PAIGUTAVAD

Selles alapeatükis toon välja ajakirjanike käsitletud oma rollist avalikkuses ning samuti vaatlen, millised on seisukohad meedia rolli suhtes. Põhiküsimus lähtuvalt uurimisküsimusest on, et kuidas ajakirjanik näeb iseennast avalikkuses, lisaks veel, kui olulist osa ta näeb ajakirjandusel, aga ka iseendal avalikkuse mõjutajana.

3.2.1. KEDA AJAKIRJANIK ESINDAB?

Sellel tasandil tuli üldise tendentsina välja asjaolu, et ajakirjanik püüab ajakirjandust ja meediat analüüsida pigem kõrvalseisja vaatepunktist. Justkui keegi kuskil kujundaks üleüldist meediapilti ning tema ise selles väga suur osaline pole. Kõige selgemini oli see tajutav, kui küsisin kõigepealt, et kelle huve Eesti ajakirjandus esindab ning minnes sealt otse isikliku juurde – kelle huve tema esindab – tekkis vastuolu.

Avalik-õigusliku meedia ajakirjanikud justkui ei vaatleski avalik-õiguslikku ajakirjandust ühe meedia osana. Et on Eesti ajakirjandus ja siis on nemad. Mõtte tasandil vastandatakse ennast täielikult. Loomulikult tuleb arvesse võtta asjaolu, et ühel puhul räägitakse üldisest – Eesti ajakirjandusest – ning teisel puhul väga konkreetsest – iseendast, aga vastuolu siiski jääb.

Näiteks Vahur Kersna leidis, et ajakirjandus esindab kapitalistlike vereimejate huve, aga tema enda põhihuvi on „selles maanurgas elu säilitada“. Martin Viirand räägib ajakirjanduse kontekstis nii omanike huvidest kui reklaamitellijate huvidest ja ka äri- ning pangandusringkondadest, aga kui küsida, kelle huve tema esindab, leiab ta, et üks ikka selle kirjandushuvilise haritud kuulaja omi.

Riina Eentalu leiab, et meedia esindab ajakirjaniku ning väljaandja kasumi huve, aga endast arvab nõnda:

*„Olen tahtnud parimal moel selle inimese, noh, keda ma pean **tavaliseks inimeseks**, see on nii loll sõna, aga noh, see inimene, kes ei ole just iga kord*

otsustamise juures kuigi nad on ka selles asjas osalised. Esindan nende huve küll.“

Tiina Rebane toob välja omanike ja kommertshuvid ning parteihuvid, ega iseenda puhul ütleb niimoodi:

„Iseenda huvisid, loomulikult. Kui ma midagi teen, on mul enda huvid ja nagu ma alguses ütlesin, et kuna ma lähtun sellest, et asjal oleks ka mingi laiem kõlapind, siis ma arvan, et ma esindan ka avalikku huvi.“

Mart Ummelas leiab, et Eesti ajakirjandus esindab valdavalt ühiskonda ja avalikkust otseselt mõjutavate võimu- ja majandusrühmituste esmaseid huve, aga tema ise iseenda ning teda aktsepteeriva auditooriumiosa omi. Uku Toom leiab, et Eesti ajakirjandus esindab kuulajate, vaatajate, omanike, tegijate – kõigi nende inimeste huve kokku. Enda kohta ütleb ta niimoodi:

„Ülemuste, selles mõttes, meie saame raha riigi kulult. Nii et me peame esindama avalik-õigusliku huvi ja funktsiooni, ehk siis tasakaalustatud, selles mõttes nagu Riigikogu esindab ühiskonna erinevaid grupe, nii peavad ka avalik-õiguslikud neid esindama, mida kontrollitakse ja mille kohta esitatakse pretensioone. Aga kui ma räägin isiklikult endast, siis ma ei esindagi kellegi huve. Enda huve esindan. Väga hea, kui need huvid langevad muude huvidega kokku.“

Silvia Karro leiab, et ajakirjanduses on kõigi huvid esindatud ning tema ise püüab „Maahommikuga“ esindada mitte ainult maainimese vaid ikka kõigi, nii laste kui vanainimeste huve. Rannamäe räägib ajakirjanduse huvide puhul kõikvõimalikest erinevatest tahkudest, aga tema ise ei esinda kellegi huve, tema on vahendaja ehk valgustaja.

Üleüldiselt tuleb välja kolm suuremat huvide rühma: omanike ehk kasumiteenijate huvid (ennekõike kollane ajakirjandus); kuulaja/vaataja huvid (meedia sisu on pigem auditooriumi poolt määratud) ning ajakirjanike huvid (ajakirjanik teeb seda, mis teda ennast huvitab). Vaid paaril korral mainitakse poliitiliste jõudude huve.

3.2.2. AJAKIRJANIKU ROLL

Kersna leiab, et tema osa avalikkuse mõjutamisel on praktiliselt olematu ning avalikkus ei sõltu tema tegutsemisest karvavõrdki. Ta ütleb oma rolli kohta avalikkuses niimoodi:

*„Olematu. Praktiliselt ei ole mitte mingit rolli, räägime mikrogrammidest jälle. Selles mõttes, et ma **ei ülehinna** mingist otsast **enda rolli**. See on meelega lahutussaade. Inimesed lahutavad meelt. Televiisorit vaadates inimesed lahutavad meelt.“*

Mariina Mälk, „Pealtnägija“ teine toimetaja peab saate mõju avalikkusele küllalt suureks:

*„Ma varem mõtlesin, et ma olen **vahendaja**. Aga nüüd tundub, et selle „Pealtnägija“ saadet tehes me lausa mõjutame avalikkuse käitumist, mingeid hinnanguid mingi teemaga paneme inimesi mõtlema mingite asjade peale, nii et tõenäoliselt ikka päris suur.“*

ETV juhatuse esimees Ainar Ruusaar räägib oma töö olulisuse juures ETV-st kui kõige usaldusväärsemast institutsioonist:

*“78% **usaldab** meid ja President oli, ma ei mäleta protsenti, President oli kolmandal kohal. Ehk siis see, mida ütleb Aarne Rannamäe kriisi ajal „Aktuaalses Kaameras“, on ilmselt olulisem, kui see, mida ütleb Toomas-Hendrik Ilves või vähemalt sama oluline.“*

Sotsiaalvaldkonna ajakirjanike üllaim eesmärk on oma tööga kuulajaid/vaatajaid raske elu elamisel aidata. Liina Kusma näiteks tahab vanemate inimeste meeleolu parandada, sisendades neile olulisuse tunnet. Ta seletab, et pensionäride valdkond ning vanemad inimesed pole avalikkuse silmis eriti populaarsed. Oma rolli avalikkuses mõtestab „Päevatee“ tegija nõnda:

*„Ma kunagi mõtlesin, kui ma seda saadet hakkasin tegema, et meie vanemad inimesed on ikka suhteliselt unustatud ja võib-olla, et see oleks siis nagu see osa, mis riik võiks pöörata tähelepanu ja mida ta ei ole teinud, et selle püüan siis korvata raadio kaudu mina. /.../ ...see on selle riigi asutuse või selle avalik-õigusliku raadio pöördumine nende poole. Nende, noh, **kaasamine** sellesse riigi ellu, sellesse **ühiskonnaellu**, et see oleks siis nagu see, mida ma arvan, et see saade, noh, on püüdnud teha.“*

Maire Aunaste, ka sotsiaalsetel teemadel saadete tegija näeb ennast kui probleemide ja inimeste päevavalgele tirijana. Tema püüab oma saatega inimesi nende üksinduses aidata. Et kui sellel vaatajal ikka mitte kellegagi mõtteid pole jagada, siis vähemalt „Meie“ saates saab too kaasa mõelda ning ennast osalistega samastada.

Kaja Kärner usub, et tõenäoliselt ajapikku tema töö avalikkust veidi mõjutab, aga tegu on väga pikaajalise protsessiga ning kiiresti midagi avalikkuses tema saadete tulemusena muutuda ei saa. Ta püüab ühiskonna erinevaid gruppe ja aspekte üksteisele lähendada ning mõistetavamaks teha:

*„Minu saadete põhiline, see miks ma neid teen, on see, et erinevad huvigruppide esindajad saavad oma seisukohti avaldada ja seeläbi nad muutuvad ka mõistetavamaks ka meile, kes nad võib-olla kuidagi teisiti positsioneerivad. Ühesõnaga, see **mõtete vahetamine** ja **seisukohtade teatavakstegemine** ja sealt kuulajal võib-olla oma otsuste muutmine, et see on nagu, noh, see saate kaugem eesmärk. Aga kui palju ta just seda teeb? Ma arvan, et mõnevõrra ikkagi teeb.“*

Martin Viirand vahendab kuulajatele tarku ja ilusaid ehk huvitavaid inimesi. Viirand tajub, et avalikkust on võimalik mõjutada poliitiliste mõttevoolude sissesüstimisega ning seega leiab, et tema väga mõju ei avalda. Pealegi on tema kuulajad juba väljakujunenud seisukohtadega ning neid on üleüldse praktiliselt võimatu mõjutada.

Riina Eentalu peab enda tööd äärmiselt oluliseks ning leiab, et see mõjutab avalikkust üsna suurel määral. Ta näeb ennast võrdväärse partnerina teistele ühiskonnategelastele:

„Ise samas reas, aga mina valdan mingit asja ja nemad teist ja siis kokku peaks meist saama niisugune riik, mis seisma ka jääb.“

Tiina Rebane, Tartu studio juht, muudab pikemaajaliselt hoiakuid ning päris kasutu ta töö ei ole. Ta paneb inimesi edasi mõtlema ja vahel ka tegutsema. Mart Ummelas peab enda rolli väikeseks ning pigem ärritavaks kui mõjutavaks. Uku Toom on avalikkuse informeerija, vahendaja, ning temagi toob sisse kanali usaldusväärse ja informatsiooni mõju seoses sellega.

Silvia Karro püüab enda saatega edastada konkreetset sõnumit, konkreetseid väärtushinnanguid. Ta usub, et „Maahommikuga“ on võimalik avalikkust tegijatele soovitud suunas mõtlema panna:

*„...Et elamine maal on elamisväärne, keskkonda on vaja hoida ja igal inimesel on vaba valik, kus ta tahab elada. Ja see, et seal maal on oluline ikkagi ju **ühistegevus**. Mis lõppkokkuvõttes on ju terveski riigis oluline. Et **põhiväärtused** – mäleta ja ela, ja mõtle selle peale ka, et mida võiks lastele jätta...“*

3.2.3. EESTI AJAKIRJANDUSE ROLL

Meedia funktsioonidena avalikkuses nähakse informeerimist ning meelelahutamist. Paaril korral mainitakse ära ka harimine. Martin Viirand lisab probleemide tõstataja ja analüüsija funktsiooni ning Riina Eentalu leiab, et ajakirjandus peab ühiskonna peeglit inimeste ees hoidma nii, et pilt ei moonduks. Liina Kusma on Viirandiga osaliselt samal nõul:

*„...Meedia asi on võib-olla ka niisuguseid asju üles tõsta, mis nagu üldist tähelepanu võiksid väärida ja kutsuda siis inimesi kaasa mõtlema ja oma arvamust ütleva ja üldse nagu... Ma arvan, et meedia võiks seda meie **kodanikuühiskonda toetada** ühesõnaga, et see on nüüd... et see peaks olema küll nüüd tema ülesanne, et anda võimalikult erinevatele ühiskonna esindajatele võimalust oma arvamust välja öelda ja oma ootusi ja nägemust. Ja et iga üks tunneks ennast selles riigis selle riigi kodanikuna, et siin on meedial nüüd oma osa.“*

Kaja Kärnergi räägib mõttevahetuse käivitamisest erinevate gruppide kaasamisel ning soovitava tulemuseni jõudmisest. Maire Aunaste aga käsitleb meedia kasvatuslikku rolli aspekti:

*„**Inimesi kasvatada**, pakkuda neile võimalust ise otsustada, mis on hea, mis on vale. See tähendab, näidata asju niimoodi nagu nad on, mitte kogu aeg peale suruda oma arvamust, et see on nii, vaid et näidata, kuidas on ja las siis inimesed otsustavad.“*

Eesti ajakirjanduse osas leiab enamik intervjuerituist, et see on arvestatavalt professionaalne. Küll aga ei taheta väga välja tuua meedia positiivseid külgi, pigem

leitakse negatiivset. Isegi kui mõnel juhul hakatakse plussidest rääkima, kaldub jutt ikkagi negatiivsele ning hea unustatakse täielikult. Ilmselge erand on Vahur Kersna:

„Ma arvan, et tugevus on see, et siin on hästi palju hästi tublisid tegijaid. Ja nõrkusi nagu ei olegi, minu arust on Eesti ajakirjandus praegu väga tugev.“

Suurimateks jamadeks Eesti ajakirjanduses peetakse pealiskaudsust (vähe süvenemist ning analüüsi) ja liigset kollasust (kommertshuvid, meelelahutus). Need kaks põhjust käivad läbi praktiliselt kõigi ajakirjanike vastustest.

Veel jääb mitmel korral kõlama liigne pealinnakesksus ning paaril korral tuuakse sisse ka ajakirjandusliku hariduse puudulikkus – koolist tulevad ajakirjanikuharidusega inimesed, kellel puuduvad laiemad teadmised ühiskonna protsessidest ning kultuurist. Nii Maire Auaste, Liina Kusma kui Silvia Karro kurdavad järelkasvu puudumise üle. Neil on mure, et kui nemad enam ei tee, siis see valdkond jääbki unarusse. Lahkuda ei saa kuna kedagi pole asemele võtta. ETV juht Ainar Ruusäär toob ühena vähestest välja midagi positiivset:

„Mis on tugevus, et selle avalikkuse eneseteadvus ja avalikkuse kontroll meedia üle on suurenenud. Inimesed teavad oma õigusi üha rohkem ja see paneb ajakirjanikke veidi rohkem mõtlema selle üle, mis on sõna kaal...“

Küll aga tahaks ta näha rohkem analüüsi. Maire Auaste leiab ristivastupidiselt Kersnale, et Eesti ajakirjandus ei ole tugev. Suurima probleemina näeb temagi enamiku teiste seas tühisust ning pealispindsust. Ise tahaks Auaste meediast ammutada uusi teadmisi – saada targemaks. Kaja Kärner leiab, et Eesti ajakirjandus on suhteliselt professionaalne, ent kuna ajakirjaniku töökoormus on väga suur, napib aega teemadesse süvenemisel:

*„No ma ootaksin kuidagi niisugust analüüsi, **võrdlevat analüüsi**. Ja seda, et ajakirjandus ei oleks nii metsikult **tallinnakeskne**. Ja seda, et ajakirjandus pööraks kultuurile rohkem tähelepanu. Et me võimegi öelda, et igas lehes on tõepoolest oma kultuuri lehekül, aga kui te hoolega vaatate, siis see kultuuri lehekül on ikkagi meelelahutusega täidetud...“*

Viirandi arvates napib ajakirjanduses diskussiooni ja suundade pluralismi. Tema meelest on ajakirjandus orienteeritud suhteliselt ühte suunda. Lisaks sellele toob Riina Eentalu välja ajakirjanduse liigse sõltumise väljaandest.

Liina Kusma leiab, et kuna ajakirjandus on suurelt jaolt erakätesse läinud, siis see on pitseri jätnud nii teemade valikule kui huvide esindamisele. Tema meelest tähtsustatakse liialt materiaalseid väärtusi:

*„Mina ootaksin muidugi seda, et ta (ajakirjandus: autor) pööraks nüüd oma pilgud jälle rohkem inimese poole nende suurte teemade juurest ära ja ei tõstaks üles, noh, neid **pseudoväärtusi**. /.../ Ma arvan, et me peaksime pereväärtusi hindama.“*

„Päevatee“ toimetaja sõnadest jääb veel kõlama soov „et ajakirjandus oleks inimese jaoks“, pidades silmas seda, et inimene tunneks ennast ühiskonnas täisväärtusliku kodanikuna ning et tal oleks teadmine, et vajadusel eksisteerib võimalus enda arvamus avalikult välja öelda.

3.2.4. AJAKIRJANIKU ROLLI MUUTUMINE

Võrreldes 90. aastate algusaegadega on ajakirjandus ajakirjanike meelest suure sammu edasi teinud. Tollest ajast mäletab enamik vastanuist lapsajakirjanike domineerimist meedias, tohutult paljude väljaannete esilekerkimist ning sellest kõigest tulenevat suhtelist ebaprofessionaalsust. Silvia Karro kirjeldab olukorda väga tabavalt:

„Tegelikult oligi nii, et nad tulid ülikooli õppima aga siis neid keegi enam ei näinud, sest kõigist neist olid saanud peatoimetajad. Sest aeg oli niisugune, et vanad ära, tulid noored. Nad ei olnud näinud ei elu, neil ei olnud haridust, koolis ei olnud ju käinud, eks ole. Kohe hakkasid niimoodi tegema, ja siis ei olnud analüüsi osa, ei olnud aega fakte kontrollida ja siis hakkas see lakkama.“

Riina Eentalu lisab:

„Siis oli ikka probleem see, et tekkis niipalju väljaandeid korraga, noh, meeletult tekkis ja jubedalt oli vaja ajakirjanikke või neid, kes seda kõike mahtu täidavad, ja haritud ajakirjanikke lihtsalt ei jagunud. Siis kes tahtis, see sai ja see oli masendav. /.../ See professionaalne tase oli siis hirmus. Ja see enesekindlus, et meie oleme suur võim ja võimegi teha kõike, et see oli ka küll...“

Positiivse poole pealt leiti, et toona olid väärtused rohkem paigas – ei räägitud liialt palju asjadest ning tühistest teemadest, vaid ikka inimesele eluliselt olulisematest valdkondadest. Ideed olid värsked ja uued, ajakirjanust tehti entusiasmiga ning valdavalt tunti ning usuti, et kõik on võimalik.

Oma rolli muutumist selle aja jooksul nendib vaid mõni üksik, näiteks Ainar Ruusaar, ja seda peamiselt seoses oma vastutuse suurenemisega. Üldiselt leitakse, et hoolimata ajakirjanduse ja avalikkuse muutumisest, on nende roll ja üllaim eesmärk jäänud samaks.

Silvia Karro leidis, et tema roll avalikkuses on isegi veidi vähenenud kuna toona Noorteraadiot tehes oli ta tuntum ajakirjanik kui praegu ning seega mõjutas avalikkust rohkem. Eentalu ning Viirand käsitlevad rolli kui põhimõtteid ning Martin Viirand ütleb, et see on õnnelik inimene, kes ei pea oma põhimõtteid muutma. Liina Kusma määratleb rollimuutust kuulajatenumbri suurenemise läbi – nüüd on neid rohkem.

Töö tegemise puhul on enamasti muutunud vaid info saamise kiirus ja hulk ning tehnilised vahendid.

3.3. KUIDAS AJAKIRJANIKUD ENNAST TEGUTSEJANA MÄÄRATLEVAD

Käesolevas alapeatükis vaatlen ajakirjanike tööd konkreetsemalt, lähtudes nende saadetest ning teemadest, millega igapäevaselt tegeletakse. Valimis on nii uudisajakirjanikke, sotsiaalvallas tegutsevaid kui ka juhtival positsioonil töötavaid ajakirjanikke, ning lähtuvalt iga inimese isiklikest huvidest, väärtushinnangutest ja kogemusest on suhtumine olulisesse veidi erinev. Siinkohal toon väikese ülevaate sellest, milliseid saateid ja mida keegi enda ajakirjanikutöö puhul oluliseks peab.

3.3.1. VAHUR KERSNA

Vahur Kersna on meelelahutaja, temal ei ole olulisi saateid olnud. Saate tegemise puhul on tähtis, et teema tunduks huvitav ning et ta viitsiks sellest lugu teha. Ei ole raskemaid ega kergemaid teemasid. Kersna ütleb „Pealtnägija” kohta, et „see saade ei kannu küll mingeid väärtusi”. Küsimuse peale, kas ta isegi mitte iseenda ees vastutavana ei tunne, saan ootuspärase suhtumisega vastuse:

„Ma ei tunne nagu ennast kellegi ega millegi ees vastutavana. /.../ Mul ei ole selliseid sisemisi heitlusi ega põdemisi. Ei ole tõesti. /.../ Mul ei ole mingeid siseheitlusi, et ma peaksin tohutult analüüsima, mis ma nüüd tegin ja mis ma nüüd ei teinud ja miks ma nii teen ja miks ma nii ei tee. Mul lihtsalt ei ole neid.“

3.3.2. AINAR RUUSSAAR

ETV juhatuse esimehena peab Ainar Ruussaar oma tegemistest avalikkuses oluliseks kõikvõimalikke ühiskondliku diskussiooni saateid (ennekõike näiteks „Valimisstuudiot“ või „Otseliini“).

Ta on teinud saateid peamiselt poliitilistel teemadel:

„Kõik see, mis on otsustajate poolt nii-öelda keskkonda suunatud, ükskõik, kas see on puhas vesi või turvalisus või välispoliitika, aga enamused saated olen ma teinud teemadel, et need, kes siis on valitud otsustama, et mida nad teevad siis selles valdkonnas või mida nad on teinud või mida nad lubavad selles valdkonnas ära teha.“

Ruusaar peab olulisimaks sõnumit, mida on vaikselt taustana püüdnud koguaeg selgitada, et Eestis ei ole isikuvalimised vaid valitakse maailmavaadet või erakonda. Ajakirjanik peab Ruussaare meelest pidevalt iseendalt küsima, kas see, millest ta räägib, on ka oluline ning et ega ta juhtumisi kunsttegelikkust loo.

Väärtushinnangud on tema sõnul muutunud enesekesksemaks:

„Eestlase maailmapilt ilmselt on minakeskne, et mina, minu raha, minu pere, minu lähedased, noh, minu riik. Et kõik see tuleb läbi minu. Et mina püüan küll saadet ette valmistades siis ka mõelda läbi selle prisma, et, noh, minu raha, minu tulevik, minu töö, minu pere, minu lapsed, minu keskkond... See ongi egoistlikult subjektiivne.“

Suurim tagasiside on Ruusaarel olnud peaministriksandidaate või presidendikandidaate debattidele, kuna nende puhul on vaatajate emotsioonid hästi kõrgel.

Vastutus on televisioonijuhil loomulikult suur:

„Praeguses olukorras, ärge naerma hakake, tunnen vastutust Eesti rahva ees. Rahvustelevisiooni juhina Eesti rahva ees, absoluutselt. Et kui meie teeme mingisuguse vea, siis, noh, ilmselt on mul häbi, noh, ükskõik, millisele inimesele tänavale silma vaadata. Ma olen selle eest vastutav. Nii lihte ongi.“

Võrreldes 90. algusega on Ruusaare meelest teemavaldkonnad muutunud päris tublisti: 15 aastat tagasi oli üks eestlasi huvitav ja oluline teema see, milline on Eesti riigi tulevik ning Eesti riigi staatus ümbritsevas maailmas. Praeguseks on need välispoliitilised teemad taandunud. Praeguseks ei eksisteeri ka enam teemat Vene poliitiline jõud versus Eesti poliitiline jõud, kuna Eesti venelastel lihtsalt pole enam sellist poliitilist esindust. Praegu on olulisimaks väärtuseks isiklik heaolu, aga 15 aastat tagasi mõeldi globaalsemalt. Eesti riigi ning oma rahva staatuse väärtus on Ruusaare meelest samaks jäänud:

„Pronksündmused näitasid seda ju väga selgelt, et need väärtused võib-olla on kuhugi ära peidetud aegajalt, aga nad on täiesti olemas, täiesti selgelt olemas – meie eestlased, meie asi, meie valitsus, meie riik – need väärtused on küll tegelikult täiesti nagu olemas. /.../ Noh klassikaline näide selle väärtuste muutumisest on ju tegelikult Kanal 2 „Reporter“, mis on erakordselt õnnestunud saade ja õnnestunud selle pärast, et, noh, see oluline uudis, mida tuleb rahvale edastada, et see on pakitud sellisesse, noh, pehmesse ja ilusasse kasti. Et keegi jagab 500-krooniseid ja siis pärast seda korraks öeldakse, et tegelikult sõitsid lennukid kaksiktorni, üks ole, ja siis tuleb jälle, jagan jälle 500-krooniseid. /.../ Tahetakse magusat ja lääget, mille sisse siis peab selle asjaliku ära peitma.“

3.3.3. LIINA KUSMA

Vanade põlvkonnale suunatud raadiosaate „Päevatee“ toimetaja Liina Kusma jaoks on olulist rolli mänginud peamiselt kaks valdkonda – haridus ja sotsiaal-. Kusma käsitleb „Päevatees“ pensioneid puudutavaid teemasid, kogub vanade inimeste mälestusi, räägib tervisest (saates nõustab kuulajaid näiteks loodusraviarst Aili Paju), tervislikust toitumisest jutustab Tartu Ülikooli biokeemiaprofessor Mihkel Zilmer. Saade algab ühiskonnarubriigiga, kus saavad sõna poliitikud ning muud ühiskonnategelased, peale selle räägivad oma põlvkonnaga ammused autoriteedid ning veel puudutatakse saates kinnisvara probleeme.

Saate teemad võiksid pakkuda huvi võimalikult paljudele. Kusma meelest on kõige olulisem, et inimesed saaksid teavet, et nad tunneksid, et neist hoolitakse, sest saate toon on äärmiselt tähtis – ei tohi käia üle latvade:

„Ühesõnaga, ma pean ise vanadest inimestest väga lugu ja ma olen seda muuseas lapsest peale teinud, nii et see on mul nii-öelda vana armastus.“

Suurim tagasiside tema saate teemadele tuleb loodusraviarst Aili Pajule tervisealaste nõuannete osas. Ühiskonnaelu kommentaarile reageeritakse ka tihtipeale päris aktiivselt. Võrreldes 90. algusega on Kusma hinnangul üldised väärtused jäänud samaks – tema peab oluliseks ikka häid inimsuhteid ja kodu. „Päevatee“ toimetaja tunneb vastutust eelkõige kuulaja ees:

„Ükskõik, kellele ma teinud olen või kellele ma mõelnud olen, ma olen katsunud ikkagi lähtuda sellest, et tal sellest ka midagi kasu, nõu, abi, mida tahes oleks, üks ole, et ma mitte ei vanguta õhku või ei määri paberit, vaid et inimesel sellest midagi oleks.“

3.3.4. MAIRE AUNASTE

Maire Aunaste, teine sotsiaalvaldkonnas tegutsev ajakirjanik, „Meie“ toimetaja ja saatejuht, ei suutnud enda karjääris välja tuua ühtki olulisemat saadet – ta on kõike teinud kogu südamest.

„Minu jaoks ei ole mitte ühtegi asja, mis ei oleks minu jaoks oluline. Kui see ei oleks oluline, ma ei teeks seda. Kaheksa aastat tööd „Aktuaalses kaameras“, kaks aastat tööd publitsistika toimetuses, viis aastat „Reisile sinuga“, hommikutelevisioonid, öötelevisioonid ja nüüd kolm aastat saadet „Meie“. Et ma ei saa öelda, et mingi nendest asjadest oleks vähem tähtis, et ma ei teeks siis ühtegi saadet.“

Teemad ta lihtsalt mõtleb välja. Istub ükspäev maha ja paneb terve uue hooaja teemad paika ning siis hakkab inimesi otsima:

„Osad teemad on need, mis on sellised jätkuvajalikud, et ma olen juba nendest rääkinud aga nüüd kahe aasta pärast või ühe aasta pärast peaks rääkima edasi. Need on lihtsalt ühiskonnas vajalikud teemad. Ja kuna saade on iga nädal, siis ma järgin printsiipi, et ei oleks iga nädal väga raske teema, et inimene sellest ka nagu väsib. Kuna pealkiri on „Meie“, siis see peaks kajastama Eesti inimese elu, siis võiks ainult ka sellistele drastilistele, kurbadele, rasketele, psühholoogilistele ja noh nii-nimetatud müüvatele teemadele saate üles ehitada, aga samas siis jääks mulje nagu Eestis mitte midagi head ei olegi. Samas ma proovin, et vaataja ei väsiks, sest üldiselt me tahaksime näidata asju, mis on inimese jaoks olulised, et ta mõtleks neile kaasa ja saaks aru, et minu elus on täpselt samad asjad ja kui ta vaatab teiste inimeste elus samu asju juhtuvat, siis see aitab teda lihtsalt oma probleemides selgusele jõuda või annab tuge teadmisele, et teistel on samamoodi.“

Aunaste põhimõtte selle saatesarja tegemisel on see, et kuigi tegu on väga tõsiste ja raskete probleemidega, leiab ta alati inimesed, kes suudavad probleeme näidata positiivselt, et anda teistele samasuguses olukorras olevatele lootust. Aunaste meelest tuleb asju näidata nii nagu nad on, et inimesed saaksid rääkida ka oma tunnetest ning anda enda elule ise hinnanguid. Maire Aunaste meelest on raske saadet teha ühiskonnas tabuks oleval teemal:

„Näiteks ma ei ole sõandanud võtta siiamaani, noh, homoseksuaalsuse teemat, selle pärast, et ma ei tea, kuidas need inimesed, kes on isegi ennast pakkunud saatesse, et kas ma suudaksin järgida põhimõtet, et saade peab mõjuma positiivselt. Et kui ma teeksin karuteene nendele geidele ja lesbidele oma saatega. Et vastupidi – mina tahaksin, et ühiskonnas oleks suur tolerant ja et vaataja saaks sellest, noh, nagu kasu, selles mõttes, et hakkaks rohkem mõistma, aga kui talle vastupidi tänu nendes saates osalejatele tundub, et see teema on talle veelgi vastumeelsem, siis ma parem seda ei tee.“

Suurim vaatajaarv oli näiteks Estonia katastroofi ohvrite lähedastega tehtud saatel. Aunaste leiab, et inimesi puudutavad ikkagi need teemad, mis on olnud omal ajal väga valusad ja ükskõik kui palju nendest räägitakse, ikkagi puudutavad väga. Veel kuulusid 2007. aasta hooaja vaadatuimate saadete hulka näiteks emadepäeva saade või aasta esimene saade, kus mehed rääkisid sellest, mis neile naiste juures meeldib. Viimase kohta seletab Aunaste nii:

„Mulle tundub, et see oli selle hooaja kõige tühisem saade ja see kogus kohutava vaatajaskonna, ka ligi 170 000. /.../ Ega ma muidu ei oleks seda teinud, ma sain aru, et me väga harva ka küsime... või noh, neid mehi, kes oleks nõus rääkima, mida nad tegelikult naistes vaatavad, et see ongi see, et ajakirjanik paneb tavaliselt kokku mingisuguse kollaaži või midagi taolist ja igal ajakirjakaanel on mingi klantspilt inimesest, kes ütleb, kelle käest küsitakse nii paari reaga, et missugune naine teile meeldib ja siis öeldakse, et no ikka sisemus on tähtsam kui välimus ja sellega on kogu lugu. Aga tegelikult, kui anda inimestele sõna, siis tuleb välja selliseid huvitavaid asju.“

Aunaste meenutab ühes „Tähelaevas“ kõlanud kunagise 8. keskkooli almanahhi Tipatapa motot „Kui su süda rahvale ei tuksuks, kuidas elaksid?“, öeldes, et tema puhul see täpselt nii ongi. Tema teeb saadet rahvale:

„Kohe, kui ma arvaksin, et rahval saadet vaja ei ole, siis ma koristaksin kuskil söögikohas nõusid, sest mind ei huvita teha saateid saadete pärast.“

Väärtused on läbi aja jäänud samaks, kuna põhiväärtused on samad – headus ja teistele elamine. Egoistlikkus ja raha taga ajamine ei vii Aunaste meelest kaugele. Kuigi ta ütleb, et teemavaldkonnad ei ole viimase 15 aastaga muutunud, siis 90. algusaegade fooni meenutab ta nõnda:

„... Inimesed kohutavalt vajasisid meelelahutust. Nüüd on meelelahutust kõik kohad täis, nüüd on vaja just teha tõsist saadet. Ma intuiitiivselt proovin teha selliseid asju, mida parajasti ei tehta aga peaks tegema.“

3.3.5. KAJA KÄRNER

Kaja Kärner alustas oma tööd Eesti Raadio teadvustajana 73. aastal ning tegi seda pea 20 aastat. 2007. aasta kevadel, intervjuu toimumise ajal, tegi ta päevakajalisi saateid

(„Reporteritund“ ja „Uudis+“), peale selle on toimetanud valimissaateid. Teemad on üldiselt aktuaalsed. Näiteks tutvustas ta peale valimisi uusi ministreid ning Riigikogu komisjonide uusi liikmeid ja esimehi. Intervjuu tegemise ajal oligi Kärneril põhiliseks teemaks seadusandliku võimu tutvustamine. Valiku teeb Kärner sisetunde järgi – ta eeldab, et kui temale teema huvi pakub, pakub see huvi kuulajalegi.

Kärneri hinnangul on tal hästi palju saateid poliitilistel teemadel, aga ka keskkonna ja tervishoiu valdkonnas. Vähem teeb haridusest. Kärneri meelest on raske saadet teha siis, kui inimesi ei saa rääkima:

„Aga poliitikud on alati alid rääkima, aga raskem on saada ametnikega, kui on teema, milles nad leiavad, et tegemist on poliitilise otsusega, aga vastutama on pandud nagu ametnik, et siis nad ei taha rääkida. See on üks põhjus, miks on raske ja muidugi on terve hulk teemasid, mis on, või niisuguseid juhtumeid, mis nõuavad väga põhjalikku eeltööd ja siis lihtsalt aja puudusel ma jätan need teemad kõrvale, tunnistan. Mõnikord juhtub, et olen jätnud kõrvale.“

Teemadena, millele on väga palju tagasisidet tulnud, toob Kärner välja intervjuu toimumise ajal väga aktuaalse jäätmeevo seaduse. Üleüldisemalt aga tervishoiu, mille puhul kuulajad alati oma kogemusi jagada tahavad. Tema töös on olulisteks väärtusteks faktitäpsus, ajakohasus, see, et ta ise ka usuks, mida räägib ning et ta ise oleks erapooletu:

„... mis on muuseas väga raske. Ma arvan, et juba sageli teema valikuga on niimoodi, et ma teemat valides olen juba kellegi poolt, mitte, et ma oleks väga kellegi vastu. See on üks niisugune raske asi.“

Kaja Kärner leiab, et tema vastutab iseenda ja raadio ees:

„Ma arvan, et mul on niisugune sisemine tasakaalu kaal või mingid keeled sees olemas, et ma nende järgi otsustan. Ja loomulikult, kuna ma olen nii kaua siin asutuses töötanud, siis ega ma seda ka kunagi ei unusta, et minu järgi nagu otsustatakse või et ma ei saa olla lihtsalt kuskil, öelda, mida sülg suhu toob, et ma ikka vastutan ka oma asutuse ees.“

Viimase 15 aasta jooksul on Kärneri arvates osad teemad muutunud – seadusandlus on nüüd stabiilsem, seda pole vaja niipalju käsitleda ning tarbijakaitse on saadetest teemana välja langenud, kuna nüüd on see pigem kohtu rida. Põhiväärtused on ajas samaks jäänud, juurde on vaid tulnud mõlema osapoole ärakuulamise põhimõte.

3.3.6. MARTIN VIIRAND

Martin Viirand on praktiliselt kogu oma elu olnud Eesti Raadio kultuuritoimetaja, intervjuu toimumise hetkel ning praegugi tutvustab ta kultuuriloo raadiosarjas „Maailmapilt“ huvitavaid kultuuriinimesi ning olulisi sündmusi. Peale selle tutvustab Viirand uut kirjandust. Pikaajaline kultuuriajakirjanik leiab oma saate teemad suuremalt jaolt erinevatelt konverentsidelt, mõtleb ise välja või otsib ajakirjandusest. Teemavaliku kohta ütleb Viirand nii:

„Esimene on see, et see pakub mulle endale huvi ja teine on see, et see võib ka rahvast huvitada, kuulajaid, sest et mina mingil põhjusel järgin siiski veel seda niisugust koolipapalikku mõttelaadi, et noh, inimesed ei ole kunagi liiga targad. Et kui nad ka targemaks saavad, et ega see ei ole paha.“

Mehe arvates on raske saadet teha väga spetsiifilisel teemal, näiteks kujutavast- või tarbekunstist (viimane käiks tal tõenäoliselt isegi üle jõu). Laiemat arutelu tema saadetele üldiselt järgnenud ei ole:

„Küsimus on selles, et kuna need saated on keskmisest kõrgema intelligentsi ja haridustasemega inimestele, siis niisugused ei kipu helistama ja kirjutama ja väga tihti on niimoodi, et tullakse juurde, et oi, sul oli huvitav saade. Seda esineb küll palju.“

Varem – 15 aastat tagasi – oli Viirandi saadetes rohkem kirjandust, nüüd on rohkem kultuurilugu. Praeguses maailmas tekitab temale muret raha ja võimu segunemine, ent samas leiab ta, et teda see otseselt ei puuduta kuna rahameeste hulka ei kuulu.

Peale põhiväärtuste on Eesti iseseisvumise algusest alates samaks jäänud ka muud väärtused:

„See, kes ütleb, et tulid uued ajad ja nüüd on uued väärtused, siis seda inimest ma ei austa, sest see on, noh, tuulelipp, kes vaatab, kus on mõnusam ja soojem.“

3.3.7. RIINA EENTALU

Riina Eentalu põhitöö on kogu aeg olnud uudistes, ent ta on saanud Eesti Raadios teha kõike, mida on tahtnud. Intervjuu andmise ajal toimetas ka „Uudis+-i“. Teemad tulevad üldiselt eelinfo toimetajalt. Enda reporterid on Eentalu hinnangul kõige operatiivsemad ning usaldusväärsemad. Esiuudis peab olema üldriiklikult olulisel teemal, mitte väike skandaal, nagu kommertskanalitel kombeks. Teemade kriteeriumite kohta ütleb Eentalu nõnda:

„Küll ei saa seda jätta kõrvale, et see peab olema serveeritud inimesele arusaadavas ja huvitavas vormis, see peab inimest puudutama, ütleme siis nii. Ja ka riigi asjad peavad inimest puudutama, see tähendab seda, et meie peame leidma selle kandi, kuidas ta inimest puudutab. Aga ta on siiski, jah, Eesti riiklikult ja ka inimeste seisukohalt oluline teema, mida me valime sinna sisse.“

Varem on Eentalu teinud ka kultuuriteemalisi saateid, ent nüüd on jäänud puhtalt uudiste juurde. Reporterid peavad olema universaalsed – jagama igast teemast midagi, taust ning süsteemid peavad olema teada. Olulisemad väärtused paneb uudistetoimetaja kolme mõistesse – usaldusväärsus, kontrollitud allikad ning professionaalsus. Eentalu toob illustreerimaks ühe näite:

„Suurem segadus oli, mis mul siamaani nagu hinges aeg-ajalt kripeldab, kui Estonia põhja läks. Kui hakkas täielik tohuvapohu ja kui me alguses usaldasime seda, et missuguseid teateid agentuurid viskasid... Ja siis üsna pea sai minule kui päevatoimetajale selgeks – see ei lähe kogunisti mitte, sest see, mis tuleb, on täielik jama ja ma ei saa inimestele anda lootust, et ma olen nimetanud neid nimesid või seda nimekirja ja ta on leidnud sealt oma inimese ja järgmise viie minuti jooksul lükkab selle kõik ümber. Nii et ma panin sellele kõigele niukse veto peale, et me ei lugenud seda ette. Me püüdsime läbi ajada siis sellega, mida me oma allikate kaudu sellel hetkel kätte saime.“

Naise arvates on raske käsitleda teemat, mis on väga spetsiifiline ning millest ta väga palju ei jaga, näiteks Eesti Panga Nõukogu pressikonverentsi ning börsi krahhi temaatika. Suurem tagasiside on esinenud just neile uudistele, mis inimesi protesteerima sunnib, näiteks nagu Sakala lõhkumine.

Nagu paljud teisedki ametikaaslased, tunneb ka Riina Eentalu vastutust ennekõike iseenda ees ning seejärel nende Eesti inimeste ees, kelle seas ta elab:

„Ma ei näe küll enda silme ees ei kedagi konkreetset, kui ma stuudios istun, aga see mu kuulaja, ma olen ta kuidagipidi enda jaoks paika pannud, kellele ma siis räägin.“

Seoses elu muutumisega on loomulikult muutunud teemad, millest uudistesaaetes räägitakse. Riina Eentalu leiab, et muutus toimub vastavalt ühiskonna rõhuasetuse muutumisele või muude valdkondade esilekerkimise tagajärjel – uudised on selle ühiskonna peegel. Näitena toob naine välja asjaolu, et kui enne ei olnud Euroopa Liidust ja/või NATOst põrmugi juttu, siis nüüd on, sest nüüd on need siseasjad ja mitte enam välisasjad.

3.3.8. TIINA REBANE

ETV Tartu stuudio juhile Tiina Rebasele on kõige hingelähedasemad sotsiaalsed teemad, mida ta käsitleb saates „Teateid tegelikkusest“. Varemalt on ta teinud kolm hooaega „Võin ja suudan“ saadet, mis rääkis puuetega inimestest. Too oli tema jaoks üks olulisemaid saateid, sest see oli tol ajal uus teema, mis arendas teda ennastki väga palju. Teemade leidmise kohta ütleb Rebane nii:

„Tegelikult ma valin ikka teemad selle järgi, mis on minu jaoks nagu oluline, mis läheb minu väärtustega kokku. Ja väga palju on olnud just selliseid sotsiaalseid teemasid. See sama puuetega inimeste saatesari oli tol ajal minu väärtustele hästi oluline, läbi isikliku kogemuse. Kuna mu mehe õel rebis lõvi parema käe ära ja siis tänu temale ma puutusin kokku ka puuetega inimestega ja siis ma avastasin kui palju seal on probleeme, mida käsitleda. Minu jaoks on alati probleemid olnud huvitavad, mitte niisama millegi edasi andmine.“

Rebane seletas, et kuigi ta võib saate ühe inimese põhjal teha, võtab ta ikkagi saate kangelaseks inimese, kelle probleem kajastab mõnda laiemat probleemi. Näitena toob loo siirdatud südamega naisest, keda Eesti süsteemis käsitletakse erandina:

„Meil puudub süsteem, kuidas meie inimene saaks välismaal arstiabi ja väga võimalik, et nii mõnedki inimesed on ära surnud tänu sellele, et neil ei ole

piisavalt palju aktiivseid sõpru või arste, kes oskaksid leida neile abi. Et ma valin teema selle järgi, et see oleks siiski laiem probleem.“

Rebane mõtleb sarnaselt Maire Aunastele – saade peab üldkokkuvõttes käsitlema mingit positiivset väärtust, et selles peab olema positiivne sõnum. Rasketeks teemadeks peab Rebane äärmiselt keerukat ja tundlikku ainet:

„Väga raske oli teha näiteks intsestist ja sellest laste väärkohtlemisest, seal tekste tehes ma põdesin ikka väga palju, et mida ja kuidas ma ütlen, sest minu jaoks on oluline, et ma sellele saate kangelasele ei tee liiga. /.../ Teinekord tuleb inimese nimel ka midagi välja jätta, et selliste saadete puhul peab alati mõtlema, et mis on selle saate pikem tagajärg.“

ETV Tartu stuudio juhi jaoks on jäänud põhiväärtuseks läbi aja juba koolis Juhan Peeglilt õpitud tarkus – ajakirjanikud võite olla, inimesed peate olema. Vastutavana tunneb Tiina Rebane ennast nende inimeste ees, kellest ta saateid teeb ning loomulikult iseenda ees. Ta ei saaks rääkida juttu, mis enda põhimõtetele vastu käib. Üldiselt pole viimase 15-20 aasta jooksul midagi oluliselt muutunud, saadetest on vaid juurde tulnud võrukeelsed sarjad.

3.3.9. MARIINA MÄLK

Eesti vaadatuima saate (2007. aasta kevadel) üks toimetajatest – Mariina Mälk – tähtsustab oma tehtud töö puhul enim kunstisaateid ning loomulikult kaheksa-aastast „Pealtnägijat“. Suurem osa saatesse minevatest teemadest saadakse vaatajatelt, kes ise ühendust võtavad ning ühest või teisest probleemist teada annavad. Kuna tegemist on *infotainment*-tüüpi saatega, siis tuleb Mariina Mälgu sõnul leida teemasid alates tõsistest probleemidest kuni meelelahutuseni välja. Valiku aluseks on inimese huvi. Samuti ei piirduta vaid Eesti teemadega, vajadusel minnakse saadet tegema teistesegi riikidesse.

„Vahel me teeme selliseid pehmemaid teemasid, saate ülesehitusel peab olema üks selline kõva lugu, siis me oleme välislugu kasutanud ja siis mingi meelelahutuslikum osa ja siis me oleme järginud ka seda, et kui saade lõppeb, siis inimesel oleks, mida arutada.“

Mälgu otsene roll on vihjeid üle kontrollida, saatejuhtidega läbi arutada, kas teemast võiks asja saada või mitte, teha taustauuringuid, otsida materjali ning peale töö tegemist inimestega suhelda.

Ajakirjaniku hinnangul ei ole teemad muutunud, inimesi huvitavad ikka samad asjad – tervis (mille puhul on ka enim tagasisidet tulnud), katastroofid, müstika ning olmekisklemised. Rasketeks teemadeks peab „Pealtnägija“ toimetaja kohtuga seotud ainetest ning lapsi puudutavaid teemasid.

Mälk tunneb ennast vastutavana auditooriumi ees, öeldes, et ta ei tohi vaatajat petta. Ajas tagasi vaadates ei oska ta sealt midagi tagasi igatseda ning oma töös on ta alati ausaks jäänud, seega vastutuse osas ei ole tema hinnangul suurt muutunud.

3.3.10. MART UMMELAS

Praegune Vikerraadio vastutav toimetaja ning intervjuu toimumise hetkel „Reporteritunni“ toimetaja Mart Ummelas arvab, et Vikerraadio hetkeseis on osaliselt tema töö. Eesti Raadiosse asus mees tööle kohe peale ülikooli lõpetamist 77. aastal. Vahepeal on ta töötanud veel näiteks Kultuuriministeriumis aseministrina, TTÜ kommunikatsiooniosakonnas ning Entsüklopeediakirjastuses. Vikerraadios on ta olnud nii toimetaja, direktor kui juhatuse liige.

Raadiosaadetest rääkides pani ta varem rõhku poliitilistele teemadele, viimasel ajal on tegelenud pigem teaduse ja tehnikaga. Oma saavutusteks peab ta „Rahvateenrite“ saateformaadi käimalükkamist ning „Mnemoturniiri“ elus hoidmist 30 aasta vältel.

Teemade puhul kirjutab tavaliselt suuna ette saate formaat:

„Kui me räägime nüüd nii-öelda vaba teemaga saadetest, nagu meil on iga nädal see „Reporteritund“. Sellel puhul me räägime enamasti sellest, mis on agenda, ehk mis on parajasti õhus. Aga suuresti sõltub ka iga tegija huvialadest. Mina olen nüüd vähem hakanud tundma huvi nii-öelda poliitika, päevapoliitika vastu. Mind huvitavad rohkem niisugused laiemad teemad, mitte poliitikute arvamused, vaid ekspertide või spetsialistide arvamused.“

Üldiselt on ta püüdnud valida teemasid, mis on sotsiaalselt kandvad. Ummelas tahaks pürgida üldistuste poole ning tegutsemises vastandab ennast „Pealtnägija“ tegijatega, ehk siis ta ei otsi efektseid üksikjuhtumeid, mis inimeste emotsioonidel mängivad. Üldiselt lähtuvad nad saate tegijatega teemadest, mis on varem kusagil ajakirjanduses tõstatatud.

Intervjuu toimumise hetkele eelnenud kahel aastal tegeles Ummelas poliitika eetikaga, ent paraku ta pettus poliitikutes ja Eesti poliitilises kultuuris niivõrd, et loobus „Rahvateenrite“ tegemisest. Lisaks poliitikale on ta tihtipeale puudutanud soolise võrdõiguslikkuse teemat, rääkinud Eesti arengu küsimusest erinevate majandus-ekspertide ja ühiskonnateadlastega. Ummelase arvates peaks saade olema võimalikult aus ning tasakaalustatud:

„Meie oleme nagu püüdnud siin olla väga läbipaistvad oma motiivides ja me ei tee nii-öelda tellimustöid. See on mu meelest väga oluline saate väärtus. Ja ma nagu enne ütlesin – ma ei pea väga oluliseks, et saade oleks huvitav selle sõna otseses tähenduses. Huvitavus ei ole saate kvaliteedi juures kõige olulisem. Saade peab olema piisavalt representatiivne selle küsimuse käsitlemisel ja piisavalt tõsiseltvõetav, mitte ei tegele efektse teema esitusega.“

Võrreldes 90. algusega on Ummelase meelest teemad muutunud ennekõike tänu sellele, et ühiskond on läinud keerukamaks:

„Me oleme jõudnud sellsesse maailma, kus on väga keeruline ühiskond väga keerulise struktuuriga nii majanduslikult kui sotsiaalselt. Siin enam ei saa nagu alati välja pakkuda ühte ega õiget lahendust. Kui tol ajal oli selge, et vastandusid eestimeelsed ja interrinded ja noh see vastandus oli niivõrd selge ja lihtne, et seal oli võimalik leida kiiresti selget teed. Ka ajakirjanikul oli lihtne ühe või teise tõe, ühe või teise seisukoha valik, siis tänapäeval see enam nii ei ole lihtsalt ega ainsaid tõdesid. Me näeme ju selle sama pronksõduri teisaldamisega seoses, et tegelikult ei ole ühte ja ainsat tõde. Alati tuleb lähtuda sellest, kellel on missugused huvid.“

Ta pigem arutleb ja püüab panna kuulajaid kaasa arutlema ning tegema ise järeldusi ja ise otsuseid. Raskete teemade üle arutledes jõuab Ummelas tõdemuseni, et poliitilistel teemadel on praeguses Eesti ühiskonnas väga keeruline saadet teha:

„See on ka üks põhjus, miks ma ei taha enam „Rahvateenreid“ teha, sest ma näen, et keegi ei taha ei ühelt, teiselt, ega kolmandalt poolt väga ausalt

diskuteerida ühiskonna põhiväärtuste, ühiskonna struktuuri ja kodaniku rolli ja kodanikuühiskonna ja kodanikuühenduste, näiteks, rolli üle selles ühiskonnas. See on rohkem muutunud niisuguseks loosungiks. Ka uue valitsuse programmis on loosung kodanikuühenduse loomisest, kusjuures kusagil ei ole lahti räägitud seda, et kodanikuühiskonda ei saa luua ülevalt poolt vaid selleks tuleb anda, luua tingimused, et see tekiks altpoolt.“

Vastukaja tekitavate teemade/saadetena toob Ummelas välja „Rahvateenrid“ ning soolise võrdõiguslikkuse ning laste väärkohtlemise teema. Tema meelest on tähtis mitte ainult poliitikute vaid kõigi inimeste tegevuse hindamine, eetilisuse, tolerantsuse ja avatuse rõhutamine. Võrreldes 90. algusega on muutunud see, et eestlastel ei ole enam niisugust vajadust hoida kinni teatud dogmadest. Praegu võiks nende teemade üle vabamalt arutleda kui siis, kui ühiskond oli alles kasvufaasis. Ummelas leiab, et tänapäeval on inimlikkust vähemaks jäänud:

„Ma mõtlen siin all sellist suhtumist teise inimesse kui võrdsesse isiksusse. Me vaatame inimesi kui mingite tüüpide esindajatena või rollikandjatena, mitte niivõrd kui isiksusena, kui väärtusena omaette.“

Mart Ummelas tunneb ennast üha rohkem vastutavana eelkõige iseenda ees, et mitte teha mööndusi enesetsensuurile ja lihtsalt rutiinile. Vastutus oma kuulaja või lugeja ees on tema meelest kindlasti kasvanud.

3.3.11. AARNE RANNAMÄE

Intervjuu andmise hetkel veel „Aktuaalse kaamera“ uudisteankruna töötanud Arne Rannamäe peab enda tehtud töö puhul oluliseks põhiliselt välisestemadega seonduvat („Välisilm“, „Panoraam“) ning loomulikult „AKd“. Peale nende peab enda jaoks ääretult oluliseks välisriikides tehtud dokumentaale.

Tema saate teemad on väga aktuaalsed, lähtuvad sellest, mis maailmas toimub. Peamisteks teemaks on olnud välisvaldkond: kindlasti Lähis-Ida, Euroopa Liit, NATO, Eesti julgeolek. Teemade valiku kohta ütleb Rannamäe nõnda:

„Olulisus Eestile, meie piirkonnale, maailmale. Operatiivsus kindlasti. Teemade enda olulisus. Mõnikord teemad on varjatud kui pealt paistavad

ja seetõttu vajavad nagu väljanõppimist. Mõnikord on kriteeriumiks lihtsalt see, et meie inimene või ma ise olen kuskil sõidus käinud kaameraga, siis tuleb see saatesse panna. Sõidud valitakse ikka ju nii, et mis tähtsam on või mis rahakotile jõukohane.“

Rannamäe meelest on raksem teha saadet inimestele lähedastel teemadel, sest seda jagatakse rohkem (näiteks Eesti julgeoleku teemat). Kuna Rannamäe näeb enda auditoorimina pigem haritud inimest (mitte tavalist kollase ajakirjanduse tarbijat!), siis tema töö peab olema aktsepteeritav ka oma ala spetsialistide poolt. Suurim tagasiside tuleb üldiselt „AK“ otseintervjuudele. Olulisimaks väärtuseks saate juures peab Rannamäe objektiivsust:

„Ma arvan, et ilma selleta ei saa olla tõsiseltvõetav, sealt tuleb see usaldusväärsus. Et kui siit saadetest või siit eestrist midagi maha hõigatakse, siis seda võib nagu uskuda.“

Alates 90. aastate algusest on „AK“ uudistelugeja meelest ajakirjanikel juurde tulnud enesekriitikat, temal endal kaasaarvatud. Teise asjana toob mees välja asjaolu, et toona oli kõigil nii-öelda vasikavaimustus, aga praegune ajakirjandus on tunduvalt rutiinsem. Teemadki on tema hinnangul viimaste paari aastakümnega veidi muutunud:

„Ütleme sellised Eesti julgeolekuteemad on läinud natukene laiemaks, seda nähakse mitte vaid suhetes Venemaaga või suhetes NATOga, vaid ka laiemalt. Näiteks puhtalt see Iraagi ja Afganistani teema on sealtnaudu peale tulnud, et Eesti poisid on seal ja et see on oluline asi maailma jaoks.“

3.3.12. UKU TOOM

„Päevakaja“ ning „Reporteritunni“ toimetaja Uku Toom näeb enda panust ajakirjandusse päevakajaliste ning poliitika saadete näol. Ta on terve aja töötaud uudistetoimetuses, tehes seal kõikvõimalikke erinevaid saateid, uudiseid ning saatejuppe. Vestlussaadet on peamiselt sisepoliitilistel teemadel.

Uudiste puhul ei leia nemad teemasid vaid teemad leiavad neid. Ka probleemsaadete puhul ei ole väga palju vaja otsida, kuna kord kuus on Peaminister ning kord kuus

Parlamendi opositsioon. Ülejäänud paneb paika aktuaalsus. Teemavaliku kriteeriumeid kirjeldab Toom nõnda:

„Ta peab ületama minu enda huviläve ja siis tõenäoliselt ka kuulajate huviläve ja olema siiski ka oluline. Ma võin ju teha saate ma ei tea sellest, kas olulisem on värvida siin raadiomaja seinad kas pruuniks või kollaseks, aga tõenäoliselt see eriti palju kuulajaid ei huvita. Muuseas, neid ei huvita ka see, kes on Ringhäälingu Nõukogu liikmed, aga kuna see huvitab meid endid väga, siis on juhtunud, et sellest me siiski teeme lugusid.“

Teemade kohta ütleb mees, et need jagunevad suurteks blokkideks – mõned on ikkagi alati rohkem aktuaalsed ja mõned kerkivad aeg-ajalt üles, aga seda nimetatakse igasugu elu valupunktideks ja need ei kao mitte kuhugi.

„Meie suhted Venemaaga on igavesest ajast igavesti ja sellest on ka, näiteks, on koguaeg räägitud sisepoliitikas; need samad näiteks transport, ma mäletan kuidas me vaidlesime Toivo Jürgensoniga, kui ta oli teedeminister, igal juhul vaidlesime rongiliikluse kaotamise ja busside üle, see on ka selline igavene teema, praegu on see täpselt sama aktuaalne, noh, kogu see Eesti Raudtee teema.“

Uku Toomi meelest on raske saadet teha n-ö kohustuslikul teemal, mida ise väga hästi ei valda. Näiteks ei tunne ta ennast mugavalt majandusest või inflatsioonist rääkimisel ning leiab, et nii on intervjuueeritaval teda lihtsam soovitud suunas juhtida. Oluliste väärtustena nimetab Toom informatiivsust, teadmiste jagamist ning huvitavust. Saade peab inimest mõtlema panema.

Vastutavana tunneb ta iseenda ees, kuulajate ees ta ennast vastutavana ei tunne, see on tema meelest pigem lihtsalt ilus väljend. Võrreldes Eesti taasiseseisvumise algusaegadega on Uku Toomi hinnangul nende rubriigis väärtused jäänud samaks ning sisuliselt midagi väga muutunud pole.

3.3.13. SILVIA KARRO

ETV „Maahommiku“ toimetaja ja produtsent Silvia Karro peab oma ajakirjanikutöö käigus tehtust oluliseks laste- ja noortesaateid, setukeelsest kogukonnast rääkivat

saatesarja „Veere pääl“ ning praegust sotsiaalset ning inimestekeskset saadet „Maahommik“. Silvia Karro läks ringhäälingusse (Eesti Raadiosse) tööle 75. aastal, peale ülikooli lõpetamist.

Karro räägib, et raadiotööd iseloomustab ennekõike see, et inimene peab olema äärmiselt mitmekülgne, jooksvalt on vaja tegeleda kõikisugu erinevate ülesannetega. Kui Karro „Maahommikut“ tegema hakkas, pidi ta alguses väga palju eeltööd tegema, et ennast teemadega üleüldse kurssi viia. Praegu hoiab ta kogu aeg vaikselt teemasid n-ö kukla taga ning palju pakkumisi tuleb väljastpoolt (erinevad tegijad on ise saatesse saamisest huvitatud).

„Me püüame olla ajas, see tähendab, et praegu me püüame ka nii-öelda põllutöid teha ja vilja külvata ja aia rubriik peab enam-vähem koguaeg ajas olema, et meil ei ole mõtet rääkida istutamisest keset talve – see on iseenesest mõistetav. /.../ Me peame tegema valiku, et mida me ei ole üldse teinud, või mis on olulisem või kuhu tuleb rohkem küsimusi.“

Põhimõttelistest vastuoludest tuleb Karro arvates alati rääkida, näiteks probleemidest suurtootjate ja väiketalupidajate vahel ning lisaks räägib „Maahommik“ pereväärtustest ning lastest. Saate väärtuseid kirjeldab Silvia Karro nii:

„Väga oluline on see, et inimene väärtustaks seda oma elu siin Eestimaal, kodu ja seda maad. Me ei ütle otseselt, et armastage Eestimaad aga me püüame alati, noh, jõuda selleni, et noh, oleme siin Eestimaal, üks ole. /.../ Aga samas ikkagi ka see oma pere hoidmine ja vanade traditsioonide hoidmine ja noh niisugune üksteisest lugu pidamine ja toetamine, et see väärtus. Ja siis ega hariduse väärtus ka, me püüame nagu rõhutada inimese võimet õppida ja analüüsida ja aru saada, mis tema ümber on. Et kui inimene on vähe haritud ja vähe teadja, siis ta tegelikult ei saagi teada, kui tal tõmmatakse nahk üle kõrvade või ta ise teeb liiga, noh, nagu keskkonnale.“

Aja jooksul on teemad ja valdkonnad muutunud. Kui saate algusaegadel räägiti hästi palju tootmisest, siis praegu räägitakse kõikvõimalikest maategemistest – Euroopa Liidu kaudu tulevatest toetustest maal, koolidest ja lasteaedadest, tervet sotsiaalsest sfäärist. Saate tegemisel on rollid kahe toimetaja vahel kenasti ära jaotatud:

„No minul on muidugi raske selle pärast, et valdkond on lai ja samas vana ja samas teistpidi ka muutuv ja noh need teemad, mida Mati (Mati Kirotar,

tollane „Maahommiku“ saatejuht/toimetaja: autor) teeb, ma üldse ei lähe nendele lähedale, sest ma tean, et neist läbi närida.“

Suurim tagasiside tuleb Karro sõnul aiandusrubiigile, kus inimestele antakse erinevaid näpunäiteid ja nõuandeid, tehnikateemadele, kus räägitakse erinevatest uutest masinatest ning loomulikult probleemsetele teemadele (näiteks asendustalunike olukorra käsitlesele). Nagu teistelgi, on Silvia Karrol põhiväärtused saate tegemisel samaks jäänud:

„No see on niimoodi, et tegija jaoks noh ei saa ju põhiväärtused ju muutuda, et ega ma ei ole ju inimesena muutunud ja mu südametunnistus ei ole muutunud.“

Karro tunneb ennast vastutavana vaataja ees ning iseenda ees – südametunnistus peab jääma puhtaks.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

4.1. METOODIKA KRIITIKA

Bakalaureusetöös on kasutatud ühte meetodit – semistruktureeritud süvaintervjuud. Järgnevalt püüan lahti seletada intervjuude tegemisel ja hilisemal analüüsimisel tekkinud probleeme ning vajakajäämisi.

Kokku viisin suuliselt läbi 13 intervjuud. Pikim neist kestis kolm tundi ja 23 minutit (Silvia Karroga) ning lühim 37 minutit (Vahur Kersnaga), ülejäänud intervjuud jäid enam-vähem tunni ja pooleteise vahele. Mart Ummelase intervjuu teine pool on tehtud meili teel.

Kuna esimese intervjuu tegin Vahur Kersnaga, siis peale seda tekkis tunne, et küsimused on ehk veidi halvasti sõnastatud. Paljud vastused olid äärmiselt napi-sõnalised ja pigem tõrjuvad ning küsimusele mittevastavad. Siinkohal jäi mulje, et eelnevalt oleks ehk pidanud läbi viima prooviintervjuu, ent analüüsid intervjuu küsimusi ja vastuseid, selgus, et asi ei ole niivõrd intervjuu kavas kui vastaja soovis ja suhtumises. Ainus asi, mida edasiste intervjuude jaoks korrigeerisin, oli küsimuste järjekord, et vastajal oleks mugavam mõelda.

Pea kolm ja pool tundi kestnud intervjuu transkribeerimise ja analüüsi käigus sai selgeks, et intervjuueerijal on liiga vähene kehtestava intervjuueerimise kogemus, suutmaks lobiseja-tüüpi vastajat õigele rajale suunata. Esialgu, semistruktureeritud intervjuud läbi viies, tundus, et mida rohkem inimene räägib ja meenutab ja analüüsib, seda parem, aga hiljem analüüsid selgus, et ajakirjanik võib küll palju ja pikalt rääkida, ent suuremat osa jutust pole uurimistöö raames absoluutselt vajagi ning see pigem segab õige informatsiooni ülesleidmist.

Mart Ummelase intervjuu puhul ilmnes üks tehniline apsakas, ning kahes osas koosnenud intervjuust kustus ära teine pool. Ummelase tiheda graafiku ning ajanappuse tõttu olime sunnitud teise poole intervjuust uuesti tegema meili teel, mistõttu olid

teistkordselt vastatud vastused pea kasutamiskõlbmatud. Esiteks olid vastused vaid paarisõnalised ning teiseks ei vastanud need küsitud küsimustele.

Ühe probleemina tooks välja veel sellegi, et intervjuu küsimusi on ehk käesoleva uurimistöö jaoks liiga palju. Esiteks väsisid ajakirjanikud vastamisest ära, hakates kusagil teise kolmandiku pealt lõppu ootama ning teiseks kattusid mõned küsimused osaliselt. Näiteks intervjuu avalikkuse analüüsi osas, kui vastaja oli juba pikalt seletanud, milline on avalikkus ning kui siis sinna otsa tuli küsimus „Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?“, mille puhul taheti pigem teada just meedia mõju, siis osade vastajate puhul (nt Maire Aunaste) oli küsimus üleliigne, kuna eelnevate küsimustega oldi see aspekt juba lahti seletatud. Samas, selline probleem ei esinenud tole küsimusega kõigi vastajate seas, ent iga vastaja mainis intervjuu toimumise jooksul korra ikka ära, et ta tegelikult on ühest või teisest teemast juba rääkinud.

Viimase probleemina tooks välja asjaolu, et isegi, kui vastaja on negatiivselt meelestatud ja väga kaasa mõelda ei taha, peaksid olema küsimused moodustatud niimoodi, et neile arvestatava vastuse ikkagi saab. Vahur Kersna intervjuu puhul tuli jällegi välja intervjuueerija vähene kogemus – kui ajakirjanik ühelegi teemaküsimusele adekvaatselt ei vastanud, ei suutnud ka intervjuu läbiviija edasiarenduseks lahtist küsimust küsida ning esitas äärmiselt kinnise küsimuse „kas teil on ka kindad allikad?“ ning sai ootuspäraselt (mitte küll tol hetkel) väga kinnise „ei“ vastuse.

Üleüldiselt täitsid intervjuud oodatud eesmärgi ning bakalaureusetöös esitatud uurimisküsimustele leiab kenasti vastused. Nendest tulenevalt saab teha mõningaid järeldusi. Oletada võib vaid seda, et kui küsimusi oleks olnud vähem, poleks mõned ajakirjanikud võib-olla oma arvamuste tuumani jõudnudki ning vastused oleksid jäänud liialt pealispindseks.

4.2. VASTUSED UURIMISKÜSIMUSTELE

Järgnevalt vaatlen uurimisküsimustena sõnastatud diskursusi, andes neile teatavad vastused ning tuues välja järeldused.

Milline on avalikkus, mis seda kujundab ja miks see nii on?

Analüüsi tulemustest lähtuvalt võib avalikkuse kirjeldamisel välja tuua kolm erinevat lähenemist: esimesel juhul ei olda avalikkuse peale kunagi mõelnud ning seda ei suudetud ka intervjuu toimumise ajal defineerida või siis võrdsustati avalikkus ühiskonnaga (ühesõnaga, neid ajakirjanikke väga ei huvitanud, et mis või kas üldse); teist esindavad sellised ajakirjanikud, kelle jaoks tähendab avalikkus auditooriumit ning kolmas grupp ajakirjanikke defineerib avalikkust suhteliselt läbimõeldult. Jaotumine kõigi kolme lähenemise vahel on enam-vähem võrdne. Lähtuvalt sellest on avalikkuse lahtimõtestamine natukene komplitseeritud ning erinev.

Tekib küsimus, et kui võrd kasulik on ajakirjanik, kes lähtub oma töös vaid isiklikest vaatepunktidest, arutlemata üldisemate probleemide ning kitsaskohtade üle. Ilmselgelt ei puutu keegi igapäevases töös selliste teemadega kokku ning aega on nagoonii alati liialt vähe, ent kui ajakirjanik, keda võib ikkagi pidada avalikkuse kujundajaks, ei leia üldisemaid seoseid enda tegutsemise ja ühiskonna protsesside vahel, vaid lähtub enda kitsast temast, siis tõenäoliselt on sellise ajakirjaniku panus mõnevõrra väiksem kui eesmärgipärase tegutsemisega ajakirjanikul.

Pooled intervjuueerituist nägid avalikkust kui ühiskonna toimimise tagajat, ning lisaks sellele omistati avalikkusele tegusust, ehk siis eeldati, et avalikkus peaks olema aktiivne. Avalikkuse võtmeteguriks on inimesed/kodanikud. Samas tuleb teise poolena välja, et avalikkus toimib justkui iseenesest. Viimast seisukohta jagasid enamasti ajakirjanikud, kes ei suutnud avalikkust üleüldisemalt defineerida või kes võrdsustasid seda ühiskonnaga (näiteks Viirand või Kusma).

Analüüsist selgus, et Eesti avalik-õigusliku tele- ja raadioajakirjanike meelest on ajakirjandusel avalikkuse kujundajana keskne roll. Enamus arvab, et Eesti avalikkust kujundab ajakirjandus, aga ka võimulolijad ning inimestevahelised suhted.

Pea kõigist intervjuudest võib leida suhtumist, et Eesti avalikkuses domineerib liialt poliitiline eliit, liiga vähe saavad sõna arvamusiidrid teistelt elualadelt. Nii välispoliitikaga tegelev Aarne Rannamäe kui ka sotsiaalsetel teemadel vestlev Maire Aunaste leiavad, et intelligentsi arvamust oleks erinevaid eluvaldkondi puudutavates teemades rohkem vaja ning kodanikualgatust pole piisavalt.

Poliitilise eliidi domineerimisel süveneb avalikkuses veelgi enam arusaam, et tavaline inimene justkui polekski midagi väärt – tema arvamust ju nagunii ei kuule ning vaevalt see siis midagi loebki. Tundub, et väga paljude teiste elualade arvamusiidrid on lõõnud käega, jaksamata võidelda arvamuspilati pärast. Tõenäoliselt on teiseks põhjuseks kartus mahategemise ees – Eesti ajakirjanduses on väga keeruline teistsuguseid seisukohti avaldada, kuna tavapäraselt domineerivad isikud suudavad teistsuguse koheselt porri tallata ning polegi imeks pandav, et sellist võitlust ei jõua paljud pikalt pidada.

Läbiviidud intervjuudest selgus, et vastajate meelest on ilm äärmiselt suur avalikkuse mõjutaja. Uku Toom läks isegi niikaugemale, julgedes arvata, et kui 26. aprillil, nn pronksööl oleks olnud välgutorm, poleks selliseid rahutusi Tallinnas olnud.

Veel leitakse, et Eesti avalikkus on argpükslik, mõeldes selle all netikommentaare. Inimesed julgevad anonüümselt öelda ükskõik mida, aga kui seda peab tegema väga otse ja iseenda nime alt, siis enam nii julged ei olda. Uku Toom seletab, et kuskil laua taga kahekesi vesteldes julgetakse kõike arvata, ent niipea kui kuulajate hulk suureneb, muutub rääkija ebakindlaks. Maire Aunaste meenutab, kuidas temale on mitmete aastate jooksul üks naine solvavaid kirju saatnud, ent kohe, kui talle vastata ning öelda, et ta teab küll, kellega on tegu, saabub vaikus majja.

Veel usuvad ajakirjanikud, et avalikkuse sõna väga ei maksa, paljuski teevad otsustajad nii nagu just neile parem on. Samas leitakse, et mõningal määral on võimalik avalikkuse sõna maksma panna. Mitte küll väga suurte meeste puhul nagu Edgar Savisaar (seoses umbusaldamisega) või Peeter Rebane (seoses Sakala lammutamisega), aga näiteks väiksemate avalikkusele vastumeelsete olukordade soovitud suunda lükkamisel. Püüdes meenutada mõnda positiivset juhtumit, kus tänu avalikkuses tekkinud diskussioonile ja vastuseisule mõni otsus tagasi võeti, ei meenugi koheselt ühtki head näidet. Tulevad meelde vaid juhtumid, kus hoolimata avalikust arvamusest

surutakse ettenähtud plaan ikkagi läbi. Võtame kasvõi näiteks häältekogumise vabadussamba püstitamise vastu, või Tartu-Tallinn maantee laiendamise poolt. Veel eelmisel aastal oli allkirjade kogumine väga populaarne meetod avalikkuse toetuse väljendamiseks, miskipärast on seegi viimase aastaga vaibunud. Ehk on jõutud tõdemusele, et nangunii suurt abi sest pole.

Mitme ajakirjaniku vastusest tuleb välja, et Eesti avalikkust iseloomustab ärapanemine. Liialt palju mõeldakse vaid iseendale ning tahetakse inimest enda kõrval maha teha. Suured eeskujud ideaalse avalikkuse toimimise seisukohalt on Skandinaaviamaad, ning eriti just Soome.

Kuidas ajakirjanikud määratlevad avalikkuses ennast (ja ajakirjandust)?

Selle uurimisküsimuse puhul tuleb tõdeda, et Eesti avalik-õigusliku televisiooni ja raadio ajakirjanikud vastandavad ennast ülejäänud ajakirjandusele, leidmata suurema osa ajakirjandusega ühiseid puutepunkte. Üleüldiselt on ajakirjandus kollane ja pealiskaudne ja liialt poliitikakeskne ning raha peale väljas. Iseendid nähakse aga ühiskonna, avalikkuse või auditooriumi teenijatena – kes püüab aidata vanu ja puuetega, kes niisama nõrgemaid ja abivajajaid, kes püüab harida või kes informeerida. Vaid üks ajakirjanik – Vahur Kersna – püüab inimeste meelt lahutada. Ta ei taha oma rolli ülehinnata – televiisorit vaadates inimesed lahutavad meelt.

Siiski nendivad mitmed ETV ajakirjanikud, et ka avalik-õiguslik kanal on viimaste aastate jooksul tunduvalt rohkem hakanud tähtsustama vaatajanumbreid. Numbrite kasvatamiseks tuleb teha programmis mööndusi ning leida meeltlahutavamaid viise informatsiooni edastamiseks. Aarne Rannamäe püüab küll argumenteerida, et usaldusväärus on avalik-õigusliku ringhäälingu puhul populaarsusest olulisem, ent üldine tendents on siiski meelelahutuse ning *infotainmenti* poole. Peale uudistetoimetuse moodustavad ETVs praeguse seisuga järgmise suurema grupi elu- ja meelelahutusaadete toimetused.

Üldiselt peavad ajakirjanikud enda tööd ikkagi suuremal või vähemal määral mõjusaks – seda usaldusvääruse (kriisiolukordades, kui informatsioon on väga hinnatud, pöörduvad kõik pilgud avalik-õigusliku ringhäälingu poole), inimeste elude otsese

parendamise, harimise või oluliste väärtuste sisendamise aspektist lähtuvalt.

Sotsiaalvaldkonna ajakirjanikud (Aunaste, Kusma, Rebane, Karro) tunnevad ennast natuke halvasti koheldutena. Igal ajakirjanikul on rääkida mõni lugu sellest, kuidas ta on pidanud enda saate pärast võitlema ja teemat põhjendama, et see üldse eetri-kõlblikuks tunnistataks. Tiina Rebane seletas, et on isegi ise pidanud saadet finantseerima, kuna jaam polnud nõus ning teema oli tema jaoks äärmiselt oluline.

Uudistetoimetuses töötavad ajakirjanikud tähtsustavad enda töö juures enim informatsiooni kiiret ja adekvaatset edastamist. Riina Eentalu kohaselt peaks ajakirjandus ühiskonna peeglit inimeste ees hoidma nii, et pilt ei moonduks. Ajakirjanduse rollina avalikkuses nähakse informeerimist, meelelahutamist ja harimist. Kusma ja Viirand lisavad arvamusplosi ning probleemide tõstataja ja analüüsija funktsioon. Kaja Kärner täiendab, et kaasata tuleks kõikvõimalikud grupid. „Maailmapildi“ tegija Martin Viirand lisab, et ajakirjanduses on liialt vähe suundade pluralismi.

Intervjuu toimumise hetkel ETVd juhtinud Ainar Ruusaar arvab, et avalikkuse kontroll meedia üle on suurenenud, mistõttu peab ajakirjanik veidi rohkem oma sõnade üle järele mõtlema. Uurimistulemustest järeldub, et avalik-õigusliku ringhäälingu ajakirjanike meelest sõltuvad meedia teemad ja huvid liialt eraomanike rahakotist.

Kuidas ajakirjanikud ennast avalikkuse funktsioonide raames tegutsejana määratlevad?

Avalikkuse tunnuseks on argumentatsioon ja kriitiline diskussioon. Kodanikud peaksid võimude poolt reglementeeritud avalikkust kasutama avaliku võimu enese vastu, et vaielda suhete üldiste reeglite üle. Avalikkuse poliitiliseks aspektiks on valmidus otsustada edasine asjade käik, otsida lahendust. Nieminen (2006) käsitleb avalikkust, kui demokraatliku valitsemise vahendit ja regulatsiooni ideed. Idee tuum seisneb selles, et otsustajad peavad oma otsustes ja tegudes vastutama kogu avalikkuse ees. Kui midagi ei ole kooskõlas eetiliste normidega või seadustega või avalikkuse nägemusega, on avalikkuse ülesandeks selle teema tõstatamine ning diskuteerimine, kuni jõutakse

teatud tulemuseni. Ajakirjanik on selles protsessis diskussioonipinna looja ning teemade tõstataja.

Äärmiselt keeruline on siinkohal teha üldistusi, kuna intervjueeritud ajakirjanike kogemused ning tegutsemisvaldkonnad on mõneti erinevad. Püüan siiski uurimisküsimusele võimalikult täpselt vastata ning tuua välja üldisemad tendentsid.

Valdkonnapõhise jaotuse pinnalt saab teha mõningaid järeldusi ajakirjanike eesmärkide ning käitumise suhtes. Pooled vastanuist tegelevad igapäevaselt ainult kas poliitiliste või päevakajaliste teemadega. Peale nende on veel paar inimest, kelle peamiseks teemavaldkonnaks on midagi muud, ent vahel tuleb poliitikat siiski.

Sotsiaalseid teemasid uurivad ajakirjanikud käsitlevad tõenäoliselt kõige vähem poliitilisi teemasid. Kui välja jätta Liina Kusma, kelle saate alguses on väike päevapoliitiline ühiskonnaelu rubriik, siis teised kolm ei maininud enda saadete kirjeldamisel poliitilisi teemasid üldse.

Peale poliitika jäid teemadena silma veel välismaa, teadus, tehnika, kunst, kultuurilugu, kirjandus, vanad inimesed ning kõiksugu muud abivajajad. Need teemad esinevad erineva ajakirjaniku puhul vaid korra. Huvitav on asjaolu, et kahel ajakirjanikul – Rebasel ja Kusmal – on isiklik suhe puuetega inimestega, mistõttu on nad sellest teemast sügavamalt huvitatud. Samuti on kaks ajakirjanikku (Karro ja Rebane) teinud saateid setukeelsest kogukonnast.

Uudiste poole peal tegutsejate meelest on olulisemateks väärtusteks faktitäpsus, usaldusväarsus, objektiivsus ning informatiivsus. Pea pooled ajakirjanikest toovad saate tegemise puhul välja põhiväärtuste tähtsustamise (nagu näiteks perekonna ja teiste inimeste väärtustamine). On äärmiselt hea meel tõdeda, et nii suur osa ajakirjanikest mõtleb põhiväärtuste kategooriates, samas on see veidike ootuspärane, kuna neil on ajakirjanduse vallas arvestatavad kogemused.

Järgnevalt toon välja intervjuudes kõlanud olulisemad seisukohad. Rannamäe leiab, et tema töö peab olema aktsepteeritud ka oma ala spetsialistide poolt. Kersna ja Toom lähtuvad põhiliselt enda huvist – kui temale teema huvi pakub, järelikult huvitab ka

vaatajat/kuulajat. Toomi jaoks on oluline, et saade paneks inimese mõtlema. Kaja Kärneri jaoks on oluline ise uskuda, mida räägib. Ruussaar paneb südamele, et ajakirjanik peab kogu aeg silmas pidama, et ta ei looks kunsttegelikkust. Ta tunneb isiklikult vastutavana, kui ETV mõne vea teeb.

Mart Ummelas peab Vikeraadio hetkeseisu (2007. kevadel) osaliselt enda tööks, olles seda raadiot nii juhtinud kui seal lihtsalt saatejuhi ja toimetajatööd teinud. Ta püüab teemade üle arutleda nii, et kuulaja mõtleks kaasa ja jõuaks ise järeldusteni. Ummelase meelest on tähtis mitte ainult poliitikute vaid kõigi inimeste tegevuse hindamine, eetilise, tolerantsuse ja avatuse rõhutamine.

Eesti ühe vaadatuma telesaate „Pealtnägija“ põhiteemad on tervis, katastroofid, müstika ning olmekisklemised. Vahur Kersna ütleb, et tema saade ei kanna mingeid väärtusi, tema teeb puhtalt meelelahutust. Tiina Rebane on seisukohal, et saates esitletud kangeline peab esindama üldist probleemi. Temaga ühel nõul on ka Aunaste, leides, et saade peab jätma vaatajale positiivse emotsiooni. Aunaste seletab, et kui tegu on väga tõsise või raske probleemiga, tuleb leida inimesed, kes suudavad probleemi näidata positiivselt, et anda teistele samasuguses olukorras olevatele lootust. Ühiskonnas tabudeks olevates teemadest ta pigem ei räägi, kui vaatajad selleks veel valmis pole.

Kuidas on avalikkus muutunud viimase 15ne aasta jooksul (sh ajakirjaniku roll avalikkuses)?

Enamik ajakirjanikest meenutas demokraatliku avalikkuse tekkeaga (80ndate lõpul/90ndate alguses) väga positiivselt ning tolle aja avalikkuse tegutsemist peeti üheks oluliseks ajahetkeks Eesti ühiskonna arengu seisukohalt. Kaks peamist saadet avaliku arvamuse kanalina olid „Mõtleme veel“ ETVs, kus moodustati Rahvarinne ning „Loominguliste liitude tund“ Eesti Raadios. Analüüsi vastustest tuleb selgesti välja, et kõigi ajakirjanike meelest on 90ndate avalikkuselt üks ühine tunnusjoon – toona oli see aktiivsem ja entusiastlikum. Meedia aga selle kõrval ebaprofessionaalsem ning läbimõtlematum.

Mõni ajakirjanik leidis, et viimase 15 aasta jooksul pole midagi väga muutunud, ent üleüldiselt olid vastused väga mitmekesised – avalikkus pole enam nii manipuleeriv,

avalikkuses on vähem valet ja pahatahtlikust, rahvuslik põhiküsimus on kardinaalselt muutunud, inimesed on muutunud enesekesksemaks ning avalikkus on tolerantsem. Üldiselt arvatakse, et tollal olid väärtused rohkem paigas, ei tähtsustatud pealispindset ning olulisemad olid põhiväärtused.

Oma rolli muutumist selle aja jooksul nendib vaid mõni üksik avalik-õigusliku ringhäälingu ajakirjanik, näiteks Ainar Ruusäär, ja seda peamiselt seoses oma vastutuse suurenemisega (varem oli ajakirjanik, intervjuu toimumise hetkel ettevõtte juht). Üldiselt leitakse, et hoolimata ajakirjanduse ja avalikkuse muutumisest, on nende roll ja üllaim eesmärk jäänud samaks. Karro samas arutleb selle üle, et ehk on tema roll isegi vähenenud, kuna toona oli ta tuntum, ning Liina Kusma räägib, et tema saate auditoorium on suurenenud, seega jõuavad „Päevatees“ edastatud mõtted ja väärtused rohkemate inimesteni.

4.3. DISKUSSIOON

Intervjuud ajakirjanikega annavad valgust sellele, mis toimub varjatutes – avalikkuse loojate ja kujundajate mõtetes. Need intervjuud näitavad ühtlasi seda, milline on avalikkus otseste mõjutajate-kujundajate peades, ning mida nad oluliseks peavad. Tekib sisuline küsimus sellest, mida ajakirjanikud arvavad, et nad peavad tegema ja mida nad teevad. Tegelikult ei ole avalikkuse näol tegu abstraktse mõistega, see on ajakirjanike enda loodud ruum.

Uurimistööd alustades ning uurimisküsimusi koostades eeldasin, et rohkemad ajakirjanikud on enda jaoks avalikkuse lahti mõtestanud ning tegutsevad oluliselt suurema teadmisega, kuidas nende töö avalikkust mõjutada võib. Eeldus põhines pigem sellel, et kõik intervjuueeritavad on ajakirjanduses aktiivselt tegutsenud suhteliselt pikalt – üle 15 aasta.

Vaid üksikud ajakirjanikud suudavad näha süsteemi veidi sügavamalt, vaadata avalikkuses toimuvate protsesside või debattide taha, kaugemale pinna alla. Üldiselt mõeldakse ikkagi sellistes lihtsates põhjus-tagajärg seostes, ei nähta suuremat pilti.

Mart Ummelas leiab, et avalikkuse sõna n-õ maksab vaid sellistel juhtudel, kui on tegu põhiväärtustega vastuolus olevate sündmustega, kui aga jutt läheb maailmavaatelistel arutlustel peale, juhitakse tema meelest avalikkus tulututesse kõrvalteemadesse ning diskussioon sellega sumbub.

Mart Ummelase panus ühiskondlikesse süsteemidesse on võrreldes enamiku teistega tunduvalt suurem, aga tema vastustest võib välja lugeda kibestumust süsteemi suhtes, mis viitavad Eestis toimuvate debattide ühesuunalisusele. Kui temasugune mees juba poliitilistele debattidele käega lööb, siis midagi peab kuskil väga valesti olema. Samas, teiste poliitiliste teemadega tegelevate ajakirjanike vastustest ei tulnud kuidagi välja, et olukord Eesti avalikkuses võiks niivõrd hull olla. Siinkohal võin vaid oletada, et konflikt peitub pigem isiklikul tasandil, mitte avalikkuse omal.

Lisaks juba eelnevalt välja toodud järeldustele tuleb ära mainida, et väga mitmete ajakirjanike jutust käisid läbi pronksöö ning aprillikuu sündmused. Ajakirjanikud leidsid, et kui ühiskonnas on kriisiolukord, siis avalikkuse ja inimeste väärtused lähevad paika, hakatakse rohkem tähtsustama seda, mis elus püsivalt oluline. Kui üldiselt võib jääda mulje, et avalikkus on liialt eemaletõmbunud, siis sellistes situatsioonides avalikkuse huvi kasvab märgatavalt.

Väga huvitav oleks analüüsida praeguse majandussurutise situatsioonis oleva Eesti avalikkust ning ajakirjanike suhtumist samadesse teemadesse hoopis teises majanduslikus olukorras. Usun, et ajakirjanikud räägiksid tunduvalt vähem meedia meelelahutuslikkusest ning hoopis rohkem teatud teemadele keskendumisest.

Uurimistöö käigus läbi viidud intervjuude puhul üllatasid mind enim kaks ajakirjanikku – üks äärmiselt positiivses ning teine vastupidiselt negatiivses mõttes. Nagu enamikul inimestel, on ka minul avaliku elu tegelaste osas kujunenud välja teatud stereotüüpsed iseloomustused ning üks inimene, kes ei olnud mulle siiani väga suurt muljet avaldanud, oli Maire Aunaste. Iseendagi üllatuseks avastasin ma temaga intervjuud läbi viies, et ma ei ole siiani veel ühtki nii pühendunud ning positiivset ajakirjanikku kohanud. Mul on hea meel tõdeda, et tema tegutsemine on läbimõeldud ning eesmärgipärane, soovides enda südames vaid head.

Pettumuseks osutus intervjuu Vahur Kersnaga. Kahjuks oli just tema esimene, kelle poole pöördusin. Kersna suhtumine oli üleolev ning paljude küsimuste puhul ei vaevunud ta isegi mõtlema, üritades küsijat ebamugavasse olukorda panna ning püüdes võimalikult kiiresti ära lõpetada. Tema suhtumine avalikkusse ning iseenda töösse põhimõtete tasandil tundub samuti veidi ükskõikne olevat.

Üllatavalt vähe räägiti avalikkuse kriitilisest diskussioonist või avalikkuse eesmärgist saavutada poliitilisi muutusi. Avalikusse regulatsiooni ideed mainisid ka vaid kaks avalik-õigusliku ringhäälingu ajakirjanikku. Tuleb vaid loota, et ajapikku hakkavad Eesti ajakirjanikud enda loodud keskkonna üle rohkem juurdlema ning selle vastu suuremat huvi tundma.

KOKKUVÕTE

Käesolev bakalaureusetöö vaatlus lähemalt Eesti avalik-õigusliku televisiooni ja raadio ajakirjanike käsitusi avalikkusest ning sellega kaasnevat rolli ja ülesandeid. Selgitamiseks lähemalt ajakirjanike endi seisukohti avalikkuse, ajakirjanduse ning ajakirjanike vaheliste seoste osas, viisin 2007. aasta kevadel läbi 13 semistruktureeritud intervjuud tol hetkel ajakirjanduses aktiivselt tegutsenud ning pikka aega avalikkuses töötanud ajakirjanike seas. Teemat on oluline uurida, kuna seesuguseid kvalitatiivseid uuringuid on äärmiselt vähe ning ajakirjanikud on meie avalikkuse kujundajad. On oluline teada, kuidas need inimesed avalikkust näevad ning tunnetavad.

Teoreetiliste lähtekohtadena töö alguses mõtestasin lahti avalikkuse mõiste ja sellega kaasneva tunnuste ning rollide süsteemi. Lahtiseletamist vajadis nii avalikkuse erinevate gruppide esindatus kui ka meedia roll ja mõju. Peale selle vaatlusin veidi avalik-õigusliku ajakirjanduse eemärke ning kuna töösse sai sisse toodud ajaline dimensioon, rääkisin lähemalt Eesti avalikkuse muutumisest alates 80. aastate lõpust. Teine peatükk kirjeldas uurimiseesmärke ning süvaintervjuu meetodi rakendamist; seejärel tõin välja olulisemad tulemused, meetodi kriitika, järeldused ning kõige lõpetuseks seisukohad lähtuvalt bakalaureusetöö eesmärkidest ja taotlusest.

Töö eesmärgiks oli lasta ajakirjanikel kirjeldada oma seisukohti seoses avalikkuse tajumisega, enda paigutumisega avalikkusse ning reaalsete kogemusega selle kontekstis.

Semistruktureeritud intervjuude analüüsi põhjal võis välja tuua järgmised tulemused:

- Suur osa ajakirjanikest (umbes 1/3) pole avalikkuse mõtestamisest absoluutselt huvitatud: seda kas lihtsalt ei taheta teha või siis avalikkus võrdsustatakse ühiskonnaga.
- Pooled vastanuist nägid avalikkust kui ühiskonna toimimise tagajat ning avalikkusele omistati aktiivset tegutsemist. Avalikkuse toimimise tagamise osas läksid arvamused lahku: üks pool ajakirjanikest arvas, et avalikkuse

võtmeteguriks on inimesed/kodanikud ning teine pool leidis, et avalikkuse eksisteerib iseenesest.

- Pea läbi kõigi intervjuude kumab arvamus, et Eesti avalikkuses domineerib liialt poliitiline eliit, liiga vähe saavad sõna arvamusiidrid teistelt elualadelt. Leitakse, et intelligentsi arvamust oleks erinevaid eluvaldkondi puudutavate probleemide lahendamisel rohkem vaja ning kodanikualgatust pole piisavalt.
- Iseendid näevad ajakirjanikud justkui ideaalis. Ajakirjandus iseenesest on kollane, pealiskaudne, liialt poliitikakeskne ning raha peale väljas, aga nemad, avaliku-õigusliku ringhäälingu ajakirjanikud, lähtuvad põhiväärtustest ning näevad ennast pigem avalikkuse ja auditooriumi teenijatena.
- Üldiselt peetakse enda tööd ikkagi suuremal või vähemal määral mõjusaks – seda usaldusväarsuse, inimeste elude otsese parendamise, harimise või oluliste väärtuste sisendamise aspektist lähtuvalt.
- Kuigi enamik ajakirjanikest leidis, et Eesti avalikkuses domineerib liialt poliitiline eliit, käituvad nad reaalsuses täpselt samuti – enim ekspluateeritakse poliitikute tegemisi ning seisukohti. Erandina võib välja tuua sotsiaalajakirjanikud, kes tegelevad pigem inimestele lähedasemate teemadega.
- Uudistetoimetuses töötajate meelest on olulisemateks väärtusteks faktitäpsus, usaldusväarsus, objektiivsus ning informatiivsus. Pea pooled ajakirjanikest toovad saate tegemise puhul välja põhiväärtuste (nagu näiteks perekonna ja teiste inimeste väärtustamise) olulisuse.
- Enamik ajakirjanikest meenutas demokraatliku avalikkuse tekkeaga (80ndate lõpul/90ndate alguses) väga positiivselt ning tolle aja avalikkuse tegutsemist peeti üheks oluliseks ajahetkeks Eesti ühiskonna arengu seisukohalt. Ajakirjanike meelest on 90ndate avalikkusel üks ühine tunnusjoon – toona oli see aktiivsem ja entusiastlikum. Meedia selle kõrval aga ebaprofessionaalsem ning läbimõtlematum.
- Mitu ajakirjanikku leidis, et avalikkus pole muutunud, ent üleüldiselt olid vastused väga mitmekesised – avalikkus pole enam nii manipuleeriv, selles on

vähem valet ja pahatahtlikust, rahvuslik põhiküsimus on kardinaalselt muutunud, inimesed on muutunud enesekesksemaks ning avalikkus on tolerantsem. Üldiselt arvatakse, et tollal olid väärtused rohkem paigas, ei tähtsustatud tähtsusetut.

- Oma rolli muutumist selle aja jooksul nendib vaid mõni üksik avalik-õigusliku ringhäälingu ajakirjanik, näiteks Ainar Ruusäär, ja seda peamiselt seoses oma vastutuse suurenemisega (varem oli ajakirjanik, intervjuu toimumise hetkel ettevõtte juht). Üldiselt leitakse, et hoolimata ajakirjanduse ja avalikkuse muutumisest, on nende roll ja üllaim eesmärk jäänud samaks.

Tegemist oli kvalitatiivse uurimisega ning kuna selline meetod keskendub mõistmisele, seletusele ja tõlgendamisele, siis ei saa neid konkreetseid tulemusi laiemalt üldistada ning ammugi mitte pole need põhjanevad või ümberlukkamatud. Väljatoodud tulemused on vaid nende 13ne avalik-õigusliku ringhäälingu ajakirjaniku nägemus avalikkusest ja selle mehhanismidest, mis annab ehk veidi aimu Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu ajakirjanike seisukohtade tendentsidest.

Teemaga on oluline edasi minna, kuna avalikkuse parem mõistmine ning avalikkuse kujundajate seisukohtade mõtestamine aitab paremini aru saada ühiskonnast ning sotsiaalsest reaalsusest. Edaspidi võiks avalikkuse ja avalikkuse kujundajate tunnetuse uurimise viia teiste meediakanalite tasandile, uurides näiteks erasektori ajakirjanike tunnetusi ja arusaamu, või hoopis püüda võrrelda avalik-õigusliku ringhäälingu ajakirjanike seisukohti meelelahutusliku meedia ajakirjanike arvamistega.

SUMMARY

“Television and Radio Journalists’ Understanding of the Public in Estonia”

By Eger Ninn

Current bachelor's thesis is looking at Estonian public television and radio journalists view on the public and their related roles and responsibilities. During Spring 2007 I conducted 13 semi-structured interviews with long term active public journalists to describe their understanding of associations between the public, journalism and journalists. The fact that there is not much research on this topic and that journalists play a significant role in creating our public opinion makes the topic relevant. It is important to know journalists cognition and view on the public.

As a theoretical base I defined the concept of the public and explained the involving characters and roles system. I also looked at the purpose of the public journalism and the development of Estonian public in last couple decades. The second paragraph describes the purpose of my research and the method which it was followed with the main results and conclusions.

The purpose of my thesis was to let journalists describe their opinions and views about the public, discuss their subjective role and their experience in context.

Outcomes and analysis of the conducted semi-structured interviews are described below:

- About 1/3 of journalists are not interested in defining the public: they either don't want to or they see the public as equal to the term “society”.
- Half of the questioned journalists saw the public as the means for working society and characterised it as being active. The question of how the public works got two kinds of answers: one half thought it is up to people to make the public work when the other half think it just works with no particular input.

- Most of the interviewees feel that Estonian public is dominated by politics and there is not enough coverage from other opinion leaders.
- Journalists see themselves as ideals. Journalism is “yellow”, superficial, too political and all about money, but they, the public journalists, are working on basic values and see themselves as the servants of the public.
- In general these journalists feel their work is influential – in a sense of trustworthiness, education and helping to make peoples lives better.
- Although most of the questioned journalists feel that Estonian public is dominated by politics they still use it as a main topic themselves.
- Newsroom journalists see trustworthiness, objectivity and fact accuracy as main assets. About half of the interviewed journalists say it is important to use moral values like family values and tolerance for another human being.
- The beginning of democratic public in Estonia (the beginning of 1990s) is seen as a really positive and important time for the development of Estonian society. The journalists think that the public was more active and enthusiastic. The media however was less professional at this time.
- Some journalist say that the public has not changed but the answers varied a lot. The public is not as manipulative, there are less lies and malevolence, people are more self-centered and the public is more tolerant. The general thought is that values were more settled.

This is a qualitative study therefore it focuses on understanding, describing and interpretation and there can't be wider generalisation on the results. The outcome is only the opinion of those 13 public journalists who were interviewed and may show a tendency of views of public journalists.

It is important to keep studying this topic because better understanding on the public and the views of people who influence it helps with understanding the society. In foregoing research it would be good to involve different channels in media. For example to compare private and public journalists opinions and views.

KASUTATUD ALLIKAD

Aumente, J. (2005). Lessons in teaching foreign journalists. *Nieman Reports*, 59, 2, 84-87.

Blanco, I.G. (2006). Blurring the boundaries: The dismantlement of the institutional and non-institutional politics dichotomy through the media-oriented strategies of new social movements and political parties. *Researching media, democracy and participation. The intellectual work of the 2006 European media and communication doctoral summer school*. N. Carpentier & P. Pruulmann-Vengerfeldt & K. Nordenstreng & M. Hartmann & M. Hartmann & P. Vihalemm & B. Cammaerts (toim.). Tartu: Tartu University Press, 95-104.

Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism. Perspective and method*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Eesti Raadio 2006. aasta majandusaasta aruanne.

http://www.er.ee/files/menu/Test_fail/2007043011422424er_aastaruanne_2006.pdf.

Mai, 2007.

Habermas, J. (2001). Avalikkuse struktuurimuutus. Uurimused ühest kodanikuühiskonna kategooriast. I. Soms (toim.). Tartu: OÜ Greif.

Joslyn, M. R. (1998). Percieving public opinion of political figures: Examining the link between individual and collective opinion. *International Journal on Public Research*, 11, 3, 213-232.

Katz, E & P. F. Lazarsfeld (1964). *Personal influence. The part played by people in the flow of mass communications*. New York: The Free Press/Macmillan Publishing Co., Inc.

Kirsh, A. & T. Tuisk (2002) Eesti elanike väärtused ja identiteedi arengutendetsid EL integratsioonis. Sotsioloogiline analüüs.

http://www.riigikogu.ee/index.php?rep_id=577301. Mai, 2007.

Klapper, J.T. (1961). The effects of mass communication. Glencoe, Ill.: Free Press.

Lingenberg, S. (2006). The audience's role in constituting the European public sphere: A theoretical approach based on the pragmatic concept of John Dewey. Researching media, democracy and participation. The intellectual work of the 2006 European media and communication doctoral summer school. N. Carpentier & P. Pruulmann-Vengerfeldt & K. Nordenstreng & M. Hartmann & M. Hartmann & P. Vihalemm & B. Cammaerts (toim.). Tartu: Tartu University Press, 121-132.

Lippmann, W. (1922). Public Opinion. New York, NY: Free Press Paperbacks.

Lõhmus, M. & E. Ehand. (2001). Programmianalüüsi probleemid ja meetodid. Avalikõiguslik ringhääling Eestis. P.Vihalemm & M.Lõhmus & E.Ehand (toim.). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 59-63.

McQuail, D. (2000). McQuaili massikommunikatsiooni teooria. P. Vihalemm & K. Kern & A.Pallas (toim.). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Nieminen, H. (2000). Hegemony and the public sphere. Essays on the democratisation of communication. Saarijärvi, Finland: Gummerus Printing.

Nieminen, H. (2006). What do we mean by a European public sphere? Researching media, democracy and participation. The intellectual work of the 2006 European media and communication doctoral summer school. N. Carpentier & P. Pruulmann-Vengerfeldt & K. Nordenstreng & M. Hartmann & M. Hartmann & P. Vihalemm & B. Cammaerts (toim.). Tartu: Tartu University Press, 105-119.

Noelle-Neumann, E. (1993). The spiral of silence: Public opinion – our social skin. Chicago/ London : University of Chicago Press.

Palmaru, R. (2001). Meedia võim ja demokraatia: Eesti kogemus. Valimis-kommunikatsiooni ja ajakirjanike rollikäsitlemise empiiriline uuring. Tallinn: AS Pakett.

Price, V. (1992). Public opinion. Newbury Park, London & New Dehlhi: Sage.

Rahvusringhääling on eestlaste hulgas kõige usaldusväärsem institutsioon. <http://www.etv.ee/index.php?03235&aasta=2007&mon=02&sid=41510>. Mai, 2007.

Unt, A. (2001). Avalik-õigusliku ringhäälingu mõistest. Avalik-õiguslik ringhääling Eestis. P.Vihalemm & M.Lõhmus & E.Ehand. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 9-14.

Vihalemm, P. (2006). Avalik arvamus. Loengukonspekt aines „Avalik arvamus”.

Vihalemm, P. & M. Lauristin (2004). Eesti ühiskonna ja meedia muutumine 1965 – 2004. Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965-2004. P. Vihalemm (toim.). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

LISAD

LISA 1. INTERVJUU KAVA

AJAKIRJANIKU TÖÖ

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saated avalikkuses?

Kuidas te leiate teemad, mis saatesse lähevad?

- Mille põhjal te valiku teete, ehk siis, mis on olulisemad kriteeriumid teemale, et see saatesse läheks?

Millistel teemadel olete peamiselt saateid teinud?

- Kui palju oleneb teemadevalikul teist endast ja kui suurel määral on see meeskonna otsus?

Kas ja kuidas on valdkonnad muutunud?

Millistel teemadel või valdkondadest on raske saateid teha? Miks?

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on arenenud laiem arutelu?

Mis on muutunud teie töös võrreldes 90ndate algusega?

Mida peate olulisemateks väärtusteks?

- Millised väärtused on jäänud läbi aja samaks, millised on aga kadunud või tulnud juurde?

Millised on piirangud väljendusvabadusele?

- Kuidas see on muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

- Kuidas on see muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

MIS ON AVALIKKUS?

Kuidas te määratleksite avalikkust?

- Millised on avalikkuse funktsioonid?
- Kes/mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?
- Mis mõjutab avalikkust? Miks see on just selline nagu see on?
- Mis mõjutab avalikkuse olemasolu/toimimist/kvaliteeti?
- Kes peaks avalikkuse olemasolu/toimimise tagama? Kuidas?

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

- Kas meedia on aidanud/takistanud avalikkust? Kuidas?

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline? Tooge näide.

Kas avalikkuse sõna maksab? Miks?

Milliseid/kelle avalikke toimimisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks?

Millised sündmused, toimumised, esinemised, kõned, tekstid jms võiksid olla Eesti avalikkuse märgid, verstepostid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust?

Mis on Eesti avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud?

Millist avalikkust vajab inimene? Millist vajab kultuur? Ühiskond?

Mis on Eesti avalikkuse eripära?

Kuidas kirjeldate olnud avalikkust 90ndate alguses?

- Kuidas on avalikkus muutunud võrreldes 90ndate algusega?
- Mis olid avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

AJAKIRJANIK AVALIKKUSES

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus? Ja teie?

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused/nõrkused?

- Mis probleemid üldse esinevad?
- Kuidas oli see 90ndate algusaegadel?

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

Milline on teie töö osa avalikkusest?

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus?

- Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?
- Milline on teie roll avalikkuses praegu?
- Milline oli see 90ndate algusaegadel? Kuidas see muutunud on?

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

- Mida te sooviksite muuta enda tegutsemise juures?

Mida võiks/peaks muutma avalikkuses? Kuidas?

- Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

LISA 2. INTERVJUUDE TRANSKRIPTSIOONID

VAHUR KERSNA – INTERVJUU

(10.05.07 – 37 minutit)

ETV – „Pealtnägija“ toimetaja/saatejuht

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saated avalikkuses?

Noh, eks neid mul on olnud, ma ei tea, kui olulised nad nüüd on. Ma ei kujuta ette, no mille järgi sa seda hindad, et mis on nagu oluline ja mis ei ole oluline. Minu arust ei ole siin olulist mitte midagi. Et see... sa lihtsalt natuke risustad eetrit ja siis see läheb mööda ja... sest ma olen ikkagi nagu selline meelelahutusajakirjanik, et ega sellel, mis ma teen, ei ole sisulist kaalu. See on ikkagi meelelahutus ja ajaviide, et selles mõttes ma nagu sellist epiteeti, kui olulisus, üldse enda töö puhul ei kasutaks.

Millistel teemadel olete peamiselt teinud saateid?

Igasugustel. Ma ei tea, kõigest, kõigest mis ette jääb. Ega me midagi väga ei ole tagasi peksnud.

Mille põhjal te selle valiku teete ehk siis mis on olulisemad kriteeriumid teemale, et te selle saatesse võtate?

Mis tundub huvitav ja mida viitsid teha.

Kuidas te leiate teemad, mis saatesse lähevad?

Igalt poolt ümberringi leiame teemasid. Õhk on ju täis lugusid... Vaatad.

Kas teil on ka kindad allikad?

Ei, meil ei ole selliseid kindlaid allikaid.

Kui palju oleneb teemade valikul teist endast ja kui suurel määral on see meeskonna otsus?

See on ikkagi... me otsustame praktiliselt Mihkliga ise, mis lugusid me teeme. Selles mõttes ei ole küll väga meeskonda jah. Ei ole kollegiaalne otsustamine, on personaalne otsustamine.

Kuidas teil see protsess ikkagi töötab, et kust te teemad saate ja kuidas need eetrisse jõuavad?

No eks ta on põhimõtteliselt nagu kalameestel, et paneb õnge vette ja kala tuleb otsa, kui tuleb ja piisavalt kaua ja kannatlikult oodata, siis ikka tuleb ja siis tõmbad ta välja ja siis on ta käes. Sama lugu on ka teemadega.

Mida peate olulisemateks väärtusteks?

Minu arust ei kannata see saade küll mingeid väärtusi.

Miks te teete siis seda?

Seepärast, et midagi muud ei oska ka teha. Kuskilt peab ju ikkagi... Inimene peab ju ikkagi millestki elatuma.

Kas ja kuidas on valdkonnad muutunud?

Ma ei oska öelda, ma arvan, et ei ole. Niipalju, kui elu muutub meie ümber?

Kuidas see muutunud on?

Noh, seda võiks keegi, kui ta viitsiks, analüüsida... mõni ajakirjandusüliõpilane, kuidas ta muutunud on.

Millistel teemadel või valdkondadest on raske saateid teha?

Ma küll ei tea, millest ei ole raske teha. Või millest oleks nagu raskem, kui teises valdkonnas või millest nagu kergem, kui teises valdkonnas. Iga lugu on erinev.

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on arenenud laiem arutelu?

Ma ei tea noh, kui see tõesti kedagi nagu väga huvitaks, siis ta võiks võtta ju ja vaadata lehtedest, mis lehed kirjutavad lahti meie teemasid aga ma ei arva, et see kedagi nii väga huvitab. Mina küll ei ole selle üle arvet pidanud. Mihkel nagu peab rohkem, et mis tema lugudest on nagu korda läinud aga ma nagu ei vaata väga selja taha. Teen asjad ära ja lähen edasi.

Mis on muutunud teie töös võrreldes 90ndate algusega?

See on... tehnika on kõvasti arenenud. Me töötame põhimõtteliselt teise tehnikaga. Sellevõrra on läinud tunduvalt pilt kvaliteetsemaks, heli kvaliteetsemaks, töö mugavamaks. Sisuliselt – keegi peaks võrdlema neid asju. Ega muidu nii öelda ei saa, kui ei võrdle. Ma nagu ei mõtle selle peale, et kas minu töö on teistmoodi kui 15 aastat tagasi või see tulemus on teistsugune. Et eks ma tegin tol ajal nii hästi, kui ma siis suutsin ja võib-olla on teatud areng olnud. Mul on selles mõttes väga raske võrrelda ennast, et milliste kriteeriumite põhjal ja mis asju võrrelda ja... Kindlasti oli mul juukseid rohkem peas 15 aastat tagasi, et ekraanil olin ma märksa suurema parukaga, kui võrrelda.

Millised väärtused on jäänud läbi aja samaks, millised on aga kadunud või tulnud juurde?

Me tahame inimestele anda head põhjust vaadata televiisorit natuke aega.

Millised on piirangud saatele/teemadele/väljendusvabadusele?

Minu arust ei ole küll... me ei ole tundnud küll mingeid piiranguid.

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

Ma ei tunne nagu ennast kellegi ega millegi ees vastutavana.

Isegi mitte iseenda?

Ei, mul ei ole selliseid sisemisi heitlusi ega põdemisi. Ei ole tõesti.

Kuidas teil see süsteem siis ikkagi töötab?

Noh, vaata mina ka näiteks ei saa aru päris täpselt, kuidas arvuti töötab. Aga ma väga ei murra pead ka selle üle, peasi, et ta töötab. Niikaua, kui ta töötab, on kõik korras. Kas arvuti analüüsib väga enda käitumist? Ta teeb enda tööd lihtsalt. Ega... nagu ma ütlesin, mul ei ole mingeid siseheitlusi, et ma peaksin tohutult analüüsima, mis ma nüüd tegin ja mis ma nüüd ei teinud ja miks ma nii teen ja miks ma nii ei tee. Mul lihtsalt ei ole neid.

Kas teil 15 aastat tagasi oli selliseid dilemmasid ehk siis kas te mõtlesite vahetvahel selle peale?

Ma küll ei mäleta, et ma oleksin selle üle väga vaevelnud nende mõtete küüsis.

Mis on avalikkus?

Ma ei tea, ma ei ole selle üle väga pead... Kindlasti on Marju Lauristinil mingi definitsioon olemas, võtke see lahti ja vaadake. Ma ei tea seda definitsiooni. Minu jaoks on avalikkus need 300 000 vaatajat, kes kolmapäeviti istuvad televiisori ees ja ootavad, et mida sealt neile nüüd näidatakse.

Millised on avalikkuse funktsioonid?

Avalikkuse funktsioonid on teha lapsi ja neid üles kasvatada. See on põhiline funktsioon.

Kes/mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?

Ma arvan, et väga suures osas kujundab ilm, et mis ilm parasjagu on. See mõjub inimestele väga palju ja siis kindlasti mingisugused tähtede seis ja... ja maa poolused ja... kliima ja miljonid asjad, mis mõjutavad inimesi. Erinevad poliitilised protsessid ka kindlasti. Nagu toit, mida nad söövad, samamoodi.

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline? Miks?

Sellise amorfse kogumi, nagu ma saan aru, nagu avalikkust käsitletakse siin teie selles töös, et siis ma ei julge seda öelda. Ma ei tea. Seda peab võib-olla Andrus Saare käest küsima, et mida tema uuringutulemused näitavad. Et kindlasti on mingi skaala, millel annab mõõta seda kriitilisust, et mis ta on välja töötanud. Aga ma ei tea neid umbreid.

Mis mõjutab avalikkust?

Tähtede seis, ilm, toit...

Miks see on just selline nagu see on?

Seda teab Issand Jumal, peab tema käest küsima.

Mis mõjutab avalikkuse kujunemist/olemasolu/toimimist/kvaliteeti?

Seda teab ka ilmselt Lauristin ja Vihalemm kõige paremini... Ma nagu väga ei murra pead selle üle ausalt öeldes. Mis ma selle peale mõtlen, kui ma tõesti seda tahaksin teada, siis ma... noh, ükskõik, kui palju ma võiks mõelda aga kui need asjad on nagu

välja mõeldud juba, siis ma võtaks selle Lauristini ja Vihalemma raamatu lahti ja loeksin sealt, kuidas need asjad käivad.

Kuidas ja kes peaks avalikkuse olemasolu/toimimise tagama?

Vaba meedia ilmselt, kes muu. Sellega, et ta on olemas.

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

Noh, eks see on vastastikune mõjutamine, loomulikult mõjutab.

Kuidas?

Läbi mõttevahetuse.

Kas meedia on aidanud/takistanud avalikkust?

Ma arvan, et ta teeb nii seda kui teist aga eks ta rohkem ikkagi aitab. Ma arvan, et Eestis on olukord praegu suhteliselt hea ja siin on rohkem head kui halba.

Kuidas?

Ta aitab tänu sellele, kui inimesed saavad vahetada vabalt mõtteid nende jaoks olulistes küsimustes ja takistab, kui inimesed ei saa avaldada neid mõtteid.

Kas avalikkuse sõna maksab? Miks?

Kindlasti maksab. Noh, eks ta kaudselt ikkagi on inimestel... noh, mõnedel on säilinud siukene au ja häbi tunne ja kui avalik suhtumine või hurjutamine või kiitmine läheb osadele inimestele korda, siis nad ka võib-olla käituvad selle järgi ja niimoodi ta mõjutab.

Millist avalikkust vajab inimene?

Ma ei tea.

Ühiskond? Kultuur?

Samasugust. Avatud.

Milliseid/kelle avalikke toimimisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks?

Minu arust on kõik asjad olulised, mis ilmuvad. Peaaegu absoluutselt kõik. Kõik see kajastab mingite gruppide arvamust, ühegi grupi arvamus ei ole teiste omast tähtsam ja olulisem. Ma arvan, et igaüks mõjutab, see mõju on võrdselt tugev või nõrk parasjagu ta on, nii nagu ta on, kõigel mis toimub. Meelevaldne oleks midagi konkreetset välja tuua.

Millised sündmused, toimumised, esinemised, kõned, tekstid jms võiksid olla Eesti avalikkuse märgid, verstepostid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust?

Noh, vaata, ega siin peab ütleva, et meedia teisenemine umbkaudu 15... 17 aastat tagasi. See ongi see verstepost. Siis, kui ühe telekanali, ühe raadiokanali ja kolme ajalehe asemele tekkis neid terve müriaad. Ja see arvamuste paljusus ongi see, mida kõik ootasid ja mida nad ka said. See oligi sündmus, mis muutis.

Kui nüüd vaadata alates 90ndate algusest kuni tänaseni, kui süsteem oli juba muutunud...

Siis ei ole siin midagi... ütleva niimoodi järsult muutunud, siis see kõik on lihtsalt natukene teisenenud ja natuke arenenud ja...

Mis on Eesti avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud Eestis?

Lahkumine NL koosseisust. Peale seda on kõik selle sama protsessi edasiarendus.

Kuidas kirjeldate olnud avalikkust 90ndate alguses?

Seda võib kirjeldada kui teotahtelist hiiglast, kelle jalad olid veel Nõukogude mudas aga kelle nina hingas juba vaba maailma õhku ja kes tahtis hästi kiiresti kohe jooksma panna aga see esialgu veel ei õnnestunud, aga ajapikku see läks tal korda.

Mis olid avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

Mina küll ei näe, et seal väga probleeme oli. Täiesti normaalselt on kõik asjad läinud.

Kuidas on erinevad meediad, kanalid suhtunud ja suhtuvad avalikkusesse?

Ma ei oska seda küll öelda, ma ei ole selle üle väga mõelnud. Ma arvan, et nad on suhtunud väga hästi seepärast, et see nn avalikkus peab ju neid üleval.

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Põhifunktsioon on võtta rumalate käest raha ära ja see ongi see, millega lõviosa Eesti meediast tegeleb. See on kõige sisulisem tegevus üldse.

Milline on teie töö osa avalikkusest?

Väga väike.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus?

Üldse ei sõltu.

Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

Kui, siis väga minimaalselt, ütleme... räägime mikrogrammidest.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

Kapitalistlike vereimejate huve.

Ja teie?

Ja niipalju, kui avalik-õiguslikku meediat on jäänud, siis üritame esindada selle huve. Ma arvan, et põhihuvi on see, et säilitada siin selles maanurgas elu.

Milline on teie roll avalikkuses praegu?

Olematu. Praktiliselt ei ole mitte mingit rolli, räägime mikrogrammidest jälle. Selles mõttes, et ma ei ülehinda mingist otsast enda rolli. See on meelelahutussaade. Inimesed lahutavad meelt. Televiisorit vaadates inimesed lahutavad meelt.

Milline oli see 90 algusaegadel?

Ma arvan, et umbes samaväärne. See ei ole muutunud mitte kuidagi.

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

Ma olen sellega võrdlemisi rahul.

Mida võiks/peaks muutma?

Minu arust ei pea, minu arust kõik protsessid kulgevad normaalselt ja loomulikult ja siin ei ole küll mingisugust vägistamist tarvis.

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

Ei, kindlasti mitte. Sest... samamoodi võib küsida, et kas ma saaks muuta seda, et kevadele järgneb suvi... Need on sellised looduslikud protsessid, mis kulgevad omasoodu.

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused/nõrkused?

Ma arvan, et tugevus on see, et siin on hästi palju hästi tublisid tegijaid. Ja nõrkusi nagu ei olegi, minu arust on Eesti ajakirjandus praegu väga tugev.

Aga 90ndate alguses?

On kõvasti arenenud. Siis oli lihtsalt... see ei ole nagu tugevus ega nõrkus... aga siis oli tulnud sellisest stagneerunud ühiskonnast. Ja see vajab lihtsalt ümberhäälestamist, see võttis aega loomulikult. Ja see tehti ära ja nüüd minu arvates toimib täiesti normaalselt.

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

Ei noh, kuidas saab olla ootusi hundile metsas, et ta korraga... et ta loobuks korraga lammaste murdmisest metsaserval, et seda... Et ajakirjandus lihtsalt elab oma sisemiste reeglite järgi ja ma arvan, et ta leiab oma tee, mis iganes see ka ei oleks. Nagu venelased ütlevad – *vsjoravno što vsjo v klutšemu (autor: ükskõik, et kõik on paremini)*. Ma arvan, et see käib ka Eesti ajakirjanduse kohta.

AINAR RUUSSAAR – INTERVJUU

(14.05.07 – 1h 23 minutit)

ETV – juhatuse esimees

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saadet avalikkuses?

No ilmselt... Ilmselt kõikvõimalikud ühiskondliku diskussiooni saated, mida ma olen juhtinud. On olnud minu enda jaoks hästi olulised, et ma arvan, et see on see, mida ma olen nagu mõnuga teinud. Neid on nii raadios kui televisioonis olnud päris palju. Ütleme siis nüüd 16-17 aasta vältel.

Tooge näiteid, et millised saated ja mille pärast need olulised on...

Näiteks „Otseliin“ või „Valimisstuudio“... Tegelikult „Valimisstuudiod“. Ma olen... ma olen teinud „Valimisstuudiod“ neljade parlamendivalimiste ja neljade kohalike omavalitsuste valimiste eel ja kahtede presidendivalimiste eel. Et need on olnud ilmselt kõige olulisemad sellepärast, et ühtepidi peab ju ajakirjanik nendes saadetes nendest valimislubadustest välja noppima nii-öelda need kõige raskemad lubadused või kõige suuremad lubadused ja teistpidi peab vaataja või kuulaja aru saama, et ühe või teise erakonna puhul, et keda ta siis valib või mida ta siis valib. Ja ja ja minu sõnum, noh, mida ma olen vaikselt püüdnud kuidagi taustana ikkagi koguaeg selgitada, et Eestis ei ole isikuvalimised, et te valite maailmavaadet või valite erakonda, et ei vali Savisaart või Ansipit, et te valite tegelikult ikkagi maailmavaate. See ilmselt on olnud see, mida ma olen pidanud kõige olulisemaks.

Millised on olulised kriteeriumid saate teemade puhul? Mille põhjal te teete selle valiku?

Ega siin ei olegi ilmselt mingit ühest retsepti, et ajakirjanik peab koguaeg endale esitama küsimuse, et kas see millest ta räägib, on tegelikult ka oluline või tundub see talle olulisem. Et see on selline igavikuline küsimus, mida iga ajakirjanik peab endale esitama – kas ma tegelikult räägin selles, mis on ka oluline või ma loon mingit kunsttegelikust, et mõtlen, et oh jube huvitav aga tegelikult see kedagi ei huvita. Noh... sotsioloogilised uuringud näitavad ju tegelikult, et millised on inimeste huvid. Inimeste huvi on ikkagi minakeskne maailmapilt, et kuidas mul läheb, mis must saab, mis minu ümber toimub. Et ilmselt selle järgi tekivadki need teemad.

Mille järgi te teete selle vahe, et mis on tegelikult oluline ja mis tundub oluline olevat?

Tunnetuslik küsimus, et noh on asjad mis on selgelt olulised. Pronksmees on selgelt oluline, selle pärast et see puudutas ilmselt iga inimest Eestis. Uuringud näitavad et ega see inimeste nii-öelda teemaring, mida nad peavad oluliseks, ei ole väga palju muutunud viimastel aastatel. Et eestlase maailmapilt ilmselt on minakeskne, et mina, minu raha, minu pere, minu lähedased, noh, minu riik. Et kõik see tuleb läbi minu. Et mina püüan küll saadet ette valmistades siis ka mõelda läbi selle prisma, et noh minu raha, minu tulevik, minu töö, minu pere, minu lapsed, minu keskkond... See ongi egoistlikult subjektiivne.

Millistel teemadel olete peamiselt teinud saateid?

Peamiselt poliitilised teemad, kõik see, mis on otsustajate poolt nii-öelda keskkonda suunatud, ükskõik, kas see on puhas vesi või turvalisus või välispoliitika, aga enamused saated olen ma teinud teemadel, et need kes siis on valitud otsustama, et mida nad teevad siis selles valdkonnas või mida nad on teinud või mida nad lubavad selles valdkonnas ära teha. Et jah ikkagi poliitikasaated.

Midagi ei ole parata, kui Eesti vetes on reostus, siis tuleb rääkida keskkonnast, reostusest. Siis tuleb rääkida sellest, kui paks või õhuke me riik on. Et eelmisel aastal oli ju juhus, kus näitlikult pudel bensiini, mis oli meres eks ole, võis kukutada valitsuse – millised on need seosed. Kas merereostuse ja valitsuse kukkumise vahel on seos või ei ole seost?

Kui palju oleneb teemadevalikul teist endast?

Ja... üldiselt olen ma olnud iseenda toimetaja.

Kas ja kuidas on valdkonnad muutunud 15 aasta taguse ajaga?

On ikka muutunud jah, on ikka muutunud. 15 aastat tagasi oli üks olulisi teemasid, mis eestlasi huvitas see, milline on Eesti riigi tulevik, Eesti riigi staatus ümbritsevas maailma. Et tegelikult need välispoliitilised teemad on praeguseks taandunud... Noh suhted venemaaga on alati olnud eks ole nii ja naa. Aga 15 aastat tagasi oli erakordselt oluline, kui mõni Eesti minister sõitis Prantsusmaale ja keegi ta vastu võttis. Siis oli see tõeline meediasündmus. Et praegu ei ületa selline kohtumine uudistekünnist tavaliselt. Et näiteks see muutus on toimunud.

15 aastat tagasi olid venelased poliitiliselt erakordselt aktiivsed Eestis. See oli üks teema ehk siis noh tegelikult vene poliitiline jõud versus Eesti poliitiline jõud. Praeguseks on see teema maas, venelased on olemas aga neil ei ole noh oma poliitilist esindatust sellisel kujul nagu ta oli siis.

15 aastat tagasi oli majandus erakordselt oluline, majandus on praegu ka oluline, aga hoopis teisest aspektist. 15 aastat tagasi olid need teemad, et mida teevad hinnad või kas kroon jääb püsima või kas kroon on kõvem kui läti lattu rahana. Et need olid erakordselt aktuaalsed teemad, et praegu nagu selles kategoorias ei mõelda. Nii et muidugi on muutunud ja teemad on ka muutunud.

Mida peate olulisemateks väärtusteks praegu?

Heaolu. Isiklik heaolu on praegune väärtus. Tegelikult ma väidan, et kogu ühiskond on muutunud nagu egoistlikumaks või enesekeskemaks. 15 aastat tagasi ilmselt mõeldi natuke globaalsemalt, mõeldi et Soome on meile hästi oluline, selle pärast et Soome toetab meid ja igas peres oli oma soomlane ja. Ja ja et noh et kas ma saan minna suvel Pariisi, eks ole, et mõeldi sellistes kategooriates. Need on nagu taandunud, et see ei ole enam üldse oluline, Pariisi võib alati minna, Soome on jah kusagil on olemas... Tähtis on see, et milline korter mul on, kas mul on suvekodu, milline mu palk... kas palk kasvab piisavalt kiiresti võrreldes inflatsiooniga, kas mu laps saab kohe heasse lasteaeda, et ta saaks sealt edasi eliitkooli. Noh need kriteeriumid on saanud nagu oluliseks, need väärtushinnangud on muutunud enesekeskemaks.

Kuidas te näete, mis võiks olla 15 aasta pärast?

See sõltub majandusest... Aga ilmselt ei tule siin jalgratast leiutada, et Soome näide oli see, kui Soomes oli 90ndate aastate alguses majanduslangus. Siis soome ühiskonna väärtushinnangud muutusid täiesti kardinaalselt. Ja seda on uuritud just nimelt nagu meediatarbimist analüüsides. Et kui oli majanduslik heaolu Soomes, siis oli meelelahutus ja sport ja sellised teemad... domineerisid meedias, nagu meil praegu. Kui majandus läks langusesse, siis hakkasid näiteks YLEs raadios hakkasid domineerima... hakkas vaatajate hulk kasvama nendel saadetel, mis rääkisid ümberõppest, koolitusest, haridusest, sellest mis toimub mujal maailmas, kuidas läheb Argentiina majandusel näiteks eks ole, mis varem kedagi ei huvitaud. Et ilmselt toimuks Eestis samamoodi, et eks ikkagi see eneseheaolu ja see ümbritsev keskkond... Et kui see on hea, siis on

väärtushinnangud nagu pehmemad, kui see läheb karmimaks, siis hakatakse vaatama ka natukene oma koduaknast välja.

Mis on olulisemad muutused teie töös võrreldes 90ndate algusega?

Ma ei oska sellele küsimusele vastata. Neid muutuseid on nii meeletult ju. Ainuüksi informatsiooni liikumine. Kui ma olen ajakirjanik, siis ma toitun informatsioonist. No 90ndate aastate alguses ei saadetud mulle e-maile ja mina ei saanud e-maile, 90 aastate alguses ei olnud mul võimalust kasutada muud kui lauatelefoni, 90 aastate alguses saadeti mulle informatsiooni läbi faksi. Noh see on kõige kardinaalsem muutus. Info hulk ja kiirus. Info hulk on suurenenud 10neid tuhandeid kordi. Selle kättesaadavuse võimalus on suurenenud 10neid tuhandeid kordi. Ja selle infohulga puhul on tekkinud uus tendents, et ajakirjandus on tunduvalt rohkem manipuleeritav sellepärast, et selleks, et seda infot läbi hekseldada, et füüsiliselt ei ole võimalik seda kogu aeg analüüsida, nii et tegelikult on need n-ö PR-poisid ja -tüdrukud on väga peenelt hakanud ajakirjandust ära kasutama läbi selle info hulga, et neid endale kasulikke sõnumeid siis nagu söödavaks teha.

Et 90ndate aastate algul oli ju ka väga edukas nali, mida on uuritud, mida tegi Ivar Vigla. Mis oli veel rubla ajal veel. Kui Venemaa kaotas või tunnistas kehtetuks sajarublalised ja siis Ivar Vigla ühes šõus tehti nalja, et Soome kaotab ära Soome 100-margased, ja see öeldi ekraanil maha ja siis käis Tallinnas meeletu paanika eks ole, et noh...

Mis on veel muutunud peale infoliikumise?

Noh, tehnoloogia on muutunud eks ole. Ma võin sisuliselt suvalises kohas Eestis või suvalises kohas maailmas, noh päris nii ei ole, võin tegelikult noh ükskõik kellega suhelda või internetti minna eks ole, see on tohutu muutus. Ilmselt on muutunud ka töösse suhtumine päris kõvasti. Et üheltpoolt tehakse tööd rohkem aga vähema aja jooksul, et seda on nagu tähele panna, et 90 aastate algul oli ikka surnukstötamise komme Eestis. Kohe täiesti selgelt näha. Et siis oli nagu häbiasi, kui sa kella seitsmeni kontoris ei olnud õhtul. Nüüd ikka minnakse kell viis seotakse lips nagu kaelast ära, minnakse lõõgastuma. Kusjuures ega tööd ei tehta vähem. Et see on ilmselt küll ka muutus.

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on arenenud laiem arutelu?

Ilmselt on need olnud peaministrikandidaatide või presidendikandidaatide debatid, mis on hästi jälgitavad olnud ja kus on alati nagu tagasisidet olnud, sellepärast, et siis on nagu vaatajate emotsioonid on hästi kõrgel, et ükskõik kuidas sa saatejuhina ei käitu, siis väga paljudele tundub emotsionaalselt, et sa toetad ühte või teist kandidaati, mis ei ole tõi eks ole. Või siis... jah jah, ilmselt need saated on.

On teil ehk mõni näide siia juurde tuua.

Kõige värskem näide ilmselt pärinebki eelmisest aastast, kui oli üks debatt augustis, presidendivalimised olid septembri lõpus, kus olid siis ... see ei olnud tegelikult mõeldud presidendivalimiste debatina, aga seal oli kohal Arnold Rüütel, Mart Laar, Andrus Ansip ja see oli selles mõttes nagu proovikivi, et kui hästi Rüütel suudab nagu otsesaates, pooleteist tunnises otsesaates esineda ja seal oli tohutu tagasiside selle pärast, et Rüütel esines nii jõuliselt ja nii tugevalt. Ja see kuidas ta saate lõpus... ta oli väga hästi ette valmistatud... ja kuidas ta saate lõpus, noh, sõna otseses mõttes noomis Mart Laari ja Andrus Ansipi läbi, et pärast seda oli tohutu tagasiside. Oli üheltpoolt see tagasiside, et miks te Rüütli üldse näitate ja oli teine tagasiside, kus inimesed ütlesid, et issand jumal, et kuidas ta on võimeline niimoodi esinema. See on kõige värskemalt mul meeles jah, pärast seda käis tõeline möll.

Millised väärtused on jäänud läbi aja samaks, millised on aga kadunud või tulnud juurde?

Noh ilmselt see oma Eesti või või oma riigi või oma rahva staatuse väärtus on nagu samaks jäänud. Pronkssündmused näitasid seda ju väga selgelt, et need väärtused võib-olla on kuhugi ära peidetud aegajalt, aga nad on täiesti olemas, täiesti selgelt olemas – meie eestlased, meie asi, meie valitsus, meie riik – need väärtused on küll tegelikult täiesti nagu olemas. Mis väärtused on nagu selgelt muutunud, on selle sama informatsiooni tarbimisharjumused, või selle informatsiooni väärtustamisharjumused. Ilmselt 90 aastate algul ei oleks olnud võimalik suuri masse mõjutada ainult läbi meelelahutuse, et noh sa teadlikult paiskad mingeid väärtusi või mingit informatsiooni inimesteni ainult läbi meelelahutussaadete. Praegu on, kogu Euroopas, on see ju niimoodi toimunud et sedasama AK uudist vaadatakse siis kui on mingi jama, et muidu sa pead seda sõnumit edastama kas läbi „Pehme ja karvaste“ või läbi „Õnne 13-ne“

või läbi „Kelgukoerte“ või noh et läbi meelelahutussaadete, et läbi mingi roosamanna. Noh klassikaline näide selle väärtuste muutumisest on ju tegelikult Kanal 2 „Reporter“, mis on erakordselt õnnestunud saade ja õnnestunud selle pärast, et noh see oluline uudis, mida tuleb rahvale edastada, et see on pakitud sellisesse noh pehmesse ja ilusasse kasti, et keegi jagab 500-krooniseid ja siis pärast seda korraks öeldakse, et tegelikult sõitsid lennukid kaksiktorni eks ole ja siis tuleb jälle, jagan jälle 500-krooniseid. Et see on suurim muutus, mis on nii info edastajate kui tarbijate puhul toimunud. Väärtuste puhul. Tahetakse magusat ja lääget, mille sisse siis peab selle asjaliku ära peitma.

Millised väärtused on kadunud?

Ilmselt on see seotud ikkagi tarbimisega. 90 aastate algul oli hästi oluline näiteks omada kohvimasina filtrit. Et kui keegi läks Soome siis oli oluline, et ta tooks sulle filtreid, ehk siis masin oli olemas. Et kaua sa ikka toalettpaberist neid keerad eks ole. No neid on miljon asja, mis väärtused on muutunud. See on koos keskkonnaga muutunud...

Mis on olulised saatetegemise seisukohalt?

No võtame sellise valdkonna, mis praegu hakkab uuesti nagu tõusma, aga mis vahepeal üldse ei olnud, on tarbijakaitse. Ja tarbijakaitse oli 90. aastate algul väga oluline teema, kuna mitte siltagi saada ei olnud, siis see mida saadi, see pidi olema korralik ja kui see korralik ei olnud, siis oli see teema ja kõik rääkisid, kuidas müüakse katkiseid kummikuid. Püha müristus, mitte keegi ei mõtle praegu sellele, et kuskil müüakse katkiseid kummikuid ja kui keegi ostab kummikud, mis on katki, siis ilmselt ta ei kaeba tarbijakaitseametisse. Ta viskab selle kummiku ära ja läheb ostab terved kummikud. Ise on loll eks ole. 90 aastate algul ikka ise ei oldud, et kui ikka ostsid katkised kummikud, siis see, kes müüs, sai nii, et tolmas. Minumeelest kõik need väärtused on seotud noh tarbimisega suuresti. Et need väärtused, mis puudutavad nagu riiki või ühiskonna toimet... No võib-olla ei paista nii välja, aga need ei ole eriti muutunud ma arvan.

Kuidas on teie töö seoses sellega muutunud?

Jah, ikka on muutusi minu töös. Ilmselt on juhi roll muutunud väga oluliselt. Et sellise noh nii-öelda missiooni juhtimine või organisatsiooni kultuur on muutunud. Ma ei oskagi seda sõnastada, ma pean mõtlema... (*mõtleb*). Ilmselt on hägustunud selline kompanii moraal, et 90dnate algul või 90ndate esimesel poolel oma firma või oma kompanii tunne oli väga tugev, ilma, et keegi oleks käinud koolitustel, kuidas luua

kompanii moraali eks ole, praegu igapäevaselt pakutakse mingit koolitust, kuidas luua kompanii moraali. Siis ei olnud mingeid koolitusi, siis kuidagi loodi see kompanii moraal ja ma tean, et noh minu ealised inimesed meenutavad aeg-ajalt nostalgiliselt seda, et huvitav, kuidas see niimoodi oli, et me töötasime, meil oli nagu üks pere, ja keegi nagu eriti ei pingutanud selleks, et kõik olid nagu organisatsioonis pereliikmed, et noh need väärtused on organisatsioonis küll muutunud. Praegu tuleb teha mingisuguseid... praegu peab lakkamatult mõtlema, kuidas... milline on see missioon, millest kõik ühtemoodi aru saavad, kuidas seda kommunikeerida, kuidas teha nii, et juht peab lakkamatult mõtlema, et kuidas teha niimoodi, et kõik saaksid aru, et ta juhib eks ole ja et ta ei ole loll ja ilmselt ka vastupidi, et organisatsioonis töötajad mõtlevad koguaeg, et näed see Leida töötab seal marketis, et seal on vist parem ja et noh et need väärtused on tõesti täiesti muutunud. Kui see oli see vastus sellele küsimusele, ma ei tea.

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

Praeguses olukorras, ärge naerma hakake, tunnen vastutust Eesti rahva ees. Rahvus-televisiooni juhina Eesti rahva ees, absoluutselt. Et kui meie teeme mingisuguse vea, siis noh ilmselt on mul häbi noh ükskõik millisele inimesele tänavale silma vaadata. Ma olen selle eest vastutav. Nii lihte ongi.

Kuidas see 15 aastat tagasi oli?

Jah, 15 aastat tagasi oli mu positsioon teistmoodi, et siis ma vastutasin või tundsin süüd või vastutust oma juhtide ees, nende inimeste, kes mind juhtisid. Et kui ma tegin midagi valesti või kui midagi läks untsu, siis oli noh mister n ja mister b olid see, kelle ees ma tundsin piinlikkust. Aga mu positsioon pole muutunud.

Kuidas te määratleksite avalikkust? Mis on avalikkus?

Avalikkus on see kogum, mis tegelikult määrab ära noh mingid toimimispõhimõtted või toimimismehhanismid, olgu need majanduslikud või hoiakud või et avalikkus on see, millega tegelikult ei anna väga pikka aega manipuleerida, et avalikkus kujundab oma hoiakud suhteliselt kiiresti ise. Et jällegi värske pronkssõduri näide, et kui ajakirjandusest võis välja lugeda noh sellist tendentsi, et nüüd on jälle venelased eestlased, siis tegelikult avalikkus näitas hoopis muud, et avalikkus näitas seda, et noh

igas ühiskonnas on mingi ma ei tea 30 000 inimest, kes kalduvad ühele või teisele poole aga üldiselt avalikkus, keda on sada korda rohkem, mõistab need 30 000 hukka, või on šokis sellest asjast. Avalikkus on see see kogum, mis mõtleb, sõltumata soost ja seksuaalsest orientatsioonist ja mõtleb ühtedes väärtustes ja ühtedes kriteeriumites. Ja tegelikult avalikkus mõjutab ajakirjandust, mitte ajakirjandus ei mõjuta avalikkust. See on nagu lühiajaline mõju, et tegelikult ajakirjandus räägib sellest, mida nagu avalikkus tahab, et ta räägiks. Ma ei poolda seda teooriat, et ajakirjandus saab õudselt nüüd avalikkust kuidagi suunata või mõjutada. Lühiajaliselt saab, kriisiperioodidel, aga üldiselt mitte.

Millised on avalikkuse funktsioonid?

No ilmselt see sama terve mõistuse... või see see avalikkuse funktsioon... Ilmselt on selle sama eliidi ja aktiivse avalikkuse ja passiivse avalikkuse vahekorras on see küsimus, et kui aktiivset avalikkust on liiga vähe, siis on nagu pahasti, et siis on nagu avalikkus haige. Ma toon sellise näite, et kui valimisaktiivsus on näiteks alla 30%, siis on nagu pahasti, siis on nagu avalikkus haige. Et siis on sellel oma süü ajakirjandusel, on oma süü juhtidel, on oma süü emadel-isadel, koolidel, õpetajatel, mis iganes et... Et ideaalis peaks see aktiivne avalikkus olema ikkagi pool sellest avalikkusest, et avalikkuse funktsioon noh ongi olla aktiivne, et vastasel juhul on pahasti.

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline?

Ma arvan, et isegi väga. Et võimalik, et see on eestlase loomuses, aga jah Eesti avalikkus on väga kriitiline, väga kriitiline kõige suhtes.

Tooge mõni näide, miks te nii arvate?

Ma tooksin Savisaare näite, mis on ilmselt kõige parem näide läbi selle viimase 15ne 16ne aasta. Et Savisaar on poliitikuna näidanud just või toonud välja selle aktiivse avalikkuse kriitilise rolli, et Savisaarel on olnud kogu aeg andunud toetajaid ja kogu aeg veendunud vastaseid. Et, et Savisaar on selline poliitiline näide Eestis, mis tegelikult näitab seda, kui kriitiline on Eesti avalikkus. Te saate, aru mis ma mõtlen eks ole? Et tegelikult ongi see indikaator. Ja noh taolisi näiteid on veelgi eks ole, et Eesti avalikkus on väga kriitiline, väga-väga kriitiline. Mis toimus siis kui president Rützel tegi oma *lapsus linguae* (autor: keelevääratus) paraadi vastu võttes, öeldes, et head jaanipäeva umbes eks ole, head võidupüha. Ajakirjandus ei pidanud siin üldse kaasa sorkima,

muidugi sorkis aga tegelikult see, mis toimus kauplustes või slummides või magalates või asumites või noh kõik olid jahmunud sellest eks ole. Kõik rääkisid sellest, et ühed ütlesid, et, et noh, milline vanamees, teised ütlesid, et inimene vääratab, keel vääratas eks ole. Et see on teine näide, et väga kriitiline on Eesti avalikkus.

Kes/mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?

Eliit, mida on kahjuks vähe. Et meil on... meil on tohutu suur roll on poliitilisel eliidil, aga meil seda poliitiliselt täpselt määratlemata eliiti on.. see ei ole nagu omavahel kokku saanud, et see roll võiks olla nagu suurem. Praegu määrab poliitiline eliit läbi ajakirjanduse. Ma loodan, et selle mittepoliitilise eliidi osa kasvab, ehk siis... Noh, ma ei tea. Kui ma vaatan ajalehtede arvamuskülgi või telesaadete intervjuusid, siis proportsionaalselt on liiga vähe teadlasi, õpetajaid, noh ma ei tea keda iganes, kes ei ole... kes ei ole noh A) reformierakonnast b) IRL-ist, eks ole. Et seda mittepoliitilist eliiti on vähe. Et tegelikult see... See osa peaks olema suurem, see osa peaks rohkem konsolideeruma. Praegu suunab poliitiline eliit läbi ajakirjanduse.

Mis mõjutab avalikkust?

Kõik. Ilm näiteks. Täiesti selgelt. Külma ja vihmane kevad mõjutab avalikkust, sest et enamasti inimesi on rohkem depressioonis kui sooja ja päikeselisel kevadel. Näiteks ilm mõjutab avalikkust.

Mis mõjutab avalikkuse kujunemist/olemasolu/toimimist/kvaliteeti?

Karl Marx on kirjutanud oma teose „Kapital“, mis annab ühe teooria avalikkuse kujunemisele. Aga... ma kordan nagu mantrat, et ma väidan ikkagi seda, et avalikkust suunab see 40 või 50% aktiivset osa, et et et kui see aktiivne osa on... kui selle aktiivse osa hulk on avalikkuse sees piisavalt suur, siis see mõjutabki nii-öelda avalikku avalikku arvamust. Et tegelikult on ikkagi niimoodi, et... et kui saatejuht Ruussaar läheb... sõidab läbi mingi külakese, kus on külapood ja ta läheb, ma ei tea, mineraalvett ostma poodi ja poe trepil joovad mehed viina ja küsivad, et kuule mis sa nüüd arvad, et mis nüüd ikka Eesti-Vene suhetest saab? Ruussaar ütleb, et teate mehed, et te jooge viina edasi, et suhetest saab nii. Siis ilmselt on selle ühe inimese või sõnumi mõju kolmekümnele inimesele tunduvalt suurem, kui vastupidi eks ole. Ma tahangi öelda, et... mitte, et ma rõhutaks, et mina olen eliit, aga et selle eliidi osa peaks olema piisavalt

suur. Siis see suunab ka avalikku käitumist ja see ei toimi ainult läbi meedia, see on igapäevane kommunikatsioon eks ole.

Ja avalikkuse kvaliteet...

See on sama. See on otseselt sellega seotud. Et need ütleme see aktiivne eliit oma sõnumitega määrab ju avalikkuse kvaliteedi. Et noh taas üks näide sellest samast poliitilise eliidi tohutust jõust võrreldes selle muu kvaliteetse eliidiga on see, et eelmiste presidendivalimiste aegu ühes Eesti väikses külas tuli mulle vastu külamees ja küsis, et kas Presidenti valitakse vallamajas või koolimajas. Ja mina olin see, kes ütles, et kulla mees, et Presidenti valitakse Estonia teatris. Ja sinul ei ole sellega midagi pistmist. Ja ta ei uskunud, sest et kuidas see on võimalik. Et noh see näitab selles mõttes, kuidas poliitiline eliit ja ajakirjandus, noh, aegajalt võimendavad oma sõnumeid nii üle, et inimesed tegelikult ei tea noh, kuidas see avalikkus nende ümber toimib. Et mingid sõnumid lähevad kaduma. Aga see on puhtalt poliitilise eliidi domineerimine.

Kes peaks avalikkuse olemasolu/toimimise tagama? Kuidas?

Ma ei tea... Ma ei tea. Ma ei oska sellele küsimusele vastata sest et 89. aastal oli selline asi nagu loomeliitude pleenum, kes siis tagas selle, et mittepoliitiline liit edastas erakordselt poliitilisi sõnumeid. Tähtis ei olnud üldse, millisesse parteisse sa kuulud, tähtis oli, et sa ei kuulu kommunistlikkusse parteisse. Aga sõnum, mida edastati, kui selline, oli poliitiline. Ma ei tea... Ilmselt, ilmselt... Ilmselt, ilmselt kaks asja, ilmselt see, kui palju mul on raha, ilmselt see, kui palju ma oskan valida informatsiooni, mida mulle pakutakse. Need kaks asja. Et kui mul on kaks 25-kroonist ja ma tahan kolmandat juurde, siis ma ilmselt olen juba võimeline valima mingit informatsiooni, mida mulle pakutakse. Ma ei tea, ma ei oska sellele küsimusele vastata. Tõsiselt. Ma hakkasin praegu ise mõtlema, see on nii keeruline küsimus. Kindlasti on ajakirjandusel oma roll aga ma ei tähtsustaks seda ka lõpmatuseni üle. Ma ei tea... Küsige lihtsamalt.

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

Otseselt. Väga otseselt, väga otseselt. Äämm... Ma arvan, et valimistulemused näitavad seda, kuidas meedia mõjutab otseselt avalikkust. Ma arvan, et pronksõdur näitab seda, kuidas meedia mõjutab avalikkust. Noh kujutage ette olukorda, kus kolmest tuhandest määratsejast, mis on käputäis inimesi; 3000 määratsejat Prantsusmaal kaoksid kuhugi slummi niimoodi ära, et keegi ei saaks teadagi, Pariisis eks ole; kuidas 3000 määratsejat

suutsid Tallinnast luua kuvandi, kui põlevast katastroofilinnast. Te mäletate neid kaadreid, kui lennuk lendas kaksiktorni, üks ole, või lennukid. Noh, iseenesest ei juhtunudki ju midagi. Aga juhtus küll üks ole. Aga tegelikult sai tsunami läbi palju rohkem inimesi surma, aga märgid olid võrreldavad, üks ole. Üks on mingi loodus üks ole, teine oli Boeing 747, mis lendas WTC-sse. Et noh, see on see on, meedia mõjutab otseselt.

Kas meedia on pigem aidanud või takistanud avalikkust?

Aidanud.

Kuidas?

No kuidas see avalikkus siis oma hoiakuid kujundaks, kui tal ei oleks abimeest. Noh, mida vaatad, mida kuulad, mida loed, üks ole.

Aga takistanud?

Noh, nii ja naa. Meedia on ju erakordselt hea instrument vaenu õhutamiseks näiteks, mida vahel ei ole vaja. Ilmselt on on meedia erakordselt hea vahend mingite omakasupüüdlike protsesside läbiviimiseks, noh majanduslikult, välispoliitiliselt, mida iganes. Et meediaga tegelikult annab päris hästi manipuleerida ja ma tean seda väga hästi. Ja ja Eestis ei ole mitte ühtegi ajakirjanikku, kellega ei oleks võimalik manipuleerida. Et on neid, kellega on rohkem võimalik ja on neid, kellega vähem, aga manipuleerida on võimalik. Et selles mõttes noh rääkida mingist ajakirjandusvabadusest, kui ideaalist, ei ole võimalik, sest see ei ole füsioloogiliselt võimalik, see ei toimi. Lõplik ajakirjandusvabadus on müüt, nagu isikuvabaduski. Noh täiesti vaba inimene on ka ju müüt üks ole. Et... ma ajan nüüd umbluujuttu, aga nii ma mõtlengi. Et muidugi takistab.

Kas avalikkuse sõna maksab? Miks?

Noh... Maksab ikka jah, maksab ikka jah. Et mis näite ma tooks... Okei, ma toon sellise väga hea näite. Oma praegusest juhitavast organisatsioonist. Eesti Televisioon on turuosalt ehk vaadatavuselt kolmas. Esimene on Kanal 2, teine on TV3 ja kolmas on ETV, ehk siis Eesti inimesed vaatavad kõige rohkem Kanal2-te, teisena TV3-e ja siis alles Eesti Televisiooni. Eesti Televisioon on usaldusväärsuselt esimesel kohal, Kanal2 kusagil 130. kohal. Et see ongi tegelikult see, et noh avalikkuse hääl või avalikkuse

hinnang. Ja neid näiteid võib tuua mujalt ka. Et see, kuidas rahvas tavapäraselt, igapäevaselt käitub ja see, mida ta tegelikult arvab, ei pruugi olla samad asjad. Et kui valimisaktiivsus oli vist 56 %, 57 – päris hea. Aga kui venelased ähvardaksid Eestit sõjaga ja tuleksid erakorralised valimised, siis valimisaktiivsus oleks 85. Et et avalikkusel on suur mõju jah.

Millist avalikkust vajab inimene? Millist ühiskond?

Inimesele ilmselt igapäevaselt on vaja sellist turvalist avalikkust, mis ei tähenda politseid, vaid mis tähendab noh... Noh, mis tähendab seda, et... mis tähendab kõike, mis on seotud turvalisusega. Turvalisus tähendab seda, et ma saan osta vorsti, et valgusfoor mu lapse kooliteel töötaks eks ole noh, taolised pisiasjad. Ühiskonnale on vaja, jälle kordan seda, ühiskonnale on vaja seda aktiivset massi, et see aktiivne mass peab olema piisavalt suur, siis ühiskond toimib hästi, kui see on väike, siis ei toimi.

Aga kultuurile?

Kultuurile? Noh ka seda aktiivset massi, see kujundab kultuurigi. Aktiivsete inimeste hulk kujundab tegelikult ju. See ei ole seotud üldse seotud haridustaseme või soo või rahvusega, et see aktiivne mass peab olema piisavalt suur.

Ma toon ühe avalikkuse näite, kus on täiesti äraspidine avalikkus. Riik, kus ma olen käinud – Myanmar ehk siis endine Birma. Mida valitseb sõjaväeline hunta, kõik inimesed ERAKORDSELT sõbralikud, ERAKORDSELT lahked, aga neil puudub IGASUGUNE arvamus või igasugune teadmine, kuidas üks või teine riik mujal toimib. Et nad on vaesed, nad on sõbralikud, nad on lahked, aga nad ei tea mitte midagi. Nad vaatavad sebioopereid, laulavad karaoket, neil puudub pääs Internetti, sest Internet ei ole mitte keelatud, aga interneti pool tundi maksis ligi 50 dollarit – see on aasta palk Myanmar inimese jaoks. Neid juhivad suured juhivad, keda nad näevad läbi teleka – vot see on see, kui avalik see nii-öelda eliit on olematu. See oli tõeliselt naljakas kogemus... Aga selliseid ühiskondi on.

Milliseid/kelle avalikke toimimisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks (läbi ajaloo)?

Kindlasti... kindlasti Lennart Meri, ükskõik, mis esinemine. Täiesti selge. Pole kahtlustki. Kindlasti Jaan Kross, kindlasti sündmustest... Estonia laevahukk, see on

selline asi, mis on kogu aeg Eesti avalikkust mõjutanud ja mõjutab kaua edasi. Noh need kolm... esimesena tulid meelde.

Millised sündmused, toimumised, esinemised, kõned, tekstid jms võiksid olla Eesti avalikkuse märgid, versta-postid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust?

Jah, näiteks... kesse ütles, et ükskord me võidame niikuinii?... see oli üks avalik kõne 80ndate lõpus... Ma ei mäleta... Et te mõtlete selliseid märke?

Märke, mis on muutnud avalikkust ja Eesti arengut...

Vene sõjaväe lahkumine igal juhul, üks märk, mis muutis väga palju Eesti... Eesti... noh, Eesti elukorralduses, eestlaste mõttelaadis, noh kindlasti vene vägede lahkumine. Siis... tahame me seda või mitte, aga Euroopa Liidu ja NATO-ga liitumine muutis meid... me tegelikult ei saa aru, et me seal oleme kuskil, vahet ei ole. Aga kusagil siin noh peas või mentaalsuses on see muutnud mõttelaadi kuni selleni välja, et inimesed, kelle käest küsida, mis asi on NATO, nad ei oska seda öelda. Et see on Põhja-Atlandi lepingu organisatsioon, mis on sõjalis-poliitiline organisatsioon, noh keegi ei oska sellele küsimusele vastata, kõik teavad, et venelasi ei ole vaja karta, sest me oleme NATO-s. Mis asi see NATO on, keegi kurat ei saa aru. Et sellised asjad kindlalt on muutnud meie mõttelaadi. Neid asju on nüüd nii palju... noh, need protsessid, need sündmused küll.

Mis on avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud?

No ikka lai maailmapilt, no, et see see aknake või see toru, millest me 90ndate algul välja vaatasime, on suuremaks läinud. Et see on kõige enam mõjutanud. Et ühtepidi me tahame olla nagu nemad seal ja siis me püüame ka olla nagu nemad seal, et see aken, millest me 90ndatel välja vaatasime, nägid pisikest raamikesest, kui hästi neil on seal eks ole. Et see aken on nüüd suurem, et me näeme, et seal on ka jamasid ja et seal põhimõtteliselt käib ka sama moodi, aga et, noh, me teeme ka samamoodi ja kuni selle retoorikani, et me tahame jõuda viie rikkama Euroopa riigi hulka, et see on sellest samast aknast tulnud, mis on nagu avardunud. 90ndate algul näiteks mitte keegi ei mõelnud sellele, et Eesti võiks olla... ei julgenud öelda!, mis mõelda, öelda, et Eesti võiks kunagi olla viie rikkama Euroopa riigi hulgas. See inimene oleks kividega surnuks pillutud. Sel lihtsal põhjusel, et see ei olnud üldse teema. Teema oli see, et kas eestlase keskmine kuupalk on 10 dollarit või 15 dollarit, see oli *issue*, mitte viie

rikkama riigi hulka. Et noh, see näitab, et me oleme tegelikult arenenud teistmoodi mõtlema hakkama.

Mis on Eesti avalikkuse eripära?

Minu meelest ei saa avalikkust rahvuse tunnuse järgi üldse nagu või riigi tunnuse järgi üldse nagu... noh ma rääkisin just, mis on Myanmari avalikkusega, et... Eesti avalikkuse eripära võrreldes Soome avalikkusega, on just nimelt selles, et peaministri ja siseministri ja opositsiooniliidri häälte kõrval on liiga vähe teatrijuhtide, kirjanike ja näitlejate häält. Et näitlejad räägivad sellest... või ajakirjandus räägib näitlejatega sellest, kellega nad parasjagu käivad aga millegipärast ei kuule või ei tunneta ma seda, et sellel armastatud näitlejal on... ma ei tea oma arvamus tarbimise kohta või välispoliitika kohta, kõigil ju on eks ole. Et seda häält on nagu vähe, Soomes on seda palju rohkem. Selles mõttes, et poliitikast räägitakse piisavalt palju, aga jah, sellest maailmavaatest räägivad poliitikud, selle sama poliitike maailmavaate kõrval on mittepoliitilise intelligentsi maailmavaadet nagu vähe. Et see juba on üks Eesti eripära küll.

Kirjeldage Eesti avalikkust 90ndate alguses?

90ndate alguses oli Eesti avalikkuses tõsine lõhe. Oli ajastute või põlvkondade lõhe. Ma tean seda nagu täiesti täpselt, et ilmselt olete kuulnud terminit võitjate põlvkond. Vot seesama võitjate põlvkond, kes nüüd hakkab juba ära surema, 40selt ja 50selt, et 90ndate alguses väga jõuliselt tulid esile need inimesed, kes ei olnud puhtalt ea pärast, kes ei olnud seotud olnud Nõukogude Liidu mingite struktuuridega. Tohutu lõhe oli selles, olid komparteis või ei olnud komparteis. Tegelikult need 60ndate teise poole tegelased said hästi noorelt juhtivatele kohtadele, ja tõrjusid täiesti, noh, nagu pool jõuga ära kõik need, kes olid endised, ehk siis tegelikult see endiste ja praeguste vaheline lõhe või võitlus oli kohe päris tugev. Et seda praegu nagu Eesti avalikkuses ei ole, et tegelikult, noh, põlvkondade vahele ei saa nagu joont tõmmata. 90ndate algul oli see erakordselt suur lõhe: nemad – meie. Meie uued, meie kommarid, meie tegime, meie teeme, et see on kõige suurem erinevus. Kõik mõtlesid nagu eestlased, aga tegema lasti üks grupp.

Kuidas on avalikkus muutunud võrreldes 90ndate algusega?

Tolerantsi on rohkem, ehk siis me oleme muutunud... Eesti avalikkus on muutunud tunduvalt tolerantsemaks. 90ndate alguses ei saanud nagu... ei suutnud ilmselt suur osa Eesti avalikkusest nagu omaks võtta seda, et meie hulgas on avalikke homoseksuaale näiteks. Ma mäletan ise, kui ma käisin Taanis 90ndate algul, ma olin teatavas nagu kultuurišokis sellest, et seltskond, kus ma olin, seal seltskonnas oli nagu inimene, kes ütles, et ta on gei. Et noh nagu imelik. Et praegu mul on mitu sõpra, kes on geid, kes on tõeliselt head sõbrad. Teadmiseks, et ma olen ise täiseti heteroseksuaalne inimene. Aga 90ndate algul, jah noh, seda tolerantsi ei olnud või seda teadmist või seda tunnetust ei olnud, et noh... selles mõttes on Eesti muutunud tunduvalt tolerantsemaks. See ilmselt on kõige suurem muutus. See meie ja nemad, noh, sellist vahet enam ei tehta. See meie ja nemad oli ikkagi hästi tugevalt Nõukogude märk, et kogu see Nõukogude süsteem mõjutas Eesti avalikkust 90ndate algul ikkagi, noh, ikkagi pärsi tugevalt, need mõjud on nüüd ikkagi hakanud päris tugevalt kahanema.

Mis on avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

Ma ei oska nii öelda... Ilmselt ripub see kõik selles suhtumises tänapäeval. Et just nimelt nendest sõnumitest, mida nagu avalikkusele kiiratakse või kes need kiirgavad või... Noh ei saa öelda, et me tõstame emapalka, tehke lapsi! See iive ei muutu nende asjade jõul positiivsemaks. Ma arvan et see iive oleks positiivne ka ilma emapalgata. Need on hoopis muud mehhanismid, mis seda teevad, et see on seesama avalikkuse turvalisus. Kui ma tunnen, et mul on üks 25-kroonine või kaks 25-kroonist, siis ma hakkam mõtlema selle peale, et ma saan veel ühe lapse. Need on muud mehhanismid, nii et ma ei oska vastata.

Kuidas on erinevad meediad, kanalid suhtunud (ja suhtuvad) avalikkusesse?

Ma arvan et nad suhtuvad avalikkusesse, kui... kust nagu võtta? Igal kanalil või meediaorganisatsioonil on oma missioon. Kõik nad arvavad tõega, et kes informeerib, kes harib, kes lahutab meelt. Et avalikkus on nende sihtmärk ju. Ja selle missiooni kõrval on igal meediakanalil oma eesmärk siis mõjutada seda avalikkust rohkem või vähem, et kas mingit osa avalikkusest... No ma ei tea, ma ei oska vastata. Nii ongi... nii ongi, et vaatamata... lisaks sellele, et saada kontakte või, oh, vaatajat või raha või ajalehtede tellimust või raadio kuulatavust, on kõigil nendel kanalitel ka kindlasti

olemas missioon, need kanalid mõtlevad tegelikult, et me teeme seda, eks ole, Eesti rahva jaoks. Nii lihtne see ongi. Ma ei vastanud, sest ma ei oska vastata.

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

No ma ei... siin ei ole vaja jalgratast leiutada, see on ju teada. Informeeriv, meeltlahutav ja hariv. Kõik. Nii lihtne ongi.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

Eesti ajakirjandus esindab Eesti ajakirjanike huve. Täiesti selgelt. Täpselt nii nagu mõtlevad Eesti ajakirjanikud, täpselt selline on ka Eesti ajakirjandus. Eesti ajakirjandus ei esinda ei omanikke... Ongi, Eesti ajakirjandus on Eesti ajakirjaniku nägu.

Kelle huve teie esindate?

Mina esindan Eesti (naerab)... Mina (naerab)... Ei, ma olen Eesti ajakirjanik, ma olen natuke vanema põlvkonna ajakirjanik, kui mõned nooremad ajakirjanikud, aga põhimõtteliselt jah, ma mõtlen ikkagi niimoodi nagu ilmselt mõtlevad kõik Eesti ajakirjanikud. Et meisse on taotud sisse see, et me peame olema erakordselt objektiivsed ja ilmselt Eesti ajakirjandus on kohati isegi tasakaalutult objektiivne, mõnede teemade käsitlemise puhul. Ega mõnede teemade käsitlemise puhul on Eesti ajakirjandus kokku leppinud, et 'see on nii'. Ajakirjanikud ei ole füüsiliselt kokku leppinud, mõtlevad ühte moodi 'see on nii!'. 'See on nüüd nii!' Presidendivalimiste näide – tegelikult oli kuskilt ma ei tea mis kuradi moodi sai niimoodi juhtuda, et kõik Eesti ajakirjanikud ja kõik Eesti väljaanded hakkasid mõtlema, et nüüd on nii. Nüüd on nii! Ja ja noh, vaielge mulle vastu, aga enne presidendi valimisi oli Eesti ajakirjandust võtnud selgelt hoiaku, noh, ühe kandidaadi suhtes, selgelt positiivse hoiaku ja teise suhtes negatiivse hoiaku. Ilmselt siis Eesti ajakirjanikud mõtlevad 'nüüd on nii'. Ega keegi ei andnud mingeid juhiseid või korraldusi, et kõik uudistesaadet olid täiesti tasakaalus. Vaatad peale – täiesti okei. Ja saad aru, et tegelikult nüüd on nii!

Ma arvan, et see ei ole vanusega seotud.

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused/nõrkused?

Nõrkus on see, et ajakirjanikke ei koolitata, et tegelikult sellist laiapõhjalist nii-öelda laiapõhjalise kultuuritaustaga või maailmanägemusliku, noh, pildiga ajakirjanikke

koolitab toimetust, need nagu ei tule kuskilt. See on tõsine probleem. Ma näen ETV-s seda, kuidas me, noh, kuidas arstiks õppinud ja advokaadiks pürginud inimesed töötavad ajakirjanikuna, et neid, kellel oleks nagu mingisugune natuke nagu suunatud ajakirjanduslik maailmapilt, neid nagu koolist valmiskujul ei tule. Võib-olla see ei ole halb, aga kindlasti, noh, see ei ole nagu normaalne.

Mis on tugevus, et selle avalikkuse eneseteadvus ja avalikkuse kontroll meedia üle on suurenenud. Inimesed teavad oma õigusi üha rohkem ja see paneb ajakirjanikke veidi rohkem mõtlema selle üle, mis on sõna kaal ja mis on selle informatsiooni... noh ta sunnib ajakirjanikku rohkem juurdlema selle üle, et kas see allikas on ka päris allikas või kas ma pean seda kontrollima või kui palju ma pean seda tegema või kas ma võõrast last tohin näidata teleri ekraanil. Et see avalikkuse teadlikus on suurenenud, et see on kindlasti väga hea.

Kuidas oli see 90ndate algusaegadel?

Totaalselt segamini. Et kõigi oli nagu mingi õudne missioon teha ja kui ikka tulistati, siis tulistati puusalt ikka niimoodi noh... Sisuliselt ma ei mäleta mingeid kohtuprotsesse või pretsedente ajakirjanduse vastu, et ajakirjandus oli õudselt nagu, noh, Eesti asja eest. Hästi tihedalt aga noh, see oli totaalselt teistmoodi. Et tegelikult siis ikkagi õpiti nagu seda ajakirjanduseetikast või see hakkas alles juurduma. Keegi ei teinud nagu tahtlikult midagi aga nagu... noh siis oli selliseid asju väga palju, mida praegu nagu ei ole võimalik viljeleda, et keegi ütles ja see oligi nagu tõde, et panid kirja ja viitasid – mul oli ju allikas olemas, mis siis, et allikas on vale, tema valetas eks ole. Praegu tajutakse nagu hoopis rohkem nagu ajakirjanduses, et see kui üks poliitik valetab, et siis ajakirjandus ei pea olema nagu see vahendaja, mis seda valet võimendab. Siis tuleb see kuidagi paljastada või kommenteerida tõsiselt, seda nagu ei olnud siis, pandi ikka laksti ära. Sellist asja oli väga palju, et täna ütles poliitik A, valetas ja järgmisel päeval poliitik B valetas vastu, et nad ei saanud nagu ühe päeva ajalehes kokku. See oli nagu Eesti ajakirjanduslik trend tookord.

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootaksite?

Analüüsi ausalt öeldes. Noh või sellist... Ma isiklikult olen nii suur meediatarbija, et ma loen isegi Naistelehte. Noh ma ei loe, niimoodi lehitsen. Minult on seda äärmiselt keerukas küsida. Mida ma isiklikult rohkem, on... Ütleme niimoodi, et minu ideaalis... minu ideaalne päev, mis ilmselt mitte kunagi ei koida, on see, kui ma tulen pärast

Eurovisiooni lauluvõistlust tööle ja päevalehtede esikaanelt ei loe ma uudist sellest, kui sitasti Eestil läks vaid loen näiteks uudist sellest, millist kahju on Eesti majandusele toonud nädalavahetusega ma ei tea Narva silla blokaad või kuidas Poola kavatses nõukogudeaegsed monumendid siis tegelikult maha võtta ja kas Poola valitsusel on mingi plaan suhetes Venemaaga. Ma ei tahaks nagu Eurovisioonist mitte midagi kuulda. Aga paraku seda ideaalset päeva ei ole, sest ma tulen tööle ja kõik ajalehed räägivad sellest, et miks Serbia võitis ja kuidas see on võimalik. Mis see minu asi on, mind ei huvita see absoluutselt. Tõsiselt. Oli see vastus?

Milline on teie töö osa avalikkusest?

No praegu, kui ma saateid enam ei tee, siis on see teistmoodi. Kui ma olin saatejuht, siis ma suhtlesin avalikkusega otse, ma suhtlesin avalikkusega läbi teleekraani. Ajalehes ma suhtlesin avalikkusega läbi oma kirjatükkide. Praegu minu kõige otsesem suhe avalikkusega on läbi ajakirjanduse. Ehk siis ajakirjanikud küsivad, mina vastan. Praegu ajakirjanikud küsivad, millal tuleb teine... ETV teine kanal vene keeles. Mina suhtlen läbi nende avalikkusega ja ütlen, et 'mina ei tea'. See ongi see suhe jah. Ja noh teistpidi, noh, vähemalt minus endas on teadmine, et teie ja teie vanemad ja nii edasi maksavad kõik aastas 120.- krooni, selleks et näha televisiooni, mis peaks neile olema söödav või vastuvõetav. Ja ma olen siin kuskil nagu nüüd vahel, selle teie ja teie vanemate makstud 120.- krooni eelarvetulu ja nende ootuste vahel. See kõlab nõmedalt, aga see teadmine on päris raske. Rahuldada detailideni avalikkuse kõiki ootusi on *mission impossible* (autor: võimatu missioon). Ja niipalju kui on inimesi, on erinevaid soove. Mina tahaksin Eesti Televisioonist vaadata hoopis midagi muud, kui ma sealt näen. Ilmselt ka teie, ilmselt iga inimene, kes vaatab korra Eesti Televisiooni, tahaks sealt näha midagi muud.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus?

Otseselt sõltub. Kõige usaldusväärsem institutsioon. See tähendab seda, et kui mingi sitt juhtub, siis oleme meie need, kes tegelikult saavad öelda, et see see see niimoodi naamoodi. Nad tulevad meie juurde siis seda kuulama. Väga otseselt sõltub.

Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

Vaata eelmine vastus. 78% usaldab meid ja President oli, ma ei mäleta protsenti, President oli kolmandal kohal. Ehk siis see, mida ütleb Aarne Rannamäe kriisi ajal „Aktuaalses Kaameras“, on ilmselt olulisem, kui see, mida ütleb Toomas-Hendrik Ilves

või vähemalt sama oluline. Või ka näiteks selle pärast me otsustasime neil kriisipäevadel aprilli lõpus, et me ei kasuta uudistesaares kordagi sõna VENELASED lõhkusid või VENE noored laamendasid, me keelasime ära sellise sõna nagu venelased või vene noored. Marodöörid, pätid, kaabakad aga mitte venelased. Et me peame kogu aeg sellele mõtlema, isegi kui nad olid venelased, ei tohi meie öelda venelased sest see oleks üldistus. See oleks väär.

Kuidas on teie roll võrreldes 90ndate algusaegadega muutunud?

90ndate alguses olin ma reporter, praegu ma olen Eesti Televisiooni juhatuse esimees. Jah, see oligi vastus.

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

Rahul. Pigem rahul, et see on seotud Eesti majanduse kasvuga. Tänu Eesti majanduse kasvule on olnud võimalik ETV-d arendada ja seda arendada ka selles suunas, et ta rohkem teeniks avalikkust ja avalikku huvi. Et pigem rahul.

Mida te sooviksite muuta?

Muidugi. Kõike. Lakkamatult. Ma tahaksin teist kanalit, ma tahaksin kiiremaid investeeringuid uude tehnoloogiasse, ma tahaksin, et pildi ja heli kvaliteet oleks veelgi parem, kui ta on. Ma tahaksin, et meie internetileheküljed oleksid vaadatavamad, kui nad paremad on... ma tahaksin, et mulle ei öeldaks kunagi ei. Iga juhi unistus.

Mida võiks/peaks muutma avalikkuses? Kuidas?

Mina annaksin... mina laseksin rohkem... mina õhutaksin Eesti avalikkust rohkem sellele, et asjadest arvaksid avalikult mitte ainult poliitikud vaid kõik need inimesed, kellel on oma arvamus ja neid on enamuses, et nad arvaksid ka, et neid lastakse arvata. See haakub paari esimese küsimusega... Eesti ajakirjanduse viga on ka see... üks puudus on ka see, et ajakirjanikud on allikate otsimisel nagu erakordselt laisad. Mugavusallikad. Et selle juurest tuleks nagu ära minna. Et see ongi – mugavusallikad.

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

Eks ma üritangi muuta jah. Ikka on võimalik. Et on asju, mille noh... Noh seesama, et me ei kasuta sõna venelane marodöörisejate kohta. See on üks näiteid, mismoodi saab nagu muuta. Aga ma üldiselt ei käi uudistetoimetuses ja ei ütle mis uudiseid tuleb teha.

LIINA KUSMA – INTERVJUU

(15.05.07 – 1h 5 minutit)

Vikerraadio – „Päevatee“ toimetaja

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saated avalikkuses?

Mul on põhimõtteliselt olnud kaks valdkonda – haridus- ja sotsiaal-, no pere ka vahepeal, aga seda oli siis nagu suhteliselt lühikest aega, ma ütleksin ikkagi niimoodi, et ma alustasin tööd üldse haridusajakirjanikuna Noorte Hääles, jätkasin siin alguses ja siis edasi tuli sotsiaalvaldkond, mis lihtsalt... see oli hetkel, nagu ise tuli. Ma olin ilmselt selleks ajaks nii palju küpsemaks saanud ja haridustemaatika hakkas muutuma natuke igavaks, sest oodati suurt koolireformi, mis jäigi tulemata. Nii, ja laste teema oli selline jälle, mis minu jaoks läks natuke valusaks, sest sinna tuli see lastekaitse asi kõik sinna juurde ja ma ütleksin niimoodi, et minu süda ei kannata, kui lastele liiga tehakse. Ja neid asju hakkas tulema kooli tasandilt väga palju, õpetajad olid kuidagi... koolide, suurte koolide klassijuhatajad ja muu ala õpetajad, ma ütleksin, nad olid natukene ülemused liiga oma suurtes klassides ja vot see ei olnud see, kuhu ma oleksin tahtnud, noh, sukelduda, ütleme nii. Et see temaatika jäi. Võib-olla selline natuke laiem ilmanägemine tuli kaasa seoses enda aastate kogunemisega.

Aga konkreetsete saadete näol?

Noh, oli see aeg... Tähendab alustame ikkagi sellest ajast, kui ma ajakirjanikuna tööle hakkasin.

Noorte Hääles oli iga artikkel eri pealkirja all, nii et see oli see valdkond lihtsalt ja iga lugu eraldi, aga raadios oli ka, kui ma siia tulin, siis ma tegin esiteks kirjade saateid... kust siis edasi tuli see sotsiaalvaldkond. Ja kooliprogrammi või selle... tähendab koolireformi üldnimetuse all olidki ka eraldi pealkirjaga, iga saade eraldi pealkirjaga. Ma käisin siis enam-vähem... noh Eesti koolid olid mul teada kõik ja see valdkond sai tuttavaks küll, aga noh, ta ammendus... Ammendus jah. Ja kirjasaadet olid siis ka niimoodi, et raadiosse tuli ikka kirju aga neid oli nagu kahesuguseid. Ühed olid üksikküsimusega ja teised olid siis sellised, mille taga võis näha nagu laiemat probleemi, mis ei olnud ainult selle inimese oma ja vat neid ma tahtsin teha. Need olid siis sellised, noh, inimsuhete teemal ütleme. Ja see inimsuhte teema on tegelikult minu teema olnud. On ta siis laps ja täiskasvanu, laps ja õpetaja või siis täiskasvanud

omavahel, või nüüd ma teen eakatele inimestele saateid ja minu meelest on see ikka oluline.

Kuidas te leiate teemad, mis saatesse lähevad?

Eks tuleb lahtiste silmadega ringi käia, noh elust enesest võiks öelda kõige lühemini.

Mille põhjal te valiku teete, ehk siis mis on olulisemad kriteeriumid teemale, et see saatesse läheks?

Ja, ma mõtlen, et see teema, millest ma saate teen, võiks pakkuda huvi võimalikult paljudele. See on see mõte.

Millistel teemadel olete peamiselt teinud saateid?

Seal on... see saade on vana saade tegelikult ja algas ta 89ndal aastal juba, nii et mis ta siis on, 18 aastat, 18nes käib tähendab ja see algas sootuks teistmoodi ja alguses olid ainult... ta oli ka lühem siis see ja üle nädala esialgu ja siis oli tõlkesaade vahepeal. Alustasin, siis ei olnud meil pensioni seda eriti nagu... häda, sest et siis olid vanad seadused ja siis inimestel oli kogu see valdkond selge ja oli meil veel rubla ja ühesõnaga... mõtlesin seda saadet alustades, et sellisel igaval teemal, nagu pensionid, ei hakka ma selles saates kunagi tegema midagi ja võtsin siis, noh... käisin palju neis igasugustes huvialaringides ja klubides ja muidugi üks asi kohe mida ma tahtsin, et oleks võimalikult palju neid kõige vanemate inimeste meenutusi, sest et inimesed viivad kaasa ju endaga sageli ja noored ei märka küsida ja on mälestusi, mis on sellel hetkel 100-aasta vanuselt peaaegu üks ole, et ma püüdsin neid siis, noh, nii palju teha kui võimalik. Peatselt selgus, et see saade ikkagi peaks olema huvitavam, mitte ikkagi ainult need üksikud valdkonnad vaid noh tuli ka uus aeg ja siis loomulikult läks lahti see pensioni asi, mida ma ei olnud mõelnudki panna üks ole, see oli selline... Siis tuli hakata uut pensioniseadust selgitama ja siis tuli väga palju küsimusi ja kohe siis sain ma appi ka, ja siia maani on üks meil saates väga hea esineja olnud ja ma loeksin teda kaasautoriks kohe, selles valdkonnas on Külli Pedak, sotsiaalkindlustuse ameti juhataja, siis oli ta pensionide osakonna juhataja. Ja niimoodi ajapikku meie saate kaudu selgitanud meie kuulajatele kogu aeg neid muudatusi ja vastanud küsimustele ja nii edasi. Ja ühesõnaga, siis tasapisi hakkasid need teised teemad ka tulema. Ühel hetkel no loomulikult jõuda ka sinnamaani, et kui inimene on eakas, siis on tal tervisehädad. Ja siis tuli meil see loodusravi teema, sest et tasapisi hakkas see tavameditsiin neid

vanemaid inimesi ääre poole lükkama sest raha hakkas nappima ja leiti, et paljud hädad inimestel, vanematel inimestel ongi loomulikud, sest et oled ju vana ja kulunud ja ei peagi suga tegelema. Ja siis need inimesed hakkasid tasapisi, noh... tulid need küsimused, esimesed küsimused ja siis ma jõudsin järeldusele, et järelikult peaks olema meil üks variant neile pakkuda ja vot siis Kaljo Mandre oli teada looduravi arst ja pöördusin tema poole. Ta tegi päris pikka aega kuni noh peaaegu, et oma minekuni ja siis jätkasin seda, sest see oli siis ennast juba sisse töötanud, see tervise teema selles saates osutus väga vajalikuks ja nüüd on, paar aastat juba Aili Pajuga oleme teinud seda sama rida edasi siis. No ja siis alustama ei pea mitte sealt, kui tervis juba käest vaid võiks nagu varem, mõtlesime, ja siis tuli normaalse söömise teema nii-öelda. Noh, enne proovisin ka seda tervisliku toitumise asja aga siis ikkagi esinejad kuidagi... nad olid ühe mõtteviisi esindajad, kes läks väga paavstiks kätte, paavstimastki paavst, et kohe peaaegu, et midagi ei tohi süüa, ainult kõik niisugune, noh, toores ja liha ei kõlba ja kõik need asjad. Ja nüüd ma olen jällegi leidnud väga hea esineja – Mihkel Zilmer, novot, ja tema on, ma leian küll, et selle ala tipp meil praegu. Ja selle tema rubriigiga seoses on tulnud meil muidugi palju nooremaid kuulajaid, mis oligi salamisi eesmärk. Muidugi alguses mõtlesin, et vanaemad teevad paljudes kohtades perele süüa eks ole, ja kui nemad kuulevad meilt, mida oleks õige edasi teha, eks ole, ja siis oma kätega neile noortele seda valmistavad, tasapisi nad ju ikka räägivad ka kodus ja arutavad, ja meil on tulnud nüüd üsna häid vastukajasid, et on nooremad inimesed, päris noored hakanud – seal 20 ringis – esialgu ainult selle pärast kuulama ja siis jäänud. Ja siis muidugi see mälestuste rubriik on endiselt, aga siis on Peeter Hein, endine kolleeg, noh pensionil, aga, ei mäleta algust, aga temaga ikka ka juba mitu aastat tagasi – üks neli-viis – leidsime, et aga on neid inimesi, kes on selle vanema põlvkonna jaoks väga palju tähendanud – mida nad võiksid praeguses ajas mõelda ja teha ja otsisime siis, noh Peeter tundis neid kõiki isiklikult, ja hakkas tooma siis vähehaaval niimoodi saatesse. Nii et meil on siis, selle nimi on „Elujõud“, selle rubriigi nimi, et nad on olnud inimestele väga tähtsad, neile on üles vaadatud ja kui nad tänases päevas on ka elujõulised ja mõtlevad positiivselt ja ei tunne ennast, et ma olen unustatud ja mul ei ole midagi siin elus teha, siis noh, siis nad on jälle selles staatuses eks ole, et nende poole vaadatakse. Et me oleme neid väga palju saatesse toonud ja noh see on jälle üks niisugune asi, mis inimestele nagu korda läheb. Ja muidugi siis, kui meie poliitiline elu on siin nii ägedaks ja elavaks läinud, siis ei maksa arvata, et vanainimesed ei tunne poliitika vastu huvi ja pealegi, nad on väga suur osa valijaskonnast. Nii et meil on siis

ka niisugune ühiskonnaelu rubriik ja seal on olnud nüüd erinevad poliitikud, et riigikogust tavaliselt need ühe või teise poole esindajad ja siis nüüd on Tiit Made, noh, nagu erapooletu vaatlejana viimasel ajal olnud. Ja mis seal siis veel on... Lõpuks selgus jah, kui anti inimestele vara tagasi, tekkis väga palju probleeme ju selle igasuguse kinnisvara haldamise ja kõigepealt selle omandiküsimused ja ühisomandid, ja need tekitasid palju paksu pahandust. Ja pole parata, noored on sageli teinud liiga ka sellega, et nad magusa jutuga on nende, noh, kinkelepingute kaudu selle vara kätte saanud. Et on väga palju kahjuks selliseid signaale tulnud, ütleme siis nii või noh helistamisi, et kahju, et varem juba ei alustanud seda rubriiki, et nüüd on juba hilja. Aga kõigil ei ole hilja ja meil on siis notar nagu saates käinud kaks aastat, et ta siis neid igasuguseid kinnisvaraga seonduvaid asju. Ja tundub, et seda on ka tõesti vaja olnud. No need on niisugused põhilised asjad, mis mul on siis saatest saatesse.

Kui palju oleneb teemadevalikul teist endast?

Jah, ma olen selle saate toimetaja ka ühtlasi, nii et kes siis ikka.

Millised on teie jaoks saate tegemise puhul olulisemateks väärtused?

No esimene asi on see, et ei ole mõtet teha väga head saadet, mida mitte keegi ei kuula. See peab olema kuulatav saade ja kui ta on niikaugele jõudnud, muusikat pidasin väga oluliseks, nüüd on läinud natukene liiga palju mul sõna juba aga inimesed on märku andnud, et me kuuleme muusikat mujalt ka, et andke meile rohkem teavet, eks ole. Ma sellega ise rahul väga ei ole, et mul on saates... seal on mõistatus mul tavaliselt saatel, noh niuke väike raadiomäng, eks ole, kõige lõpus ja siis see, kes kõige esimesena õige vastuse annab, siis selle soov läheb saatesse. Aga varem mahtus sinna teiste soov ka, nüüd ma teen lihtsalt kokku ühe soovikontserdi paar korda aastas, neile, kelle soovid võlgu on eks ole. Et nende lemmikmuusikat peaks olema. Ma olen vist selle taseme saavutanud, et nad kuulavad nüüd juba tõesti ka ilma selle oma lemmikmuusikata, aga see on oluline, et kõigepealt muuta see saade kõitvaks ja siis saab sellega öelda kõiki neid asju, mida oluliseks pead. Ja mina pean oluliseks, et neid samu asju, mida ma nüüd teile rääkisin. Et inimesed saaksid teavet, et nad tunneksid, et neist hoolitakse, sest et ikka saate toon on tähtis, ei tohi käia üle latvade ja noh ühesõnaga, ma pean ise vanadest inimestest väga lugu ja ma olen seda muuseas lapsest peale teinud, nii et see on mul nii-öelda vana armastus.

Kas ja kuidas on valdkonnad muutunud?

Noh, ikkagi niimoodi, et mis elus parajasti oluline on – see on sinna lisandunud. Mis sellel hetkel tundub, et on nagu kõige olulisem. Ja ma saan ju koguaeg... ega siis see, kui nad vastavad sellele mõistatusele, ei ole ju ainult see, et nad ütlevad selle esineja nime, keda ma parajasti või mida ma küsin. Me räägime ju muid jutte ka sinna. Mul on iga esmaspäev pärast saadet tund aega, ma räägin inimestega, kes seda saadet kuulnud on ja siis nad esitavad küsimusi meie nõustajatele vastavalt mõistatusele ja räägivad neid mõtteid mulle ka, mis nende meelest oleks oluline, et saates oleksid. Et ma saan nendelt ka koguaeg tagasisidet. Et see on minumeest mõistatuse nime all üks hea asi, mis sellel saatel juures on. Mis on suur väärtus, kui sa saad kohe teada, kuidas läks, kuidas meeldis, mida veel võiks olla.

Millistel teemadel või valdkondadest on raske saateid teha?

No näiteks on selliseid asju, kui inimesed on oma peresuhted segi ajanud ja arvavad, et raadio appi tulles siis lahendab need ära. Mul on üsna mitu viimasel ajal just tulnud sellist juhust, et... tähendab ma olen neile kohe algselt öelnud, et ärge seda arvake, et kui te ei taha, et te asi halvemaks läheb, siis me sellest saadet ei tee. Et ma katsun aidata nii palju, kui võimalik, kuidas keda, eks ole. Kellel on seal äkki juristi nõu vaja või kellel on seal mingit muud nõustajat vaja, kellel... noh on ka tervisehädasid palju eks ole, selliseid, kus loodusravi ei aita enam... Et teades ja tundes neid seltskondi ma saan inimese suunata kuhugi, aga mitte iialgi ei saa neid suhteid minna niimoodi klaarima, et ma teen sellest saate, sellel on alati halb tagajärg. Ja neid asju, kui tulevad kõige lähemad omaksed teineteise peale kaebama, neid ma hea meelega ei tahakski. Aga noh, aeg-ajalt tulevad. Seal ei saa parata midagi.

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on arenenud laiem arutelu?

Noh, ma ütleksin, et ma ei saa öelda millistele saadetele, mul on jäänud ainult üksainukene saade. Tagasiside on alati suur, sest et see minu tagasiside ongi sedaviisi, et nad helistavad selle tunni jooksul ja kirjutavad. Aga palju kirju on ikkagi Aili Pajule, kes annab neid tervise alaseid nõuandeid ja muidugi kui on teravamad teemad selles ühiskonnaelu kommentaaris, siis neile ka. Aga ma olen teinud ka puuetega inimeste saadet päris mitmeid aastaid, noh seal nendel oli muidugi need sotsiaaltoetuste teema

oli niisugune oluline teema, sest need toetused on ju nii naeruväärsed, et see on ime, kuidas need inimesed elada saavad üldse selle rahaga.

Kas on veel võimalik mõningaid teemasid välja tuua peale Aili Paju loodusravi teemadele?

Jaa... ühiskonnaelu kommentaarile tuleb vastukajasid tavaliselt küll, netist tulevad need, aga kirju tuleb ikkagi jah kõige rohkem Aili Pajule. Ma ei oska nüüd öelda, loomulikult on juristile või notarile neid kirju, kui inimesed on huvitatud oma varast, et need on juba niisugused konkreetse asjaga seotud... Me teeme siis aegajalt... tähendab ta räägib valdkonna ära inimkeeles niimoodi selgeks neile ja siis tavaliselt selle peale tuleb niimoodi mitu niisugust küsimust, mis on konkreetse inimese konkreetne mure vot selle valdkonnaga seotud. Noh, niimoodi need asjad käivad.

Mis on muutunud teie töös võrreldes 80ndate lõpu 90ndate algusega?

90ndatel oli minul üks hetk selline, kus ma tundsin, et ma olen nüüd hästi rakendatud, mul oli enam-vähem niimoodi neli saadet nädalas, on on jäänud. Et ajad muutusid aga ma ei ütle, et need muutused nüüd ühiskonnaga seotud olid või minu äkilise vananemisega, need olid siseolukorrast tingitud muutused. Siis oli mul tarbijakaitse teema, ka tõi palju vastukajasid, inimesed minu meelest, tänaseini arvan niimoodi peaks meil olema tarijakaitse saade, mida meil ei ole ja puuetega inimeste saade, mille kohta on arvatud, et puuetega inimeste teema eraldi ei ole mingi teema, et puuetega inimesed ei ole mingisugused omaette inimesed, et nende teemad tulevad teiste saadete kaudu. Paraku elu näitab, see nii ei ole. Et kui meil ei ole seda konkreetset saadet konkreetse teemaga, siis ega ta eriti mujal ikka ei tule, võib-olla üks kord kuus. Aga üks kord kuus saade või üks kord kuus teema kaob niimoodi ära, et noh me võime lugeda olematuks. Nii et jah, noh, sellega oli siis niimoodi.

Millised väärtused on jäänud läbi aja samaks, millised on aga kadunud või tulnud juurde?

Minu seisukohalt on väärtused ikka enam-vähem samad olnud, need, mis kodust kaasa õpetati. Et mina pean oluliseks ikka häid inimsuhteid ja kodu. No mis on muutunud... see, et oled aru saanud sellest, et ega siis selle õppimisega, millega oled nagu ühel hetkel lõpetanud, ei tule kuidagi moodi elu lõpuni välja, sa pead kogu aeg midagi juurde õppima, sa pead olema valmis, noh, väljakutse, see ei meeldi mulle eriti see sõna, aga

noh põhimõtteliselt sa ei tohi puituda. Ja asjad peavad ikka korda minema, needsamad asjad, mis on sul tähtsad elus. Ma ei suuda nendele tänini käega lüüa ja mõelda, et ah, see ei lähe mulle korda, ikkagi lähevad. Ma arvan, et inimene peab olema muutumisvõimeline ja, noh, inimlikud väärtused on minu jaoks tähtsad.

Kas väljendusvabadusele on piirangud?

Noh, kuidas ütelda. Eks neid on olnud võib-olla natukene. Ma ei saaks öelda, et eriti, kuna ma ei ole teinud nii väga niisuguseid kärtspunaseid ega kärts sini-must-valgeid asju kunagi. Minu jaoks on alati ikka tähtis olnud need suhete teema ja niisugused inimese püsi... põhiväärtused siin elus ja need on ju olenemata ajast. No ma ütleksin jällegi, et võib-olla siin riielda ei saa või tülitsema ei saa kunagi üksinda, eks ole, kahepoolne ja võib-olla, et oleme aeg-ajalt kokku sattunud inimestega mina üheltpoolt ja keegi teine teiselt poolt ja, noh, kellel veregrupid ei sobi. Siis tulevad niisugused asjad, aga ma ei ole tundnud, et keegi metsikult on tahtnud takistada.

Kas midagi on muutunud võrreldes 15-20 aasta taguse ajaga?

Ei, ma ei ütleks jah. Lihtsalt, mul on vähem tööd jäänud. See ei ole minu soov olnud.

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

Ikka kuulajate ees, ikka nende vanade inimeste ees, kelle jaoks ma seda tööd ju teen. See on mu esimene mõte praegu.

Kas või kuidas on see muutunud võrreldes 90ndate aastate algusega?

Ma arvan, et see eriti küll muutunud ei ole. Ükskõik kellele ma teinud olen või kellele ma mõelnud olen, ma olen katsunud ikkagi lähtuda ka sellest, et tal sellest ka midagi kasu, nõu, abi, mida tahes oleks, eks ole, et ma mitte ei vanguta õhku või ei määri paberit vaid, et inimesel sellest midagi oleks.

Mis on avalikkus?

Sellele, mis on avalikkus, ma ei vasta, las ta olla nii nagu ta on. Minu tunnetus on see, et see on üks niisugune, noh, avatud ühiskond ütleme ja need üksikud küsimused, mis seal on, ma pigem jätaaksin vahele.

Ma ei saa neid vahele jätta, sest need on väga olulised mu töö jaoks...

Siis te peate ise neile vastama ilmselt neile jah...

Siin ei ole õigeid ega valesid vastuseid, ma tahaksin lihtsalt teada, et mida te arvate ja mõtlete. Neile võib läheneda lähtuvalt enda tööst ja sellest, mida te igapäevaselt teete.

Ma ei mõtle üldsegi nendes kategooriates, et ma teen saadet avalikkusele, ma teen kuulajatele saadet. Ma näen enam-vähem niisugust 100 000-list seltskonda, kes kuulab seda saadet, mida mina teen ja pean tähtsaks neile öelda neid asju, mida nad ootavad ja mida minu meelest oleks vaja neil teada. Noh see on minu mõte, aga see, et mingi niisugune eeterlik avalikkus kusagil oma juhtfiguuride ja oma mõjustajatega on, no ma ei tea, minu jaoks ei ole see teema, ma ei ole kunagi mõelnud niimoodi.

Kuidas te ikkagi määratleksite avalikkust?

Miks ma peaksin seda üldse tegema?!

Millised on avalikkuse funktsioonid?

Jätke see endale!

Mida te arvate, kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline?

Ma arvan, et on.

Miks?

Aga me saame ju... Ma ei tea, siin peaks hakkama välja seletama, et kes on ja mis on avalikkus, aga igale niisugusele, noh, avaliku elu tegelase mingile... noh nende meelest või avalikkuse meelest valele käitumisele või ütlemisele reageeritakse ju kohe. Küllalt valulikult, isegi võib-olla mõnikord liiga. No mulle tundub, et mõne asja puhul võiks nagu mõelda ka, et iga üks meist on inimene.

Kes/mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?

Võiksid määrata ju need mittetulundusühingud, kes on väga tahaplaanile surutud ja mulle tundub, et meie ühiskond ei olegi neist... või ütleme, et riik ei olegi neist väga huvitatud, sest tegelikult peaksid nad olema ju riigivõimu toeks ja käepikenduseks ja nii edasi... Ma pisut tegelen nende asjadega ja noh ma olen ise tunnetanud seda, et tore

küll, et olemas olete aga katsuge hästi vaikselt seal omaette asjadega tegeleda ja ei ole vaja teid sinna avalikkuse ette esinema ja omade asjadega, et need on mingid omad asjad, need on ju meie kõigi asjad, mida need ajavad.

No mis määrab? Ei oska teile öelda... Võib-olla mingid kujud, kes arvavad, et nad on avaliku elu tegelased, kellel on lihtsalt võimalus esineda väga paljudes kohtades ja kujundada seda omadest tõdedest või ma ei tea millest lähtudes.

Oskate ehk näiteid tuua...

No ei hakka nimesid vast nimetama.

Mis mõjutab avalikkust?

No ma arvan, et ega ajakirjandus viimasel kohal päris ei ole jah. Teate ikkagi ma ei oska seda teile öelda.

Mis mõjutab avalikkuse kujunemist/olemasolu/toimimist/kvaliteeti?

Jaa, jätke see ka...

Kes peaks avalikkuse olemasolu/toimimise tagama?

Ma arvan, et demokraatlik ühiskonnakord võiks selle tagada. Jah.

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

See tähendab... kuidas?... Oma töö kaudu loomulikult ju. Avalikku elu või tähendab avalikkuse informeerimine ja mõjutamine ühes ja teises suunas, see kõik on ju meedia käes praegu siiski üsna palju.

Ma arvan, et meedia saab sageli ikkagi ainult niisugustele andmetele ligi, mida soovitakse avaldada ja see meie uuriv ajakirjandus... noh eks ta ole üsna lapsekingades. Need on ikkagi need asjad, mida on soovitud, et inimesed teada saaksid, noh, ühe või teise nurga alt. Ma ei ole nii väga kindel, et meedia suudab seda ise välja selgitada, seda tõde nii-öelda. Kui see ikka hästi varjatud on ja tahetakse ikka varjata.

Kas meedia on aidanud/takistanud avalikkust?

Tahaks loota, et aidanud, aga samas, kui ta saab piiratud infot, siis ta ju pigem takistab. Nii et see... kui see info on suunatud ka veel kuidagimoodi, siis... noh, ma üldiselt arvan ikkagi on aidanud. Et küllap on viletsamaid näiteid ka, aga ehk ei ole need valdavad.

Äkki saate mõned näited tuua...

Ei, näiteid ei too.

Kas avalikkuse sõna maksab?

Noh, on kurbi näiteid ju, kus ta ei maksa. Sa võid väsimatu suuga rääkida ja sellest mitte midagi kasu ei ole. Samas justkui mõnikord oleks, aga siis ei ole juba kindel see, et seda ei ole kavandatud nii, et kõigepealt tuleb see niimoodi välja ja siis ehk tõesti võetaks nagu kuulda, kuigi oli tõesti mõeldudki nii. Nii et, tahaks et ta mõjutaks rohkem. Ma ei usu, et ta mõjutab piisavalt.

Milliseid/kelle avalikke toimimisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks (läbi ajaloo)?

Ma arvan, et meil on need avaliku arvamuse uurijaid, neid võib teatud määral usaldada. Meil on ajakirjanikke, nimesid nimetamata, keda ma meelsasti alati loen, kuulan või vaatan. No need on ikkagi inimesed, kes on kas tõestanud selle, et nad tegutsevad noh üldsuse huvides.

Kas te konkreetseid näiteid ei soovi tuua?

Ei, ei, ei tahaks küll jah. Ma kahjuks tunnen natuke võib-olla liiga paljusid, et keda ma siis nüüd nimetan ja keda ma ei nimeta.

Millised sündmused, toimumised, esinemised, kõned, tekstid jms võiksid olla Eesti avalikkuse märgid, verstepostid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust?

No ma arvan, et need on meil juba avaldatud, mis võiksid olla need verstepostid. Kõige tähtsamad asjad on meil ju kättesaadavad. Mida veel siis lisaks sellele, mis meil juba olemas on? Noh, ma arvan näiteks, et alustame kasvõi presidendi kõnedest, seisukohavõttudest, riigikogu, noh, kõikvõimalikud materjalid on ju meile kõigile kättesaadavad, kui me neid iganes tahame. Et ma ei arva, et siin väga midagi meie jaoks olulist peitu jääb, kui inimesel endal huvi on.

Kas te ei oskaks konkreetseid näiteid välja tuua?

No ma ei tunnetanud, et oleks puudu midagi olnud sellist, et kui ma tahan teada saada... et vat ei saa teada eks ole, vot sellist asja, noh, ma oma töös ei ole tundnud, võimalik, et

ma lihtsalt ei tööta nende asjadega ja nende inimestega, eks ole. Aga need minu huvi valdkonnad – seal ei ole kusagil seina vastu tulnud. Võimalik, et see kusagil on.

Mis on Eesti avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud Eestis?

No jah, see on nüüd küll keeruline küsimus. Ma arvan, et neid mõjutajaid on üsna palju. Ikkagi see, et meie inimesed tunnevad ennast äkitselt hoopis teises maailmas olevat, meil on õigus palju rohkem rääkida, arutada, me ei ole enam surve all. Kogu see elamine olemine on ju palju valgemaks läinud võrreldes selle ajaga noh, mida mina hästi mäletan ja teie ilmselt mitte nii väga. Et need on kaks nii erinevat maailma, ma arvan, et need muutused, mis siis toimusid, need ju... noh see uus Eesti ongi see kõige suurem mõjutaja ise, see meie enda riik. Inimesed on jah, nad on teistsugused nüüd. Ei ole seda niisugust tunnet, et sa ei tohi öelda, sa ei või arvata. Vat, ma arvan, et see, et äkitselt on tulnud... võib-olla selle vabadusega kaasnes alguses igasuguseid ütlemisi ja nüüd on ju tagasi läinud, et noh, isegi nagu ei taha ennast mõelda sellesse aega, et kuidas siis oli ja halbu asju on hea ära unustada. Et mõnikord tundub, et need on nii aastate tagused, et ammusel hallil, ajal aga tegelikult ei ole ju muidugi. Aga noh lihtsalt on need muutused nii servast serva ühesõnaga, et ärme parem kohe võrdlegi. See on teine maailm, kus me elame.

Kuidas kirjeldate avalikkust 80ndate lõpus, 90ndate alguses?

No hakkas palju uusi asju ja uusi mõtteid tulema ja seda niisugust noh... eks seda vabaduse hõngu oli tunda. See oli jah... kõik selline nagu nagu kinnine ja liikumatu... noh, sai liikumisruumi, sai õiguse kuidagi nagu esile tõusta, see mis inimeste sees oli ja mida nad tähtsaks pidasid, aga mis oli jäänud selle kusagil kõige selle niisuguse, noh, normatiivse ja sellise varju. Ma arvan, et see tunne, et nüüd ma võin teha neid asju, mida ma tahan teha tõeliselt nii nagu ma tahan, et võib-olla, et see ajakirjanduse jaoks oli ka ikkagi väga oluline. Noh, eks siis ühiskonna jaoks arvatavasti ka.

Kuidas on avalikkus muutunud võrreldes selle ajaga?

Noh, eks ikka veel olid, sel ajal oli tunda veel niisugust, noh, seda tulekut sellest keeldude-käskude maailmast, ja võib-olla, et seda niisugust elamise julgust oli vähem. Ma ei oska rohkemat öelda selle kohta.

Mis olid avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

No siin oleks võinud vist ikka natuke vist mõtiskleda, mul ei tule nii silmapilguga, kes need sel hetkel võisid olulisemad olla. No eks meil oli oluline see oma riik ikka kätte saada, et meil oleks kõik asjad korras – et meil oleks piir, mida ju nagu ikkagi veel ei ole, siia maani, ja väga tähtis oli, et me oleksime ise ja omaette ja iseseisvad, et seda tunnet ma lihtsalt mäletan. Võib-olla, kas see nüüd just oli seal 80ndate lõpul, või see oli ikka seal pigem 90ndate alguses. 80ndate lõpp oli ikka kõigepealt, et saaks ometigi. Et juba nagu kirjade järgi oli meil vabadus käes aga kõik see asi tahtis sisse elamist ja kätte võitmist, et ega sealt paine alt vabaks saada ei onud lihtne ja nagu näha, see naaber soovib meid endiselt endale. Nii et noh...

Eks see hirm oli ju ikka kogu aeg. See tundus nii uskumatu, see vabaduse äkiline kättetulek ja selline nagu ta meil tuli eks ole, sametiselt nii-öelda. Seda õnne oli esialgu raske uskuda ja muidugi tuli noh selle nimel ikkagi... eks olid inimesed, kes oli ütleme seal esireas ja need siis, kes püüdsid toetada. Ma ei ole päris selline sõdalase tüüpi kunagi olnud, et ma lähen barrikaadidele. Et ma pigem tahaksin, et need kes seal on, leiaksid selle tagala turvalise olevat. Ma usun, et ma ei ole praegu noh kõige õigem inimene seda ütlema, et mille eest siis nii-öelda... et mis oli sel hetkel siis kõige tähtsam ja mille eest sõditi. Et ma ikka jääksin nende inimese ja põhiväärtuste juurde just.

Kuidas on erinevad meediad, kanalid suhtunud (ja suhtuvad) avalikkusesse?

Ei oska öelda. Pole mul ju aimu, kuidas nad suhtuvad. Ei ma ei julgeks siin küll öelda, et kuidas need teised siin suhtuvad.

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Noh jah. Ma kõigepealt alustan sellest võib-olla, et mismoodi ma arvan, et minu ja selle saatesarja funktsioon on, mida ma teinud olen. Nii et ma arvan ikkagi, et sellel on niimoodi.. ta peaks olema natukene seltsiks ja andma ka teadmisi ja harima ja olema meelelahutuseks ja pakkuma infot ja inimestele noh, kellele see mõeldud on, seda sihtgruppi pean silmas. Aga üldiselt meedia... meedia asi ongi ju anda inimestele teada, mis toimub ühiskonnas ja missugused suundumused on ja ma arvan, et niisugune informeerimine on esimene asi. Ju peaks ikka natukene ka õpetust andma, kui seda võimalik on teha. Usun, et on asju ja nähtusi, mille eest siin tasub sõdida ja mille eest mitte, et meedia asi on võib-olla ka niisuguseid asju üles tõsta, mis nagu üldist

tähelepanu võiksid väärlda ja kutsuda siis inimesi kaasa mõtlema ja oma arvamust ütleva ja üldse nagu... Ma arvan, et meedia võiks seda meie kodanikuühiskonda toetada ühesõnaga, et see on nüüd... et see peaks olema küll nüüd tema ülesanne, et anda võimalikult erinevatele ühiskonna esindajatele võimalust oma arvamust välja öelda ja oma ootusi ja nägemust. Ja et iga üks tunneks ennast selles riigis selle riigi kodanikuna, et siin on meedial nüüd oma osa.

Kas Eestis on seda piisaval määral?

Ma arvan, et ei ole piisaval määral. Puuetega inimesed näiteks on jäänud tagaplaanile. Sest et on jäänud vist ainult ETV-s üks ole, mis ei ole vist ka iga nädal. No ühesõnaga vähe, liiga vähe kostab nende sõna, samas on nad ju ühiskonna kasutamata reserv. Mul on olnud lihtsalt võimalik üsna mitmete aastate jooksul... Ma kuulusin liikumispuudega inimeste liidu juhatusse kahel hooajal, seal on mingi 6-7 aastat olen ma nende asjadega lähemalt tegelnud ja ma kunagi tegin siin ka puuetega inimeste saateid. Ühesõnaga, seltskond, kes võiks olla meil väga vabalt tööturul, kus eriti kurdetakse, et meil ei ole töökäsi ja meil ei ole oskajaid, need inimesed on nüüd... Oleks neil midagigi teha, üks ole, aga kuna nad ei ole sõnaõigust eriti saanud, siis on nad üsna omaette tõmbunud ka ja noh kena oleks neid välja tuua, anda neile õigust – see oleks küll üks meedia asi. No ma arvan ka, et ega eakatel inimestel väga palju võimalusi öelda ei ole, sest et noh nüüd juba võib-olla lähevad rohkem korda teistele inimestele, et vanemate inimeste elukogemused ja oskused ja kõik nii, aga mitte väga ammu oli see aeg, kui vana inimene polnudki nagu inimene. Tema asi oligi tasa olla ja kodus olla ja tulla välja vot selle sama palituga, mis anti ja selle kohta ei tohtinud ka veel midagi öelda, sest sa olid töötanud vale riigi heaks, nii et niukseid halbu asju on olnud ka sellesse seltskonda suhtumisel. Ma arvan, et see nüüd on paranenud, sest nüüd on pensionärid muuseas väga palju tööl juba jälle. Neid on tarvis läinud. Keda veel võiks olla? Ma ei tea, ma usun, et ega siis nendel... noh, ma ikkagi tuleksin jälle selle alguse juurde tagasi, kus minu endagi algus oli – lapsed. Et võib-olla ka meie ühiskond ka ikkagi veel ei väärtusta sedavõrd lapsi ja noori, kui võiks. Et mina arvan, et laps on sündimisest saadik inimene ja isiksus on ta kindlasti, et võiks kuulata neid, mis neil öelda on. Ehk neil on elukogenud inimesele ka palju öelda. Nad on rikkumata, nad on puhtad.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

Noh küll ta edukate huve esindab. Noh ma kujutan ette eks ta esindab, püüab esindada vähemasti no võimalikult laia ühiskonna või elanikkonna kihtide huve, aga palju see tal õnnestub? Ta peaks esindama kõigi huve, aga kõigi ei suuda, et küllap siis need üksjagu esindab ka omanike huve, et mida kollasem, seda parem. No kas seda nüüd vaja on ülejäänutele kui ainult nendele omanikele.

Kelle huve teie esindate?

Mina arvan, et ma ikka esindan vanema põlvkonna huve.

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused/nõrkused?

Tugevus on näiteks see, et ei ole kusagil keelatud mingeid arvamusi avaldada. Noh teisest küljest, see on omamoodi ka nõrkus, sest siis pääseb igasugune arvamus mõjule võib-olla... Noh kuivõrd mõjule, aga noh, iga asja ei ole vast mõtet trükkida ära või avaldada.

Mis probleemid üldse esinevad?

Ma arvan, et seesama, et meil on ajakirjandus läinud suurelt jaolt erakätesse, et see on ikkagi pitseri jätnud, nii teemade valikul kui ka huvide esindamisel. Kui ikka kõige taga on see, et sa pead tooma sisse eeskätt omanikule tulu, siis ilmselt selle arvel nõutakse ka teemade valikut. Ma ei ole päris kindel, et see alati ja igal pool nii on aga, noh, loogika ütleb seda. Ma ei tunne seda seltskonda nii hästi, et ma võiksin surmkindlalt väita, aga mis siis omaniku huvi ikka muu on, kui et saaks raha. Materiaalsed väärtused on tähtsad. Selles mõttes ei ole ma ühiskonna arengut muidugi kaasa teinud.

Kuidas oli see 90ndate algusaegadel ajakirjanduse tugevuste ja nõrkustega, et mis siis olid üldisemad probleemid, mis esinesid ja millised tugevused?

Noh, tugevus... Ma ei oska öelda... võib-olla, et kui võrrelda eelmise ajaga, siis tugevus oli loomulikult see, et sai rääkida asjadest, mis lõpuks tõesti inimestele tähtsad on ja uudised on noh... Kui praegusega võrrelda, siis loomulikult minu meelest oli siis rohkem juttu põhimõtetest ja vähem sellest... noh üksikasjadest või minu meelest elus mitte nii tähtsatest asjadest, nagu praegu, nüüd on nagu noh jah... ta ei olnud nii kollane, see ajakirjandus, ja ma usun, et ühel hetkel hakkas ajakirjandusse tulema hästi palju noori, et see oli ühest küljest hea ja teisest küljest halb jälle. Et noored olid

kogenematud, aga samas selline niisugune verevahetus on üldjuhul alati vist ikkagi hea, et sealt tuleb uusi mõtteid ja uusi lähenemisi ja suhtumisi ja et kes neist püsima jäi, et siis on hea. Et need on siis omal kohal oma uute mõtetega. Noh läbikäijaid oli hästi palju muidugi ka. Tulid, nägid aga ei võitnud ja läksid. Et võib-olla seda oli noh sel hetkel sellele ühiskonnale tarvis ka, et need mitte need vanad kalad, kes tulid sellest eelmisest ajast... ma ei taha küll uskuda, et inimesed, kes eelmisest ajast tulid, et nad muudkui ainult niimoodi mõtlevad, et nad muudkui ainult niimoodi mõtlevad ja sinna jäidki. Et oleneb ikkagi inimesest, et kas ta on suuteline muutuma ja ajaga kaasa minema või mitte, aga ikka on alati hea, kui tuleb lisamõtteid uut... mõtet juurde. Nii et ma arvan, et see oli üks... ja palju uusi väljaandeid hakkas ju tulema ja võimalusi avaldada erinevate nišside jaoks ja ma mäletan, et siis hakkasid tulema... need olid need uued ajalehed ka, need... noh, Ekspress on püsima jäänud, aga neid oli terve rida. Kõik muutus. Eks 90ndate algus niisugune omamoodi ilus aeg oli ju. Ideed olid alles värsked ja uued ja veel polnud seda, noh, taaka, mis meil nüüd on, et tähtis on see, mis sul on, mitte see, kes sa oled või mis sa teed või mis sa mõtled.

Kas on võimalik sellest ajast tuua probleeme või nõrkuseid välja?

Eks seda rabadust loomulikult oli, kui tulid ja uued olid ja palju oli, noh, siis ilmselt nendelt tuli seda kiirustamist ja soovi kindlasti esimene olla ja nii, et selle käigus ma usun, et ei olnud kõik asjad mitte läbimõeldud ja küpsed. Noh, aga ajakirjanduslehed on ju sageli ühepäevaliblikad õnneks – tulevad ja lähevad, kuigi tasapisi jätab igaüks jälje ma arvan. Ükski sõna ei ole tähtsusetu.

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

Mina ootaksin muidugi seda, et ta pööraks nüüd oma pilgud jälle rohkem inimese poole nende suurte teemade juurest ära ja ei tõstaks üles, noh, neid pseudoväärtusi. Ma arvan, et ei ole näiteks, võib-olla ma olen liiga kriitiline, eks meil kollast ajakirjandust pea ka olema, aga et see ei ole ühiskonnale tervikuna kasulik, kui iga uus naisevahetus või mehevahetus on keskne teema. Noh, ma arvan, et me peaksime pereväärtusi hindama. No ma arvangi nii, et pseudoväärtus on ikkagi see, mis tules põleb ja vees upub. Ja need õiged väärtused on ikkagi need, mis kantakse elu läbi ja mis on... tulevad siis ilmsiks, kui tuleb mõelda, et mis see elu siin väärt on ja mille nimel tasub elada. Siis need ei ole vist need, ei need majad ega muud nähtused sinna juurde. No ma ikkagi ootaksin seda, et ajakirjandus oleks oma ülesannete kõrgusel, et informeeriks inimest, püüaks leida tal

oma kohta, noh oma niimoodi... et ta tunneks ennast selle ühiskonna kodanikuna, et tal on alati võimalik oma mõtteid avaldada, kui tal tekib soov seda teha. Et ta tunneb, et kui tal oleks, mida öelda, et siis ei oleks nii, et meie sind ei avalda. Noh, ei saa ju kõike muidugi, aga et ajakirjandus oleks inimese jaoks, ma arvan, et see oleks tähtis. Et kui tal tekib ka probleeme, et ta saaks teatava selguse ikkagi ühiskonna toimimisest võib-olla ja sellest, mis ilmas ta parajasti elab.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus?

Uhke oleks arvata, et midagi sõltub... Võib-olla mõni inimene saab parema enesetunde küll jah, võib-olla keegi saab midagi teada, mis talle kasulik on, aga nii uhkelt öelda, mis avalikkuses sõltub, võib-olla, et seda on palju. Ma arvan, et see seltskond, kellele ma saateid teen, et nende jaoks, selle osa jaoks ehk meie vanema põlve jaoks, noh, ma olen saanud natukene kasulik olla. Nad on üks osa avalikkusest jah.

Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

See valdkond ei ole eriti populaarne avaliku arvamuse silmis. Nii nagu vanemad inimesedki pole eriti populaarsed. Et meie tegutseme niimoodi nagu kuidas ütelda... me oleme üksteisega rahul äkki võiks öelda, et mulle tundub, et nemad on selle minu tööga rahul ja mulle sobib see, kui nad annavad sellest märku ja et me saame omavahel hakkama. Aga see lai avalikkus, võib-olla, et see ei olegi ei nende eesmärk ega minu eesmärk.

Milline on teie töö osa avalikkusest?

Need teadmised, mida ma olen katsunud neile edasi anda eks ole, nii siis need valdkonnad, mis ma teile nimetasin, kui ka see meeleolu hoidmine, et inimene, kes on juba vanaks saanud... ja aeg-ajalt tunnevad nad ennast üksikuna, on mulle nad märku andnud, et nad ei tunneks üksikuna, et püüda neid siis ka... noh mina aeg-ajalt käin siis nendes klubides ja ringides ja nende mälestusi kogumas nii-öelda ka. Et anda siis märku, et ei ole meil keegi ülearune, et kusagil oodatakse alati kedagi, et ühesõnaga inimese teadmisi ja meeleolu kuidagi mõjutada – see on olnud minu eesmärk selle saatega. Et vanem põlvkond tunneks, et nad on tegelikult väärt inimesed.

Milline on teie roll avalikkuses praegu?

Te jälle tulete selle avalikkusega! Ma kunagi mõtlesin, kui ma seda saadet hakkasin tegema, et meie vanemad inimesed on ikka suhteliselt unustatud ja võib-olla, et see oleks siis nagu see osa, mis riik võiks pöörata tähelepanu ja mida ta ei ole teinud, et selle püüan siis korvata raadio kaudu mina. Seda olen mõelnud... See on suur mõte küll. Et kui raadios kõlab see temaatika, mis läheb nendele inimestele korda, kui nad tunnevad ennast osalisena sellest riigis eks ole ja see... noh, meil ei ole kombeks öelda riigiraadio, aga mis ta tegelikult sisuliselt ju algselt ikkagi oli eks ole... noh, avalik-õiguslik on ta meil, et see on ju.. nad ei pea mõtlema seal taga on üks inimene vaid see on selle riigi asutuse või selle avalik-õigusliku raadio pöördumine nende poole. Nende, noh, kaasamine sellesse riigi ellu, sellesse ühiskonnaellu, et see oleks siis nagu see, mida ma arvan, et see saade, noh, on püüdnud teha. Kui õnnestunult? Jumal ise teab.

Kas teie roll on muutunud võrreldes 90ndate algusaegadega?

Kuivõrd ma jälle lähtun arvudest, siis kuulajate arv on oluliselt kasvanud. Alguses oli neid ikkagi vähe, ütleme 30-40 tuhat, millest alustasin ja muuseas 100 000 on niimoodi, et uuringud on ju vist 15-74, ma täpselt ei mäleta... 74 on see piir aga selle saate kuulajaskond on ju suur osa pärast 74 eluaastat. Nii et see seltskond üldsegi ei kajastu. Et ma vaikselt lisan sinna juurde ikkagi päris hea hulga kuulajaid veel, nii et see 100 000 on ametlik aga mitteametlik võiks olla, ma arvan julgesti, 150 000. Et sellega võrreldes muidugi, millega me alustasime, siis see, noh, töötamata valdkond täiesti... meil ei olnud ju eakate inimeste saateid enne üldse olemas, nii et siis vist on see mõju ikkagi suurenenud aja jooksul.

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

Selles mõttes olen rahul, et sellel saatel on hea minek, aga ma tunnen endas jõudu, et ma võiksin veel midagi teha. Noh, võtaksin ikkagi neid asju, mis on kajastamata. Minu vana armastus on puuetega inimeste teemad, ma hea meelega teeksin neist, nemad hea meelega näeksid mind seda tegemas, nad on mulle öelnud seda, meil ei ole lihtsalt saatekavas ruumi selleks. Samuti arvan, et võiks olla tarbijakaitseteema, nüüd juba palju laiemalt, kui ma seda kunagi tegin. Tähendab, siis ma nagu võtsin seda natuke, noh, ma võtsin tõelised sellised igapäevaasjad, millega inimene kokku puutub, niisugused, noh, asisemad asjad. Aga tarbijakaitse laieneb kõikidele elu-valdkondadele, see on inimese suhe riigiga, seal igas eluvaldkonnas võiks olla see tarbijakaitse, noh, inimese kaitseks

väljas tõesti. Need on asjad, mida ma arvan, et võiks olla. Ja see kodanikuühiskonna, kuidagi sellele arengule kaasa aitamine, ma ei ole seda välja mõelnud täpsemalt, et kuidas see saade võiks olla aga see võiks olla ka kuidagi arutlusel, et meil muidugi terve sotsiaalvaldkond, mis on meil väga vähe kajastatud. Meil ei ole inimestel ju ainult tööasjad ja noh... puuetega inimeste teema on üks teema, aga meil on ju ka neid inimesi, kellel ei ole kodu näiteks – need on sotsiaalvaldkonnad. Meil on lastekodu seltskond, mis neist edasi saab, mismoodi nad elus ennast tunnevad. Ma lihtsalt tunnetan, et meil on nii palju neid inimeste gruppe siin, kes on tähelepanuta ja ma arvan, et noh, midagi ma jaksaksin nende heaks ka teha aga mul on käed kinni.

Mida te sooviksite muuta enda tegutsemise juures?

Noh, ma arvan, et iga natukese aja tagant ma muudan seda saadet, et ei oleks endal igav ja teistel ka. Aga... jah noh, selleks peab muidugi mõtlema, milleks sa suuteline oled. Et ma ei tea, kas ma... Ma lähtuksin ikkagi sellest, mida ma arvan, et ma oskan ja tean ja suudan, et ma ei usu, et ma ei tea, mis imet võiksin teha, aga ma tahaksin, et need valdkonnad, kus ma tunnen, et on vajakajäämisi, tähendab, kus ei ole katet neil teiste saadete, teiste... noh, ega ei ole see sotsiaalteema ka lehtedes kusagil eriti populaarne, ometi see on inimesele hästi tähtis ja osale inimestest eriti ja nii et jah... Hea meelega näeksin, et selle võtaks keegi üle näiteks, kellel oleks huvi, alustaks otsast. Iga uus inimene sellel põllul oleks küll teretulnud, aga kuna ta ei ole populaarne, siis ei ole siin ka uusi tulijaid. Hea meelega õpetaks kedagi välja ja enne kui ma ise pensionile lähen, annaksin oma korras tööjärje kellelegi niimoodi üle, et kes võiks jätkata. Vot seda ma olen mõelnud aga ma ei tea, võib-olla peaks otsima rohkem ise.

Mida võiks/peaks muutma avalikkuses?

Ma arvan ikkagi, et see inimeste kaasamine on meil väga lapsekingades. Rohkem võiks kuulata, mida kellelgi öelda on. Et iga inimene tunneks ennast... ma mäletan või tean seda tunnet, mis on eelmise Eesti Vabariigi aegsetel ehk Pätsu aegsetel inimestel, ma olen nendega ju hästi palju kohtunud, küll nemad olid uhked ja on uhked, kes elus, selle Eesti Vabariigi üle, selle mis 20 aastat kestis. See oli nende jaoks kohe peaaegu püha, et see oli niisugune hoidmist väärt ja ma tunnen kadedust, et ma ei ole ise saanud kunagi tunda seda tunnet nagu nemad. Ühesõnaga, nendel oli see oma Eesti hirmus tähtis ja väga väga kallis kah. Kui tuleks selline põlvkond meil siin Eestis inimesi, et noh... meie oleme deklareerinud, et me oleme nõus kartulikoori sööma, nemad seda ei öelnud. Aga

ega esimene Eesti oli ka väga vaene tegelikult, sellest palju ei räägita, aga noh need inimesed ei pidanud seda juttu mainimisväärseks isegi. Hirmus tähtis oli see 'ometi kord on oma Eesti ja nüüd hakkab elu minema'. Ja hakkas ka... 20 aastaga nad jõudsid ju täiesti... noh, ma tean seda talu, kust minu ema pärit on, nad ütlesid, kõik nad tulid toime juba ja külad läksid ilusaks ja kõik sai korda. Nii et saaks selle ühiskonnaga ka sama kaugemale. Ma ei tea, nüüd on natukene tulnud liiga palju seda materiaalist mängu, et siis oli ideed rohkem ja noh, niisuguseid aatelisi inimesi... väga paljud olidki aatelised. Seda on meie see praegune aeg maha nühkinud hästi palju. Eks meil 80ndate lõpus ja 90ndate alguses oli ka neid aatelisi rohkem, neid oli kuulda rohkem.

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

Eks nii palju, kui ma oma töö kaudu saan. Ma ei saa ju ütelda, et ma arvan niimoodi, see peab tulema ju sellest välja, mis ma teen. Ja ma arvan, et need vanade inimeste mälestused, eks need olegi ehk natukene võib-olla kedagi kas mõtlema pannud või väikse niukse nükke ikkagi andnud, et on võimalik. Et mis siin elus tähtis on... ma ikkagi arvan, et need on need asjad, mida silmaga ei näe.

MAIRE AUNASTE – INTERVJUU

(18.05.07 – 1h 30 minutit)

ETV – „Meie“ toimetaja/saatejuht

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saadet avalikkuses?

Minu jaoks ei ole mitte ühtegi asja, mis ei oleks minu jaoks oluline. Kui see ei oleks oluline, ma ei teeks seda. Kaheksa aastat tööd „Aktuaalses kaameras“, kaks aastat tööd publitsistika toimetuses, viis aastat „Reisile sinuga“, hommikutelevisioonid, öötelevisioonid ja nüüd kolm aastat saadet „Meie“. Et ma ei saa öelda, et mingi nendest asjadest oleks vähem tähtis, et ma ei teeks siis ühtegi saadet.

Kuidas te leiate teemad, mis saatesse lähevad?

Nojah, neid saateid on 110 ja need teemad ma mõtlen välja. Eile näiteks mõtlesin välja järgmise aasta teemad, neid on 38. Istusin maha, kirjutasin poolteist tundi ja siis teemade järgi hakkas otsima inimesi, ja nii see on.

Mille põhjal te valiku teete, ehk siis mis on olulisemad kriteeriumid teemale, et see saatesse läheks?

No praegu on mul.. kuna ma olen kolm aastat seda teinud, siis ma pean tegema teemasid... osad teemad on need, mis on sellised jätkuvajalikud, et ma olen juba nendest rääkinud aga nüüd kahe aasta pärast või ühe aasta pärast peaks rääkima edasi. Need on lihtsalt ühiskonnas vajalikud teemad. Ja kuna saade on iga nädal, siis ma järgin printsipi, et ei oleks iga nädal väga raske teema, et inimene sellest ka nagu väsib. Kuna pealkiri on „Meie“, siis see peaks kajastama Eesti inimese elu, siis võiks ainult ka sellistele drastilistele, kurbadele, rasketele, psühholoogilistele ja noh nii-nimetatud müüvatele teemadele saate üles ehitada, aga samas siis jääks mulje nagu Eestis mitte midagi head ei olegi, samas ma proovin, ja ka eile proovisin näiteks panna, et vaataja ei väsiks, sest üldiselt me tahaksime näidata asju, mis on inimese jaoks olulised, et ta mõtleks neile kaasa ja saaks aru, et minu elus on täpselt samad asjad ja kui ta vaatab teiste inimeste elus samu asju juhtuvat, siis see aitab teda lihtsalt oma probleemides selgusele jõuda või annab tuge teadmisele, et teistel on samamoodi. Noh näiteks eile ma... see teema, mida mul ei ole praegu 110 teema hulka ei ole mahtunud, et järgmine aasta ma tahaksin kindlasti leida saadetäie ilusaid naisi, väga ilusaid naisi, et teha

nendega saade sellel teemal, et näidata, kas neil on ka elus probleeme. Kuna enamuses inimesi maailmas on inetud, siis kui nad näevad, et ka väga ilusatel inimestel ei ole elu perfektne, vaid on ikka samasugused mured, et siis see aitab neid inimesi, kes ei ole välimusest nii täiuslikud.

Millised on need teemad, millele jätku on vaja?

No näiteks sellel aastal tegin ma sügisel saate Lootuse külast, mis on ühe välis-eestlase loodud rehabilitatsioonikeskus alkohoolikutele ja narkomaanidele ja seal on siis sellised poisid, et kui oled oma kümme kuud selles külas elanud ära ja oma elu muutnud, siis osad jäävadki sinna edasi tööle, et anda tuge ja õpetada neid, kes alles tulevad, aga osad, kes lähevad koju, et vaadata, mis nendega on edasi juhtunud. Näiteks vähihaigetest on selline saade, mis ma tegin mitte sellel aastal vaid aasta tagasi... ma mõtlesin, et ma sellel hooajal vaatan, et mis nendest inimestest on edasi saanud ja muidugi haaraks ka uusi inimesi. Et põhimõtte sellel saatesarjal on see, et kuigi tegu on väga tõsiste ja raskete probleemidega, ma alati leian inimesi, kes suudavad seda näidata positiivselt, et anda nendele teistele samasuguses olukorras olevatele inimestele lootust.

Mida peate olulisemateks väärtusteks?

Kõige olulisem väärtus on see, et Eestis on väga vähe saateid, mis räägivad reaalsest elust ja kui need saated elust ka on, siis on need kokku lõigatud sellel põhimõttel, et jumala pärast vaataja ei tunneks igavust, see tähendab, et peab olema kokku monteeritud sellise laheda videolooa, kus muusika mängib ja kõik toimub ludinal ja saad seitsme minutiga ära näidata inimese elu ja loomingu ja haiguse ja sellest välja tulemise ja siis kogu aeg mõtled, et peaasi, et vaatajal igav ei hakka, et ärme teda tüütame reaalse eluga. Et minu saade on 52 minutit ja see on reaalselt mõtlemispausidega ja see on ilma ilustamata selles mõttes, et inimesed saavad aega närveerida ja mõelda ja olla loomulikud. Noh siis läheb see rohkem vaatajale korda, sest elu ei ole kokku monteeritud, hästi kokku monteeritud videofilm, et elu on just nimelt igav ja hall üle terve maailma, ükskõik, mis rahvusest me räägime või mis east me räägime, et asju tuleb näidata aegajalt nii nagu nad on ja see puudus on minu arust Eesti ajakirjanduses... Ma ei räägi praegu kirjutavast pressist, et televisioonil on hoopis teine mõju ja siin on alati nii vähe aega ja igal pool reklaam... noh sunnib peale või, või... ühesõnaga, praegu näiteks ma ei näe ühtegi teist saadet, kolm aastat olen küll ainult teinud, aga ikkagi ei ole ühtegi teist saatesarja sellist tulnud, mis laseks inimesel

täiendada omi mitte ainult mõtteid ja hinnanguid, vaid ka tundeid ja et ei, et ajakirjanik ei pea alati tegema sellise väga oskuslikult kirja pandud või sõnasse seatud kokkuvõtte, vaid et inimene ise annab hinnanguid oma elule.

Kas teemavaldkonnad on muutunud?

Ei ole muutunud, need kajastavad tervet elu. Ma ei oska öelda, mis tähendab on muutunud!? Nii palju, kui ma suudan välja mõelda. Näiteks kui ma nüüd sügisel esimese saadena tahaksin teha Tallinna Moemaja saab 50. aastaseks, seda ma enne pole teinud, aga moemaja pole 50. aastaseks saanud. Tähendab mul ei ole olnud nagu põhjust teha... see annab praegu... lihtsalt üks fakt annab praegu välise põhjuse sellest, kui tähtis on ikkagi inimesele tegelikult, omal ajal Eesti naisel ei olnudki mitte midagi muud, kui ajakiri Siluett ja kaks korda aastas moedemonstratsioonid, et see oli tema jaoks kohutavalt tähtis asi. Nii et ma arvan, et nüüd on inimese või noh naise võimalused ja harjumused ja kiindumused muutunud, et nüüd ma näiteks saan rääkida naistega, et mille järgi nad nüüd ennast riidesse panevad, kui enne oli see Siluett ja moedemonstratsioonid, siis nüüd nad peavad... igast toidupoest võivad nad osta riideid, samas neile keegi ei ütle, kuidas nad peavad riides käima ja kolmandaks, riideid müüakse praktiliselt ainult peenikestele inimestele. Noh, et see on tegelikult huvitav teema, kuidas naise psüühika, eriti siis, kui ta ei ole enam 18-aastane, et ma arvan, et riiete probleem on jäänud naise elus täpselt sama tõsiseks, nagu ta oli seal 30 aastat tagasi, aga aeg on hästi palju muutunud.

Millised olid teemad 90ndate aastate alguses?

Kui ma ei oleks 90. aastate alguses... tegin ma selle pärast „Reisile sinuga“ sest see oli aeg, kus inimesed vajasisid kohutavalt meelelahutust, selle pärast, et nii rasket aega eestlaste elus ei olnud ja selle pärast see oli ainuvõimalik samm, see oli õige hetk teha ühte... noh see oli esimene sisseostetud saade ja see oli viis aastat vaadatavuselt esikohal, kuigi sellel ajal ei... noh siis ei trükitud ära pingeridasid, aga inimesed kohutavalt vajasisid meelelahutust. Nüüd on meelelahutust kõik kohad täis, nüüd on vaja just teha tõsist saadet. Ma intuiivselt proovin teha selliseid asju, mida parajasti ei tehta aga peaks tegema.

Millistel teemadel või valdkondadest on raske saateid teha?

Rasked on need, mis on ühiskonnas tabud. Need, millel on liiga palju räägitud. Näiteks ma ei ole sõandanud võtta siamaani, noh, homoseksuaalsuse teemat, selle pärast, et ma ei tea kuidas need inimesed, kes on isegi ennast pakkunud saatesse, et kas ma suudaksin järgida põhimõtet, et saade peab mõjuma positiivselt. Et kui ma teeksin karuteene nendele geidele ja lesbidele oma saatega, et vastupidi, mina tahaksin, et ühiskonnas oleks suur tolerants ja et vaataja saaks sellest, noh, nagu kasu, selles mõttes, et hakkaks rohkem mõistma, aga kui talle vastupidi, tänu nendes saates osalejatele tundub, et see teema on talle veelgi vastumeelsem, siis ma parem seda ei tee. Et ühiskonnas peab olema nii suur tolerants vastava teema vastu, et ma ei läheks nagu... noh, pea ees ei hüppaks täiesti mõttetult vette, et nagunii murrar selgroo ära. Et ma tahaksin ainult teha neid asju, mis selgitaksid inimestele, aga mitte et ma tunnen, et ühiskond on praegu sellises olukorras, et ükskõik, mida ma neile räägiksin, siis, noh, nad ei võtaks seda nagu vastu. Samas, ma ei tahaks teha asju, mis on... mulle tundub, et ebaolulised. Minu arvates, et mis on väga kaua olnud oluline või ületähtsustatud Eestis, on poliitika ja mitte mingil juhul ei taha ma teha poliitikast või poliitikutest saateid, selle pärast, et viimased 15 aastat eestlasele muud ei ole pähe tambitud, kui et ilma poliitikata üldse nagu elu ei olekski. Tegelikult inimesi huvitab nende isiklik elu palju rohkem, kui see, mis, et meil on ainult uudised on poliitikat puudutavad ja ühesõnaga, mulle tundub, et tavaline inimene ja tavaline elu on jäetud liiga kaua tahaplaanile.

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on arenenud laiem arutelu?

Selle aasta kaks kõige vaadatumat saadet... Üks oli 172 000, see oli sügisel Estonia katastroofi ohvrite sugulastega, et üllatav on see, et inimesi tegelikult ikka puudutavad need teemad, mis on olnud omal ajal väga valusad ja ükskõik, kui palju nendest räägitakse, et ikkagi väga puudutavad. Ja siis näiteks nüüd eelmisel nädalal oli emadepäeva saade, oli ka väga suur vaatajaskond. Ja noh, ütleme näiteks organdoonorlus, millest teatakse vähe, tuli ka üle 130 000 vaataja, et tegelikult inimesed on uudishimulikud, nad tahavad teada uutest asjadest ja nad tahavad teada vanadest asjadest. Et üldiselt, jah, mis mind ka sel aastal väga pani imestama, kus oli väga suur vaatajaskond, oli uue aasta esimene saade, kus mehed rääkisid, missugused naised neile meeldivad. Mulle tundub, et see oli selle hooaja kõige tühisem saade ja see kogus kohutava vaatajaskonna, ka ligi 170 000, et see näitab seda, et tegelikult... Ega ma

muidu ei oleks seda ka teinud, ma sain aru, et me väga harva ka küsime... või noh, neid mehi, kes oleks nõus ka rääkima, mida nad tegelikult naistes vaatavad, et see ongi see, et ajakirjanik paneb tavaliselt kokku mingisuguse kollaaži või midagi taolist ja igal ajakirjakaanel on mingi klantspilt inimesest, kes ütleb, kelle käest küsitakse nii paari reaga, et missugune naine teile meeldib ja siis öeldakse, et no ikka sisemus on tähtsam kui välimus ja sellega on kogu lugu. Aga tegelikult, kui anda inimestele sõna, siis tuleb välja, selliseid huvitavaid asju. Naised huviga kuulasid seda saadet, kuigi ma arvasin, et see on küll selline väga tühine teema, liialt kollane, aga tegelikult ei ole.

Mis on muutunud teie töös võrreldes 90ndate algusega?

Mitte midagi ei ole muutunud. Ma olen ikka praktiliselt teinud kõike asju... usaldanud täielikult oma intuitsiooni, teinud praktiliselt neid asju üksinda. Noh, 90ndate aastate alguses ei olnud mul lihtsalt ühtegi abilist, siis ma tegin kõik üksinda, nüüd on vähemalt nii palju siis aeg edasi läinud, et ma saan võtta ikka endale ka mõne toimetaja tööle.

Millised väärtused on jäänud läbi aja samaks, millised on aga kadunud või tulnud juurde?

Vot sellele küsimusele ma ei oska küll vastata, ma arvan, et 2000 aastat on ühed ja samad väärtused, et sel püsib, kui väärtused muutuksid, siis ma arvan, et siis rahulikku maalapikest siin meie ümber ei ole, nii et niikaua kui me suudame neid põhiväärtusi... headust ja sellist teistele elamist, et kui me muutume kõik egoistideks ja kui meil on tähtis ainult raha, siis noh ma arvan, et... või oleks meile tähtis ainult religioon või midagi taolist, mis on paljudes riikides, kus inimese sellised põhiväärtused on nagu tahaplaanile suunatud, et tänu sellele ainult ongi veel võimalik üldse kuskil rahulikult elada, et me ju teame, mis juhtub siis, kui unustatakse kõige lihtsamad tõesed ja lihtsamad väärtused. Et annaks jumal, et väärtused eriti ei muutuks.

Kas väljendusvabadusele on piiranguid?

Nooh, jah, kui Nõukogude ajal ei tohtinud ma „AK-s“ töötades öelda, et... ma pidin tegema lugu, et Raekoja platsile toodi täna kuusk, aga ma ei tohtinud sõna kuusk öelda, sest see meenutas jõulusid, siis võrreldes selle ajaga muidugi väga palju muutunud. Nüüd võib ikka kõike asju öelda. Mina ütlen, et mul 18-ne aasta jooksul, peale selle kuuseloo, ei ole mul midagi keelatud rääkida. Nõukogude ajal ma tegin ka lihtsalt

teistel teemadel, kus räägiti ka inimesest ja kunstist ja teadusest, et see ei huvitanud kedagi.

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

Rahva loomulikult. Et ma kuulasin viimast „Tähelaeva“ saadet Priit Pihlapist ja seal... Priit on Tartu 8. keskkoolist, kus ka mina esimesed kolm aastat käisin, ja talle tuli külla mingi vana koolivend, ka 8. keskkoolist ja siis nad rääkisid sellest omaegsest kooli almanahhist, mille nimi oli Tipa-tapa ja siis see külaline küsis Priidu käest, et kas sa mäletad, mis oli selle Tipa-tapa moto. Noh, minul oli ka neid Tipa-tapasid neli või viis, et ma ka ei mäletanud, aga siis nad ütlesid ja see moto kõlab niimoodi, et ma ei tea isegi, et missuguse punase varjundiga luuletaja read need on, sest nad ei öelnud seda, aga read ise kõlavad niimoodi: „Kui su süda rahvale ei tuksuks, kuidas elaksid?“. Ja omal ajal 60ndatel, ma kujutan ette, võis see kõlada, noh, niimoodi, et keegi ei pane seda lauset tähele, aga nüüd ma kuulasin seda saatest ja täpselt nii see on. Või vähemalt minu puhul see nii on. Kui ma ei saaks teha seda tööd, mida ma ju ise valisin selle saate, et ma arvasin, et rahval on seda vaja, et kui kohe, kui ma arvaksin, et rahval saadet vaja ei ole, siis ma koristaksin kuskil söögikohas nõusid, sest mind ei huvita teha saateid saadete pärast.

Mis on avalikkus? Kuidas te määratleksite avalikkust?

Avalikkus on minu puhul... mina saan aru, et iga töö, mida ma teen, see ongi avalikkus, sest see on avalikkusele suunatud. Et mina olen iga sekund oma töös olen ma avalikkusega otseselt seotud selle pärast, et isegi siis, kui saade oleks mingisugune kohutav väikse nišisaade, mida vaataks 20 000 inimest või 2000 inimest, oleks see samamoodi avalikkusele suunatud, et kuna avalik-õiguslik televisioon on nimi ja isegi siis, kui televisioon on kommertstelevisioon või isegi siis, kui inimene töötab kiriku ajalehes või maalehes, siis ajakirjanik ongi see, kes peab sidet avalikkusega.

Tähendab, et on probleeme ja inimesi, kes on näiteks ennast ära peitnud. Just nimelt, nii probleemid on peidetud ja inimesed on peidetud, ja minu asi selle saatesarjaga on tirida need inimesed ja need probleemid just avalikkuse ette, et need probleem ja inimene, kes kehastab seda probleemi, et ta muutuks osaks avalikkusest. See on see. Et avalikkus, ma ei pea seda silmas, et mina lähen õhtul klubisse, et siis ma ei taha minna avalikku kohta, et see ei ole mingi avalikkus.

Millised on avalikkuse funktsioonid?

Avalikkuse funktsioonid, noh ma ei tea, seda sa peaksid paremini teadma, seda õpetatakse massikommunikatsiooni teooriates.

Avalikkusel ongi tegelikult kontrolliv funktsioon. Tegelikult tema panebki need väärtused paika, et millest me räägime, et kui me ütleme küll, et üks asi on hea ja teine asi halb, siis tegelikult me näeme kohe avalikkuse reageeringust ära, et kas ikka on nii.

Mis mõjutab avalikkuse toimimist ja kvaliteeti?

Ma ei oska, ma ei ole Marju Lauristin. Kahjuks avalikkuse toimimist mõjutab see, kuidas meedia on asjad serveerinud. Et ühest ja samast sündmusest võib teha sadat moodi sellise rahva ette toomise, et see, kuidasmoodi ajaleht paneb suure rasvase pealkirja ja kas ta paneb sinna küsimärgi, hüüumärgi, punkti või ei pane üldse mitte midagi, sellest sõltub tegelikult, tegelikult... osa inimestest, ma arvan, et see on umbes 50-60%, võtab seda refereeringut tõe pähe ja see ongi ajakirjanduse elu serveerimine rahvale ja rahvas usub seda, sest ta ei tea, mis on õige, mis on vale. Ja see mõjutab. Nii et tegelikult neid inimesi, kes suudavad tõde ja valet eristada, kes on väga infole lähedal, paljule vastastikule lähedale pääsevad, ma arvan, et seda ei ole raudselt üle 10%, nii et ühiskonnas 90% söövad seda suppi, mida ajakirjandus neile pakub.

Kes peaks avalikkuse toimimise tagama?

Ma ei tea. Ei ole aimugi, ma lihtsalt arvan, et kui ühiskonnas oleks hästi palju missioonitundega inimesi, kui inimene tunnetab enda missiooni ära, noh, ma ei tea, seal kuskil abituuriumi päevadel või ka hiljem, et kui ta saab aru, et elada tasub ainult siis, kui sa saad Eesti inimeste elu paremaks teha, et kui neid inimesi oleks palju, siis see tagaks. Mitte miski muu ei taga absoluutselt. Ja et kui nendel inimestel on ühiskonnas kaasarääkimise võimalus, näiteks vahepeal oli siin ma arvan kümme aastat, ütleme seal 90ndatest 2000. aastani, ma tean, kui raske aeg oli sellel vanal loomingulisel intelligentsil, ma pean silmas just kirjanikke, kus peale Mats Traadi ja ütleme seal Mihkel Muti... aga noh, Mihkel Mutt on ikkagi üks põlvkond nagu ikkagi noorem Traadist, et vana intelligents, ta jäi nii välja ühiskonnast, selle pärast, et tal ei olnud raha kirjutada, tal ei olnud raha, et ennast avaldada ja ta teadis, et teda mitte keegi ei kuula. Et tegelikult kirjanikud peaksid alati olema, loominguline intelligents peaks alati olema selline esirinnas, keda kuulatakse, aga selleks, et neid kuulataks, peab neil olema kanal, et ennast kuuldavaks teha. Ja ausalt öeldes, siin on ka ETV-l ikka väga suured võlad

ühiskonna ees, sest sellele kultuurile ja intelligentsile jäetakse nii vähe sõna, aega selle pärast, et kogu aeg räägitakse ainult nendest vaadatavuse numbritest ja arvatakse, et kogu see kultuur ja intelligents tuleb ära peita sellesse hetke, kui enamus inimesi on magama läinud. No nii ei kuulegi kunagi keegi, mida tegelikult arvavad inimesed, ja eelõige just vanad ja targad, kellel on elukogemust ka. Noh, sellest on hästi kahju.

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

Seda ma olen juba rääkinud seitse korda.

Kas meedia on aidanud/takistanud avalikkust? Kuidas?

No kindlasti on aidanud ja takistanud. No takistab ta siis, kui valetab, aga, või annab vale infot. Aga aitab? Ma ei tea, minu saade on kolm aastat aidanud. Toon kõige viimase näite, emadepäeval oli mul studios üks vanaema ja tema elukaaslane ja vanaema neli lapselast, nende ema oli hiljuti mõrvatud ja vanaema kasvatab nüüd pärast oma laste suureksaamist oma tütre nelja last ja olles ise 60-aastane ja haige ja kõige väiksem laps on alles alla kolme aasta, kõige vanem on neliteist, on neli poissi. Ja ühesõnaga, tähtis ei olnud mitte see lugu, et vanaema on nii tubli, vaid et üks lause sellest meie studiovestlusest, kui me ära lõpetasime, siis ma ütlesin, et kas see on tõsi, et teil ei ole suvel kuhugi minna. Nad nimelt on Tallinna perekond. Küsisin poiste käest, et mis te siis suvel teete. No mis me ikka teeme, ikka mängime arvutimänge ja vaatame filme ja oleme maja ees õues. Ma ütlesin, et kas see on tõesti võimalik, et teil ei ole kohta, kuhu linnast välja sõita ja selle peale siis vanaema ütles, et jah, see on tõesti kõige suurem probleem, et need lapsed ei saa kuhugi linnast välja. Nad said 15 pakkumist, igasugusteks majadeks üle Eesti. See on see, et mitte üks perekond saab abi, vaid et sa paned rahva kaasa elama, kaasa mõtlema seda ajal, kui on mingi pronksasi, pronkssõduri asi. Nad mõtlevad sellele ühele perekonnale, mõtlevad nendele majadele, mis neil seisavad seal tühjalt... noh, Võsu rannast kuni Häädemeeste, Saaremaa ja Hiiumaani, nii et noh... Et tuua esile inimeste häid pooli, selleks on vaja meediat, inimesed muidu nad surevad enda hädadesse ja enesehaletsusse, aga siis kui nad saavad aru, et nad saavad kedagi aidata, siis nad on... Rahvale tuleb anda võimalus aidata teisi, siis nad tunnevad, et nad on ise rohkem inimesed.

Kas avalikkuse sõna maksab?

No aga absoluutselt. Väga armutult. Ja seal ei ole teha mitte midagi, see võib olla vale, tähendab see võib olla valesti üles ehitatud, näiteks mingisugune asi selle inimese vastu, aga kui seda serveeritakse... kui seda on serveeritud niimoodi ja see inimene võib olla teinud tuhat head asja, aga kui ta on astunud ühe sammu, millest saab kinni hakata ja kui siis avalikkus hakkab teda selle eest materdama, siis ongi su elu või karjäär läbi.

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline?

Ma ei tea kas avalikkus on kriitiline, aga inimesed on üllalt kriitilised. Nii et noh tegelikult siis avalikkuse hulka kuuluvad ju kahjuks ainult need inimesed, kes avalikkuses sõna võtavad. Või viitsivad kirjutada oma kommentaare... ma ei tea, kas see nüüd on avalikkus, aga arvatavasti see ongi avalikkus. Mina neid õnneks kunagi ei loe, kui mina oleks neid lugenud, oma sünnimisest saadik, noh õnneks siis kommentaare veel ei olnud, siis oleks ma oma töö ammu ära lõpetanud, võib-olla isegi elu ära lõpetanud, sest ma olen kolme aasta jooksul kaks korda lugenud kaks minutit ja ma olen saanud sellise depressiooni, et ma ei tea, kuidas ma olen suutnud edasi töötada. Aga kui ma oleksin kõiki kommentaare lugenud, siis ma oleksin täna surnud, ma tean täpselt. Ja see on noh... see on mitte selle pärast, et ma olen nii halb, vaid selle pärast, et see anonüümne avalikkus on inimesele nii kättesaadav ja nad maandavad omi kirgi ja omi komplekse sellesse ja ühesõnaga, et seda ei tohiks nagu võtta nagu tõde, aga samas on väga valus igasuguseid hinnanguid kuulata, läbi lugeda. Ma ütlen ainult ühe näite... Väga harva mulle keegi saadab e-maili minu nimele ja kui saadetakse, siis ainult noh näiteks, kui ma 1. mail tegin otsesaate venelastega sellel pronkssõduri teemal ja selle vastuseks, kuna seal olid ainult venelased, praktiliselt 90% olid venelased saates, siis enne hakkasid, tähendab mulle öeldi, ma ise ei lugenud, juba enne seda hakati mind materdama, kui tulid reklaamid; no nii, mis ta neist venelastest sinna kutsub ja ma teadsin, et see foon sellele saatele on halb, sest rahvas vihkas venelasi sellel hetkel ja kui see saade oli ära, siis ma sain täpselt kaks negatiivset ja ütleme 32 positiivset e-maili. Ja see üks negatiivne e-mail rääkis sellest, et mis mul seljas oli ja et ma olen maailma kõige koledam ja kohutava inimene ja ta ootab, millal ma veel koledamaks muutun, et ta ootab ära selle hetke, millal mul on seljas ujumistrikoo või bikiniid saates. Ja siis mul tuli meelde, et kui ma tegin „Reisile sinuga“, üks naine saatis mulle igal aastal ühe anonüümkirja, hästi intelligentse käekirjaga ja siis ta alati rääkis sellest, et ikka bikiniid ja ühesõnaga, ma sain aru, et on jälle seesama naine, nüüd oli mingi Jüri

nime taha ta ennast varjanud. Ja siis ma vastasin talle, ja nii kui vastata neile, siis ta kaob kohe ära. Et need kommentaarid on ka sellised, et nad lõpetaksid kohe siis rääkimise, kui nad peaksid praegu niimoodi, et ühesõnaga, meie rahvas on nii kuri ja ma ei tea. Ma ei teagi, kas see on rahvas, ma arvan, et üks osa rahvast, millest on ka väga kahju, sest näiteks ma olen viis aastat jälginud väga täpselt Ameerikas olles, mida seal kirjutatakse avalikkuse ees esinejatest, kaasa arvatud väga populaarsetest ajakirjanikest ja mitte kunagi elus, mitte iialgi viie aasta jooksul ei näinud ma nii julmi ja jubedaid artikleid inimeste kohta, kui Eestis. Ma ei räägi kommentaaridest, ma räägin trükitud asjadest. Et meil on see lattu absoluutselt teistsugune, et tundub nagu ühesõnaga, et meie inimestel absoluutselt nagu valuläve poleks või vähemalt ajakirjanikud arvavad niimoodi, et inimesel valuläve pole. Tal pole mittemingisugust *respect*'i (*autor: austust*) ega ühe ajakirjaniku *respect* teise vastu – näiteks meil puudub see. Nii et Ameerikas on asi palju humaansem. Et seal räägitakse palju küll faktidest, aga mitte ei mõnitata inimest tema vanuse pärast. Ameerikas ei tule selline asi kõne alla, noh ma ei räägi seal üldse nahavärvist, sellest ju kunagi... seda ei mõnitata. Et meil täielikult puudub tolerantsus ühiskonnas, et siin on ajakirjandusel hästi suur töö, et kasvatada tolerantsust.

Millist avalikkust vajab inimene?

No eks sellist avalikkust, et ta ei tunneks, et tema privaatsus ja turvalisus on ohustatud. Inimene ei taha, et tal ei oleks võimalik oma kodumaal või oma ühiskonnas või oma avalikkuses elada, ta tahaks elada iseenda jaoks aga mitte avalikkuse jaoks. Nii et ma arvan, et meil on seda avalikkuse ette tirimist liiga palju, inimesed tunnevad ennast siin küllaltki halvasti.

Millist avalikkust vajab kultuur?

Kultuur vajab kõige laiemat avalikkust, sest kultuur selle jaoks ongi. Tundub, et kultuur kasvatabki tegelikult avalikkust ja kultuur kasvatab inimest ja kultuur määrab lõppude lõpuks... annab noh, mitte ainult pankade või tööstuse või majanduse areng ei määra ühe rahvuse kohta teiste rahvaste hulgas, vaid see on ikkagi kultuur. Ja kui me kultuurile liiga vähe tähelepanu pöörame, see tähendab, et jätamegi talle liiga väikse ruumi avalikkuses, siis hakkavadki siin määrama teised jõud, need, kes ei oska lugeda ja kirjutada ja kes karjuvad ainult kellegi etteöeldud loosungeid või... ühesõnaga, mida vähem kultuuri, seda vähem tolerantsi. Nii et, kui me saaksime aru, et kultuur ongi see, mis meie olemise õnnelikuks ja elule nagu väärtuse annab... aga noh, ma ei tea millal

see tuleb. See kõik tuleb ju kodust ja koolist ja sellest samast meediast, nii et noh, mulle tundub, et kultuur on praegu nagu... talle on... kultuuri uudiseid on küll palju aga kultuuriinimestele antakse sõna vähe, et nad ei peaks mitte rääkima omast loomingust, et kust te saite selle idee ja mida te sellega öelda tahtsite, vaid kultuuriinimesed peaksid ühiskonnas palju rohkem kaasa rääkima, lihtsalt oma elust, arvamusi teiste... kogu elu kohta, nii nagu, noh, Mihkel Mutt on väsimatult teinud. Aga tema on olnud kogu aeg nagu sündinud ajakirjanik, aga need, kes ajakirjanikud ei ole, kellel ei ole oma lehte või ajakirja käes või oma saadet, need ei saa sõna.

Milliseid/kelle avalikke toimimisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ ühiskonnas keskselt oluliseks läbi ajaloo?

Noh, tähendab et see on väga halb ühiskond, kus on mingisugused sellised liidrid, et on ainult üksikud liidrid ja siis oodatakse silmad lahti ja suu ammuli nende sõnavõtte, siis võetakse ja pannakse hinnangud nende hinnangute järgi paika, noh sellest tuleb ainult selline autoritaarsus ja see ei vii mitte kuhugi. Et tähtis on just arvamuste paljusus, et kõik ikka tõepoolest... et ajakirjandus peaks ikka tagama selle, et väga erinevad ühiskonnagrupid saaksid sõna. Ja loomulikult on palju inimesi, kes oma elutööga ja loominguga on välja teeninud selle austuse ja usalduse, et igat tema sõna kuulatakse huviga ja võetakse oma hinnangute aluseks. Noh, ma arvan, et meil on neid kahjuks praegu pärast Lennart Meri lahkumist... ega mina ei oskagi öelda, kes meil on siin... Eile vist oli see uudis, et Heinz Valk astus Keskerakonnast välja. Et ta ei peagi mitte midagi ütleva, ta teeb ühe sammu ja ma arvan, et see üks samm pani paljud inimesed mõtlema, sest kui Heinz Valk oli omal ajal Savisaarega selles esimeses rivis, kes vabadusele vastu astusid, vabaduse kuulutasid ja uskusid sellesse, ja nüüd, kui ta astub tagasi sellest rivist, siis... Noh mina näiteks ei uskunud, et Eesti vabaks saab, aga Heinz Valk uskus ja need inimesed, kes uskusid, neil pidi olema harukordne vaist ja tolerant ja kartmatus ja just selliseid vabu mõtlejaid ja kartmatuid hingi – neid on ühiskonnas vaja. Kes ei oleks ainult siis, kui on sellised rasked ajad. Nii et ega neid liidreid meil ühiskonnas väga palju ei ole kahjuks seepärast, et kui kirjanik kirjutab ainult ilukirjandust, siis massidel ei ole aega ridade vahelt lugeda välja õpetussõnu. Et need kunstnikud, kes julgevad kaasa rääkida ka ühiskonnas nendel teemadel, mis parajasti on tähtsad, et see kasvataks ja sünnitaks liidreid, aga meil ei ole neid. Hästi vähe on neid, kes julgeks olla nemad ise igas olukorras.

Millised sündmused, toimumised, esinemised, kõned, tekstid jms võiksid olla Eesti avalikkuse märgid, versta-postid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust?

Me teame küll neid märke... Loomeliitude pleenum, ilma intelligentsita ei oleks midagi juhtunud 88. Kui ei oleks sündinud saadet „Mõtleme veel“, ei oleks võib-olla sündinud Rahavarinnet, kui ei oleks Rahvarinnet sündind, ei oleks ühiskonnas tekkinud sellist positiivset fooni, et inimesed julgesid mõelda, et vana lõppeb. Ja siis kuna kokkusattumised poliitilistel lainetel olid Nõukogude maal üldse siis tänu sellele, et Eestis selline foon oli... Kui ei oleks olnud neid esimesi samme, siis ma ei tea, kas Jeltsinil oleks üldse põhjust öelda, et jah, te võite siin teha mida te tahate. Et poleks olnud kedagi, kes oleks üldse midagi teinud. No ütleme seesama Kodulinna liikumine, see oli tegelikult tänaste ja tulevaste poliitikute taimelava. Noh, see on ju selge, et alati peab olema üksikuid initsiaatoreid, kelle järel massid tuleksid. Ja kui neid üksikuid initsiaatoreid ja julgeid inimesi ei oleks, siis ei juhtuks mitte midagi. Olekski selline ühtlane pimedus ja kõigil on ükstapuha, et nii nagu umbes Venemaal toimub. Minu arvates on üks asi Eesti rahval, mis on aastast 1869, see on laulupidu, ja kui ei oleks olnud seda esimest laulupidu ja kui nüüd ei tuleks kahe aasta pärast seda 25. Üldlaulupidu, siis ma arvan Eesti rahvast enam ei oleks, eesti keelt. Nii et see on olnud kõige tähtsam versta-post ja mind näiteks paneb väga imestama, et kui iga olümpiamängude ajal tehakse igasuguseid olümpiastudioid ja nii edasi, et kui sport on tõstetud pilve piirile oma tähtsusele, siis pärast seda, kui Eesti on vabaks saanud, siis mõeldakse, et ah, see laulupidu on alati olnud ja on ja... tegelikult on see niivõrd unikaalne, et eestlaste viga on lihtsalt see, et me lihtsalt ei tea kui palju... noh, et meil on kaks unikaalset asja – üks on see, et meil on laulupidu ja teine on see, et meil on nii palju puutumatut loodust, et me oleme maailmas selles mõttes täiesti unikaalses olukorras, ainult et me oleme selle niinimetatud kultuuriga üle poputatud ja ära harjunud, et seda siiski küllaldaselt siiski ei väärtustata. Näiteks, et kui mul eelmise aasta lõpus tehti ettepanek, et Maire, mõtle midagi vana-aasta lõpuks välja, et vaata, et seal on kümme päeva, et vaata, et mõtle mõni ühendav lüli. No siis ma mõtlesin, et okei. Näitaks igal õhtul Eesti taidlejaid, mille peale pearežissöör Rene Vilbre ütles, väga riskantne ettevõtmine, sa ei leia mitte ühtegi taidlejat, keda näidata... mul ükskord oli vaja ühte mingisse filmi kahte taidlejat, ma vaatasin 300 kollektiivi üle, ma ei leidnud ühtegi, kõik olid nad naeruväärsed, kohutavad, piinlik. Novot, ja siis mul oli vaja kaheksa korda pool tundi täita taidlejatega, seal jõulust kuni esimese jaanuarini. Ja võtsime ühendust nende... juhatus on olemas, Türil on tema eestseisus, kultuurimaja

juhataja, see saatis meilid, ma sain täpselt kaheksa vastust, kaheksa! Mul oli kaheksa saadet ja me tegime kõikidest nendest kaheksast kohast ja sellel oli tohutu vaatajaskond, tohutu menu ja kõigile väga meeldis, sest meil näidatakse taidlejaid ainult siis, kui on mingi rahva pidu või selline asi. Ma arvan, et aga et näidata, et kuskil maakohas on sãrasilmsed inimesed, kes... ühesõnaga, kui maakohtades seda elu ei oleks ja taidlus ongi see üks asi, mis neid sunniks pärast tööd kodust välja minema, siis inimesed jookseksid ju maalt ära. Et noh, kui me ei saaks aru, et see on tegelikult palju tähtsam kui see, et valime jälle kohalikku omavalitsusse uusi inimesi. Et noh tuleb lasta inimestel näidata seda, mis neile tegelikult rõõmu valmistab, et inimesed tahavad oma rõõmu ka väljendada aeg-ajalt, mitte ainult muresid. Et kahe aasta pärast on uus laulupidu ja, mis ma enne tahtsingi öelda, et meil ei ole kunagi ühtegi laulupeostuudiot olnud. Et tegin ettepaneku, et järgmisel aastal, kui on aasta selle üldlaulupeoni, võiks olla igapäevane saade, kus neid fantastilisi inimesi on seal kooride eesotsas ja nendes igasugustes kollektiivides ja et saaks... üle maailma on selliseid Eesti koorimuusika fanaatikuid ja kollektiive, et saaks teha juba üks aasta varem, mitte ainult teha seda ülekannet need kolm päeva, eks. Ja siis, kui oli see taidluse aastalõpp, siis kõik nii metsikult kahtlesid, et... see pool tundi päevas, isegi kui keegi seda ei vaata, siis vahet ei ole. Ja siis oli neil selline kohutav menu ja kui see ära lõppes, siis ütles Ruussaar, et see taidluse aastalõpp, see peab nüüd jääma igavesest ajast... hakka kohe tegelema järgmise aasta lõpuga, igal aastal nüüd on meil taidlus. Ja selle pärast, et meil nii metsikult kardetakse tegelda kultuuriga, sest see ei too reitingut. Kultuur – keda see huvitab?! Tegelikult inimesi huvitab, vaatavad ise nii metsikult teevad taidlust, et nad vaatavad ka, nii et...

Mis on Eesti avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud Eestis?

No mina ei tea, ma võin ainult arvata. Meil on ajakirjandus loonud sellise mõtlemise, et inimene peab olema edukas. Ja et nad on loonud selle malli, missugune on edukas inimene ja kui ka Ekspress ja Äripäev ja ma ei tea, võib-olla kõik muud lehed ka, ikka mitu korda aastas trükitakse ära kõige rikkamate inimeste pingeridasid, et noh see on minu arvates hästi hästi halb. Et see tekitab noh niisugust inimeste frustratsiooni... Rikkaid on, noh ütleme, ainult üks protsent... üks protsent!, no alla ühe protsendi, aga seda kogu aeg hõõrutakse nina alla, küll inimesi, kellel majad siin ja Hispaanias ja mujal ja siis igal pool on ilusad paljad naised ja ilmateadet loevad ka paljad naised... Tähendab, noh, see on nii naeruväärne aga samas see on naeruväärne küll, aga see

töötab kogu aeg selle inimese niimoodi psüühikaga ja ma olen elu aeg kokku puutunud eestlasega, kes ütleb nii: „Kuulge, mis te minu käest küsite, mina ei ole mitte keegi“. Tähendab see, et kogu aeg rõhutakse sellele edule, rahale, välisele, see tekitab seda, et inimesed – see mass – kõik tunnevad mitte kellenagi. Ja see on hästi halb, sest nad kaotavad iseenda vastu usalduse, nad kaotavad elurõõmu ja nad kaotavad selle usu, et temast midagi ühiskonnas oleneb. Vot see on see, mida see niinimetatud avalikkus ehk siis meedia meie ühiskonnas inimestega teeb.

Mis on Eesti avalikkuse eripära?

Mina ei tea, ära küsi mult niimoodi! Ülepolitiseeritud on meie avalik selline meediamaaailm, täiesti ülepolitiseeritud. Ameerikas sa näed väga harva üldse midagi sisepoliitikast, sa võid küll näha välispoliitikast, et on kuskil, noh, sõda – sellest räägitakse. Aga esimene uudis on seal alati inimesekeskne. Ma mäletan 17. septembril teen ABC kella seitsmesed või kella kaheksased uudised lahti ja seal on: „Täna jäi Bronxi linnaosas üks 11-aastane poiss rattaga auto alla, aga õnneks ta surma ei saanud“. Millal MEIL oleks selline uudis? Tähendab, see on täiesti uskumatu, isegi Kapa-Kohilas oleks see liiga väike uudis. Aga seal on New York ja seal on 10 miljonit inimest ja seal räägitakse ÜHEST poisist, kes jäi rattaga auto alla. Tähendab sellel päeval ju siis tõsisemaid õnnetusi polnudki aga nad lihtsalt pööravad... nad tahavad, et inimene saaks aru, et ühiskond hoolib igast väikesest inimesest, meil seda tunnet ei ole. Meil on kogu aeg, et poliitikud on tähtsad ja poliitika on tähtis ja ilusad inimesed on tähtsad ja rikkad inimesed on tähtsad ja muud ei olegi.

Kirjeldage 90ndate alguse avalikkust...

Issand, ma ei mäleta ju. Ega ta eriti... lihtsalt siis olid kõik inimesed palju tagasihoidlikumad oma nõudmistes ja alati, kui on... Mina oleks tahtnud sündida 1910 ainult sellel põhjusel, et siis oleks mu noorus ja kõik ilusamad aastad langenud suure depressiooni aega, muidugi oleks ma tahtnud elada Ameerikas, sest suur depressioon oli Ameerikas ja suure depressiooni ajal oleks ma tahtnud elada selle pärast, et kõik inimesed olid ühtemoodi vaesed ja kõige tähtsam oli muusika. Ja oli pidev pidu... ja pidu tähendas nende jaoks, noh ma ei räägi salaviina, aga ma räägin just nimelt muusika. Siis oli jazz ja swingi võidukäik ja inimesed olid õnnelikud ainult tänu sellele, et börs oli kokku kukkunud ja kõik olid ühtemoodi vaesed. Ja vot meil oli umbes 90ndate alguses samamoodi, et kõik olid vaesed ja kõik olid ühtemoodi

õnnelikud, et nad olid Nõukogude ajast lahti saanud, aga see oli seal, no ütleme, esimesed viis aastat ja siis hakkas kohe seal niisugune kohutav krabamine. Et Ameerikas oli niisugune paigalseis 20 aastat umbes ja oli aega nagu õnnelik olla. Siin nagu aega õnnelik olla ei olnud, inimesed hakkasi ennast kohe püüdma rikkaks teha ja mis Eesti inimest iseloomustab veel – ta ei oska üldse ju puhata. Siin lihtsalt tapetakse ennast tööga ära. Seal muudes ühiskondades, seal kus see demokraatia ja rikkus on juba vanem, et nad teavad, mille nimel nad töötavad. Nad töötavad selle nimel, et neil oleks aega ja vabadust õnnelik olla. Et meil on see võimalustel veel sellel pisikesel käputäiel inimestest, kes suudavad jõulude ja uue aasta vahel Taise sõita. Mina näiteks nende hulka ei kuulu ja minu ema ka mitte ja minu laps ka mitte, nii et ühesõnaga, et see käputäis inimesi on hästi väike. Need on sellised ikkagi ettevõtjad ja dividendimiljonärid ja nii edasi, kes saavad endale lubada... ma ei räägi nüüd sellest ühest perereisist kuhugi ma ei tea Mallorcale või Soome vaid ma räägin ikka nendest, kes talvel võtavad jõulupuhkuse kuskil Idamaades ja suvel teevad ümbermaailmareisi. Nii et noh, meil on see kihistumine ikka väga kiire ja meedia loob kõik tingimused selleks, et näidata, et need, kes nii elada ei suuda, et need ei ole täisväärtuslikud. Ja see ei tee rahvast õnnelikuks.

Mis olid avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

Meil ei ole eriti need muutunud! Siis olid suuremad probleemid need, et kuidasmoodi neid ärisid käima panna nii, sest seadust ju veel ei olnud. Siis ma tegin just neid poliitika saateid, enne kui ma hakkasin „Reisile sinuga“ tegema, et siin ei ole eriti muutunud mitte midagi. Ikka on täpselt sama... poliitika oli tookord tähtis, liiga väikene aeg on – 15 aastat, see ei ole mitte midagi. 100 aasta pärast saame küsida, siis oleks mingeid muutusi. Ma olin viis aastat Ameerikas ära, ma tulin tagasi, mul oli esimese sekundiga selline tunne, et ma pole siit ühtegi hetke ära olnud, et noh mitte mingeid muutusi. Peale selle, et oli palju ilusaid maju ehitatud või siis, et meil on täielik suurusehullustus. Me oleme ma arvan et šoppamises Ameeriklastest juba ette jõudnud, et nii suuri kaubanduskeskusi ja ostukeskusi, nagu meil on, Ameerikas ei ole. Et me oleme raudselt number üks maailmas hoonete suuruselt. Meil peal peavad olema kõige suuremad, kõige rohkem, iga kolme meetri järel on meil kaubanduskeskused... See on lihtsalt uskumatu ja uskumatu on ka see, et inimesed lihtsalt ostavad.

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Inimesi kasvatada, vähemalt peaks olema. Inimesi kasvatada, pakkuda neile võimalust ise otsustada, mis on hea, mis on vale. See tähendab, näidata asju niimoodi nagu nad on, mitte kogu aeg peale suruda oma arvamust, et see on nii, vaid et näidata, kuidas on ja las siis inimesed otsustavad.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

Ma ei tea, sa tead ise, mina ei oska öelda, kelle huve! Ikka... kuna meil on ainult 1,3 miljonit inimest, siis küllap kõigi huve ainult, et... osasid inimesi, ma arvan, et nad ei loe ühtegi lehte. Noh sellise maksejõulise inimese huve... Ma vaatasin paar päeva tagasi Ülo Keeduse filmi, see oli see täielikult uus film, ma ei tea mis ta pealkiri oli, 2007 on ta valminud... Tegevus toimus Mändjala vallas Saaremaal, tähendab see šokeeris mind nii metsikult... tähendab, mis šokeeris, ma tean ju, aga kui mind ka suutis see mõjutada, siis... Seal näitas, kuidas tuli maailma kõige suurem kruisilaev, saabus sinna kuhugi sadamasse, eelmisel aastal või oli see 2005. Ja siis näitas seal samas, kui need sakslased, lõbureisijad, 900 inimest tulid kõik maale ja lähenesid Eestile... seal käis laeva peal pidu ja siis näitas, mis samal ajal kalda peal on. Tähendab et, nendes väikestes kohtades on see, et joovad ennast surnuks, seal näidati ainult neid inimesi, kes jõid hommikust õhtuni ja magasid oma kuse sees ja üks mees ronis teisele mehele selga, sest see alumine mees magas ja ta ei saanud aru, et see alumine mees on mees. Kõik olid muidugi täies mundris ja riides, siis ta kuses talle selga ja alumine mees ei ärganud ikka üles selle pärast, et ta oli ka täis. Nad hakkasi hommikul jooma, nad valasid nii suuri õllepudeleid kannudesse... Hommikul kell kaheksa hakkasid jooma, pool kümme kukkusid juba pikali, juba magasid, siis varsti kakerdasid jälle ülesse. Ja samas, tuli selle laeva pealt üks Austraalia bluusilaulja, kes laulis niivõrd hästi ja sõnad olid ka niivõrd head, kahjuks neid ei tõlgitud seal, aga siis oleks äkki enamus Eesti rahvast ka aru saanud, et sõnad olid sellel mehel sellised, et ma ei tea, kes sa oled, sa oled mulle võõras, kas sa tead kuhu sa lähed ja siis näidati neid poolsurnuid, kes ei olnud sugugi vanad, neid Eesti inimesi, kes jõuavad osta ainult seda sarvikut ja neil ei ole tööd, neil ei ole mitte mingit tulevikku, neil ei ole mittemingisugust teadmist, kes siin üldse võimul on, mis toimub, neil on täiesti üksstapuha. Et me mõtleme siin Tallinnas, et meie siin midagi määrame... Jah, nende inimeste jaoks küll, aga ülejäänud Eesti sureb välja. See on kohutav ja see Ülo Keeduse film, noh vaatad korra ära ja ongi kogu lugu. Aga sellest peaks tegema tegelikult just nimelt avalikkus omad järeldused, seda filmi peaks

näitama kohustuslikus korras kõikidele inimestele elu jooksul vähemalt kümme korda alates esimesest klassist. Ma küll ei tea kuidasmoodi, aga noh, kui teisiti ei suuda meedia inimest kasvatada, siis peaks teda selle dokumentalismi või kunsti kaudu kasvatama, see on avalikkuse ja meedia ülesanne, avalikkust kasvatada, aga noh sellist filmi jõuab üks Ülo Keedus teha pooleteise või kahe aasta jooksul teha üks kord. Ja seda kõike on vähe. Ja lõpuks ongi niimoodi, et Eesti maa jääbki tühjaks, enam ei ole vilja ka ju kuskil maas, kõik on söödis. Ega siis ainult kultuur ei püsi ainult selles, et siin on kolm ööklubi ja neli kultuurimaja... Lihtsalt, kui inimesed tulevad maalt ära, siis ongi läbi ju. Nii et tegelikult peaks nende lihtsate inimestega tegelema sajakordse intensiivsusega, aga mitte rääkima siin ilusatest, rikastest ja poliitikutest. Noh ma ei räägi sellest üldse, sellest integratsiooni teemast. See on ka väga tähtis probleem, see venelase ja eestlase integreerumine, aga ma tean, kuna sellega on niivõrd hiljaks jäädud, sellega pole 50 aastat tegeletud, siis arvatavasti meie elud kunagi ei ristu, me suudame rahulikult paralleelselt koos eksisteerida, aga mida võiks teha, võiks integreerida eestlast siin oma ühiskonnas, et võim ja valitsus ja riik peaks tegelema oma rahvaga ja integreeruma temaga, mitte poliitikud poliitikutega, et Toompea elab oma elu ja linnavalitsus oma elu, vaid tegelge rahvaga maal ja linnades. Noh kuidas selline olukord on võimalik, et sellised sajad tuhanded... ma arvan küll, et 200 000 joodikut võib Eestis olla... Nendega ei tegele mitte keegi, sest see on liiga raske, see on veel raskem, kui venelastega tegelda. Venelastega... teed paar televisiooni saadet ja teed võib-olla ühe televisiooni kanali ja siis mõeldakse, et olukord on kontrolli all, kuigi tegelikult ta kontrolli all ei ole, sest venelasi kontrollitakse hoopis kuskilt mujalt. Meie võiksime kontrollida seda, mida me kontrollida saame ja need on meie oma inimesed ja oma elu.

Kelle huve teie esindate?

Mina esindangi rahva huve. Ma iseenda huve ei ole kolme aasta jooksul mitte sekunditki esindanud, ma esindangi rahva huve läbi selle saate. Minu arvates on see iga ajakirjaniku kohustus, ma ei kujuta üldse ette, et inimene, kes ronib ekraanile, võiks üldse kellegi muu huve esindada. Noh, muidugi, kui sa teed saadet loomadest, siis see tähendab tegelikult ka rahva huvide eest seismist, nii et siin ei... need, kes teevad poliitikast saateid, esindavad ka rahva huve, et seda küsimust ei saa üldse niimoodi küsida.

Millised on praeguse Eesti ajakirjanduse tugevused?

Noh meil on mitmeid häid uurivaid ajakirjanikke, aga mu arvates nõrkusi on ajakirjanduses rohkem, kui tugevusi. Üks tugevus on see, et ajakirjandust on väga palju, see on hea. Aga minu arvates meie ajakirjandus ei ole väga tugev.

Kas on võimalik veel välja tuua nõrkusi, millest te ei ole juba rääkinud?

Kõige suurem nõrkus on pealispindsus, tühine ja pealispindne. Ja see tühisus ja pealispindsus kasvatab inimest kahjuks täpselt samasuguseks tühiseks ja pealispindseks. Nii et kui me varsti mõtleme, et miks inimesed minuga... samal ajal on mõlemast kommertskanalist kriminaaluudised... miks inimesed vaatavad Kanal2 kriminaalsaadet rohkem kui saadet „Meie“, siis see on ainult selle pärast, et ajakirjandus ise pressib seda üle. Ameerikas ei ole kriminaaluudised mitte kunagi *prime time*'is, on päeval 17.30 on krimiuudiste aeg või siis õhtul peale 11. Meil on *prime time*'is, ainult selle pärast, et vaatajanumbrid oleksid kõrged, et saaks rahuldada inimeste uudishimu, madalat uudishimu ja kirge. Me ise kasvatame sellist pealispindset inimest. Et see osa inimestest tunneb ennast hästi siis, kui ta näeb, et kellelgi on nina verine või kellelgi läks halvasti, siis ta ohkab kergendatult ja mõtleb: „Oh, mul on ikka palju parem“.

Vaataja ei nõua halbu uudiseid, vaataja lihtsalt harjub neid saama selle pärast, et kui on võimalik, et sa kasvatad koera üles nii, et ta sööb ainult kapsast, sest sa hakkad talle ainult kutsikana kapsast andma... Meil oli siin operaator, koer sõi ainult kapsast, ta võttis liha ka väga suure vastumeelsusega, kapsast ei saanud, siis ta magama ei läinud. Et see on täpselt samamoodi Eesti vaataja või Eesti inimesega, et kui sa ikka oled talle aastate viisi verd ja pisaraid pakkunud, siis täpselt niimoodi see maitse kujunebki. Läksin ükskord mingisugusesse küla keskusesse, seal üks mingisugune tädi ke tuli vastu, et „Meie“ saade, jah? Oh, ma vaatan teid siis, kui mitte midagi muud ei ole. Vot kahjuks teie saatega teistel on ka saated, teistel on ka saated. Teistel... Kanal2-l on ju saated samal ajal, kui teil, selle pärast ma ei saa teid vaadata. Ma küsin, et mis saated. „No krimiuudised ju!“ Et ühesõnaga, seda peetakse saateks aga „Meie“ on lihtsalt noh see... siis kui enam saateid ehk kriminaaluudiseid ei ole, siis saab ehk pöörata sinna poole. Vot see on selle väheintelligentse publiku harjutamine. Sedasi võid panna ükskõik mida tegema. Noh näiteks, kui küsida Marju Lauristinilt, mitu korda tema on elus kriminaaluudiseid vaadanud, siis ma arvan, et ta ütleb, et ühe korra.

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

No ikka, et ma saaksin targemaks. Et ma saaksin targemaks ja paremaks. Ja ainult läbi teadmiste võib inimene targemaks saada, ja ka paremaks. Nii et mina vaatan alati suure huviga, kus ma näen, et issand kui huvitav, et näe ma ei teadnudki. Minu meelest on see täiesti normaalne, et ajakirjandus peaks püüdma inimest harida. Võib-olla mina oma „Meie“ saate kohta olen alati seda öelnud, et saade peab tegema inimest paremaks, kui ta seda ei tee, kui ta teda ei õpeta või paremaks ei tee, on mõttetu saateid teha.

Milline on teie töö osa avalikkusest?

See, mida ma enne ütlesin. Tirida probleeme ja inimesi nende kaudu nähtavale ja teha kuuldavaks, sest hästi paljudel inimestel on midagi öelda. Tavaliselt on kõigil inimestel midagi öelda, ainult et mitte kunagi keegi ei tunne nende vastu huvi, sest ta on tavaline inimene. Ja kui tavaline inimene midagi ütleb, siis see läheb tihtilugu inimesele rohkem hinge, kui see näiteks, mida ütleb Peaminister, sest kahjuks poliitikuid ollakse harjutud mitte uskuma. Aga kui seda ütleb tavaline inimene, siis mõeldakse: aga miks ta peaks valetama, kui ta räägib oma elust?! Oma elust inimene ei tule ju valetama, eriti raskeid asju.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus? Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

Ma ei tea, mul on siin sadu meile selle kohta, kuidas inimesed ütlevad, et aastaid on minu saated neid aidanud elada. See mõjutabki. See oli see, mida ma kujutasin ette, et see saade teeb ja täpselt niimoodi ongi. Nad tänavad. Sest mida aasta edasi, seda üksikumana inimene ennast ühiskonnas tunneb ja ka üksikul inimesel peab olema keegi, kes teda kuulaks või keda tema kuulab ja tavaliselt minuga ongi nii, et sa võid elada peres ja olla seal üksik või elada üksinda ja olla üksik, et sul on mingi saade, mingid inimesed, kes on nagu sinu jaoks ja kes räägivad nagu sinule ja kellega sa saad ennast samastada. Kriminaaluudistega sa ennast ju ei samasta.

Milline on teie roll avalikkuses praegu? Milline oli see 90ndate algusaegadel? Kuidas see muutunud on?

Minu roll ei ole eriti muutunud, selle pärast et ma tegin 90. aastate alguses kaks ja pool aastat tegin hommikutelevisiooni, kus saate teemad olid täpselt need samad, mida seal... kui teised kutsusid niimoodi külalisi, et kutsume ühe külalise, teise ja kolmanda, siis

mina heitsin alati ühe teema üles. Et näiteks 'mis on armastus?', teeme täna saate armastusest. Tegelt too kord ka neid teemasaateid, et ma juba alustasin 90. aastate algusest sellest. Ja kui me jätame välja selle meelelahutusliku rolli, aga seal Reisile Sinuga oli mu eesmärk muidugi... ma jätsin ainult mulje, et see oli meelelahutus. Tegelikult oli see hästi tähtis funktsioon anda neile tavalistele inimestele esimest korda elus ka keegi olla ja rääkida, sest mitte ükski saade ei kutsunud ju tavalisi inimesi kõik need 40 aastat ju televisiooni. Nii et noh, põllumeeste juures käidi ja lüpsjate juures käidi aga et lihtsalt tuleb mingi inimene ja ütleb, et tere, mina olen sealt ja sealt... ja see tegelikult, mul oli seal 176 saadet, et kuidas nende inimeste elu... ainult see üks avalik esinemine, see tõstab inimese enesekindlust ja usku enesesse ja seda ongi kõige rohkem vaja. Et see on sellise saate väärtus, et mulle tundub, et ei ole mõtet teha selliseid noh nagu „Naiste vahetus“ ja sellised asjad, et need mis noh nagu madaldavad inimest. Et on küll nagu *reality* aga see tegelikult monteeritakse jälle kokku niimoodi, et ühtteist võetakse vahelt ära ja jäetakse see saade selliseks, nagu on sellel produtsendil või saate tootjal kasulik. Et see oleks selline mänguline ja mõnus selline ajaviide, aga inimese elu ei ole ajaviide. Et kui räägitakse inimese elust, siis me ei peaks tema elu arvel endale lihtsalt vaatajanumbreid koguma, et me peame ikka mõtlema, mis sellest elust pärast edasi saab.

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

Mina olen rahul selle pärast, et mina saan teha, mida ma tahan. Ja kuna ma rohkem... ma tahaksin, et loomulikult, et avalikkuses oleks rohkem selliseid inimesi elada aitavaid faktoreid aga mina teen seda, mida mina suudan. Et kui igaüks annaks oma töös või oma missioonis parima, siis ongi hea, sest ma ei oska midagi... Noh, ma ei tea, mina ei suuda rohkem teha. Näiteks ma oleks hea meelega lõpetanud, mul lõppes leping ära, et ma oleksin selle ära lõpetanud. Ma ei saa ära lõpetada selle pärast, et siis esiteks Eesti Televisioonis ei jääks sellist saadet ja teiseks, ma reedaksin nagu neid vaatajaid, sest nad ütlevad, et kui teie saadet ka ei ole, et kes siis meie elust veel räägiks. Et ma olin viis aastat Ameerikas, ma lootsin, et minu kohale tuleb selline inimene, kes teeb neid aga see on küllaltki selline tänamatu töö ja kindlasti ka raske ja selline tüütu ja kuulsust ja au on siin vähe ja keegi ei viitsi seda teha... Nii et ma teen veel natuke aega.

Mida te sooviksite muuta enda tegutsemise juures?

Kui ma sooviksin, siis ma muudaksin.

Mida võiks/peaks muutma avalikkuses?

Ma ei tea, ära küsi neid, ma ei oska öelda. On palju asju, mida peaks meie elus muutma aga ma ei tea, kas see on avalikkuses aga kogu elu ongi avalikkus. Ühesõnaga, avalikkuses peaks väärtustama igat inimest rohkem aga mitte mingeid tendentse või majandusnäitajaid või mingi partei toetajaskonda, et oi, näed, meil on jälle paremaks läinud või et meil on näed ikka ikka see kroon seisab nii hästi paigas, et alles nelja aasta pärast me hakkame tõstma makse, nagu täna ütles Ivari Padar ja... Aga mis see puutub kõik inimesse? Inimene tahab, et temaga tegeldakse, et täna, et tal on täna hea, et keegi pööraks talle tähelepanu. Mina arvan, et Eesti inimesed ei saa küllaldaselt tähelepanu ja seda just nimelt alates igast... Ainult siis, kui ta kaotab lapse autoavariis, siis on ta kaane peal või tal põleb maja ära. Võime lugeda aastate viisi ajalehtede kaasi ja me ei näe seal tegelikult mitte ühtegi positiivset uudist, no võib-olla mõnel näitlejal sündis laps aga see on ka kõik. Ühesõnaga, läbi positiivsuse peaksid uudised müüma aga mitte läbi negatiivsuse, nagu meil kogu aeg praegu tehakse. Ja ma ei taha kuulata seda, kui öeldakse: „aga terve maailm elab nii!” Ei, terve maailm ei ela nii, see võib küll nii olla, et negatiivne uudis müüb paremini, kui positiivne aga meil just see positiivseid uudiseid ei produtseerita, vähemalt mitte kaante jaoks ja see on väga kurb.

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

No ma proovingi iga päev, iga saatega ma muudangi midagi. Ma olen nende 110 saatega nii paljude inimeste elus aidanud astuda selliseid tillukesi positiivseid samme, et ma olen hästi õnnelik. See ongi nende elusid hästi palju muutnud. Ja kusjuures, ka Reisile Sinu saatega, alles ühel päeval helistas mulle üks vanaema, kes ütles, et tema sugulane, kes leidis minu saatest endale naise, et nad on hästi õnnelikud ja ütles, et ilma teieta seda ju ei oleks. Muidugi ei ole!, sest ma ju panin kõik need paarid niimoodi visuaalselt... kõikide inimestega kohtusin... panin kõik need küsijad paika ja mõtlesin, et kes sellele tüdrukule võiks sobida ja siis ma hoidsin seda ühte tüdrukut ma ei tea kuus kuud, kui ma siis leidsin need kolm poissi, ja ma teadsin, et SEE poiss talle sobib. Ja nad on olnud õnnelikus abielus aastaid. Aga sellest johtumata, ma ei mäleta, et ma oleksin kellegi... kuna ma nii kaua hoidsin seda tüdrukut ja siis ma leidsin talle täiesti *perfect matchi* (autor: *täiuslik kokkusobivus*) ja siis ma mõtlesin, et issand, kui nüüd... seal ju vaatajad näitasid välimuse järgi, et kes on kõige ilusam, et kui ta nüüd... mõni loll näitab talle midagi muud. Nii et, kui ma saan muuta kasvõi, kui ajakirjanik saab muuta oma saatega kasvõi ühe inimese elu, siis on ta juba ära teeninud selle või ta saade

on juba ennast õigustanud. Mul on küll, et kui nüüd selle kolme aasta peale kokku lugeda, siis tuleb selliseid näiteid ligi sada, kus me oleme saanud konkreetselt inimesi aidata ja mitte ainult, ma ei mõtle rahaliselt, vaid me oleme nende elu muutnud just selles mõttes, et me oleme andnud talle ikka täielikult uue võimaluse. Ja noh, kasvõi raha annab ka ju mõnikord sellise võimaluse. Näiteks üks isa, kes kasvatas oma kaheksat last, tänu meie saatele koguti selline raha, et ta sai oma selle... noh, ta oli tasulises, et ta sai endale näiteks esimese aasta õppemaksu ära maksta. Et tal ei olnud mitte mingisugust võimalust, aga mida see tähendab? See tähenda seda, et ta ei oleks saanud ülikooli minna või siis sellel aastal oli meil üks poiss, kes eelmisel aastal murdis ära selgroo. Me tänu sellele saatele, aga tänu saatele muidugi hästi tihti võtavad ka Õhtuleht või seal Naisteleht kohe kirjutavad nendest ka, talle koguti 500 000 krooni, mis on tegelikult selle poisi jaoks, ja see poiss võttis ka selle, ta on alles 12. klassis, võttis, et ta võtab selle endale õppimise fondiks. Need on ju kohutavalt suured asjad. Et, kui ühe kampaania, mis on üks saade eks ju... Ja siis ma vaatasin, et terve aasta koguti Paides, mingi Rotariiklubi ja ma ei tea... nad said kokku 38 000 eks! Et see näitab, kui suur võim on meedial. Aga et sa pead selle oma jõu nagu õigesse kohta suunama, mitte et sa kogud raha vaid et sa paned inimese positiivselt tegutsema, positiivselt mõtlema ja süstid eneseusku nendesse, kes on madalamad kui muru. Ja mitte madalamad kui muru, vaid lihtsalt Eesti inimesed.

KAJA KÄRNER – INTERVJUU

(23.05.07 – 1h 30 minutit)

Vikerraadio – „Reporteritund“ toimetaja

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saadet avalikkuses?

No ma arvan, et peaks ikka rääkima põhiliselt raadio tööst. Et ma olen kirjutanud ka, aga mu enda jaoks on see nii vähetähtis ja nii vähe oluline. Ma hakkasin tööle Eesti Raadios teadvustajana 73. aastal ja tegin seda tööd peaaegu 93. aastani ja see oli... mind õpetati kuulajaskonnaga suhtlema. Ma arvan küll, et see on niuke avalikkuse ees esinemine, et kõik mis ma ütlesin või ütlemata jätsin või see, mis ma valesti ütlesin, see jõudis ju kohe, ilma igasuguse vahenduseta kuulajani. Ja siis ma hakkasin, eks ma hakkasin juba sellel ajal tegema saateid, igasuguseid. Alguseis niukseid lõigu-tüüpi saadetes väiksemaid löike, siis hiljem pikki kesköoprogramme, väga pikka aega olen teinud „Argipäeva“ saadet. Igasuguseid muid saateid... Ühesõnaga, olid need „Hallo“, ma kuulan teid ja siis olid niisugused juriidilised nõuanded 90. aastate alguses, siis kui riigikord muutus ja igasuguseid seaduseid tuli hästi palju. No ühesõnaga, mul on olnud üsna suur koormus, aga ma ei taha hakata nagu mingit ühte saadet välja tooma.

Ja praegu?

Praegu ma teen „Reporteritundi“, teen „Uudisplussi“ üks kord nädalas, mis on nagu niisugune uudismagasin ja siis on niisugune väike nõuandesaade pühapäeva hommikul, aiasaade. Ja see ongi nagu põhiline. Ja siis ma olen pikka aega lepinguline kaastööline Raadio Vaba Euroopas, mul tuleb meelde. Siis ma olen teinud igast valimissaateid, olnud nende vastutav toimetaja.

Kuidas te valite teemad, mis saatesse lähevad?

No väga palju ikka see, mis parajasti õhus on. See, mis aktuaalne on, millest ma arvan, et kuulaja tahab seda kuulata, selle järgi valin. Praegu on olnud pärast valimisi uute ministrite tutvustamine ja Riigikogu komisjonides on kõik uued liikmed, uued esimehed, et ühesõnaga niisugune nagu selline seadusandliku võimu tutvustamine, et see on praegu nagu põhiline.

Mille põhjal te valiku teete, ehk siis mis on olulisemad kriteeriumid teemale, et see saatesse läheks?

No see on ikka... äkki väga niisugune isiklikust... kriteerium on see, et ma ise tunnen, et see võiks olla huvitav. Et kui ta pakub mulle huvi, siis ma eeldan, et ta väga paljudele minu kuulajatele samamoodi on huvitav. Et mul ei ole mingit niisugust, et peaks vastama mingile...

Millistel teemadel olete peamiselt teinud saateid?

Kui oli Kaarli puiestee pärnade maha võtmine, siis ma tegin sellest hästi mitu saadet. Siis ma olen käinud näiteks Pagari tänava keldrites, mida juba ammu enam ei kasutata, aga ma leidsin paar ajaloolast, kellega meil õnnestus seal ringi roomata peaaegu, et taskulambi valgel, sest et seal oli elekter välja lülitatud. Siis Brüsselis mitmel korral käinud neid eurosaadikuid intervjuerimas. Hästi palju olen tervishoidu teinud, igasuguseid arstistreike ja patsientide esindusühingut ja... Ühesõnaga keskkonnateemasid, tervishoidu, võib-olla vähem seda haridust, siis igasugused... No näiteks siis, kui Res Publica valitsus hakkas kukkuma, et miks Ken-Martti Vaheri korrupsioonimõõdikud ei sobi Eestisse ja poliitikat hästi palju. Vabaduse väljaku detailplaneeringut, ühesõnaga kõik, mis on nagu tulnud. Ja siis ma vaatan, et nagu osa on, et inimesed ise pöörduvad. Et neid teemasid on ka üsna palju. Üks näide on sellest, kuidas Kloogale tahab Kaitseministeerium rajada laskeharjutusväljaku laiendust, aga see läheb vastuollu erahuvidega, maad. Et seal ma tegin hästi mitu saadet ja mulle tundub, et see protsess praegu väga kiiresti ei liigu. Mis siis veel on? Muidugi valimiste eel ja ajal hästi palju niukest eetikast ja sellest, mida poliitik võib endale lubada, mida poliitik ei või endale lubada. Siis Läänemere alune gaasijuhe, mida siin plaanitakse, neid keskkonnariske ma olen käinud küsimas ja siis euro tulekut ja seda, kas riik peaks ostma tagasi Eesti Raudtee enamusaktsiad, ohtlikud veosed Tallinna Kopli kaubajaamas, kõik niisugused asjad. Ühesõnaga keskkond, tervishoid, väga palju poliitikat, nagu ma vaatan.

Kas te ikkagi ise otsustate, mis teemad lähevad?

Jah, puhtalt ise.

Kas ja kuidas on valdkonnad muutunud?

No ma arvan, et niisugust puhast juriidikat on vähem, sest et seadusandlus ei muutu nii kohutavalt kiiresti, nii kohutavalt palju. Et seda ma oskan välja tuua, aga kõik muu, mis on jäänud venima, kõik tervishoiureform ja niisugused asjad, et see nagu käib minuga hästi pikka aega kaasas. Kõik see sakslastele varade tagastamine – see on ju olnud ühesõnaga omandireformi niisugune üks osa, seda ma olen teinud tõesti 17 aastat, kõik selle aja. Tarbijakaitset ma enam ei tee, et mulle tundub, et see peaks juba käima nüüd kohtu teed. Seda nagu ajakirjandus varem nagu väga palju tegi, aga nüüd ma vaatan, et isegi, et kõik see tarbijakaitseamet lihtsalt suunab kõik need asjad kohtusse ja kohus lahendab neid.

Millistel teemadel või valdkondadest on raske saateid teha?

Raske on teha siis, kui sa ei saa inimesi rääkima, kui huvigrupid on hästi niisugused... igal ühel on oma põhjus, miks ta ei taha rääkida, siis on raske saadet teha. Aga poliitikud on alati alid rääkima, aga raskem on saada ametnikega, kui on teema, milles nad leiavad, et tegemist on poliitilise otsusega, aga vastutama on pandud nagu ametnik, et siis nad ei taha rääkida. See on üks põhjus, miks on raske ja muidugi on terve hulk teemasid, mis on, või niisuguseid juhtumeid, mis nõuavad väga põhjalikku eeltööd ja siis lihtsalt aja puudusel ma jätan need teemad kõrvale, tunnistan. Mõnikord juhtub, et olen jätnud kõrvale.

Kas te oskate ehk mõne näite siia juurde tuua...

Las ma mõtlen, kas ma olen millegi pärast... jah, eks ma ikka olen pidanud jätma kõrvale teemasid. No ei tule praegu meelde.

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on järgnenud laiem arutelu?

No ikka niisugused asjad, mis absoluutselt iga inimest puudutavad. Noh, ma ei tea, nüüd viimasest ajast see korraldatud jäätmevedu. See on niisugune probleem, et iga kinnisvaraomanik, ükskõik, kas tal on kuskil suvila või tal on linnas korter või maja või tal on garaažiboks, ühesõnaga kõik on absoluutselt jäätmeseaduse järgi korraldatud jäätmeveo subjekt, ükskõik, kas tal on seda prügi seal või ei ole, maksma peab ta selle prügiveo eest ikka ja see puudutas... ma sain terve niisuguse suure virna paki kirju, et inimesed on sellega hästi hädas. Et seadus on nagu tehtud ühepoolset, mulle tundub, et

jäätmevedajate huvides ja eraisikul on jäetud ainult kohustus ja õigus maksta, aga mitte mingeid õigusi vaidlustada seda, kas tal tekib seda prügi, kui palju seda tekib ja mille eest ta õieti peab maksma. Vot niisugused asjad, ja muidugi tervishoid tekitab alati hästi suuri probleeme, inimesed tahavad rääkida, missuguseid kogemusi neil on arstidega ja kellele on pidanud maksma ja millal ja missugust abi on saanud ja millist ei ole saanud, et see on niisugune valdkond, mis inimesi paneb alati kirjutama ja helistama.

Mis on muutunud teie töös võrreldes 90ndate algusega?

Tehniline teostus on kindlast muutunud. Aga ma arvan, et põhimõtteliselt žanriliselt on ju enam-vähem kõik see sama, mis oli siis, see on ka nüüd. Minu meelest küll väga palju nüüd eriti muutunud ei ole, ikkagi tuleb valida teema, tuleb leida esinejad, tuleb leida... kui on konflikt, ära kuulata mõlemad osapooled. Nii nagu oli 90ndate alguses, nii nagu oli 80ndate lõpus, nii on see ka nüüd, et ta võib-olla lihtsalt on kiirem, enam ei ole nii palju aega inimesi ära kuulata, et ma ise tunnen, et on kõik läinud pealiskaudsemaks aga, et midagi oleks kapitaalselt teistmoodi, kui 90ndate alguses, seda ma küll ei saa öelda. Et kui me näiteks veel 80. aastatest räägime, kui veel oli majas Glavlit ja oli tsensuur ja mulle tundus, et ka raadio administratsioon oli nagu partei keskkomiteele pisut nagu aruandekohustuslik, et siis oli asju muidugi, oli teemasid, mis ei pääsenud läbi.

Mida te peate olulisemateks väärtusteks saate tegemise puhul ja töös?

Noh, et ei oleks eksimusi faktides. Faktitäpsus on väga tähtis; ajakohasus, see, et ma usun ise ka seda, mida ma räägin, et ma oleksin ise erapooletu... mis on muuseas väga raske. Ma arvan, et juba sageli teema valikuga on niimoodi, et ma teemat valides olen juba kellegi poolt, mitte et ma oleks väga kellegi vastu. See on üks niisugune raske asi. Ja siis... väärtused... Aktuaalsus, ajakohasus, ma arvan, et nendest kolmest asjast ma katsun kõige pealt kinni pidada, et siis muud lisanduvad vastavalt juhtumile või saatele.

Millised väärtused on jäänud läbi aja samaks ehk siis püsiväärtused, millised on aga kadunud või tulnud juurde?

Need, mida ma loetlesin, neid tuleb pidada püsiväärtusteks. See mis on tulnud viimase 15 aastaga juurde, on just see mõlema osapoole ära kuulamine, et siin on see põhjamaade ajakirjanduseetika hästi palju mõjutanud, et see on kohustuslik teine pool ära kuulata, ja kui see jääb tegemata, et kas aja puudusel või mingil muul põhjusel, siis

alati on ju sellel, keda ära ei kuulata, õigus edasi kaevata, ma ei tea, avaliku sõna nõukogusse ja kohtusse või kuhu iganes. Ma ütleksin, et jah, see on ütleme viimase 12-15 aastaga juurde tulnud, et varem seda nii väga ei olnud.

Aga midagi sellist, mis kunagi oli aga nüüd enam ei ole?

Mulle tundub, et siis nagu pühenduti rohkem, siis nagu oli rohkem aega kõiki ära kuulata, veel kord 17. korda üle kontrollida, oli aega nagu kolleegidega omavahel arutada kõiki asju, et nüüd käib kõik rohkem niimoodi lennult. Võib-olla tuleb sellest, et ma ise kuidagi arvan, et ju ma ise ikka asjadest aru saan, selle pärast ei ole vaja iga viimast asja kellegagi läbi arutada. Jah, ma arvan, et niisugust põhjalikkust võis tookord olla rohkem. Et nüüd on kõik kuidagi kiirem ja niisugune mobiilsem, aga terve elu on niisugune. Ma arvan, et see elu ongi, noh, kõik see ümbritsev kultuuri ja suhtlusfäär, milles me elame, et see avaldab oma mõju sellele, kuidas me oma saateid teeme ja missuguseid väärtusi need kannavad.

Kas praegu on mingisuguseid piiranguid väljendusvabadusele?

No ma arvan, et sisemine tsensuur on ikka olemas. No kahtlemata on mingeid väljendeid, mida ma ei saa endale kunagi eetris lubada. Aga ma arvan, et see on ka kõik.

Kuidas see on muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

Ma pean kahetsusega tunnistama, et ma olen läinud kaasa niisuguse lobiseva stiiliga, mida varem ei olnud. Ja ma ise ei ole selle üle sugugi õnnelik. Aga mõttevabaduse seisukohalt ma arvan, et mina küll ei tunne, et mul oleks piiranguid, loomulikult peale nende, mida ma iseendale sean oma sisimas.

Millised need piirangud teil on?

Noh, et kedagi ikka otseselt niimoodi lahmivalt ei solva. Et kui olen otsustanud niimoodi kellegi kohta või kellegi teguviisi hukka mõista, siis ma teen seda nii, et viis, kuidas ma seda väljendan, et see ei solva mind ennast ka. Ühesõnaga, et mul õnnestub nagu iseenda ees inimeseks jääda ka siis, kui ma pean kellegi kohta või kellegi teguviisi kohta midagi halvasti ütlema. Ma arvan, et see on see piirang, aga see, et ma peaksin mõtlema, et ma mingil põhjusel ma jätan selle ütlemata või no eeldades mingit hilisemat tagajärge, et seda ma praegu küll ei tunne.

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

Iseenda ees, väljaande ees, mida ma esindan. Ma arvan, et need kaks.

Kuidas on see muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga, kelle ees te siis tundsite ennast vastutavana?

No ikkagi sellest diktoriks olemise aegade algusest peale ma teadsin väga täpselt, et ma pean ise suutma vastutada kõikide nende sõnade eest, mis ma ütlen ja kõikide nende mõtete eest. No niipalju egoismi oli minus küll, et ma kogu selle aja... seda, kuidas ma iseennast seemiselt tunnen, et see on õige või ei ole õige, et ma arvan, et mul on niisugune sisemine tasakaalu kaal või mingid keeled sees olemas, et ma nende järgi otsustan. Ja loomulikult, kuna ma olen nii kaua siin asutuses töötanud, siis ega ma seda ka kunagi ei unusta, et minu järgi nagu otsustatakse või et ma ei saa olla lihtsalt kuskil, öelda, mida sülg suhu toob, et ma ikka vastutan ka oma asutuse ees.

Mis on avalikkus? Kuidas te määratleksite avalikkust?

No ma arvan, et avalikkus võrdub selle avaliku arvamusega. No tõenäoliselt on see meie ühine ruum, mida ühelt poolt määrab keele keskkond, meie kultuuri keskkond, meie rahvuslik keskkond pluss siis kõik see, mis tuleb sisse väljast poolt. Ühesõnaga, ma arvan, et see on niisugune suur sfäär, milles igatüki on natukene osaline ja mis igatüki natukene huvitab ka. Ma arvan, et see on niisugune suur keha, kehend.

Millised on avalikkuse funktsioonid?

See, mida mina avalikkuselt ootan, on see, et ma saan teada, mida teised inimesed mõtlevad. Ja ma arvan, see ongi tema kõige olulisem ülesanne, et kuidagiviisi väljendada neid mõtteid või liikumisi, arvamuste vahetust, see kuidas üks idee või mõte avalikkuses muutub või oma kuju muudab või vastupidi, muutumatuks jääb. Et selle niisugune fikseerimine või selle muutuse või muutumatuse jälgimine, see ongi selle avalikkuse ülesanne. Mis tal ikka muud olla saab.

Kes/mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?

No väga palju ikka kujundab meedia ja väga palju kujundab see, mida inimesed omavahel asjadest räägivad. Need kaks ei pruugi kattuda, aga kui ma kuulan, et kuidas inimesed mõnda asja omavahel arutavad, siis ma kahetsusväärset tunnen sealt ära

niisuguseid stamplauseid, mida ma olen varem juba kuskilt ajalehest või telekast vaadanud. Väga palju kujundab meelelahutus, eriti, ma pakun, viimase viie kuni seitsme aasta jooksul. Meedia, meelelahutus, ma arvan küll, et see on väga suur osa, mis kujundab avalikkust. Ma mõtlen, kas panna siia kõik Toompeal toimuv, kas ta kujundab? Jah, ma arvan küll, et tal on mingi mõju, ikka on. Inimesed siiski väga palju arutavad seda, eriti niisugune keskealine ja vanem põlvkond siiski arutab asja. Ma arvan, et need kolm on need, mis mõjutavad.

Mis mõjutab avalikkust? Miks see on just selline nagu see on?

Mulle kuidagi tundub, et see avalikkus on pisut nagu teeseldud maailm, et ta ju alati ei peegelda väga täpselt seda, mida inimesed tegelikult mõtlevad. Et üks on niisugune jututeema ja arutus, aga sellesse ei eksi väga palju niisuguseid teemasid, mida inimesed väga oluliseks peavad. Noh nüüd, pärast neid pronksiöösid muidugi, on selles avalikkuse mõttevahetuses olnud natuke niisuguseid tõsisemaid ja elulisemaid ja olulisemaid aspekte ka. No ikkagi see, mida inimesed omavahel räägivad, ma arvan. See mõjutab väga palju avalikkust, ma arvan, et see oli juba külaühiskonnas niimoodi, kus naised kaevul kokku saades rääkisid, et see nagu kanduski igasse peresse edasi.

Mis mõjutab avalikkuse toimimist või kvaliteeti?

Mis võiks avalikkuse kvaliteeti mõjutada? Võib-olla niisuguste arvamusiidrite esilekerkimine, kes oleksid vastuvaidlematud niisugused korüfeed või eeskujud ja liidrid väga paljude jaoks. Mulle tundub, et praegu on Eestis niisugust kohutavalt raske leida, sest kui keegi oma suu lahti teeb ja midagi ütleb, siis saab ta ikka tuhandest torust vastulöögi. Ja see on muuseas ka üks põhjus, miks väga paljud inimesed ei kirjuta ja ei taha raadios ega televisioonis esineda, et see reaktsioon, justkui avalikkuses, ehk siis igasugustes kommentaariumides, et see on niivõrd hävitav ja jalustrabav, et nad sellest hoiduvad, ühesõnaga, et keegi ei taha enam lüüa saada. Positiivses suunas, väärtuste suunas võikski mõjutada see, kui niisugusest keskealisest ja nooremast põlvkonnast tuleks esile selliseid arvamusiidreid ja ühiskonnas mõttevahetuse tekitajaid, kes väga mitmel põhjustel ei oleks nii kergesti rünnatavad ja kes oleksid hästi paljude poolt aktsepteeritud. Aga niisuguseid on hästi vähe. Kaur Kender minu meelest vahepeal proovis, aga nüüd on tema ka vait jäänud. Ja veel nooremad... Noh Erik-Niiles Kross kipub olema ka juba niisugune sügavalt keskealine ja... On veel nimetada mõni niisugune tõesti noorema põlve?... Mulle tõesti ei meenu. Ja ma ei oska isegi öelda, et

kas see on hea või halb, et kui meil keegi midagi arvab, et siis ta niimoodi sõelapõhjaks lastakse. Ma arvan, et see on halb. Et ausalt öeldes võiks olla pisut rohkem niisugust *respecti* (*autor: austust*) ja vähem üksteise maha tegemist. Ma arvan, et ega see ühiskonna arengule kasuks ei tule.

Kes peaks avalikkuse olemasolu ja toimimise tagama?

Ma arvan, et kui seda peaks hakkama kuidagi riiklikult või mittetulunduslikult tagama, et siis see oleks ju praktiliselt suunatud tegevus. Ma arvan, et see peaks tulema ikkagi niiviisi nagu ta inimeste mõttest tuleb. Igaüks meist... Ma arvan, et seda ei saa kuidagi riiklikult suunata või tagada või toetada või seda elus hoida, ei ei ,siis ta oleks täpselt nagu propaganda-ministeerium või siuke värk.

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

Ma arvan, et ta mõjutab ja mõjutab üsna palju. Üks mu tuttav, kes läks siin hästi palju aastaid tagasi valitsuse peaministri meedianõunikuks, ütles, et meil on nüüd vastu võetud valitsuses otsus, et me ei tee välja sellest, mida meedia räägib või mida meedia arutab, et meie viime ikka selle läbi, mida me oleme otsustanud läbi viia. No see natuke aega kestis neil, aga siis, kui jällegi need populaarsuse küsitlused ja näitajad hakkasid tulema, siis pärast seda hakati jälle meediaga arvestama, et siis nagu ikkagi oli oluline, mida lehed kirjutasid ja mida meedia arvab. No ma arvan, et sellest lähtudes, mis teemad meedia üles korjab, niipalju ta ikka avalikkust mõjutab, eks ju. Ja kuidas ta neid protsesse suunab? No siin on ju võimalik hästi palju näiteid tuua selle kohta, et kui ajalehtedes on kirjutatud, siis, kas mingi protsess on jäetud seisma või siis protsess on käima lükatud.

Tooge mõni näide.

No see, mille eest mina olen metsikult võidelnud, oli see vahepeal see lahja õlle müük kioskites ja niisugused asjad. No ikka on olnud niisuguseid asju, siis ma mäletan, kuidas me võitlesime selle, sellest on ka mingi, ma arvan kaheksa või kümme aastat tagasi. Kui te teate, siis siin kaubamaja ristmikul on üks väike lasteaed nurga peal, nurgapealse majas, et see oli mingi kaheksa aastat tagasi, kui McDonald's tahtis selle maja ära osta, siis me kõik, lehed ja raadio ja Kuku raadio ja mina, asusime võitlusse niisuguse maailmasuure gigandiga nagu McDonald's ja niikaua... tähendab, ma võtsin ette kõik need kesklinna halduskogu liikmed ja kõik need, kes olid oma lubava hääle andnud, et

McDonald's võiks selle pinna endale saada. Kõik ütlesid, et jaa, aga meil oli halduskogu istungil umbes et 90 päevakorrapunkti ja me hääletasime neid kuidagi pakketina ja ega ma ei teadnud ja ühesõnaga... niikaua õiendasime, kui see lasteaed võis sinna edasi jääda. Siis üks asi, mida mul ei õnnestunud protsessi peatada, kui Sotsiaalministeerium, nüüd tal on õnnestunud maha müüa meditsiiniraamatukogu hoone Tallinnas Laial tänaval, et see on üks väga suur ja väga ilus maja ja nüüd tuleb välja, et see meditsiiniraamatukogu on liidetud Tallinna Ülikooli raamatukoguga ja hakkab paiknema siin Rävåla puiesteel, siin Akadeemia raamatukogus. Noh, minu meelest täiesti mõttetu, lihtsalt selleks, et ministeerium saaks pisut oma tulusid suurendada, on otsustanud nad väga väärtusliku kinnistu maha müüa ja midagi ei ole teha, kantsler Måndma lihtsalt viis selle läbi. Selle vastu sõdisid Terviseleht ja Arstide Liit ja siin me nagu jälle koondusime mitu niisugust jõudu ühiseks rindeks, aga ei õnnestunud.

Kas meedia on aidanud/takistanud avalikkust?

No mis võiks avalikkust takistada?... Ma arvan, et meedia küll ei suuda avalikkust takistada, et selles mõttes, et esiteks meedia ei ole mingi avalikkuse ainuvalitseja ja et on ju väga palju muid võimalusi ennast kuuldavaks/nåhtavaks teha, aga kas ta aitab? No ta pakub oma teemasid jah, ka sageli neid, mis võivad olla nii-õelda pseudoteemad ja ma ei tea, kas sel juhul oleks ta avalikkuse aitamine. No mõjutab, mõjutab kindlasti, aga siin on nagu ilma konkreetseid näiteid toomata väga raske öelda, et kas ta aitab, aga ütleme, et mõjutab.

Oskate te ehk mõne näite tuua, kus meedia on aidanud avalikkust?

No kui on avalikkusel mingi konkreetne suur huvi. Tuletame meelde, et siin mõni aeg tagasi taheti teha see narkosõltlaste rehabilitatsioonikeskus, siis kohalikud inimesed olid kohutavalt selle vastu ja siis meedia korjas muidugi selle teema üles ja linnavalitsus, kes oli selle asja asutaja või rajaja, siis nagu võttis selle projekti tagasi. Tegelikult see keskus oli isegi valmis ehitatud ja sinna olid rahad alla pandud. No meedia aitab, ta aitab teatavat gruppi, aga kas see grupp võrdub avalikkusega, seda ma nüüd ei julge öelda. Ta aitab teatavat huvigruppi, jääb loota, et ta teeb seda teatavatel eetilistel kaalutlustel ja heas usus.

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline?

Ei ole! Ma arvan, et Eesti avalikkus kannatab kriitika puudumise all. Et väga kergelt korjatakse üles pseudoteemad ja niisugused igasugused pseudokangelased ja ühesõnaga... see on kummaline, mida ma sellest n-ö avalikust ruumist mõni kord leian. See võiks olla palju tõsisem ja palju kvaliteetsem.

Kas avalikkuse sõna maksab?

Jah, ma arvan küll. Jah. Esiteks see huvitab mind, mis avalikkus ühest või teisest asjast arvab ja ma arvestan sellega, isegi kui see ei ühti minu isikliku arvamusega, aga ma siiski arvestan sellega.

Kas avalikkuse sõna maksab mingisuguseid sotsiaalseid või poliitilisi protsesse või otsuseid mõjutamaks?

Vot siin oleneb jälle sellest, kui palju sellel valitsusel hetkel on seda poliitilist krediiti. Kui napib, siis hakatakse muidugi paremale-vasakule tõmblema, siis tehakse otsuseid, milles tundub, et avalikkus seda hetkel nõuab ja siis minnakse kaasa. Aga, no kõige viimane näide, mida võib siin tuua – raha jagamine tänavu veebruaris ja tänavu mais. Kui te mäletate, veebruaris, puuetega inimesed, need, kes käivad tööl, neile oli lubatud, et nende toetus tõuseb saja krooni võrra igale inimesele, kes tööl käib. Nende toetused on püsinud samadena vist aastast 2001. See oleks kokku läinud maksma 60 miljonit krooni ja peaminister ütles, et riigi eelarves seda raha ei ole, kuigi neile enne oli lubatud, kui riigi eelarvet hakati tegema sügisel 2006. Ühesõnaga, enne valimisi leiti, et seda raha neil ei ole ja ma arvan, et umbes 60 miljonit läheb maksma selle pronksööde kahjude hüvitamine, et ühesõnaga siin on see valitsus selle raha ilma igasuguse vaidluseta leidnud. Et kui me vaatame nüüd, et mis osa on avalikkuses puuetega inimestel, ma arvan, et valitsus ilma sügavamate süümepiinadeta vilistab sellele, aga samal ajal, et nendest materiaaletest kahjudest, mis 26/27 aprilli ööd põhjustasid, et sellest ei tekiks mingit uut niisugust sisemist vastuolu, siis hästi kergel käel valitsuse reservfondist täpselt sama suur summa – 60 miljonit – leitakse. Et see näitab ju, kuidas valitsus arvestab avalikkusega. Mis puhul ta jätab arvestamata, mis puhul ta arvestab. Et selle näite ma tooks vastuseks.

Millist avalikkust vajab inimene?

Ma arvan, et kui on hästi suur kultuurihuvidega inimene, siis teda huvitab, mida kunsti avalikkus arvab sellest näitusest, mis kunstihoones parajasti üleval on või muusika avalikkus arvab nendest kontsertidest, mis parajasti on Estonia kontserdisaalis. Ja kui ta on niisugune kodanik, siis teda ikkagi huvitab, kas tema arvamus ühiskonna arengust ja poliitikutest tegevusest ühtib sellega, mida see nn ühiskondlik või avalik arvamus samadest asjadest arvab. Ma arvan küll, et inimesel on seda vaja. Kuidagi aitab nagu iseennast, ma ei tea kas nüüd identifitseerida, aga kuidagi paigutada ennast sellesse avalikku ruumi ja ühiskonda. Et kui ma tean, et mida see, teine, kolmas, kellest ma lugu pean või kui ma tean, mida see, teine, kolmas, kellest ma lugu ei pea kui arvamusiidrist, et mida nad sellest asjast arvavad. Et see aitab kujundada oma seda avalikku arvamust, iseennast teistega võrrelda. See on oluline iga inimese jaoks, ma arvan.

Millist avalikkust vajab kultuur?

Soosivat. Iga looja vajab publikut, auditooriumi. Ma ei oska täpselt öelda, missugust just kultuur vajab aga soodsat, soosivat, toetavat avalikkust, mõistvat avalikkust.

Millist avalikkust vajab ühiskond?

No niisugust, kus ühiskonna protsessid leiaksid kajastuse. Et avalikkuses kuidagiviisi ühiskonna probleemid kajaksid vastu, et tekiks mingi mõttearendus, mingi mõtte... jah. Ma arvan küll, et see ühiskond ei saaks ilma avaliku aruteluta normaalselt funktsioneerida, et täiesti möödapääsmatu.

Milliseid/kelle avalikke toimimisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks?

No taevast hoidku, kõik need Balti ketid ja Eesti Kongressi istungjärgud ja keeleloitsud ja kõik need sündmused on olnud niisugused asjad, mis on ühtepidi piirnevad kultuuriga, teistpidi ajaloo, kolmandat pidi ühiskondliku arvamusga. Kultuuriinimestest, kes ühiskonda mõtestavad, ma kindlasti loen Jaan Kaplinski ja Kaur Kenderit, et mul on piinlik, kui nüüd keegi vahele jääb, ja Jaak Jõerüüt ja siin on terve hulk kultuuriinimesi, kellel alati on nagu ühiskonna kohta midagi öelda. Viivi Luik, ükskõik, nii palju, kui ta Areenis kirjutab, et ma kunagi ei jäta lugemata ja see, mis tal öelda on, on mu meelest alati nii hästi öeldud ja läbi mõeldud. Et tal on niisugust

maailmakogenud inimese üldistusvõimet ja paralleelitoomisuskust. Aga kui ma peaks tänapäeval tooma niisugused sündmused, mis kultuuri seisukohalt on olulised... Vot tänapäeval on see asi kuidagi märksa raskem, sest tänapäeval on see ühiskond sageli väga politiseeritud ja niipea, kui ma tunnen, et sellel on mingi erakonna hõng on küljes, siis ta kuidagi see ühiskondlik sündmus või projekt kaotab pisut oma väärtusest. Eriti ma mõtlen seda ühiskondliku lepet, mida nii kaua ette valmistati ja mille alla on nii kohutavalt suured rahad pandud, et see on paraku niisugune nagu surnult sündinud. No ikka on huvitav kuulata, kui tark inimene... „OP!-i“ saateid vaatan väga sageli, sest et see on jällegi niisugune koht, kus kultuur ja arutelu ühiskonna üle põimuvad ja kahju on, et televisioonis ei olegi niisugust natuke filosoofilisema küljega saadet, et sedagi vaataks. Vahepeal katsetati minu meelest, Joonas Hellermaa tegi seda, aga ilmselt olid vaatajanumbrid nii väikesed, et Eesti Televisioon lõpetas selle ära. Nemadki peavad vaatama, mis müüb. Et need vaataja- ja kuulajanumbrid on meie mõlema juhatuse jaoks sageli hästi olulised.

Mis võiksid olla Eesti avalikkuse märgid ja verstepostid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust? Millised on need sündmused, toimumised, esinemised, kõned, tekstid jms, mis võiksid olla?

No kui me saadetest räägime, siis see Rahvarinde sünnitanud „Mõtleme veel“ saade, mida tegid Hagi Šein ja Rein Järlik ja sama moodi see „Loominguliste liitude kultuuritund“, mida tegid siin Marju Lauristin ja Ignar Fjuk, ja mida Ignar Fjuk on püüdnud ka elustada aga mitte nii heade tulemustega. Ühesõnaga, see oli aeg, mis oli absoluutselt teistsugune – siis oli võimatu jätta vahele mingi oluline saade, kus Marju Lauristin või Ignar Fjuk või Rein Veidemann või Heinz Valk rääkisid, see lihtsalt oli niivõrd tähtis. Seda pidi kogu aeg jälgima ja kõik jälgisid ja see oligi niuke normaalne õhustik, aga tänapäeval, kui igapäev on iseenda ja oma töö ja oma liisingute maksimisega nii palju tegemist, et siis nagu see kõik on jäänud kuidagi tahaplaanile. Et niisugust ühte ja väga olulist saadet esile tuua... Kõnet, mida ma ei jätta vahele? No presidendi uusaasta kõnet ei jätta enamik eestlasi vahele, ükskõik kui tõsiselt ta seda jälgib. Need on nagu olulised asjad, aga kui te küsite, kes on kultuuriinimene, kelle kõnet ma jälgin... ma arvan, et kui kultuuriminister kõneleb laulupeo avamisel või lõpetamisel, et see võiks olla märgilise tähtsusega, et see võiks olla oluline, mida peaks olema näinud. No sündmused, mis vapustasid... no üks oli muidugi see lindiskandaal, et see oli nagu niisukene suuremaid asju. No kui ma mõtlen näiteks Presidendi nendele 24.

veebruari kõnedele, siis minu meelest Arnold Rütli ajal olid need niisugused hästi pikad ja kõike ära öelda püüdvad ja tõtt öelda, mina küll ei mäleta, et neil oleks olnud ühiskonnale mingit mõju. Jah, aga Lennarti kõned olid ikkagi väga mõjusad. Kui palju nad ühiskonda muutsid? No sealt on pärit mõned niisugused lentsõnad ja hüüatused, mis on niisuguseks tõesti muutunud meie kõikide omadeks, aga et ta oleks muutnud avalikku arvamust... Jah, võib-olla siiski hetkeks on need Lennarti kõned püüdnud niisugust eetilisemat ellusuhtumist. Jah, ma arvan, et võib-olla Lennarti iseseisvuspäeva kõned olid need, mis kuidagi nagu õhku klaarimaks löid. Aga et mingite sportlaste, ma mõtlen näiteks Erki Nool... mulle ei meenu küll mitte üks kõne, noh ma ei tea, olümpiavõidu puhul... Mulle ei meenu ühegi sportlase kõne, mulle ei meenu ühegi meelelahutustegelase kõne. Võib-olla siis need ärkamisaja laulud, võib-olla Alo Matiiseni laulud olid need, mis avalikkuse poolt kohe äärmiselt kiiresti omaks võeti ja no aga see oli ka niisugune aeg, kus iga niisugune vaba sõna või vaba mõte võitsid hästi tugeva vastukaja, aga mingi sündmus, mis oleks mõjutanud avalikkust... Mingi skandaal, ma arvan. Mul ei tule heas ega halvas rohkem midagi meelde. Mäletate, oli üks kuulus profijalgrattur, kelle mingi veoauto juht surnuks sõitis ja siis ju loodi neil mingisugune kiirreageerimisrühm, mis pidi jälgima liiklustihedust ja roolijoodikuid õhust helikopterist ja siis tekkis niisugune hästi tugev foon roolijoodikluse vastu ,aga ma arvan, et see üks kolme/nelja kuuga hajus täpselt samamoodi ja me ei ole hiljem sellest mitte midagi kuulnud. Et on olemas mõned niisugused, kas negatiivse märgiga sündmused või traagilise märgiga sündmused, mis nagu on püüdnud ühiskonda mõjutada aga see mõju ei ole olnud pikaajaline.

Mis on Eesti avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud Eestis?

See on nüüd hästi paha näide aga mulle tundub kahetsusväärset, et igasugused need televisiooni tõsielusarjad on kuidagi väga palju haaranud ruumi meie avalikus arutelus, kuidagi need asjad on muutunud väga paljude inimeste jaoks tähtsaks ja hõlvanud seda ruumi, mille tegelikult peaks võtma inimeste jaoks tähtsad asjad, et mis on nagu meie järgmised sammud ja kuidas peaks riiki edasi arendama ja mida me kõik ühiselt koos peaksime tegema, et niisugune meelelahutus ja kergelt seebitav teema kahetsusväärset on mõjutanud avalikku arvamust, selle arengut. Et mulle tundub, et see avalik arvamus on kaldunud kuidagi sellesse voolusängi, mida meelelahutus pakub. Võib-olla ta tuleb sealt ikka välja, lõpuks ju peavad inimesed sellest ära tüdinema.

Kas Eesti avalikkusel on midagi eripärast? Võrrelge, millega teate võrrelda.

Vat Soome avalikus arvamuses, mulle tundub, et rohkem on niisugust mõttevahetust olemuslike teemade üle, umbes, et mis on elu ja mis on surm. Umbes viis aastat tagasi kohtusin või olin silmitsi niisuguse asjaga, et seal Helsingis on see Temppeliaukion kirkko, niisugune kalju sisse ehitatud kirik ja see on kasutusel mitte ainult jumalateenistuseks vaid sinna kogunesid õhtuti peale päeva tööd ka inimesed, kes olid ühest või teisest teemast huvitatud ja siis keegi kohalik, kas ülikooli õppejõud pidas loengu ja siis inimesed üksteise järel tõusid püsti ja rääkisid oma elukogemusest seoses selle teemaga või mida nad arvavad või mida nende vanemad või mida nende lapsed asjast arvavad. Räägivad nii, nagu meil räägivad umbes nagu sünnipäevalaua taga inimesed mõnikord. Vot see on niisugune avalik arvamus või avaliku ruumi mõjutamine või avalikkuse kujundamine. Ma ei tea, kui palju peaks Eestis aega minema, et me niisuguse asjani jõuame, kui üldse jõuame. Et meil olid küll Õpetajate majas vist kaks aastat tagasi niisugused poolt ja vastu vaidlusõhtud, kus olid siis organiseerijate poolt kutsutud kaks niisugust, üks poolt ja teine vastu, aga minu meelest publik seal ei sekkunud, et see oli lihtsalt niisugune. Et eestlane on ikka väga palju avalikku väitlust vältiv ja kui ta läheb seda kuulama, siis ta kuulab ja võtab selle teadmiseks aga ta ei sekku ise. Et selles mõttes mulle tundub küll, et see põhjamaade avaliku arvamuse kogemus ja see, kuidas inimene ise tahab sekkuda avaliku arvamuse kujundamisse, et see on lihtsalt palju kaugemale arenenud, kui meil.

Kuidas kirjeldate olnud avalikkust 90ndate alguses?

Vat siis, kui olid need 91. aasta augustiputši päevad, siis keegi on selle jaganud... et kogu Eesti elanikkond jagunes umbes nagu kolmeks, küll mitte võrdseks osaks. Et ühed, kes meeleheitlikult püüdsid saada viisat Soome või teistesse Euroopa riikidesse ja põgeneda Eestist, teised, kes seisid pikkades bensiinijärjekordades ja kolmandad siis, kellel nagu midagi ei olnud kaotada, need siis tulid televisiooni ja raadiomaja kaitsma ja läksid sinna teletorni juurde Kloostrimetsa. Et niisugune jagunemine, tundub mulle, sai 90. aastate alguses või sealt 91. aastast edasi, sai niisuguse uue hoo. Kui ma mõtlen ikkagi selle peale, mis moodi nendel, kellel materiaalselt hästi läks, kes iga hinna eest seda siiski püüdsid eriti seltskonnaajakirjanduses eksponeerida, et see on niisugune asi, mis mulle tundub, et nüüd on jäänud niisuguste teismeliste ja šõumaalima tähtede osaks, et normaalsed inimesed, või kuidas ma ütlen... 90. aastate alguses oli niimoodi, et iga poliitikasse pürgija või iga ärisse pürgija meeleheitlikult siiski tahtis eksponeerida

oma kodust magamistuba ja vannituba ja niisugune metsik enese eksponeerimise vajadus, ja siis tekkis see lendlause, et kui sind ei ole Kroonikas, siis sind ei ole absoluutselt olemas. Et mulle tundub, et see nüüd nagu hakkab tagasi tõmbuma.

Mis on avalikkuses muutunud võrreldes 90ndate algusega?

No kui ma vaatan seda, missugune seltskond koguneb nendele igasugustele avamistele ja seltskonnaüritustele, siis mulle tundub üldiselt, et see avalikkuse sfäär on muutunud nagu nooremaks. Et siukene keskealine ja eakam publik on niisugused glamuursed esindusüritused enda jaoks juba ammandanud. Ma arvan, et see on asi, mida ma oskaksin välja tuua. Et kellel on midagi teha, see pühendub oma kutsumusele ja missioonile ja niisugune noorem seltskond, see alles otsib ennast ja püüab seda nagu avalikkuse kaudu teha.

Mis olid avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates 90. aastate algusaegadel?

Võib-olla ikkagi kõik see, mis toimus Toompeal ja Tallinnas. Et see kohapealne elu jäi avalikkuse vaateväljast ma arvan ikka väga palju välja. Ühesõnaga, see oli tohutu reformide aeg ja eks need reformid, kõik see maa- ja omandireform ja kõik need maade tagastamised ja kohtuprotsessid, kui paljud inimesed said haiget ja kui palju langetati igasuguseid niisuguseid suunatud kohtuotsuseid. Ma arvan, et see mõjutas avalikkust ja see tekitas terves hulgas inimestes nagu pettumust oma riigis ja tundus, et see oli nagu rahalises mõttes väga paljudele väga raske aeg ja see võib-olla sundis ikka inimesi arvama, et no ühesõnaga, see Eesti ei ole päris niisugune nagu nad lootsid ja ootasid. Aga ma arvan, just nimelt see hästi aeglane ümberkeeramine Nõukogude korrast iseseisvasse Eestisse, et need olid need teemad, mida hästi palju avalikkuses arutati. Ega see kerge ei olnud. Kõik see, kas avada inimeste KGB minevik ja noh niisuguste kompromisside leidmine ja kas Kompartei kuulutada kuritegelikuks ja niisugused vaidlused, need olid asjad, mis ilmestasid avalikkust, avalikku arutelu, mõtteviisi. Hästi paljude niisuguste seniste tehaste kinnipanek ja inimesed pidid õppima uusi elukutseid ja niisugune hästi raske aeg oli inimeste elus, ma arvan küll. Ja isegi võib-olla seda arutati nagu omavahel rohkem, kui et see meediasse jõudis, kahtlemata jõudis meediasse, eriti mis puudutas ümber-reorganiseerimist ja muutmist ja koondamist ja asutuste kokku panemist, muuseumide ja raamatukogude ühendamised ja need olid

asjad... tohutu reformide aeg oli, mis lõi väga paljude inimeste elu segi. Et see oli see mis avalikkusesse jõudis ja avalikkus arutas seda üsna intensiivselt.

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Ikkagi see, et selle inimeste ühisosa leidmine ja niisuguse ühise mõttevahetuse käivitamine, leida teemad, mis võimalikult paljusid inimesi puudutavad, võimalikult paljude jaoks on oluline, nende teemade arutamine, mõttevahetuse käivitamine, mingi rahuldava tulemuse või otsusele jõudmisele saavutamine, ma arvan, et see on meedia kõige olulisem funktsioon seoses avalikkusega.

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused?

Kiire reageerimine, uute teemade, uute arutlusteemade üles otsimine ja esile toomine. Ikkagi suhteline professionaalsus võrreldes 90. aastate algusega, kui tehti hästi palju uusi ajalehti ja niisugused lapsajakirjanikud olid hästi tüüpilised ja niimoodi tänavalt toimetusse kutsutud, ja tõesti niisuguse ilma erilise ettevalmistuse aga suure sisemise põlemise ja entusiasmiga. Lisaks hea oskus leida allikaid Eestist ja väljast poolt Eestit, jah, see käib professionaalsuse alla.

Millised on praeguse ajakirjanduse nõrkused? Mis probleemid üldse esinevad?

Probleemid on selles, et igal ajakirjanikul on tohutult suur töökoormus, et iga üks peab jube palju toodangut andma, ikka pidevalt uusi ja uusi lehekülgi täitma, ja sellest võib tulla niisugune teatav pealiskaudsus. Et kui oleks pisut rohkem aega teemasse süveneda, veel omavahel allikaid võrrelda, et siis oleks tulemus parem, ma arvan. Aga ajakirjandus, see ongi niisugune päevasündmuse püüdmine, ega siit midagi niukest väga jäävat väärtust ei olegi võimalik leida.

Millised olid 90ndate algusaegadel ajakirjanduse tugevused?

No vat niisugune entusiasm, ma arvan võib-olla. Et kui kohutavalt tehti igasuguseid uusi lehti ja uusi väljaandeid, et no niisugune tunne, et kõik on võimalik. Ja tookord oli ka, ainult, et need lehed ei kujunenud küll eriti pikaealisteks. Nii nagu paljudes muudes ärivaldkondades, nii ka ajakirjanduses, just nimelt niisugune hästi paljude kanalite esiletulek ja uute ajalehtede loomine, et see andis paljudele inimestele tööd, sundis

otsima erinevaid teemasid, just nende teemade esiletõus nendes lehtedes. Ma arvan, et see oli siukene, mida võiks esile tõsta.

Aga tolle aja ajakirjanduse nõrkused?

No ikkagi niisuguse lehe strateegia kujundamise ja pikema perspektiivi puudumine, et kõik käis hästi niisuguse entusiasmi ja üks-päev-korraga-elamise baasil. Et niisugust kogemust, kuidas luua pikaajalise strateegiaga paljusid lugejaid huvitavat lehte või telekanalit, mis köidaks vaatajaid ka rohkem, kui lähemad kaks aastat. Ma arvan, et niisuguse kogemuse puudumine, et see oli.

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

No ma ootaksin kuidagi niisugust analüüsi, võrdlevat analüüsi. Ja seda, et ajakirjandus ei oleks nii metsikult tallinnakeskne, ja seda, et ajakirjandus pööraks kultuurile rohkem tähelepanu. Et me võimegi öelda, et igas lehes on tõepoolest oma kultuuri lehekülg, aga kui te hoolega vaatate, siis see kultuuri lehekülg on ikkagi meelelahutusega täidetud, et siukest süvakultuuri, et seda nagu tahaks rohkem.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

No mina küll ei saa öelda, et Eesti ajakirjandus meediakanalite omanike huve väljendaks. Ma jääksin ikkagi selle juurde, et Eesti ajakirjandus lähtub oma auditooriumi huvidest. Ühesõnaga, mina küll siin ei hakkaks ütleva, et ainult omanike huvi ja omanike kasumiteenimist. Ikkagi seda, et olla võimalikult kiiresti, võimalikult operatiivselt ja maksimaalselt mitmekülgselt sündmusi kajastada. Ma arvan, et see on praegu meedia kõige suurem huvi.

Kelle huve teie esindate?

Mina küll julgen öelda, et see kuulaja, sihtrühm, keda üldiselt arvatakse olevat Vikerraadios raadiote juures kella 12st 3ni, et ma selle kuulajarühma huve esindan. Ühesõnaga, mina täpselt samuti, nagu kõik lehe tegijad püüavad, noh, maksimaalselt selle poole, et saaks selle poole, et mis kuulajat huvitab ja mis ühiskonna seisukohalt on hetkel oluline, et seda esile tuua. Mina küll ei saaks öelda, et ma mingeid muid huve veel esindan.

Aga iseenda huve näiteks?

Mul ei ole ühtegi saadet tehes mingit isiklikku huvi, ausõna, ei ole.

Milline on teie töö osa avalikkusest?

No kui need kuulaja mõõdikud ütlevad, et kui kolmapäeval, kui ma tavaliselt teen oma saadet, on „Reptunni“ kuulatavus umbes 100 000 inimest, siis mingisugune osa avalikkusest ta ikka on aga kui suur? No ma arvan, et on, tal on ikka väga suur kattuv sfäär üldiste avalike huvidega. Ikka sellest lähtuvalt.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus?

No mõnevõrra, ma pakun. Kui on tegemist saatega, mis käsitleb teemat, mis omakorda puudutab väga paljusid inimesi, siis ta ikkagi seda avalikkust mõjutab.

Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

Ma isegi ei arva ka seda, et keegi kuulaks raadiosaadet ja siis muudaks oma käitumist. Pigem käib ikkagi võitlus mõtteviisi pärast. No ma ka keeldun arvamast, et ta kohe mitte üldse ühegi inimese arvamust ei mõjuta. Ja vaevalt et ta nüüd hoobilt ka muutub, et eks see mõtteviisi muutmine on hästi pikk protsess ja inimese arvamuse muutmine on täpselt sama moodi, et see muutub niimoodi kildhaaval või piiskhaaval. Minu saadete põhiline, see miks ma neid teen, on see, et erinevad huvigruppide esindajad saavad oma seisukohti avaldada ja seeläbi nad muutuvad ka mõistetavamaks ka meile, kes nad võib-olla kuidagi teisiti positsioneerivad. Ühesõnaga see mõtete vahetamine ja seisukohtade teatavakstegemine ja sealt kuulajal võib-olla oma otsuste muutmine, et see on nagu, noh, see saate kaugem eesmärk. Aga kui palju ta just seda teeb? Ma arvan, et mõnevõrra ikkagi teeb.

Milline on teie roll avalikkuses praegu?

No ütleme siis niimoodi, et erinevate mõtteviiside vahendamine, erinevate seisukohtade, erinevate käitumisviiside... ühesõnaga seda, et ühiskonna erinevaid gruppe ja aspekte nagu üksteisele mõistetavamaks teha ja üksteisele lähendada, selles ma näen oma rolli.

Milline oli see 90ndate algusaegadel?

Ma arvan, et see sama. Ma võib-olla ei osanud tookord niimoodi väljendada või seda rolli niimoodi sõnastada, aga mina küll ei arva, et ma mingitel muudel põhjustel seda ametit peaksin või selle koha peal töötaksin. Et siin nüüd midagi oleks muutunud... ei, ei.

Kuivõrd te olete rahul hetkeolukorraga?

Mul on jube kahju, et avalik arutelu on muutunud siukseks pealiskaudseks ja siukese meelelahutusega tegelevaks, et rohkem väärtusi või niisugusi inimelu ja olemuse ja olemise, niukseid põhiväärtusi kajastava või nende üle arutleva mõttevahetuse puudus meie avalikkuses. Et ausalt öeldes see, ütleme, et häirib. Ma tahan, et see oleks nagu teistmoodi. Ma tahan, et me oleks nagu põhjamaades, et inimesed mõtleks hoopis nagu igavikulisematele või kuidagi niukestele olemuslikematele asjadele, kui tegelikult see, mida ma inimeste omavahelises jutus kuulen või see, mida ma lehest loen. Ja mis puudutab iseennast selle kanali töös, siis mul oleks hea meel, kui mul oleks pisut rohkem aega süveneda nendesse teemadesse, mis ma ette võtan. Siin on samamood seda tormamist ja koormust, seda ikka on.

Mida te sooviksite muuta enda tegutsemise juures?

No ikka ma tahaksin, et oleks rohkem aega ühe teemaga tegelda, et oleks aega siukseid uurimusliku suunaga saateid teha, mis nõuavad palju põhjalikumat ettevalmistust, et ma ei peaks tõepoolest iga nädal mitu toodet tootma, et jah, see oleks tore, aga see ei sõltu ainuüksi minust. Aga kuivõrd meil asutus lõpetab töö ja meid pannakse televisiooniga kokku, siis ma arvan, et meid on jälle niisugune reformiaeg ees ootamas. Igasuguseid toimetusi pannakse kokku ja... vaatame, kas muutub midagi.

Mida võiks/peaks muutma avalikkuses? Kuidas?

Rohkem sisulist arutelu, aga kuidas seda teha? Rohkem huvitavaid inimesi, kõigi poolt aktsepteeritavaid arvamusi liidreid, uut põlvkonda, uusi noori andekaid mõtlejaid, hästi haritud, suure maailmakogemusega. Ma arvan, sealt oleks loota uut taset avaliku arvamise kvaliteedis ja avalikkuses. A praegu on küll hästi palju niisugust Ameerikalikku meelelahutust ja niisuguseid ühepäevastaare, et see muidugi tõmbab avalikkuse siukest väärtust maha.

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

Ma ei ole kunagi selle peale niimoodi mõelnud, et ma peaksin hakkama minema avalikkuses midagi muutma. Et ma arvan, et ma olen pidanud vajalikuks sekkuda, kui mingi asi tahab ajamist, mingi konkreetne asi tahab kas selgitamist või mida tahetakse kinni panna, aga mida oleks vajalik säilitada või et ühesõnaga niisugust konkreetse juhtumi puhul asjaolude selgitamist oma saates või et selleks avalikkust kasutada, et nagu korjata toetajaid ühe või teise idee taha. Aga et ma peaksin hakkama muutma kuidagi avaliku arutelu kvaliteeti... Ma jään nende liistude juurde, mis mul on, et ma ei arva küll, et ma tahaksin kirjutada mingeid kolumne või kuskil lippude/loosungite all avalikkuses esineda. Minu jaoks on see aeg möödas, aga nagu ma just ütlesin, et niisuguseid noori andekaid, hästi haritud inimesi tahaks seda tegema küll.

MARTIN VIIRAND – INTERVJUU

(18.05.07 – 1h 3 minutit)

Vikerraadio – „Maailmapilt“ toimetaja

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saadet avalikkuses?

No ma olen olnud faktiliselt kogu oma, no, niisuguse töö aja Eesti Raadio kultuuritoimetaja, ma olin vahepeal muidugi ka televisioonis kultuuritoimetaja, noh, et niimoodi on natuke varieerunud, seal mõnikord olid niisuguste kunstiliste saadete, aga sisuliselt üks ja sama. Ja ma ikka võin öelda, et mina olen oma rolliks ja missiooniks pidanud seda, et ma vahendan kvaliteetseid ajusid Eesti rahvale. Ma ei ole püüdnud ennast väga esile tõsta ja ennast nii väga eksponeerida. Ja suhteliselt vähe oma häält saadetes panna ja ühesõnaga, minu trump on see, et ma olen head teemad ja head esinejad, ütleme niimoodi. No viimasel ajal on mul üks kindel saade, see on „Maailmapildi“ saade, see on kultuuri ja kultuuriloo sari. Ta on ühesõnaga korra nädalas ja siis on Eesti ja üldse ka maailma kultuurist erinevaid tahke ja tal on suhteliselt laiad piirid, et ta on niisugune rosolje, sinna mahub küllaltki palju sisse. „Maailmapilt“ on niisugune asi, selle pealkirja alla võib kõike panna. Ma kujutan ette, et no niisugused humanitaar asjalikumad tegijad või nagu ma ütlesin – ajud, on minu saatest läbi käinud. No ja kirjanikest, noorematest nüüd enam mitte, aga üldisemalt vanematest ja keskealistest on üsna vähe, kes üldse, noh, väldivad avalikkust, need võib-olla, aga no ikka kõik on läbi käinud faktiliselt. Aga nüüd, kui te küsite nüüd sarju, siis praegu on see „Maailmapilt“, see on ju väga pikka aega olnud, siis teine asi, millega ma olen tegelenud, ma olen tutvustanud uusi raamatuid. Ja kusjuures, mida ma olen teinud, ma olen jälle kasutanud inimesi, kes on spetsialistid, kes on selle raamatu tõlkinud või toimetanud kirjastustes ja siis ma olen jällegi see mediaator või vahendaja, no nagu saatejuht, et kas siis... kui on tundunud raamat huvitav, siis terve saade on ühest, siis aga tihti on niimoodi, et ühe kirjastuse peatoimetaja tuleb kohale ja siis ta räägib 4-5 raamatust, mille me oleme ühiselt välja valinud, mis tunduvad nagu huvitavad. Eesti, mitte kõigi küll, aga suuremate kirjastustega meil on niisugune töövahekord. No näiteks varasemast ajast... kunagi oli väga pikka aega niisugune sari nagu „Aga teie arvamus?“, see oli nüüd sügaval vene ajal, tähendab, siis võeti ette mingisugused kultuuriteemad ja siis kutsuti kohale kolm inimest näiteks ja siis saatejuht oli neljas, või ka kaks, ja siis me arutlesime mingil teemal. Näiteks ma mäletan, et ka

niisugune asi, mis tänapäeval tunduks imelik – me võtsime kätte möödunud aasta romaanid ja siis kirjandusteadlased tulid kokku ja räägiti, noh see oli nagu mingisugune, nagu oleks Sirbis või Loomingus, see oli siuke vaba vestlus. Või siis näiteks luule. Omal ajal tegin ma sarja esseedest – mis asi on esse kui kultuuriline nähtus? Siis mul näiteks olid luuledialoogid – jälle oli kindel inimene, kes nagu juhtis, mina olin puhas niisugune tehniline toimetaja ja siis, kas ta rääkis ise või kutsus mingisuguse kirjandus- või luuleinimese kohale. No ühesõnaga, need olid suuresti vabas vestlusevormis üles ehitatud saated, mitte niisugused valmisteksti saated.

Kuidas te leiate teemad, mis saatesse lähevad?

Suuresti mõtlen ise välja, jälgin ajakirjandust ja väga tihti käin konverentsidel. Igasugustes ajaloomuuseumis, Kreutzwaldi päevad olid Tartus eks ole, iga detsember teatavasti, siis ma istun seal kohal ja siis mu meetodika on see, et ma mitte ei lindista sealt seda esinejat, kes seal puldis räägib, vaid ma siis vaatan, missugune teema ja inimene on huvitav ja siis lähen pärast tema juurde ja lepin juba kokku, et ta tuleb stuudiosse või kus me siis kohtume, siis tuleb nagu see lugu huvitavam ja meeleolukam, mitte et see mahaloetud loeng eks ole, et ma võtan ta pool tundi linti. See on ka üks minu niisugune väga levinud võte, mida ma olen kasutanud. No ja siis ma jälgin kultuuri ajakirjandust, ja siis ma sealt saan ka väga tihti teemasid. Vaatan, et oi, et see mees on millestki huvitavast kirjutanud ja siis ma võtan taga ühendust ja väga paljud nendest on mul juba vanad sisse töötatud vanamehed mul. Niuksed, Voldemar Miller, kes hiljuti suri, Julius Põldmäe, Heli Susi, Enn Sarv... Ühesõnaga, need on niisugused mehed, kes on kas siis kultuuriloolased, on nad midagi uurinud, on nad ajaloolased olnud, või näiteks need Enn Sarv ja Heli Susi, need on olnud siis need, keda praegu nimetatakse vabadusvõitlejad, kes siis võitlesid siis venelaste vastu ja kas sakslaste vastu ja kes siis olid muidugi ka kinni istunud ja kes siis on rääkinud mulle väga palju. Näiteks Voldemar Miller oli unikaalne ja kordumatu inimene, kes oli tõeline kultuuriajaloo entsüklopeedia, kes väga palju teadis ja oli kirjutanud ja raamatulugu uurinud. No Enn Sarv oli jurist ja küberneetik ja... Aga näiteks ma olen toonud alati niukse näite, mult on tihti küsitud, et kust ma oma teemasid saan. Siis ma olen öelnud, et ühe teema näiteks sain ma saunalaval, et lihtsalt sattusin võõrasse seltskonnas. Üks mees hakkas rääkima, et kuidas ta oli Gröönimaal käinud ja seigelnud ja hätta jäänud ja noh niimoodi mehed läksid oma käe peal matkama, noh reisima ja vaatama seda saart ja siis kui me olme riidesse pannud, siis võtsin ta käest telefoni ja ütlesin, et ma olen

huvitatud sellest raadiosaatest ja siis kutsus ta selle oma kaaslase kaasa ja no see on niisugune markantne näide, kust tuli üks teema.

Mille põhjal te valiku teete, ehk siis mis on olulisemad kriteeriumid teemale, et see saatesse läheks?

Esimene on see, et see pakub mulle endale huvi ja teine on see, et see võib ka rahvast huvitada, kuulajaid, sest et mina mingil põhjusel järgin siiski veel seda niisugust koolipapalikku mõttelaadi, et noh, inimesed ei ole kunagi liiga targad. Et kui nad ka targemaks saavad, et ega see ei ole paha. Aga teisest küljest, see ei saa olla väga nii dotseeriv, et ta peab olema ikka nii talutavas soustis, et ta peab olema kuulatav ja huvi pakkuma.

Millistel teemadel olete peamiselt teinud saateid?

No ma ütlesin, eks ole, kultuurilugu... Ma praegu olen teinud seda „Maailmapilti“, ma ei kujuta ette, seitse või kümme aastat või niimoodi ja siis ikka need uued raamatud, mida ma olen tutvustanud. See on ka olnud suuresti minu valdkond, aga ikka kultuurilugu, mis siin on Eestis toimunud kõik need Eesti baltisakslased kaasaarvatud, missugused kunstnikud, jälle kellelgi mingi juubel või mingi näitus ja siis ikka suuresti need konverentsid, kui on konverents mingil teemal, siis ma olen läinud sinna ja... näiteks kunst, kujutav kunst, film vähem ja muusika üldse mitte, teater ka mitte, sest seal on oma inimesed.

Kas teemad valite ise?

Ma valin ise jah. No muidugi praegu oli niimoodi, eks ole, et peatoimetaja tuli, et nüüd tuleb Jaapani keiser siia, et me teeme siis Jaapani nädala, sina oma saates ka. Siis ma muidugi, noh, lasin peast läbi, kes on Jaapaniga tegelenud ja siis tegin valiku ja siis helistasin talle, Mark Sinisoo, ta on olnud ka Eesti saadik Jaapanis, ja tegin temaga siis saate. Mis veel viimasest ajast? Viimasest ajast Kalle Kasemaa, TÜ professor, eks ole, tema nüüd tõlkis ühe raamatu, väga põneva raamatu ja see on Kristuse ajast ja Kristuse kogu see *story (autor: lugu)*, aga niisuguses seeditavas ja ilukirjanduslikus vormis, nii et inimesele, kes ei viitsi või ei jõua piiblit läbi lugeda, siis ta saab need asjad, noh, niisugusest romaanist kätte, ja siis me neist asjadest rääkisime.

Mida peate olulisemateks väärtusteks?

Ikka see, et tal oleks mingit niisugust kaalu, et tal oleks sisu ja et välja tuua huvitavaid inimesi, kiskuda neid mikrofoni ette. Ja ennast mitte väga esile lükata, olla suhteliselt sõltumatu võimust, valitsusest, ka praegu olla niisugune pigem distantseeritud, sest näiteks Vene ajal olid niisugused asjad väga tähtsad, mis praegu tunduvad tühised. Näiteks mingit Eesti kultuuritegelast, keda võimud ei sallinud hästi, et juba tema nimegi eetrisse saada, et see oli ka mingi niisugune väike töö võit. No näiteks Ain Kaalep, kuna tema oli paha, siis teda ei tohtinud nimetada, Marie Under, kes olid võimudele ebasoovitavad ja noh siis neid nimesid välditi, rääkimata sellest, et ma oleksin kutsunud teda, aga juba seegi, et nimesid nimetada, rääkimata siis saatsse kutsumisest. No praegu tundub, et see ei ole mingisugune tähtis asi, aga siis ta tundus, et on tähtis. Et raadio roll oli siis hoopis suurem, Eesti Raadio oli siis ainuke teatavasti ja teda kuulati suurema tähelepanuga ja autoriteet on Eesti Raadiol olnud alati hea. Aga ühesõnaga, keegi on ütelnud, et meie eesmärk on olnud alati tsensuuri ja võimu väravast püüda läbi trügida, et natuke seda väravat laiemaks lükata, minu arvates see on päris täpselt öeldud. Et ühesõnaga, seda lubatavuse piiri kompida, kui kaugele me tohime minna, see oli vene ajal, eks ole, millal öeldakse, et ei, see ei lähe. Ja seda, et saade päris ära jäeti, seda juhtus harva. /.../ *(Autor: töö seisukohalt ebaolulised laused on välja jäetud. Viirand räägib Nõukogude aja tsensuuri mehhanismidest.)*

Kas ja kuidas on valdkonnad muutunud?

Minu enda jaoks on muutunud, enne oli rohkem kirjandust, nüüd on rohkem kultuurilugu. Puhtalt kirjandussaateid, näiteks omal ajal oli niimoodi, oli näiteks üks saade oli kirjaniku töölaud, no ütleme mingisugune kirjanik, kas näiteks Arvo Valton või keegi, helistad talle, või Beekman või, et on sul mingit uut novelli pakkuda, ja siis oli niimoodi, et ta tõi selle novelli siia, näitleja luges selle novelli ette ja sai honorari selle eest, mina siis olin toimetajaks, eks ma tegin siis väikese jutu ka temaga sinna või ei teinudki ja siis kui see avaldati loomingus pärast, siis ta sai uuesti honorari sealt ja kui juhtus, et sellest veel film tehti, siis ta sai kolmandat korda. Et selles mõttes, et kirjanikud elasid hästi. Kirjanik oli siis tähtis inimene.

Millistel teemadel või valdkondadest on raske saateid teha?

No ma kujutan ette, et kujutavast kunstist. See on ikka kindlasti raske, või näiteks hakata tarbekunstist tegema, see oleks ikka juba ülejõukäiv ülesanne. No ega ma

ooperist ka eriti ei kipuks või filmist tegema, ooper ei olegi üldiselt meie rida, meil on muusikatoimetus teatavasti.

Miks on raske teha kujutavast kunstist näiteks?

Ikka see sõnadega pildi loomine või see kujutluspildi loomine, see on keeruline, see nõuab väga suurt meisterlikkust, kuigi põhimõtteliselt on ju võimalik rääkida ka asjadest, mis ei ole otseselt visuaalselt tähtsad, küll selle põhimõtetest ja kunstniku elust ja... Keegi on öelnud, et põhimõtteliselt kõik sõltub inimesest. Et kui näiteks Mikk Mikiverile oleks antud telefoniraamat ette, siis ta oleks sellest ka väga ilusa asja improviseerinud, et võtab ühe lehekülje ja räägib seal väga huvitavalt, mõtleb seoseid välja ja seal kombineerib. Et ühesõnaga, põhimõtteliselt oleks vist tõesti kõik võimalik jah.

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on arenenud laiem arutelu?

Laiemat arutelu, ma ütleksin, et ei ole peaaegu et olnud. Aga küsimus on selles, et kuna need saated on keskmisest kõrgema intelligentsi ja haridustasemega inimestele, siis niisugused ei kipu helistama ja kirjutama ja väga tihti on niimoodi, et tullakse juurde, et oi, sul oli huvitav saade ja seda esineb küll palju. Aga seda, et helistatakse või saadetakse kirju, meie toimetusel on seda suhteliselt vähe. Ma kujutan ette, et kui omal ajal oli kirjade osakond, siis vanamutid kirjutasid, kui katus sadas läbi või ahi ei andnud sooja, või siis kirjutati küll tões ja vaimus raadiosse ja siis raadio pidi nende asjadega tegelema. Aga no ütleme, et sellele kultuuri valdkonnale tuleb vähe vastukajaid. Inimesed ei hakka kirjutama, et mingisugused kirjandusteadlased või, et oi, et teil oli tore saade. Vot siin on ikka ka see poliitiline asi, et väga palju, need kes on represseeritud, siis see nagu inimeses tekitab emotsioone, et kui keegi räägib oma *story*, et siis igaühel on oma *story* rääkida ja siis ta reageerib, et oi, et minul oli nii ja päris niimoodi ei olnud, nagu see seal rääkis. Just hiljuti oli niisugune lugu – üks naine reageeris sellele ja siis oli probleem selles, et kuidas vangilaagrites Siberis lapsi naised saavad. Et üks inimene, kes siis esitas seda lugu, et kuidas nad siis saavad ja kellelt ja, kas vangivalvurid või siis teised vangid või siis teine reageeris, et ei olnud niimoodi. Võtsin temaga ühendust ja siis ma sain jällegi tema *story*, ühesõnaga, ta rääkis siis oma loo, ka jälle kaks korda Siberisse saadetud, et tänapäeval ikka väga raske aru saada, et

kui sul tõesti mingit pattu ei ole. /.../ (Autor: töö seisukohalt ebaolulised laused on välja jäetud. Viirand räägib Siberisse saatmisest.)

Mis on muutunud teie töös võrreldes 90ndate algusega?

Ega väga palju ei olegi muutunud, ma olen saanud suhteliselt palju iseseisvalt tööd teha, et niisugusi otsesetid käske ja keelde ei ole. Jah, ma leian, et see on minu töö üks kõige suurem pluss – ma valin endale ise teemad ja ma valin endale ise esinejad. Võib-olla, noh, raha on kuidagi... et loetakse rohkem raha ja see saadetele võiks rohkem raha olla või aga noh, mis ma oma asutust hakkam siin kiruma.

Millised väärtused on jäänud läbi aja samaks, millised on aga kadunud või tulnud juurde?

Ma ütleks, et mitte põhiväärtused vaid enamjaolt ikka kõik väärtused on säilinud. See, kes ütleb, et tulid uued ajad ja nüüd on uued väärtused, siis seda inimest ma ei austa, sest see on, noh, tuulelipp, kes vaatab, kus on mõnusam ja soojem. Minu jaoks põhiväärtused on samaks jäänud. Ja muidugi see merkantiilsus ja see raha, noh, niisugune domineerimine maailmas ja raha ja võimu segunemine ja kui sa seda ikka näed iga päev oma elus, eks see natukene muidugi paneb mõtlema. Aga no see mind ei puuduta, sest ma ei kuulu ei rahameeste ega poliitikute hulka, ma vaatan kõrvalt.

Kas väljendusvabadusele on piiranguid?

Vot siin on üks huvitav teema, mida Eestis üldse ei ole veel puudutatud, on enesetsensuur. Oli aastaid tagasi, kus Soomes sellest väga palju räägiti. Enesetsensuur on hoopis karmim asi, kui tsensuur. Üks asi on kriitilisem, kriitiline võid sa olla ükskõik, mis võimu ajal. aga siin on üks väga huvitav nähtus see, et kui ma olin oma saatekese valmis teinud ja siis peatoimetaja kuulas selle üle ja siis oli veel tsensuur, ametlik tsensuur, et ühesõnaga lõppude lõpuks oli veel tema, kes vastutas viimasena. Praegu seda ei ole, praegu olen see mina ise ja ma mõtlen just antud juhul seda poliitilist korrektsust ja tasakaalustatust. Need piirangud on niisugused, et ma tean, et ma pean olema poliitiliselt tasakaalustatud, et ma tean, et ma ei saa olla avalikult mingi partei pooldaja. Ja kui ma hakkaksin järsku nii väga-väga kallutatult olema, kas siis ühele või teisele poole... Vene aeg oli väga huvitav – sul võeti see välja saates see koht või see lõik või midagi... aga kui me hakkaksime siin tegema näiteks kasvõi eksperimendi korras, siis niisugusel toimetajal tekiks tema tuleviku suhtes küsimärk,

mis oleks hoopis karmim asi. Selle pärast see alateadlik tsensuur on inimestes olemas ajakirjanduses; mitte siin ainult, ta on igal pool. Sest et erakanalid võivad rahulikult olla väga julmalt, no me teame küll, mis kanalid mis parteisid toetavad ja mis parteide vastu nad võitlevad ja nii edasi, aga avalik-õiguslikul on teatud normid ja piirid.

Kuidas see on muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

Ma arvan, et ei ole muutunud.

Mis on avalikkus? Kuidas te määratleksite avalikkust?

No ma kujutan ette, et siin on mitu tähendust sellele sõnale. Avalikkus on eks ole ühiskond, milles me liigume ja kus me elame, see on avalikkus. Ma ei tea, selle sõna puhul peab vist natukene täpsustama, et mida te tahate ja mida te ootate, mis on avalikkus.

Mida teie mõtlete selle sõnaga avalikkus ja avalik arvamus?

Ütleme, avalikkus on kõik need inimesed, kes Eestis elavad, et see on avalikkus. Aga avalik arvamus koosneb väga paljudest kildudest ja ma ütleksin, et Eesti ajakirjandus seda praegu väga suuresti ikka suunab ja mõjutab. Avalikkus on ikka küllaltki mõjutatav ajakirjanduse poolt. Ja üks asi veel, et ajakirjanduses, nende suurte väljaannete vahel, nende päevalehtede vahel, no ütleme kolm tükki on neid, nende vahel puudub diskussioon. See on tegelikult absurdne situatsioon. Näiteks Helsingis on üks suur päevaleht, Helsingin Sanomat, aga ma tahan seda öelda, et meil on kaks päevalehte, kes omavahel ei ole diskussiooni suhtes, mis on absurd tegelikult – Päevaleht ja Postimees, no ja Õhtuleht kolmandana. Niisugust olukorda näiteks Soomes ei ole.

Millised on avalikkuse funktsioonid?

Minu arvates avalikkusel... no mis mõttes funktsioonid... Kuna avalikkus on niisugune lai mõiste, mille alla mahub faktiliselt kõik, kogu ühiskond, kogu elu... No niivõrd-kuivõrd inimene on ka ühiskonna osa alati paratamatult ja siis tähendab ta on ka osa avalikkusest. Siin me läheme praegu natuke skolastikasse. Ühesõnaga ma ei suuda praegu teie küsimusele tarka vastust anda.

Ehk siis, kas avalikkusel on mingi eesmärk, mingid ülesanded, et miks see üldse on? Et kuidas see üldse funktsioneerib/töötab?

See avalikkus on nii lai mõiste, et ta funktsioneerib kellegi soovist või tahtest sõltumatult selle pärast seal on kindlasti allhoovused ja liikumised ja suunad ja nähtused, mida saab mõjutada, suunata ja ka dikteerida, pidurdada aga... Ma kardan, ma ei saa teile head vastust välja nuputada...

Kes või mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?

No siin on ka muidugi palju asju. See on fakt, et üks nende hulgas on ajakirjandus. Siis suunavad kindlasti võim, nii täidesaatev, seadusandlik, no kohtuvõim, need siis kujundavad arvamust. Ja inimeste praktika kujundab arvamust, varasem elukogemus, vanematel inimestel on võrdlus varasemate eluperioodidega siin Eestis, võrdlus väga paljude asjadega, muu maailmaga. See, mis ta loeb, mis ta kuuleb, mis ta näeb.

Mis mõjutab avalikkust?

No mõjutab ka näiteks see, mis toimub ümbritsevas maailmas, see mõjutab ka meid. Eriti kui me oleme niisuguses tundlikus piirkonnas elame ja oleme väike riik ja väike rahvas. Ja meie avalikkust mõjutab lõppudelõpuks kasvõi see, kuidas läheb maailma majandusel. Et neid jõutegureid on ju väga palju – kuidas läheb maailmal, kui hästi läheb, mis suured riigid otsustavad meie selja taga ja üle meie. Neid asju on palju, mis meie avalikkust mõjutavad.

Mis mõjutab avalikkuse toimimist ja kvaliteeti?

No haridus kindlasti, elukogemus, Eestis valitsev olukord, nii majanduslik, psühholoogiline kui ka poliitiline, kõik niuksed asjad. Aga alustame siis ikka jah haridusest, nii banaalne, kui see ka on.

Kes peaks avalikkuse olemasolu ja toimimise tagama?

Seda ei peagi tagama. Avalikkust ei saagi mitte tagada, ühesõnaga ta funktsioneerib igal juhul, ta on ise olemas. Seda, et avalikkust peaks tagama, ma ei kujuta ette, kes peaks avalikkust tagama.

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

Ta mõjutab suuresti aga ta tekitab ka vastureaktsiooni ja ta tekitab ka niisugust eitust ja nihilismi. Aga see, et inimesed on mõjutatud ajakirjandusest, no seda vist ei saa keegi eitada. Aga kuna Eestis on kogu aeg niisugune turbulentne situatsioon, siis jälgitakse ajakirjandust tundlikult ja palju, inimesed loevad palju, kuulavad palju, vaatavad palju. Kuskil Soomes või Norras, kus elu on rahulik, siis seal ajakirjandus võib-olla nii palju ei mõjutagi, kui Eestis.

Kas meedia on aidanud või takistanud avalikkust?

No ta kokkuvõttes on ikkagi aidanud.

Kuidas?

No ta esiteks ikkagi informeerib sündmustest, nii Eestis kui ka mujal, ta juhib tähelepanu, ta annab siiski ka analüüse. On ju olemas siiski väga erineval tasemel meediat, on olemas ju lõppudelõpuks kõik Akadeemiad ja niisugused väga kvaliteetsed väljaanded, ja Diplomaatia, ja kes, nagu öeldakse, kes tahab ja viitsib, see ikka leiab. Nii et selles mõttes ajakirjanduselt on võimalik saada ikka palju. Ja mina püüan ka tagasihoidlikul moel oma saatekesega siis seda avalikkust informeerida, ütleme nii.

Kas avalikkuse sõna maksab?

Avalikkuse sõna maksab, aga avalikkuse sõna võiks alati rohkem maksta.

Miks te arvate nii? Või saate äkki mõne näite tuua...

Ma siiski suuresti usun, et avalikkuse arvamus on kujundatud... No see Sakala keskus on näide selle kohta, kus ta ei maksa, sest et seal arvamus oli siiski ühes suunas ja ajakirjandus oli ka ühes suunas ja... Kus avalikkus on midagi muutnud? No võib-olla see, et Linnahalli ei müüdnud maha või ei demonteeritud või ei lammutatud. Ma kujutan ette, et seal oli küll rahva arvamus ühene, et seda ei tohiks teha. Ma kujutan ette, et kui me räägime nüüd sellistest kultuuriobjektidest, siis see, et KUMU valmis sai, siis rahvas oli seal taga ja toetas. Aga nüüd suuremaid, laiemaid protsesse või hoovuseid, mis oleks, noh, ütleme avalikkuse või ühiskonna poolt käima pandud. Kas või see, et Eesti taastas oma iseseisvuse, see oli eestlaste ühine soov, et see oli ka, kui te armastate seda sõna, avalikkus... ma tahan seda öelda, et see oli ikka eestlaste totaalne soov, ega seal ei

ole eriti midagi vaielda. See on nii fundamentaalne mõju, et Eesti riik läks ütleme uuele kursile.

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline?

Eestlasele on omane olla kriitiline, ja Eesti avalikkus on ka seega kriitiline jah.

Millist avalikkust vajab inimene?

Mul on raskusi selle sõnaga kõigepealt... No ma kujutan ette, et avalikkus võib ka olla materiaalne, mitte ta ei pea... avalik arvamus on siiski, noh, ideede sfääris, aga avalikkus... Kas sinna alla käib ka siis materiaalne? Materiaalsed suhted inimeste vahel?...

No ma võin teile siis midagi nüüd välja mõelda. No ta vajab sellist keskkonda, mis teda stimuleerib, mis teda aktiveerib, no mis teda nüüd rahulikuks ja mugavaks teeb, seda nüüd ei saa soovida, aga teisest küljest – inimesele peaks ikka head elu soovima.

Milliseid/kelle avalikke toimingisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks?

No ma ütleks nimesid, näiteks niisugused nimed nagu Kaplinski, Jaan Kross Paul-Erik Rummo, Ain Kaalep, need on siis kirjanikest, eks ole. Ka ütleme Heinz Valk, kui me räägime praegu elavatest, eks ole, no ma ei tea, võib-olla isegi Rein Veidemanni ma paneksin sinna, siis ma paneksin sinna selle Maalehe toimetaja... No need oleks nüüd kirjanikest ja mõtlejatest, mis mul nüüd esimese hooga pähe torkasid. Jah, Viivi Luik.

Millised võiksid olla Eesti avalikkuse märgid ja verstapostid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust?

No esimene oli rõõm ja kergendus, et oleme nüüd tõesti omaenda peremehed, et tõesti otsene niisugune väljasuremisohu on kadunud nagu füüsilises mõttes ja see venestamine, ausalt öeldes oli see väga kurb ja karm. No siis hakkasid muidugi tulema inimestel materiaalsed probleemid, siis hakati nägema ka ühiskonnas nägevaid puudusi ja kuna inimesed olid oma värskel vabaduse puhul väga tundlikud, see siis võib-olla ka neile mõjus halvasti ja tekitas pessimismi ja no mõnede puhul ka niisugust tagasi tõmbumist. Siis, ma kujutan ette, et see niisugune merkantiilsus, või see ahnus ja see mammona kokku ajamine ja see tekitas paljudes, võib-olla, et ka see oli mingisugune muutus. Ühesõnaga, et inimestes tekkis see äratundmine, et ei ole niimoodi, et on must

ja valge. No et ka eelmises süsteemis oli positiivseid külgi, aga praeguses on negatiivseid, ütleme niimoodi, niisugune äratundmine tekkis inimeses.

Ehk on võimalik välja tuua mingeid konkreetseid sündmusi või ka saateid või kirjutisi, mis oleksid sellised märgid?

Noh näiteks saadetest, kui oli seal mingisugune „Mõtleme veel“, kui Rahvarinne sündis telemajas, ma kujutan ette, et niisugune oli, ja kõik need laulva revolutsiooni sündmused, siis muidugi see Balti kett oli sündmus, kui on tarvis midagi niimoodi välja tuua. Ja siis, eks ole, nüüd Toompeal, mis oli, noh me nüüd käisime isegi seal, kui seal oli see vastasseis, kus Savisaar kutsus rahvast üles Toompeale – seal oli tõesti niisugune, et venelased olid ühel pool ja eestlased teisel pool, et kas läheb kismaks või ei lähe. Aga venelased taandusid, interrindelased, ütleme nii, venelased ei ole viisakas öelda. Meil oli meeskoori proov ja meile helistati ja siis meeskoor läks proovist otse sinna, niisugune episood oli ka. Aga seal ei toimunud mingisugust kähmlust ega kaklust, no ja praegu on see pronksõduri asi niisugune markantsem, kui te tahate sündmusi.

Mis on Eesti avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud Eestis?

No majanduslik areng kindlasti, Eestil on ju majanduslikult siiski hästi läinud. See on meile kaasa toonud ka liiga suure kihistumise. Eestis on; nii väikeses tiigis, nagu see on, on seal kaugetes maakondades piiri ääres elu hoopis ikka teine kui Tallinnas. Kui riigi väiksust arvestada. Aga muidugi areng on olnud kiire ja majandusareng võib-olla ka liiga kiire, ütlevad majandusteadlased, tavaline inimene ei oska seda öelda, kui ta on teinud liiga suuri võlgu, võib-olla ainult siis, et tal tekib mingid probleemid ja ohutunne ja nii edasi ja... Aga majanduslik areng ikka kiire on olnud jah... Sõidu võimalused näiteks ja et ka võimalus saada erinevat informatsiooni ja erinevaid raamatuid lugeda, väga tähtis asi. Jõuaks ainult lugeda.

Mis on Eesti avalikkuse eripära?

See suuresti tuleneb sellest ikka, et meie ühiskonnas on ikka väga suur osa vene-keelset elanikkonda ja see mõjutab ühiskonda, või nagu teie tahate öelda – avalikkust – igal sammul, ka siis kui me selle peale ei mõtle. See on meie geograafiline asend, mõjutab meie psüühikat, isegi kui jätame need pronksõduri teemad kõrvale. Et see on meie spetsiifika küll, ma usun, et Lätis on seda veelgi rohkem näha.

Kirjeldage avalikkust 90ndate alguses?

Siis oli avalikkus avatum, vaesem, ma mõtlen kui nüüd inimestest rääkida, ta oli vaesem, aga temas oli niisugust naiivset optimismi, et kõik nüüd läheb kõik väga hästi ja, enam ei ole tarvis uksi lukustada ja kõik me oleme nüüd sõbrad ja vennad ja üks suur lillepidu käib nüüd tulevikus Eestis. See oli üks niisugune tunne, väike kergendus oli.

Kuidas on avalikkus muutunud võrreldes 90ndate algusega?

Inimesed on läinud tõsisemaks ja nad on hakanud rohkem oma elumurede ja rahaasjade peale mõtlema ja selle igasuguse kindlustatuse kui ka lastele kooli hariduse andmise kui ka tervishoiu ja nende asjade peale on inimesed hakanud rohkem mõtlema ja muretsema. Mõnes mõttes on inimesel muresid rohkem, kuna tal on võimalusi rohkem ja väljakutseid rohkem.

Mis olid avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

No ikka see majanduslik toimetulek oli kindlasti üks tõsisemaid probleeme ja ma kujutan ette, et see vist kõige suurem oligi. Sest et väga paljud asjad, mis praegu isegi rohkem on üles kerkinud, et noh, et meditsiin on läinud väga suuresti tasuliseks ja haridus läheb tasuliseks järjest rohkem ja seda siis nagu ei olnud veel, need probleemid on hiljem tekkinud. Ma isegi ei kujuta ette, mis asjad need valupunktid siis sel ajal olid, ilmselt ikka võib-olla see, et see palk ei võimaldanud ka mingit niisugust head äraelamist, ma kujutan ette, et see võis olla. Tundub, et inimestel on praegu rohkem probleeme, kui siis, sest ka võimalusi on rohkem.

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Meedia funktsioon Eesti avalikkuses on täpselt sama, nagu ta on igas teises riigis, ta peab olema informeerija ja probleemide tõstataja ja analüüsija ja ka meelelahutaja, et need on niisugused ajakirjandusteooria põhipunktid.

Kas need funktsioonid on siis ka täidetud?

Ma arvan, et ta täidab küllaltki hästi, kui sa viitsid natukene süveneda ja mitte piirduda ainult ütleme päevalehtede ja Kroonika tasemel ajakirjandusega. Kui sa võtad neid natuke kaalukamaid väljaandeid otsid ja viitsid neid uurida. Suurem enamus seda ei tee, seda ei tee kuskil, üheski ühiskonnas, üheski riigis ei tee seda, see on ikka valitud

vähemuse lõbu. Teate, mis on meedia kõige tähtsam funktsioon?! Omanike pangaarvet tõsta, see on meedia funktsioon, kõige tähtsam funktsioon. Lehti antakse välja selleks, et mitte rahvast informeerida, vaid et Norra ja Rootsi leheomanike arveid kasvatada, selleks antakse välja ajalehti.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

Need huvid on läbi põimunud, ei saa väga lihtsalt ja labaselt öelda, et omanike huve seal teisel pool Läänemerd, aga nende huvid on, ütleme siis tegijatel pidevalt alateadvuses, ütleme siis nii. Aga kelle huve? Seda ei saa niimoodi väga üheselt öelda, meil võib-olla reklaami avaldajad ei ole nii tähtsad, või reklaami tellijad, kes lehti mõjutavad, nemad ka muidugi, jah. Ja eks meil muidugi äri- ja pangandusringkonnad on kindlasti need, kelle arvamust peab kuulama

Ja teie?

Mina esindan nende inimeste huve, kes viitsivad minu saateid kuulata ja natuke tahavad muidugi teada saada. Aga mingit majandus- või survegruppi ma ei esinda kahjuks.

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused?

No ajakirjandus on siiski küllaltki professionaalne, ma ütleksin. Üldiselt osatakse kirjutada ja ajakirjandust on palju, aga ma ütlen, niisugust diskussiooni ja suundade pluralismi ei ole või on vähe. Ajakirjandus on suhteliselt orienteeritud suhteliselt ühte suunda.

Mis probleemid üldse esinevad?

No ma niisugust suurt nagu ei oskagi välja tuua praegu. Ütleme siis ei.

Kuidas oli see 90ndate algusaegadel? Alustage tugevustest.

No tugevused olid see, et oli see õhin. No ja mis tugevused, ma ütleks, et see pilt oli isegi kirjum, see tähendab seda, et huvitavam. Ma mõtlen seda niisugust poliitilist ja ideoloogilist spektrit. See tähendab, et kadus väljaandeid ja tuli juurde, mõni oli rohkem metsa poole ja mõni vähem, praegu on kõik kuidagi stabiliseerunud.

Millised olid siis nõrkused?

No ma ei oska öelda, nõrkused... Seal oli lihtsalt ebastabiilsus, kujunemisolukord ja no võib-olla, et meisterlikkus siis väiksem või no professionaalsus. Ma ei olegi nüüd niimoodi ausalt öelda mõelnud.

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

No alati oodatakse süvenenumaid analüüse, nii nagu on, ütleme suurtes lääneriikides, niuksed *Le Monde* ja *Times*id ja niisuguseid kvaliteetväljaandeid, aga Eesti turg on väike, selle pärast nad ei saa nii väga elitaarseks minna, need meie lehed siin, või tekkida niisugune leht.

Milline on teie töö osa avalikkusest?

Minu töö osa on tagasihoidlik – ma vahendan tarku ja ilusaid inimesi soovijatele, kes tahavad kuulata neid.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus?

No väga vähe. Ma mingeid erilisi illusioone ei tee, et ma neid uusi poliitilisi mõttevoole hakkak sisse süstima.

Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

No kuna minu kuulajaskond on niisugune välja kujunenud, ma kujutan ette, nad ei ole ka väga noored ja nad on kindlasti ka oma teadmiste, arvamuste, seisukohtadega, siis ma väga neid ei muuda. Tähendab ei suuda muuta ja ei ole ka minu eesmärk.

Milline on teie roll avalikkuses praegu?

Ilusaid inimesi viia Eesti kuulajate ette. Ilusaid on jutumärkides, tähendab tarku ja huvitavaid.

Milline oli teie roll 90ndate alguses?

Sama. Ei ole midagi muutunud. Ja ma ütleks, et ka Nõukogude ajal, Vene ajal oli sama. Õnnelik inimene, ei pea oma põhimõtteid vahetama.

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

No need hiljutised sündmused muidugi tegid rahutuks küll ausalt öelda küll ja see, kuidas see Eesti nüüd välja näeb aasta pärast, et see on probleem ja mõtlemisaine küll. Et üks asi on see, mis on väline ja teine see, mis toimub, eks ole, allhoovustes, see on muidugi probleem. Aga jah, kui... et et millega ma rahul ei ole?... No ma just kujutan ette, et see tõesti niisugune see asjade ja raha kultus, et see natuke ikka läheb nagu üle piiri. Ja siis noh see kultuuri niisugune labastumine.

Mida te sellega silmas peate?

Ma mõtlen seda selle all, et ühesõnaga, väga paljud inimesed arvavad, et see, mis on massikultuur ja mida nad kaubamajadest saavad ja Viru keskusest, et see ongi see elu eesmärk ja siuline mõte.

Mida te sooviksite muuta enda tegutsemise juures, kui üldse?

Enda tegutsemises... no üldiselt ma ütleks, et minu tegevus Eesti Raadios on juba oma piirides, et ega siin ma midagi eriti muuta ei saa. Kui te küsite, mida ma tahaksin, siis ma tahaksin rohkem reisida, kuna mulle meeldib reisida ja rohkem raha tahaks ka, kas te seda ootasite? Ma olen kõige vanem toimetaja Eesti Raadios, nii et minu tegevusaeg ei saa siin olla väga pikk, nii et ma ei ole küll plaaninud mingit muutmist või muutust.

Mida võiks/peaks muutma avalikkuses? Kuidas?

Et ta oleks kuidagi, et need pseudoväärtused nii väga ei vohaks või nad ei domineeriks. Ühesõnaga, et inimesed, ma eriti kujutan ette, et see on noorte hulgas, inimesed ise ei saa aru, et see, mida nad jahivad ja mida nad tähtsaks peavad, et see on üks suur manna vaht tegelikult. Et nad nagu ei näegi, et on olemas hoopis kaugemaid asju, et seda probleemigi veel ei ole. Ja see on tendents, mis süveneb. Ma ei mõtle, et see peab olema akadeemiliselt haritud inimeste seas niimoodi, aga seda on küllalt palju jah.

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

Väga vähe, mul ei ole erilisi illusioone aga ma teen oma saateid veel edasi mõnda aega ja kes tahab, see kuulab. Kas ta sellest muutub? Ma ei tea. Vot asi on selles, et kui iga inimene muudaks ühiskonda, et see on ju absurd. Et kui iga inimene suudaks oma tegevusega ühiskonda muuta, et see on ju võimatu tegelikult. No seda ma kardan küll,

et minu saadete põhjal minu kuulajad ei ole muutunud, et nad muudaksid midagi oma põhimõtetes või ilmavaates, seda ma ei arva.

RIINA EENTALU – INTERVJUU

(17.05.07 – 1h 11 minutit)

ER – vastutav toimetaja, „Päevakaja“ toimetaja

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saated avalikkuses?

Ma olen sellemõttes väga eatuüpiline ajakirjanik, kes ei pea päevikut, tegelikult võiks. Mu põhitöö on kogu aeg olnud uudistes, aga seda ka tõenäoliselt selle pärast, et ma olen saanud Eesti Raadios teha ka kõike muud, et ma ei ole olnud piiratud uudistetoimetusega, mis tegelikult mulle hästi sobib kogu selle rütmi ja kiiruse pärast. Aga ma olen, päris alguses olid kindlasti olulised suured laulu- ja tantsupeo ülekanded, millega ma tegelesin lisaks uudistetööle. Mõistagi kesköö programmid olid need tol ajal, siis kui ei olnud veel Eesti taasiseseisvunud, niisugused asjad, mis olid huvitavad teha, sest ka need olid otse. Ja siis kui tuli juba taasiseseisvumise aeg, siis kõik need Eestimaa laulud ja niisugused suured massiüritused. Või ka siis, kui mu meelest oli oluline, kui Eesti Raadio 91. aastal hakkas spontaanselt tööle ka öösel, kui toimusid Riias ja Vilniuses verised sündmused, siis me töötasime ööpäev ringi, terve öö läbi olime otse eetris, et inimesed oleksid rahul, et kui nad kuulavad raadiot, et kõik on rahulik. Noh ja siis ka niisuguseid ülekandeid, mulle meeldib, kui saab teha mõnda suurt üritust otseülekandena, kus ei pea olema mina üksi vaid kolleegidega koostöö toimub ja niisuguseid asju on hästi palju olnud, nii rõõmsaid kui kurbi. Olgu või Lennart Mere matusetseremoonia või mida iganes sarnast, niisugused asjad. Aga muidugi ka „Reporteritunnid“ tol ajal, praegusel hetkel ma ei ole teinud „Reporteritundi“, aga siis kui ta „Argipäev“ oli, niisugused probleemsaadet Eesti Raadios, et noh ega mul ei tulegi praegu rohkem meelde. Praegu teen ma regulaarselt „Uudisplussi“, ma olen teinud olemuslugusid, mis Eesti Raadios on algusjärgus tulemas, nn *feature*’it. Jah, kui mulle tehakse pakkumine või mul on endal idee, siis ma olen saanud selle Eesti Raadios realiseerida, ükskõik, mis vormis siis.

Kuidas te leiate teemad, mis saatesse lähevad?

Meil on oma eelinfo toimetaja, kes kogub kokku jooksvalt kõik need asjad, mis tulemas on ja paneb need vastavalt päeva peale, meil on oma reporterid, kellel on omad allikad. Nii et BNS-i osa on olud suurem varasematel aegadel, praegu ei ole see niivõrd märkimisväärne. Isegi see, et BNS-ist võetud sõnumeid lugeda, on meil endal see sama

asi käes, nii et see osa on hästi palju väheseks jäänud. Kui ma võtan oma töö pealt, siis ma tean, et mu oma reporterid on sama materjali toonud mõni kord palju kiiremini kätte kui see BNS-ist tuleb. Seda ka tuleb kaunis sagedasti ette, et BNS võtab meie pealt, et kas siis viitab või ei viita.

Mis on olulisemad kriteeriumid teemadele?

Jah, Eesti Raadios on see kindlasti mõnevõrra teisiti kui on kommertskanalites, et meie kriteerium on see, et see ei pea olema just väike skandaal, mis esimene uudis on vaid siiski üldriiklikult oluline, leian ma. Küll ei saa seda jätta kõrvale, et see peab olema serveeritud inimesele arusaadavas ja huvitavas vormis, see peab inimest puudutama, ütleme siis nii. Ja ka riigi asjad peavad inimest puudutama, see tähendab seda, et meie peame leidma selle kandi, kuidas ta inimest puudutab. Aga ta on siiski, jah, Eesti riiklikult ja ka inimeste seisukohalt oluline teema, mida me valime sinna sisse.

Millistel teemadel olete peamiselt teinud saateid?

Varasematel aegadel oli see peamiselt kultuuri teemad, nüüd on uudiste toimetuses, iga inimene peab olema universaalne. Sest kui meil on graafikusse pandud kaks reporterit päeva peale, siis peavad nad katma need teemad ja nad peavad sellest midagi teadma, nad ei saa olla, et ups, sellest asjast ei ole ma midagi kuulnud. Et noh, siin on see ajakirjandus, et teavad kõigest natuke ja mitte väga sügavuti aga see taust peab olema inimesel, ta peab olema kursis sellega, mis eelmisel päeval räägiti uudistesaadetes ja teadma, kes Eesti elus toimivad ja mis toimivad ja mis protsessid toimuvad, ta ei saa olla nii, et sellest asjast ma mitte midagi ei tea. Nii et, me teeme kõike.

Kes otsustab selle, mis uudised saatesse lähevad?

Tegelikult otsustan täna näiteks mina, see on see, kes tuleb päevatoimetajaks. Tema vaatab selle asja üle, jagab oma ressursid ja jagab ka teemad. Muidugi me saame hommikul kokku, kõik, kes siis siin parasjagu on ja teeme ühe niisuguse kiire omavahelise arutelu. Et tihtipeale on see siis päevatoimetaja otsustada, et tema siis valib ja vastutab ka.

Mida peate olulisemateks väärtusteks?

Mis see saab olla? Usaldusväärsus, kontrollitud allikad ja professionaalsus. Et me ei tohiks minna nii pealiskaudselt, et me ei kontrolli fakti või et me ise ei suuda selles

asjas orienteeruda. Et pigem mitte, et esimese pauguga kohe eetrisse, vaid et see asi on õige.

Kas te oskate ehk siia juurde mõne näite tuua...

Mul ei tule järsku ühtegi asja meelde... Suurem segadus oli, mis mul siiamani nagu hinges aeg-ajalt kripeldab, kui Estonia põhja läks. Kui hakkas täielik tohuvapohu ja kui me alguses usaldasime seda, et missuguseid teateid agentuurid viskasid või... ja siis üsna pea sai minule kui päevatoimetajale selgeks – see ei lähe kogunisti mitte, sest see mis tuleb, on täielik jama ja ma ei saa inimestele anda lootust, et ma olen nimetanud neid nimesid või seda nimekirja ja ta on leidnud sealt oma inimese ja järgmise viie minuti jooksul lükkab selle kõik ümber. Nii et ma panin sellele kõigele niukse veto peale, et me ei lugenud seda ette. Me püüdsime läbi ajada siis sellega, mida me oma allikate kaudu sellel hetkel kätte saime. Et see oli täitsa kuritegelik, mis toimus, inimeste suhtes.

Kas ja kuidas on valdkonnad muutunud?

Eks me ikka oleme püüdnud jälgida seda sama kriteeriumit, mis ma enne ütlesin. Kui elu muutub, siis muutuvad ka uudised. Kui muutuvad rõhuasetused ühiskonnas või kui kerkivad esile mingid muud valdkonnad, siis kajastab seda ka, aga uudised on selle ühiskonna peegel. No kui enne ei olnud Euroopa Liidust põrmugi juttu, siis nüüd ikka on, sest nüüd on ta siseasi ja mitte välisasi ja/või NATO, või mida iganes. Et eks siis nüüd on Eesti enda elu sisemised vastuolud või see, mis puudutab, kuidas nüüd öelda, on kerkinud või kerkimas, mis avaliku huvi kaitsmist puudutab. Selles mõttes võib-olla varasemal ajal seda pole niimoodi olnud, et see hakkab alles nüüd esile kerkima ja üha jõulisemalt ja väga vajalikult. Et kogu aeg on olnud, et räägitakse mingist ah, jah, riiklikust huvist või inimese isiklikust huvist, aga kui need huvid on nüüd riivatud, siis Eestis seda teemat varasematel aegadel väga palju olnud ei ole, aga nüüd see on küll esile kerkinud. Et see on küll üks muutus, mis minu meelest toimunud on.

Millistel teemadel või valdkondadest on raske saateid teha?

Kui mind näiteks saadetakse panga nõukogu pressikonverentsile, kus on, kui toimus see börsi krahh meil, väga kiire oli, seal oli 5-10 pangahärrat ja see kõik algas kell viis ja kell kuus oli mul sellega vaja eetris olla. Ma tunnistan siiralt, ma olin sellega ikka väga hädas. Et on ikka valdkondi, millest väga kiiresti midagi ei jaga, aga ma tunnistan ka

seda, et kui sa oled niikaua uudistes olnud, siis sa selle ära ka teed. Ega nüüd majandus minu tugevam külg küll ei ole kindlasti, kogu oma keerukuses, nii et...

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on arenenud laiem arutelu?

Need on seda laadi uudised küll, *à la* Sakala lõhkumine, ma ei ütle praegu konkreetset seda aga need on *à la*, mis inimesi sellegipoolest rohkem helistama, kirjutama või sõna võtma paneb. Et võib-olla see ei ole see, et meie majandusel läheb väga hästi või et oli üks väga tore kultuurisündmus, mis oli tõeliselt tähtis ka Euroopa jaoks, inimesed selle peale küll väga helista. Küll aga siis, kui pronksõdur teisaldatakse, Sakala maha lõhutakse, sellised asjad on alati olnud, mis inimesed panevad tagasisidet andma.

Mis on muutunud teie töös võrreldes 90ndate algusega?

Tehnoloogia, et me peame vahet pidamata olema valmis õppima, et kogu see digitaalsele asjale üle minek. Meil on, noh, mitmeid süsteeme vahetunud, et õpid ühe selgeks ja siis tuleb uus ja parem ja siis sa õpid uuesti selle selgeks ja siis tuleb veel parem ja siis selle. Noh selles mõttes, et ei mingit lindilõikamist, ei mingit liimimist. Et see on nüüd täiesti põhjalikult muidugi muutunud. See, et kui kiiresti sa saad inimesed kätte ja kui kiiresti sa jõuad eetrisse oma asjadega, on ikka ka täitsa põhjalikult muutunud. Et tollal ei olnud neid töövahendeidki, et otse eetrisse tulla kuskilt kohe sekundi pealt. Et see töö operatiivsus on muutunud, töö maht on palju suuremaks läinud. Ja tõenäoliselt seoses sellega on tulnud niisugust pinget juurde. Et sul on ikkagi palju rohkem tööd, sa pead palju kiiremini jõudma, palju kiiremini suutma otsustada ja õigesti otsustada. Et see tempo on ka läinud kõvasti üles. Uudiste asjad on läinud lühemaks, täpsemaks, see tähendab seda parem pead sa olema valima seda kõige olulisemat, sul ei ole viis minutit uudisloo jaoks käes, vaid kaks ja pool.

Millised on piirangud väljendusvabadusele?

Su enda vastutustunne, et keegi ei tule sulle ütleva, et seda sa ei räägi mitte. Aga kui sa oled siis puusse pannud, siis ka vastutad selle eest. Mina ei ole siin selle aja jooksul, noh, keegi tulnud ütleva, et seda räägid või seda räägid, et kui, siis me lepime selle toimetuse sees kokku, et me räägime sellest ja sellest ja sellest, me räägime selle nurga alt aga niisugust asja, et keegi tuleks ütleva, et nii peab, ei ole mina veel kohanud. See on ajakirjaniku enda sisemine vastutus.

Kuidas see on muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

Põhimõtteliselt ei ole küll, aga see ei puuduta nüüd võib-olla nii palju meie toimetust aga üldisemalt raadiot, väga kergesti võetakse inimesi otseetrisse. Otseeeter, noh, nõuab natukene, et ei ole nii, et astun uksest ja lähen sinna kohe rääkima. Vat nüüd on see, et mõni ütleb, et mis õigusega te siin niivõrd kontrollite, et aga see on su oma kanali maine küsimus, et kas sa teed enne kindaks, kas see inimene on võimeline ennast selgelt ja korralikult väljendama või ei ole ta seda mitte. Kas ta on hommikul valmis hommikukava tegema, kui ta on õhtune inimene, ütleme nii, kui ta ei ärka kahe tunni jooksul üles ja kuulaja saab aru, et see on nii. Aga muidu võib-olla on tore inimene ja hea ajakirjanik. Et võib-olla siin on minu meelest tööpõldu ees, vaadata selle külje pealt.

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

Kõige pealt iseenda ees ja kui ma olen kindel, et ma olen siin nagu kõik täitnud, siis usun ma, et ma olen vastutustundeline ka oma kuulajate ees. Ise samamoodi üks nendest inimestest ja ma tahan, et see, mis mulle nüüd tundus oluline, vat siis on ehk see oluline ka teise inimese jaoks – nende jaoks, kelle seas ma Eestis elan. Et nende ees jah.

Kuidas on see muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

Ei ole muutunud, minu jaoks on see alati tähtis olnud sedapidi suhtuda asjasse. Ma ei näe küll enda silme ees ei kedagi konkreetset, kui ma studios istun, aga see mu kuulaja, ma olen ta kuidagipidi enda jaoks paika pannud, kellele ma siis räägin.

Mis on avalikkus? Kuidas te määratleksite avalikkust?

See ongi see, kes on minu kuulaja. Need samad kõik Eestis elavad inimesed kokku on see avalikkus, ma mõtlen nende huvid. Aga see ei saa olla, ja sinna sisse kuuluvad ka mingid eri gruppide huvid, aga see vist peaks olema inimese tasandi... See on küll nüüd väga peen sõna muidugi. Aga avalikkuseks pean ma küll kõige tavalisemat inimest, kes ei kuulu valituse ringkondadesse, kuigi ka nemad käivad sinna sisse, aga minu jaoks jäävad nad sellest mõistest natuke välja, et see on see seltskond, keda valitsus juhib ja on kõige tavalisem Eesti elanik, mina näen seda asja sedapidi, et see, keda ma avalikkuse all silmas pean.

Millised on avalikkuse funktsioonid?

Anda tagasisidet oma huvidest, sellest mida nad Eestilt ootavad, mida nad ootavad sellelt riigilt, kus nad elavad ja olema valmis ka tegutsema selle nimel siis oma võimaluste piires. Nad peaksid olema mitte ainult passiivne vastuvõtja vaid ka aktiivne osaleja selles elus, minu arusaamist mööda.

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline?

Eesti avalikkus on kuidagi valikuliselt kriitiline, ma ei tea, kas seda on kuidagimoodi meedia ise neile sisse söötud, minu arusaamade järgi meedia ise suuresti kasvatab oma publikut ja suunab neid tarbima seda, mida meediaväljaanne parasjagu tahab ja see on päris hästi Eestis õnnestunud, õnnetuseks. Eesti avalikkus on hirmus allaheitlik, üldisemas mõttes. Veel.

Miks?

Ei tea, ta ei ole hajunud, tähendab, esiteks ei ole ka väga selge, kuidas ta... selgub, et ta ei saagi väga palju oma huvisid kaitsta nagu me enne aru saime ja seetõttu lüüakse suuresti käega, et see on niisugune passiivne rahulolematuse, kui on aga väga selgelt väljendatud aktiivsust ka veel ei ole, see on väga üksikutel juhtudel. Aga ta ei ole veel väga aktiivne.

Oskate te ehk mõne näite tuua.

See on väga üldine tajumine. Nagu ma ütlen, et kui ikka eestlasele väga kõvasti vastu pead lüüakse, Sakala keskus võetakse maha ja sa kohe näed, et mingi jama toimub, et siis muututakse hetkeks aktiivseks ja antakse oma allkiri ja minnakse sinna ka, aga et kogu Eesti ühiskonda paremini toimivaks teha, vot niisugust arusaamist veel ei ole, et kuidas me seda teeks või mis minu osa selles on, et seda võivad nagu teised teha, aga et mis see minu asi on.

Milline on avalikkus ja kes/mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?

Ma arvan, et meedia on siin üks kõvemaid tegijaid. Igasuguses vormis. Et see nüüd küll vist jah. Oma ringkond tõenäoliselt kellega suheldakse, keda usaldatakse, et see. Mulle tundub, et see sedapidi võiks olla, et kuidas see elu Eestis käib. Kas nüüd just valitsuse otsused väga palju mõjutavad, seda ma ei tea. Aga tõenäoliselt küll, mida kuuldatakse

raadiost, televiisorist ja lehest loetakse, mismoodi käitub sinu lähem suhtlusringkond, need on asjad tõenäoliselt, kus oma arvamused kujundatakse

Mis mõjutab avalikkust?

Elujärg ja... Kindlasti mõjutab see, et kuidas ta oma eluga toime tuleb. Ja siis vastavalt sellele siis ta oma otsuseid teeb – kas ta toetab midagi või ei toeta, et see võiks olla küll üks asi, mis teda mõjutab. See kuidas on vahekord tema võimaluste, ambitsioonide ja soovide vahel, kindlasti see.

Kes peaks avalikkuse olemasolu/toimimise tagama?

Eks nad ikka ise omavahel, kes sulle ikka seda tagama tuleb. Küll tuleb anda selleks seadusandlik alus ja õigus, et neil oleks võimalus oma aktiivsust ilmutada, et see kõik vastu seina ei joostaks, et polegi midagi teha, selleks ikka seadusandlik alus peab olema, et mis avaliku huvi jutule võtab.

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

Ajakirjanduse osa oleks just hoida oma kuulaja, lugeja, noh siis see avalikkus pädevalt kursis sellega, mis Eestis toimub, et avalikkusel oleks siis ka võimalik oma otsuseid teha ka selle tõttu, et meedia on selle peegli õigesti ette pannud. Ta peaks mõjutama ka seda pidi, et ta aitab mõista protsessi, mis võib-olla ei ole esmapilgul arusaadavad, ta aitab vahendada seda avalikkust otsustajatele ja vastupidi ja olema valmis, noh, ikkagi mõjutab sellega, et ta on valmis kaitsma oma kuulaja, vaataja, lugeja huve. Sest ta on ikkagi tema soovooder eelkõige, mitte valitsuse ja otsustajate soovooder, vaid et pigem vastupidi, mina peaksin esindama siin seda inimest, kes mind kuulab, saama tema küsimustele vastuseid, andma talle võimalust tulla oma initsiatiiviga lagedale, olema see vahendaja ühtlasi. Informeerija ja vahendaja. Ja sedasi on tal võimalus ikka hästi palju mõjutada, oleneb kuhu ta oma eesmärgid seab. Ta võib kasvatada ka lihtsalt kõlupäid, selle pärast et pakkudes talle kerget roosamannat ilma probleemideta, või siis ainult, noh ma ei tea, ööelu või pubiprobleemidega, või see, et kuhu sa ta suunad või missuguse ideaali sa talle ette sead näiteks, noh. Et ta võib palju paha teha ja palju head teha, olenevalt sellest, kus tema eesmärgid on.

Kas meedia on aidanud/takistanud avalikkust?

Ega ta nüüd takistanud küll ei ole, eks ta vahepeal on aidanud ka. Ma arvan, et seda aitamist on ikka rohkem olnud, kui takistamist.

Kuidas?

Ma räägin, et vahendada seda, mis neil eluks ja otsustamiseks vaja on ja andes talle võimlause tulla ja öelda omi asju. Et see on küll aitamine jah, ja seda ei ole vist küll kunagi ära öeldud.

Kas avalikkuse sõna maksab? Miks?

Vähe veel, vähe, aga ma arvan, et sellega läheb meil asi paremaks. Praegu on ikka Eestis niipalju näiteid, kus koerad hauguvad aga karavan läheb ikka edasi, südamerahuga. See on Eestis ikka veel valdav. Ma ei tea miks, see on kultuuri küsimus. Kuskil mujal võib olla, et see vastutuse kultuur on ka juba sündinud aastasadade kaupa. Meie riik on suhteliselt noor ja siis on ta käinud läbi mingisugusest põrgukatlast, mis rikkus palju asju ära, ka inimeste mõttemaailmas ja mentaliteedis, et see on see sisemise kultuuri küsimus. Meil on paar ministrit tagasi astunud, aga mul ei tulegi järsku ühtegi meelde. Kui paljude asjade kallal on toodud fakte, et nii on ja sa näed, kuidas sulle näkku irvitatakse. Ja sa ei saa mitte midagi teha, mees jääb paika ja ta teatab, et asjad ongi nii ja ongi nii. Neid näiteid on Eestis ikka palju olnud, et see, et paar ministrit on suudetud tagasi astuma panna, on kõõmes selle kõrval, mis oleks võinud olla. See on niisugune arrogantne ülevalt alla vaatamine, mis ongi see, et ma olen karistamatu, aga teisipidi ei tule siin üldse arvesse see, et inimesena on mul siin vastutus või selle koha hoidjana sisemise kultuuri küsimus puudub. On võetud endale ainult õigused aga vastutust mitte, ütleme siis nii.

Millist avalikkust vajab kultuur?

See, kes on teadlik iseendast, oma tahtmistest, kes hoolib oma riigist ja teab, mis tema saab selle heaks teha ja teeb ka.

Millist vajab ühiskond?

See sama.

Inimese jaoks?

Ma arvan, et see on tema enda jaoks ka hea. Kõik, mis me teeme endale head, teeme ju teisele ka head.

Milliseid/kelle avalikke toimingisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks?

Et mida ma ise jälgin ja mida ma ise oluliseks pean, on vähe niisuguseid kultuurisaateid praegu, ma pean silmas, et „OP!“ võiks ikka küll olla ja palju rohkem ma ei näe nende kõrval kultuurisaateid, mis vääriks minu tähelepanu. Ma ei ole iga kord, noh et ma võtan 100% „Pealtnägijat“, aga nemad ikka urgitsevad ikka küll üles asju, milleni teised ei ole jõudnud või mida teised ei ole viitsinud või tahtnud, et paljude nähtuste avalikkuse ette toojana pean ma ikka „Pealtnägijat“ kõvaks tegijaks küll. Taas ei leia ma ühtegi teist, kes sellisel tasemel mõne asja sügavuses urgitseks. Rahvuse, eneseteadvuse ja tema taustsüsteemi loomise poolest on mõistagi Krossi teosed olnud nagu, öeldagu, mis tahes. Nad on esiteks juba nii üldhuvitavad, teiseks ka harivad. Viimase aja teostest on Kivirähk mulle oma viimase teosega – „Ussisõnadega“ – ma ikka kekslesin rõõmust, kui ma seda lugesin. Ma ei ütle, et mulle ta varasemad teosed ei oleks meeldinud, aga see oli see, mille peale ma ütlen: „Ja, see oli hea!“ Ja kui eestlane tahaks ikka peeglisse vaadata, siis võiks ikka seda lugeda küll. Tõsi, see ei ole kerge, kui sa tahad lihtsalt, et sulle kõik asjad ära seletatakse, eks pane oma pea natukene tööle ka. Et see oli hea. Mul ei tule praegu meelde mõndagi muud teost, mis peaks kindlasti olema, et mulle on mitmedki meeldinud. Et Kivirähk võiks olla ühiskondlikult ikkagi niisugune teos, mis on oluline. Kelle artikleid ma jälgin, et kes mulle midagi kindlasti alati huvitavat ütleb? Kas ma oskangi kedagi niimoodi eraldi välja tuua... Rein Raud näiteks, et ta on siuke nii ühiskondliku kui ka kultuuri ühendamise poole peal, teraselt jälgib asja. Mul ei tule ühtegi muud säravat meelde, kindlasti neid on, aga järsku ei löö pilti ette. Aga ma loen neid ikka...

Millised võiksid olla Eesti avalikkuse märgid ja verstapostid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust? Siin on ka mõeldud sündmusi, toimumisi, esinemisi, kõnesid, tekste jms.

Loomeliitude nõukogu kindlasti 80ndate lõpust, mis ikka kõvasti kärgatas, noh kohe päris kindlasti see. Mis kindlasti arvamust või meeleolu kujundasid, on kõik need massikogunemised siis ka veel 80ndate lõpus, kus lauluväljakul kõnesid peeti ja need

tekstid ja see sünergia, mis tekkis siis seal vahel. Mis siis veel võiks olla? Lennart Meri kõned. Minu jaoks täiesti vapustav lugemismaterjal, ja kindlasti kogu tema isikuga see, kuidas ta neid ise ka esitas. See on inimestele mõju avaldanud. Kui ma tegin temast saadet, siis sain ma sellest aru, kui ma arhiivis tuhnisin ja inimestega rääkisin. Et need olid tekstid, mis küll mõju avaldasid, et seda annab järele teha.

Mis on Eesti avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud Eestis?

Noh ka ikkagi see, et astumine Euroopa Liitu ja niisugustesse ühendustesse on kindlasti muutnud inimeste pilku selles mõttes avaramaks, et see on mõjutanud tema suhtumisi ja tema otsuse tegemisi ja ka seda, et ka eneseteadvust ja niisuguseid asju. Et ei ole vähese märgilise tähendusega, kindlasti on. Aga avalikkuse arengu hulka kindlasti kuulub ka see, et kui tajutakse ohtu oma seni turvalise tundunud arengule ja elule. Ehk ütleme siis juba möödunud aasta 9. maist alates, mis pronksõduriga päädisid, ma arvan, et oma jälje see jättis, ei tea veel täpselt, kas hea või halva aga kindlasti üks niisugune asi, mis meie avalikkuse kas nüüd kahte lehte löi või mis sellest tulla võib. Aga kindlasti on üks märk sellel meie teel. Ehk vähemasti kindlasti pani see paljusid mõtlema, mis kokku saab avalikkuse, et kuidas me siin ikkagi siis peaksime koos elama, kus alguses tudus, et see on ju normaalne, see, kus näe ei ole normaalne. Et see idaneb kindlasti.

Mis on Eesti avalikkuse eripära?

Jah, kohe tänavale ei lähe ja vikatit selga ei võta, aga kui ta siis liikuma läheb, siis läheb küll. Pika vinnaga on ta küll jah.

Kuidas kirjeldate olnud avalikkust 90ndate alguses?

Entusiastlik, natuke lihtsameelne, tähendab tal oli oma riik silme ees ja ta ei teadnud, mis riik tuleb aga ta oli valmis selle eest... noh ütleme niisugune optimistlik, võitlev, kõigeiks valmis ja uskus, et elu tuleb ilus.. No sedamoodi ta mul kajastub silme ees, rõõmsameelne ja kõik on hästi.

Mis olid avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

Siis olid ka, noh ütleme, mis praegu on, kahe kogukonna vahel, kus suuresti ju veel ka Interrinne tegutses enne taasiseseisvumist. Et need samad probleemid, mida me praegu just nagu taas läbi elame, aga siis olid nad rohkem avalikult konfrontatsioonis. Selgus, et nad ei kadunud päris ära, mida me arvasime, meie avalikkus arvas, et tõenäoliselt

arvas, et neid probleeme ei ole. Et nad lihtsalt läksid kuhugi alateadvusse, inimeste sisemusse ja me elame praegu tõenäoliselt seda teist ringi. Ma arvan, et need samad protsessid toimusid ka siis, kui ühed tahtsid oma riiki ja teised ütlesid, et mida mida, see on siin meie jagu. Ja tõenäoliselt ei suudetud tol hetkel kõiki asju päris õigesti ritta seda, või seda probleemi lahendada. Ma saan aru ka, et palju muud teha oli, et see riik ka vaja üles ehitada. Et ma saan täiesti aru, miks ta jäi, et kui siin heidetakse väga kõvasti ette, et miks see viga tehti, no katsuge ise kümnel rindel korraga rabada. Midagi jäi ja jäi puhtalt selle pärast, mitte et ei tahetud, vaid et midagi tähtsamat oli teha. Ja noh, elame nüüd seda teist ringi üle mingil spiraali teisel tasemel.

Kuidas on avalikkus muutunud võrreldes 90ndate algusega?

Noh, elu on tulnud karm. Realistlik elu, nii nagu ikka, teed selles korrekture, et ta ei ole enam nii rõõmsameelne ja optimistlik küll. On tulnud niisugune, või tasapisi tulemas just see, et me selge sihi seadmisega ja noh teadvustamisega, et mis see inimese kohus oma riigi suhtes ka on ja et see ei ole ainult ühtepidi, et ootad, mis valitsus annab vaid see, et oot-oot siin on nüüd kahepoolne liikumine. Vahepeal seda nagu üldse ei olnud, lihtsalt oldi kriitilised, et elu ei läinudki nii ja me ei tahtnudki niisugust Eestit või kas me seda tahtsime, et vat nüüd on tekkimas see, et see liikumine on kahepoolne ja kuulge, kui me koos teeme, on parem. Mitte nii, et meie siin vingume ja teie teete kõike valesti. Et see teadmine on nüüd nagu jõudmas küll jah.

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Mina näeksin neid funktsioone, et hoia ühiskonnapeeglit inimeste ees õigesti, ära moonuta pilti ja tee seda, et selle riigi inimesed oleksid võimalikult õigesti informeeritud nii, et nad oma otsuseid teha saaksid. See on küll see põhiline, minu arust, mina näen seda niipidi.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

Suurel määral ta ikkagi esindabki selle inimese huve, keda ta on, aga mitte ainult. On ka suurel määral, ma ei ütle, et väljaandja huvi, aga see ei ole mitte vähe, ma arvan, et väga tihti ka väljaande huve, tähendab tema kasumi huve. Väljaandja ei pruugi öelda, et mida sa seal teed, aga olgu müüdüd. Nii et selle kaudu küll oma väljaande huve ja seda on Eestis nats liiga palju.

Ja teie?

Olen tahtnud parimal moel selle inimese, noh, keda ma pean tavaliseks inimeseks, see on nii loll sõna, aga noh, see inimene, kes ei ole just iga kord otsustamise juures kuigi nad on ka selles asjas osalised. Esindan nende huve küll.

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused/nõrkused? Mis probleemid üldse esinevad?

Tal on tõesti võimalus palju teha, kui ta oma potentsiaali kasutab. Tal on võimalus inimestele seletada, rääkida ja neid mõjutada, tal on võimalus ka Eesti elu aidata paremaks teha sellega, et inimesed on õigesti informeeritud ja tal on kõik need võimalused, et seda teha. Ma mõtlen, et ta on ka piisavalt professionaalne suures jaos. Tema nõrkus on vast tihti see, et tõelist ajakirjanikku painab see, et kui ta peab müüma. Ja see on ta nõrkus, et ta sõltub mõnikord liiga suurel määral oma väljaandest. Võib-olla on viimasel ajal ka ajakirjaniku hariduses midagi viltu. Selles mõttes, et mina ei leia, et tal peavad olema selged ajakirjanduslikud käsitöö oskused, et kuidas midagi teha, tal peab olema ka üldisem kultuuritaust, juba koolitamisest peale. Et kui öeldakse, et ikka ei ole vaja kirjandust õppida või kirjandusajalugu, siis ma ütlen, et käige kuu peale, on ikka vaja küll. Kui mulle tulevad ikka noored ajakirjanikud, kes ei tea Eesti kultuuri nimedest mitte midagi just nagu oleks vahepeal toimunud oktoobrirevolutsioon, siis seisab ta ikka juurteta, siis on ta ikka õhus ja vot siis ei tule head tööd. See on, mida ma näen nõrkusena viimasel ajal, ta peab ikka olema kuidagi seotud meie kultuuritaustaga, ta ei saa seista kuskil ma ei tea mille peal, et kõik algas sellest hetkest, kui tema ülikooli läks ja enne seda ei olnudki mitte midagi.

Kuidas oli see 90ndate algusaegadel?

Siis oli ikka probleem see, et tekkis niipalju väljaandeid korraga, noh meeletult tekkis, jubedalt oli vaja ajakirjanikke või neid, kes seda kõike mahtu täidavad ja haritud ajakirjanikke lihtsalt ei jagunud. Siis, kes tahtis, see sai ja see oli masendav. See oli masendav ja see tõi meile kaasa probleeme päris mitmeks ajaks, selle pärast et kuni nad lõpuks kasvasid ajakirjanikeks, kellest siis kasvasid, see võttis igavese aja, et see oli küll probleem. See professionaalne tase oli siis hirmus. Ja see enesekindlus, et meie oleme suur võim ja võimegi teha kõike, et see oli ka küll... Ma mõtlesin, et kui see kunagi mööda ei lähe, ma olin täitsa *horroris* siis, aga tasapisi läks, et kes õppis, kasvas ajakirjanikuks, see võttis küll hirmsalt aega ja noh, et seda viga nüüd vist ei ole enam

korratud, et igaüks võib uksest sisse astuda. Tugevused oli see, et siis oli küll see ajakirjanduse roll, et inimest... Ikka see sama – tema roll inimeste suunamisel sel hetkel või tema teavitamisel oli ikka väga suur, ta oli inimestel ikka väga lähedal, vähemasti kui pidada silmas raadiot ja televisiooni. Et inimesed uskusid seda, mis siit siis tuli ja nad usaldasid seda, kuna sealt kuuled, siis ongi õige ja. Et see oli see tugevus, et meil oli võimalus midagi muuta.

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

Et ajakirjandus tarvitaks kõiki neid võimalusi, mis selle valdkonna jaoks olemas on, et me näiteks ka raadios kasutame murdosa sellest, mis raadiost radio teeb. Et tihtipeale minnakse, see mis on odavam, see mida on lihtsam ja kiirem teha ja siis see kõik on üsna ühte moodi. Et kasutagem neid võimalusi ja neid variante ja neid töövõtteid, mis teevad ühest raadiost radio, televisioonist televisiooni ja lehest lehe. Seda küll, et kasutate oma professionaalseid oskusi rohkem.

Milline on teie töö osa avalikkusest?

Noh ma arvan, et päris tühja see kõik läinud ei ole. Et on ikka küll. Ma ei saa öelda protsente ega öelda, et see on hästi palju. Pigem see, et mida radio või uudised teevad, ma olen osa sellest. On ikka tähtis küll.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus? Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

Ja jällegi ma arvan, et mõjuta küll ja mõjutab ka avalikku arvamust. Üsna suurel määral.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus?

Sõltub küll, seepärast et tänu sellele, kui õigesti, kui hästi, kui professionaalselt mina oma tööd teen, seda professionaalsem on ka Eesti avalikkus. See toime on ikka täitsa kindlasti olemas.

Milline on teie roll avalikkuses praegu? Milline oli see 90ndate algusaegadel? Kuidas see muutunud on?

Ma arvan, et see roll on ikka üsna ühtemoodi. Tähendab, see põhimõte, mida ma olen teinud. Kas seda on tehtud ühes või teises vormis, ei mängi ju rolli. Kas need toimusid

rohkem niisuguste suurte avalike massiüritustena ja nende kajastusena või öiste tegemistega või nüüd siis rahulikumas olukorras saadete tegemisega, et see põhimõte on kogu aeg see sama olnud, et mina küll ei leia, et seal oleks mingit erilist vahet olnud.

Milline see teie roll on?

Aidata kaasa sellele, et me oleksime see partner ühiskonnas kõik koos, mina kaasa arvatud, aga siis need, kellele mina informatsiooni jagan või püüan asja selgitada, et võimalikult hea partner ühiskonnas, et see asi toimiks paremini. See on nüüd kõrgelennuliselt öeldud, aga täpselt nii ma näen seda asja. Et see on see roll. Ise samas reas, aga mina valdan mingit asja ja nemad teist ja siis kokku peaks meist saama niisugune riik, mis seisma ka jääb.

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

Kui siis öelda, et siis rahuldav aga kindlasti on see töö veel ikka täiesti poolik. Siin ei ole niisugust kohta, et – tehtud! See asi ei ole tehtud, see on protsess ja ta ei olegi valmis veel. Et ma ei saa öelda, et ma olen rahul, et nüüd ongi meil niisugune avalikkus, millest mina leian, et riigile kasu oleks ja temale endale kasu oleks, et ei ole veel. Järelikult ei ole ka minu töö olnud veel just 100% kõige parem või jõudnud eesmärgile. Nii et ei ole päriselt veel rahul jah.

Mida te sooviksite muuta enda tegutsemise juures?

Kui ma saaksin, ma ei tea... Et miski asi on, võib-olla et professionaalsuse või selle asja juures ei olegi midagi puudu, võib-olla et on... terake atraktiivsust ei oleks ka paha aga siis on see, et kust see piir läheb, et seda peab väga selgesti tajuma. Et paremini kohale jõuda, sest minu jaoks on alati oht minna odavat teed ja püüda tähelepanu – siis me ei ole küll mitte midagi ära teinud. Et ma pean selle sõnumi ikka ka siis sinnani viidud ja mõnikord võib-olla on vaja selleks natukene mingit atraktiivsust ka. Ma olen selle üle mõelnud, et kuidas sellega on, aga võib-olla seda.

Mida võiks/peaks muutma avalikkuses? Kuidas?

Ega seda murda või muuta ei saa, see on üks pidev protsess, kus inimesed peavad kasvama, tahtma teada, olema valmis tegutsema, et noh see on siukene kasvamise ja õpetamise ja õppimise ja täiskasvanuks saamise protsess just nagu ka avalikkuses, et ega seal murda pole midagi. Et kui ta tahab seda riiki või elada siin, ja kuidas ta siin

elada tahab, et siis tulebki see tasapisi kätte õppida. Seda on võimalik saavutada, kui meie, kõik see puudutab neid mittetulundusühinguid ehk kodanikuühiskonda, et kui see Eestis käima läheb, siis eneseteadvuse puudus on veel suur. Ja kui inimene nõuab, et mul oleks õigust ka Sakala keskuse puhul minna kohtusse, siis peab ta sellest andma seaduse tegijatele, otsustajatele märku, et kuulge, mind tuleks nüüd tähele panna. Et seda liikumist otsustajate suunas ja initsieerimaks seadusandlust nii, et Eesti elu toimiks mitmekülgsemalt ja mitte ainult otsustajad ei otsusta, et see on kahepoolne töö, et jah, seda küll on vaja.

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

Kindlasti saan ma õhutada neid seda tegema. Seda ma saan küll teha ja ma arvan, et see ongi meie ülesanne, üks ülesandeid.

TIINA REBANE – INTERVJUU

(22.05.2007 – 1h 27 minutit)

ETV – Tartu toimetuse juhataja

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saated avalikkuses?

No mis minu enda jaoks olid olulisemad, oli 94-97, kolm hooaega „Võin ja suudan“ saade, see oli puuetega inimestest. Mis tuli peale „Silmsidet“, see oli nagu esimene sari, mis oligi puuetega inimestele ja puuetega inimestest. See oli minu jaoks üks olulisemaid, sest see oli niisugune uus teema sellel ajal, see arendas mind ennast ka väga palju ja see oli ka oluline, et ühiskonnas esile toodi seda teemat. „Teateid tegelikkusest“ – see ei olnud küll Tartu sari aga eelmise „Teateid tegelikkusest“ ajal, mis lõppes 90ndate keskel kuskil, siis oli kord kuus saade Tartust. Seal olid väga erinevad teemad ja see oli ka minu jaoks väga oluline sari. Ja muidugi ka nüüd need saated „Teateid tegelikkusest“, mis on nüüd sel hooajal. Veel olen teinud „Tartu tundi“ – need olid otsesaated, see oli oluline kogemus. Noh, „Termomeeter“, mis me siin tegime, see oli küll sarnane saatele „Teated tegelikkusest“. Ja kogemuse mõttes oli muidugi alguses, kui ma tulin siia televisiooni tööle, otsesaated „Telepood“, kus ma ei olnud mitte saatejuhina vaid olin administraatorina, kes seda igasugust materjali eetrisse panekut, seda kogemust, see oli ka minu jaoks oluline. Praegu on „Teateid tegelikkusest“, praegu ei ole midagi muud. Lõpetasin just saate südame siirdatud naisest, mis minu jaoks oli väga oluline. Maksin küll saatele peale aga see oli minu jaoks väga oluline.

Kuidas te leiate teemad, mis saatesse lähevad?

Lahtiste silmadega ringi vaadata. Tegelikult ma valin ikka teemad selle järgi, mis on minu jaoks nagu oluline, mis läheb minu väärtustega kokku. Ja väga palju on olnud just selliseid sotsiaalseid teemasid. See sama puuetega inimeste saatesari oli tol ajal minu väärtustele hästi oluline, läbi isikliku kogemuse, kuna mu mehe õel rebis lõvi parema käe ära ja siis tänu temale ma puutusin kokku ka puuetega inimestega ja siis ma avastasin kui palju seal on probleeme, mida käsitleda. Minu jaoks on alati probleemid olnud huvitavad, mitte niisama millegi edasi andmine.

Mille põhjal te valiku teete, ehk siis mis on olulisemad kriteeriumid teemale, et see saatesse läheks?

See peab olema mingisugune üldine huvi. Kuigi ma teen saate ühe inimese põhjal, saate kangelaseks võtan ühe inimese, aga see tema probleem peab kajastama mingit laiemat probleemi, miks teda üldse saateks teha. Noh näiteks oli „Võin ja suudan“ sarjas probleem erivajadustega laste koolist. Minu juurde tui inimene, kes ütles, et selles koolis pekstakse lapsi. Ma ei võtnud seda alguses väga tõsiselt, sest selliseid ütlemisi ja arvamusi on nagu üsna palju. Aga kui ma hakkasin asja uurima, siis tõepoolest nii see oligi seal ja „Võin ja suudan“ saade, mis oli eetris pühapäeval kell kaks, tekitas nii palju vastukaja, et mind lubati kohtusse kaevata, et mida kõike. Kuna kooli direktor tunnistas saates kaamera ees, et tõepoolest, hüppenööriaga on löödud lapsi. Ja see oli tol ajal väga kõva sõna, selline tunnistus. Ja selle saate peale tuli, ma ei mäleta, mis selle saate nimi oli, see oli ka üks pühapäeva õhtune saade, ka nagu „Foorum“ praegu, kus avaldati arvamust, muidu olid poliitilised teemad, siis tuli sotsiaalne teema, enne näidati veel kord *prime time*’is „Võin ja suudan“ saadet ja siis tuli aramusavaldused ja see saade sai väga suure vaadatavuse. Nii et järelikult need sotsiaalsed teemad on olulised ja minu meelest meil käsitletakse neid liiga vähe. Või siis nüüd sellest siirdatud südamega naisest. No tore lugu, inimese südame, paljud aitasid aga miks ma selle võtsin, sest tema on praegu erand ja meie süsteemis käsitletakse teda kui erandit. Aga meil puudub süsteem, kuidas inimene meil saaks välismaal arstiabi ja väga võimalik, et nii mõnedki inimesed on ära surnud tänu sellele, et neil ei ole piisavalt palju aktiivseid sõpru või arste, kes oskaksid leida neile abi. Et ma valin teema selle järgi, et see oleks siiski laiem probleem.

Millistel teemadel olete peamiselt teinud saateid?

Ma olen üsna mitu korda teinud laste väärkohtlemisest, no see oli nii „Võin ja suudan“ sarjas kui ka „Teateid tegelikkusest“, et see on mind huvitanud. Aga ma ei saa öelda, et üks teema on nagu rohkem, et kui sa teed sotsiaalsetel teemadel, siis sa võtadki erinevad, et mida ma ei ole enne käsitletud, ei saa ju teha kogu aeg ühel teemal saateid.

Kas te ise valite teemad?

Täiesti. Selles suhtes olen ma õnnelik inimene, et mul on olnud võimalik täiesti vabalt valida teemasid ja ma olen saanud teha neid asju, mis tõesti mulle korda lähevad. Ma

olen seda meelt, et hea saate saab teha ainult siis, kui sa ise innustud ja vaimustud sellest saatest.

Mida peate olulisemateks väärtusteks?

Need on niisugused inimlikud väärtused, selles mõttes, et ma ei... see saade peab lõppude lõpuks kajastama mingisugust positiivset väärtust – tal peab olema mingi positiivne sõnum. Ma ei tahaks teha niisugust ärapanija-tüüpi saateid, ma ei ole selline tüüp. Saade peab panema inimese mõtlema selle teema üle ja kuigi saates käsitletakse probleeme ja teravaid probleeme, siis lõppkokkuvõttes peab olema mingisugune väike positiivne sõnum. Minu meelest on väga tähtis see, missuguse fooni me oma tööga loome.

Kas ja kuidas on teema valdkonnad muutunud?

Minu jaoks... sotsiaalsed teemad on mulle ikka olulised. No lihtsalt ühiskond on arenenud ja ma ise olen arenenud. Võib-olla ma mingisuguseid asju näen natukene teisiti. Mis on juurde tulnud minu jaoks, on need võrukeelsed asjad, et see on minu jaoks täiesti avastus. Kuna ma ise Võrumaalt pärit ei ole, ma ei teadnud sellest midagi, et kui põnev on see maailm, et see on tõeline avastus. Seal ma suutsin ka vaimustuda.

Millistel teemadel või valdkondadest on raske saateid teha? Miks?

No väga raske oli teha sellest näiteks intsestist ja sellest laste väärkohtlemisest, seal tekste tehes ma põdesin ikka väga palju, et mida ja kuidas ma ütlen, sest minu jaoks on oluline, et ma sellele saate kangelasele ei tee liiga. Et kui on sellised valusad teemad, siis võib olla niisugune väga hea materjal, aga kas ma panen seda sisse või ei pane ja kuidas ma seda ütlen. Teinekord tuleb inimese nimel ka midagi välja jätta, et selliste saadete puhul peab alati mõtlema, et mis on selle saate pikem tagajärg.

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on arenenud laiem arutelu?

No nii suurt arutelu nagu ei ole rohkem järgnenud, kui tookord oli selles koolis aga viimase „Teateid tegelikkusest“, see süda, see sai väga palju positiivset tagasisidet. Tuli meili teel, ma sain peale saate eetrisse minekut sõnumeid, Tallinnas tulid inimesed juurde ja ütlesid, et... no see läks neile hinge lihtsalt. Saate mõju puhul on ka väga oluline see teema, et kuivõrd see inimesi puudutab. Muidugi „Jõulutunnelisse“ oleme

teinud saateid igal aastal ja need lood on ka väga palju vastukaja saanud, nad on, noh, see on siis juba seal „Jõulutunneli“ saates aruteluna. Ma ei mäletagi niisugust... aa, negatiivset tagasisidet mäletan, oli üks laste väärkohtlemist käsitlev saade 90ndatel ja see näitab ühiskonna arvamuse muutust, nüüd, kui need teemad on tavalised, me tunnustame, et lapsi vääri koheldakse. Aga tookord üks sotsiaaltöötaja tuli ja andis niisugust väga negatiivset tagasisidet, öeldes mulle, et ma mustan meie sotsiaalsüsteemi, et sellised asjad ei ole üldse võimalikud. Ma arvan, et praegu on see sotsiaaltöötaja teisel seisukohal. Aga ju ma ei ole siis niisuguseid teemasid käsitlenud... Aa, veel tuleb meelde üks negatiivne tagasiside, mis läks avaliku sõna nõukogusse, see oli nüüd Eesti aeg juba, Waldorfkooli, kus oli kriitiline lugu sellest, et lastel puudub nagu edasiminekuvõimalus, et see haridus, mis nad saavad, paneb neil nagu tee kinni. Siis oli, kool kaebas avaliku sõna nõukogusse aga sealt nagu tuli õigeksmõistev otsus.

Mis on muutunud teie töös võrreldes 90ndate algusega?

No teemade valikus otseselt ei ole muutunud, mis on ka juba kõik see 15 või rohkem aastaid siin ETV-s, see ebastabiilsus, me ei tea kunagi, kas saated tulevad või ei tule, millal nad tulevad, et see on nagu niisugune kõige raksem, ja ja kes ikka lõpuks otsustab, et see saade läheb, see kõik on niisugune väga subjektiivne. Et see teeb töötamise raskeks. Aga minu jaoks teemade valikus ei ole midagi muutunud. No viimastel aastatel on natuke stabiilsemaks, ma ei saa öelda ka, et stabiilsemaks, kogu aeg on selline närvipinge... No 90ndate alguses oli väga segane, siis koondati meil enamus inimesi ära, see oli niisugune raske, siis me pidime tegema kõik kõike. Meil koondati ära helimehed, valgustajad, vot see niisugune tehniline pool tegi töö raskeks. Nüüd on ikka hakatud aru saama, et spetsialist peab oma tööd tegema, mitte mingi suvaline. Jah, mitte üks inimene kõike, et see ei ole võimalik. Eile Tallinnas tekitas furoori see, kui ma ütlesin, et meie autojuht-helimees-valgustaja tegi saatepea. Aga see näitab, et meil on lihtsalt universaalsed inimesed. Et see on meie spetsiifika tegelikult Tartus kogu aeg olnud, aga kui ikka operaator pidi tegema nii heli kui valgust, et nüüd aasta aega on see õnneks möödas... Nii et ma ei oska, et minu töös otseselt midagi muutunud on.

Millised on põhiväärtused, mis on jäänud läbi aja samaks, millised väärtused on aga kadunud või tulnud juurde?

See on see, mida Juhan Peegel meile õpetas – ajakirjanikud võite olla, inimesed peate olema. See on minu jaoks põhiväärtus. Aga mis oli 90ndatel aga nüüd ei ole... See on niisugune asi, mis vajab natuke järelemõtlemist. Ma ei ole selle peale niimoodi mõelnud. Ma arvan, et minu jaoks ei ole need väärtused muutunud, et see on ikka kogu aeg olnu sama.

Aga avalikkuses üleüldisemalt?

Ma arvan, et üldiselt seda, mida rohkem kaasaja poole, seda rohkem niisuguseks inimeseks olemist enne ajakirjanikuks olemist unustatakse ära. Ja kui 90ndate alguses olid rohkem niisugused sotsiaalsed teemad, siis praegu on nad suhteliselt pinnapeal. Et siis võeti neid põhjalikumalt. Ma tunnen praegu sotsiaalsetest ja inimlikest asjadest nagu puudust, võib-olla see.

Millised on piirangud väljendusvabadusele?

Ainult saate aeg, saate pikkus. Tihtipeale ei mahu kõik ära, mida tahad. Minu jaoks ei ole, mina küll ei tunne.

Kas see on muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

Ma võin rääkida 25 aasta tagusest ajast. /.../ Mul ei ole otseselt meeles, et ma poleks saanud rääkida või et keegi oleks mul ära keelanud.

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

Ma tunnen vastutavana nende inimeste ees, kellest ma teen saateid, selle lihtsa inimese ees. Sest ta tihtipeale ei tea, millesse ta oma pea pistab, kui annab nõusoleku teles esineda. Siis ma tunnen vastutust oma vaatajate ees, et mingisugust jama ikka kokku ei räägi ja sinna ei pane, et need faktid ja on kontrollitud. Ja loomulikult iseenda ees, sest see peab minema ikkagi minu väärtustega kokku, sest ma ei teeks midagi, niisugust juttu ma ei räägiks, mis mulle endale vastu käib.

Kuidas on see muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

Ma arvan, et ta on muutunud rohkem minu selleks siseseks vastutuseks. Kui 15 aastat tagasi vastutasid rohkem nagu ülemuste ees, et praegu on ta siiski iseenda vastutus.

Mis on avalikkus? Kuidas te määratleksite avalikkust?

Avalikkus on kõik ühiskasutuses olev ruum laiemas mõttes.

Millised on avalikkuse funktsioonid?

Minu ajal sellist teooriat koolis ei õpetatud. Ega ma igapäevases töös selle peale mõelnud ei ole. No nüüd pean ma midagi siiski natukene kitsamalt käsitlema. Kui võtame avalikkuse meedia kontekstis. No avalik on ka avalik ruum, näiteks no ütleme linnaruum, avalik ruum või arhitektuuris avalik ruum, et need on nagu natukene... Avalik arvamus peaks tasakaalustama ühiskonnas, et ühelt poolt mingisugust eetika ja moraali ühisosa looma ühiskonnas. Ta peaks olema tasakaalustav kasvõi näiteks ametnike käitumise suhtes. Avalik arvamus peaks aitama ühiskonnal eksisteerida, samas avalik arvamus koosneb just nendest erinevatest arvamustest, mille inimesel on võimalus siis oma tuua. See peaks olemagi meedia roll – tooma välja need erinevad arvamused. No ma mõtlen ikka läbi iseenda, et minu jaoks on tähtis see, et sõnumil on mingisugune eesmärk või funktsioon. No uudis on uudis. Kui me midagi pikemat teeme... No minu jaoks on ikkagi see positiivne taust oluline, see võib-olla oleneb ainult minust. See ei pruugi kõigi jaoks nii olla.

Kes või mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?

Üsna palju määrab ajakirjandus, mul on tunne. Aga kahjuks, mul tundub, et see kollane ajakirjandus määrab seda palju. Et see jääb kuidagi kõlama ja niisugustel kvaliteetväljaannetel on tunduvalt väiksem roll. Kui nüüd mõelda missugune roll oli kunagi Sirbil arvamuse kujundajana, siis praegu on täiesti no ikka väga väike. Ja ma kardan, et Õhtulehel on jälle see roll ikka väga palju kasvanud. Muidugi ka tele, kui niisugust kommertsit mõelda, kui mõelda selle „Reporterit“ saate suhtelist populaarsust.

Mis mõjutab avalikkust?

Mul on tunne, et praegusel hetkel mõjutab seda avalikkust nautlemise soov. Et igasuguse sellise meediatarbimise taga on ikkagi mingisugune taustaväärtus, et hetkel on see nautlemine, seda näitavad ka kõik need pangalaenude võtmised, tarbimislaenud, et see nautlemine on väga tähtis. Ja võib-olla on ka selle kollase meedia tarbimine suhteliselt suur.

Mis mõjutab avalikkuse toimimist ja kvaliteeti?

Väga raske küsimus, ma ei ole selle peale mõelnud. Aga aitäh, et annate põhjust mõelda. Ma kardan, et enne kui ma vastan, ma peaks selle peale natuke pikemalt mõtlema, ma ei ole selle peale niimoodi kunagi mõelnud.

Kes peaks avalikkuse olemasolu/toimimise tagama? Kuidas?

Nooh, selleks ma usun, et on loodud... selle peaks tagama... No siin on jälle, et mida me täpselt selle avalikkuse all mõtleme. Et kui me võtame laiemalt, et siis on selleks loodud teatud institutsioonid ühiskonnas, kes peaksid selle tagama, aga kui laialt me nüüd võtame... Noh kui me nüüd võtame selle Tartu linna, kus avalikkus sekkub iga kuju püstitamisse... noh, ma päris... järelkult on see kellegi jaoks väga oluline. Ma ise pooldaksin palju rohkem palju lõbusamaid kujusid, näiteks mulle sea kuju turuhoone juures väga meeldib. Siin ei saa võib-olla öelda, et kes peaks, iga üks peab oma rolli täitma. Aga muidugi siin on jälle ajakirjandusel see erinevate arvamuste vahendamise, et kas võimendatakse või ei võimendata teatud arvamusi, niisugune roll olemas. See on tegelikult koosmõju... see on mingi koostöö tulemus, see saab toimida ainult siis, kui iga üks täidab oma rolli. Siin on nii palju niisuguseid asju, no näiteks see ametkond, kes peaks mingi osa tagama, selle mõningad ametnikud, nad jäävad ametnikuks. Nad ei vaata laiemalt, nad ei vaata, mis eesmärgil nad selle ameti peal töötavad, et minu meelsest see segabki seda avalikkuse toimimist, kui ei nähta oma töö eesmärki, kui eesmärk on ainult selle koha peal istuda. No siis peab see laiem avalikkus sekkuma, aga kas just iga kuju peale peab alati ütlema, et see ei kõlba, sellega ma ei ole päris nõus. Rasked küsimused...

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

Ta mõjutab ikka üpris palju. Inimesed minu meelest siia maani usuvad seda kõike, mis kirjutatakse. Kui ikka lehes on olnud, siis see on tõsi, kirjuta sinna, mida tahad. Ja et see ajakirjandus toimib, seda näitab ka nende inimeste arv, kes pöörduvad „Pealtnägija poole“ või „Võsareporter“ poole. Et nad loodavad, et ajakirjandus lahendab nende probleemid.

Kas meedia on aidanud/takistanud avalikkust? Kuidas?

Ma arvan, et ta on takistanud või ütleme selles mõttes, et teeb halba, no näiteks niisugune beibe-kultuuri propageerimine näiteks noorteajakirjades, mis teeb kindlasti

halba ühiskonnale. No minu sellel, et milleks me ikkagi seda teeme, et mida me tahame sellega saavutada. Et kas see eesmärk on see mingisuguse ajakirja välja andmine lihtsalt või mingi saate tegemine või see, mis on selle kaugem tagajärg, et see kindlasti mõjutab. Ja loomulikult aitab ka kaasa need arvamusiidrite artiklid või esinemised teles-raadios, kindlasti.

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline?

Ma arvan, et ei ole.

Miks?

Tähendab, mul on tunne, et on kaks küllalt niisukest eraldunud osa ühiskonnas – ühed, kes on üsna kriitilised ja teised, kes lähevad nagu, noh need on need nautlejad, kes lähevad kaasa kõigega. Mul on tunne, et vahepeal teatud niisugune kriitiline osa on ka pettunud, ja see niisugune võõrandumine sellest poliitikast ja et, noh, ma vaatan nagu, kuidas ma ise saan, et ah, nagunii ise ei suuda muuta. Et selles mõttes see pronksõduri jama oli tervendav ühiskonnas, et ta sundis inimesi uuesti ja rohkem mõtlema. Ja ma arvan, et see muutub, ka see kriitilisus muutub.

Kas avalikkuse sõna maksab?

Mingil määral. Noh mul tuleb meelde kohe Savisaar, kes ütleb, et tema on valitud nii või naa ja kogutud allkirjad ei loe midagi, et järelkult ei maksa. Aga samas, mõeldes oma töö peale, siis on ka niimoodi, et kui tele teinekord küsib arvamust, siis see võib mõnda asja mõjutada positiivses suunas. Nii et selles mõttes ta nagu maksab, et siukest avalikustamist nagu peljatakse. Võib-olla käitutaks teistmoodi, kui teaks, et see asi välja ei tule.

Millist avalikkust vajab inimene?

Inimene peab teadma, mis on tema õigused ja kohustused. Samas ei tohi, kui inimene ei taha, siis tema eraellu ikka sekkuda ei tohi. Eriti niisuguse lihtinimese puhul. Mul tuleb kohe meelde see eile alanud sari „Maamees otsib naist“. Ma kardan, et need mehed ei tea, millega nad riskivad, mis on selle kaugem tagajärg. Et seal on maamehed, kes hakkavad omale naist otsima saate kaudu, üks *reality-show* jälle, minu meelest selles pealkirjas juba peegeldub niisugune natukene inimeste naeru-vääristamine. A tihtipeale inimesed ei mõtle, mida see niisugune avalikkuse ette astumine kaasa toob, et tahetakse

küll olla kuulsad ja kui televiisorist näidatakse. Seal võib väga niisuguse negatiivse kuulsuse saada, millest on hiljem väga raske lahti saada.

Millist vajab kultuur?

Ma ei tea...

Ühiskond?

Ühiskond peab teadma, mis toimub. Ühiskond vajab niisugust avalikkust, tähendab, ta peab teadma kõike, mis... Avalikkus peab kompama ühiskonna taluvuspiire. Ma piirduks sellega praegu.

Mida see tähendab, et avalikkus peab kompama ühiskonna taluvuspiire?

No tead, hetkel võib ühiskonnas tekkida mingisuguse nähtuse vastu või poolt laiem liikumine. Ja selles, et see niisugune liikumine tekib, on jälle väga suur roll meedial, et kuidas seda kajastatakse. Aga milleks vajab ühiskond seda avalikkust? Ma kardan, et niisugust eetika ja moraali piiri inimesed ületaksid, kui nad teaksid, et see välja ei tule. Ma küll usun, et inimesed on head, aga ma ei arva, et nad nii head on. Et niisugune kontroll siiski peab olema. Ja kui seda kajastatakse, siis me saamegi teada, kui palju see ühiskond talub.

Milliseid/kelle avalikke toimimisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks?

Minu jaoks on näiteks Kaplinski artikkel. Saateid... Ma ei oska kas saateid, mis otseselt seda kultuuri mõjutaksid, nimetada. Ei tea kas on, ma mõtlen praegu tele peale, et kas on niisugust saadet, mille järgi juhinduvad? Muidugi, mis on, on „Pealtnägija“, mis on mõjutanud, ta on nii pikka aega olnud. Et see on nüüd kindlasti mõjutanud ja see on muidugi selle avalikustamise suhtes üks väga tänuväärt saade. No muidugi, mis mõjutas, oli tookord see „Mõtleme veel“ saade, kus Rahvarinne loodi, väga oluline sündmus. Kui nüüd natuke tagasi mõelda.

Millised võiksid olla Eesti avalikkuse märgid ja verstapostid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust?

No see sama „Mõtleme veel“, see oli kindlasti. Ma julgen tuua oma „Võin ja suudan“ saate välja, mis puuetega inimeste suhtes, see on küll kitsas osa, aga ta kindlasti muutis

avalikku arvamust ja julgen ka oma tööst tuua välja võrkeelsed saated, mis muutis avalikku arvamust selle murde keele suhtes ja seda on näha ka seal koha peal. Ta ei ole mitte küll kogu ühiskonnas, aga kindlasti on tal oma roll. Oma tööd tulevad kõigepealt meelde, eks ole. Ma toon välja Kroonika, mida ma kardan, et on muutnud Eesti ühiskonda niisuguseks klatšihimulisemaks, minu jaoks on see negatiivne näide. Ma ei tea, mul ei tule näiteid praegu, ma ei oska.

Mis on Eesti avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud Eestis?

On vast küsimused. No loomulikult see iseseisvumine. Ma arvan, et see majanduslik areng on mõjutanud. Sest kui alguses oli, ma mõtlen, et 90ndatel oli rohkem niisugune mulle-mulle-mulle, siis seoses selle majandusliku arenguga on tekkinud ka oskus anda. On tekkinud teatud osa ühiskonnast, kes näeb mingisuguseid muid, kõrgemaid väärtusi. Seda on mõjutanud ka see, et inimesed pääsevad liikuma, pääsevad maailma nägema. See laiendab maailmapilti. Ja muidugi Internet – jällegi laiemate teadmiste kätte saamine. Ma arvan, et eriti palju on ta just seda nooremat põlvkonda mõjutanud. Minu meelest Eestis ka seda vanemat põlvkonda, niipalju, kui ma olen mujal maailmas näinud, et Soomes või Prantsusmaal või, ei kasuta kuskil inimesed nii palju Internetti kui Eestis, ka meil näiteks pensionärid. Oma ämm loeb ajalehti internetis.

Mis on Eesti avalikkuse eripära?

Ma arvan, et see niisugune ära panemine ja teistest parem olla tahtmine. Kui ma võrdlen nende teiste ühiskondadega, siis nad on vast nagu sõbralikumad.

Kuidas kirjeldate olnud avalikkust 90ndate alguses?

Issand, kes seda nüüd mäletab. Need asjad ununevad nii kähku... Ma üritan praegu seda niisugust tunnet meelde tuletada, ma mäletan rohkem niisuguseid emotsioone ja, kui niisuguseid fakte, neid ma tean, et ma saan alati uurida, fakte. Mina mäletan näiteks 80ndate lõpus näiteks seda, et eriti lapsesõbralik ei olnud ühiskond. Vaatan siin praegu seda Atlantise restorani ja siis tuli meelde, kuidas me lapsed olid väikesed ja pühapäeval päeval üritasime restorani sööma minna perega ja kuidas siis öeldi, et ei, lastega me teid sisse ei lase, kuna te ei telli alkoholi. Aga siis oli see restoran Kaunas, kus praegu on Atlantis, see oli ainus koht, kus meid lastega sisse lasti. See tuletas mulle siukest avalikku arvamust meelde. Tol ajal olid, ma mõtlen, mis on muutunud, tol ajal olid tegijad need veel, kellel olid tutvused, asjad mängisid üsna palju rolli, oli

defitsiidiajastu. No ka alguses oli see, kuna me sealt Nõukogude ajast tulime. Aga ma mäletan niisugust vabanemist, seda, et sa võisid kõike rääkida, mida sa mõtlesid, enne oli siiski nagu mingisugune enesetsensuur, et igal pool sa kõike nagu ei rääkinud.

Kuidas on avalikkus muutunud võrreldes 90ndate algusega?

Inimesed on teadlikumad oma õigustes. Kui tol ajal olid küllalt niisugused maha surutud ja ametnik võis pähe astuda, siis eneseteadlikkus on kõvasti tõusnud, eneseväärikus, inimestes on rohkem eneseväärikust. Ja võib-olla sellest ka tuleb, et iga asja peale sõnavõttud ja sekkumised. Et väga hea, kui inimesed on aktiivsed, aga noh, niisuke mõte, et kõik peab olema TÄPSELT nii nagu MINA arvan. Et väga ei... ei tajuta, et võib ju ka teistmoodi olla, ei pea olema alati just niimoodi, nagu mina seda tahan. Aga 90ndate alguses kindlasti ei julgetud niimoodi arvamust avaldada. Ma arvan, et inimestel oli liiga palju materiaalse elamisega vaeva, et ei mõeldudki niisuguste asjade peale.

Mis olid avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

Issand, mina ei mäleta, minul olid lapsed väiksed, minu jaoks oli see elamine ma mäletan... see oli probleem, et neid lapsi kasvatada ja süüa ja toita, ma ei mäleta seda. Tõsiselt ma ei mäleta.

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Meedial on väga suur roll. See vastutus, mida me teeme ja kuidas me teeme ja minu meelest kuigi inimestel on niisuguse kollase ajakirjanduse vastu huvi ja huvi piiluda sealt lukuaukust teiste elamisi, siis see osa ajakirjandusest ei tohiks olla liiga domineeriv. Et see, mida me kirjutame ja või edastame raadiost, televisioonist. Minu meelest peab siiski alati mõtlema seda, et milleks me seda teeme.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

Ma ei oska nende lehtede kohta öelda, kui palju nad omaniku huve esindavad. Teinekord on tunda, et seal on niisugune omanike huvi mängus, et kellele kuulub ja kellega on seotud, aga kui suur osa sellest, ma ei oska seda öelda. Aga ma arvan, et väga suurt probleemi ei ole sellega, et niukse avaliku huvi vastu mindaks omanike huvi nimel, ma ei näe niisugust probleemi. No ütleme, et teinekord on tunda, et on mingi

partei huvid, teinekord on kommertshuvid võivad mõningate artiklite tagant kumada, aga ma ei saa öelda, et seda teeb kogu ajakirjandus, et Eesti ajakirjandus kommerts või partei huve esindab.

Ja teie?

Iseenda huvisid, loomulikult. Kui ma midagi teen, on mul enda huvid ja nagu ma alguses ütlesin, et kuna ma lähtun sellest, et asjal oleks ka mingi laiem kõlapind, siis ma arvan, et ma esindan ka avalikku huvi. Sellest, et kellegi konkreetset huvi esindada, oleme meie osanud siin ära öelda, et helistatakse ja küsitakse, et meil on niisugune asi, et kui palju see maksab, et te kohale tuleksite. Seda on olnud aga sel juhul oleme me raudselt öelnud, et ei, sedasi me ei tee asju.

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused?

Ma arvan, et tugevus on ikkagi need tugevad tegijad, tugevad ajakirjanikud, kes on olemas.

Aga nõrkused?

Jõuame jällegi inimeste juurde välja, ma ütleksin need lapsajakirjanikud, kuna meil neid kanaleid ja lehti on nii palju, et inimesed, kellel puudub nagu haridus selle töö tegemiseks, et see on nõrk.

Mis probleemid üldse esinevad?

Pealiskaudsus, faktide kontrollimatus, et nüüd me jõuame selle kollase ajakirjanduse juurde. Minu meelesti on kollane ajakirjandus liiga domineeriv.

Kuidas oli see 90ndate algusaegadel?

Ma ei mäleta, milline oli ta tervikuna. Aga ma võin öelda, mis oli tele nõrkus tol ajal, oli see raha puudus, no see on praegu ka. Aga niisugused kommertshuvid kippusid nagu sisse sõitma, minu meelest oli see üks väga tugev puudus. Ma arvan, et näiteks teles on tugevus, see sama „Teateid tegelikkusest“, mis oli väga kõva bränd ja mis analüüsis seda inimeste elu, aga see saade lõpetati ära, kuna peeti liiga kalliks selle tootmist. See oli tegelikult uuriva ajakirjandusega tegemist, et praegune „Teateid tegelikkusest“ on nagu ebaühtlasem ja päris nii ta ei ole. Et see oskus oli väga suur tugevus. Aga see oskus on suures osas praeguseks nagu kadunud.

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

Seda, et näidataks rohkem seda, kuidas inimesed elavad väljaspool pealinna. See elu ei koosne ainult poliitikute arvamusest, tegelikult on ikka väga oluline kuulata ära need inimesed, kes kuskil maal elavad, väljaspool linnu ka. Et inimesed tunneksid, et nad on siiski kaasatud ja et nad on nagu osa sellest ühiskonnast, mitte et neile peale astutakse, nendest üle astutakse.

Milline on teie töö osa avalikkusest?

Ma arvan, et see, mida ma teen, on osa avalikkusest. Minu saated on osa avalikkusest.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus?

Noh, üks igal ajal, mida tehakse, on mingisugune jälg aga kui suur see jälg on... Noh kui ühel saatel on 90 000 vaatajat, siis võib sellest 1,5 miljonist protsendi välja arvutada, et väga suur just ei ole. Aga kui sa paned inimesi edasi mõtlema ja inimesed omavahel räägivad, siis midagi ta ikka teeb, päris kasutu ta ei ole.

Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

Ma arvan, et ikka mõjutab. Kui palju? Ta mõjutab sellega, et ta paneb inimesed edasi mõtlema või ka teine kord tegutsema. Võib-olla mingisuguseid hoiakuid muutma, eriti, kui teha mingit saatesarja pikemaajaliselt, siis ta muudab hoiakuid aga see ei tule väga kiiresti, selleks on nagu aega vaja. Et üksiksaade nagu ei muuda hoiakut aga saatesari võib seda küll teha. Ma mõtlen jälle neid võrukeelseid asju, mis on selgelt näha hoiakuid muutnud.

Milline on teie roll avalikkuses praegu?

Minu roll on teha saateid, minu roll ongi see ajakirjaniku töö.

Kas see on muutunud võrreldes 90ndate algusaegadega?

Noh, see on ametikohaga seoses muutunud.

Milline oli see 90ndate algusaegadel?

Siis olin ma toimetaja, kes tegi saateid ja sellega nagu piirduski.

Ma mõtlen ikkagi teie rolli avalikkuses...

Selles mõttes oli ta tookord ikkagi sama. No ega see minu amet tegelikult avalikkust ei mõjuta, see on töö organiseerimine, selles mõttes on minu roll avalikus isegi väiksem, kuna ma teen saateid vähem kuna see administratiivtöö võtab oma aja ära. See ei ole avalikkuse jaoks oluline.

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

Tegelt ma ei ole rahul. Ma ei ole rahul sellega, et just selle Tartu stuudio osaga. Minu meelest puudub ETV-s puudub arusaam, milleks üldse see Tartu stuudio. Kui ta on, siis peaks tal olema niisugune suurem roll, aga seda rolli ei saa meie ise suunata, selleks peab olema niisugune poliitiline otsus. On üsna palju asju, mis me oleme välja pakkunud, mida võiks teha Tartus. Aga see on teatud inimlikel põhjustel, et saated ei ole nagu Tartusse tulnud. Aga siin peaks olema nagu selline poliitiline otsus, et Tartust tulevad teatud arvamused väljastpoolt Tallinna. Või siis näiteks, et kasvõi teadussaated ongi need, mis tehakse Tartus. Muidugi, kõike võiks teha Tallinnas, seal on suuremad stuudiod, seal on rohkem inimesi kõik, et ei olekski nagu mõtet Tartul. Aga samas, ta peab olema, sest uudiseid ja niisuguseid asju on ju tarvis, sporti on kogu aeg tarvis teha. Siis tuleks tegelikult seda stuudio potentsiaali ära kasutada palju laiemalt, vot selles mõttes ma ei ole rahul.

Mida te sooviksite muuta enda tegutsemise juures?

Ma soovingi seda, et Tartu stuudio kas ta areneb edasi või lõpeta ära, et niisugusel tegutsemisel ei ole mõtet. Aga tihti on mul tunne, et ma jooksen peaga vastu seinale. Meil oli üks niisugune ümarlaud või arutelu, millest ei tulnud välja niisugust laiemat arutelu vaid pealinna inimesed tulid nagu meile pakkuma mitte õnge vaid kala. Ühesõnaga, et võiksid olla niisugused niisugused teemad, pooled neist olid need, mida me olime aastate jooksul välja ka pakkunud, mis samade juhtide ajal millegipärast ei läinud. Tegelikult ma tahaksin jõuda selleni, et juhtkonnal oleks ka visioon, et mis need kohalikud stuudiod või korrespondendipunktid, mis olekski nende roll. Või siis lõpetada oma töö, tuleks minu asemele keegi, kes suudaks seda asja nagu rohkem edasi viia. Selles mõttes, ma tunnen, ma olen olnud selle koha peal... palju, seitse aastat või? Varsti seitse aastat. Et selles mõttes on nagu natukene paigalseis, et sellega ma ei ole rahul.

Mida võiks/peaks muutma avalikkuses? Kuidas?

Avalikkus, kogu ühiskond peaks olema sallivam. Ja inimest, teist inimest nägema, arvestama. Et see, et kui mul on midagi, no ma toon näiteid Tallinna teedelt. See sõelumine, kihutamine, mul on seal parem auto, ma pean kindlasti näitama, ma pean kindlasti mööda kihutama, no mis sest, et ma sellega liiklust segan või ohtlikku olukorda tekitan. Et see on tegelikult siuksest taustaväärtustest olenev asi. Ja ma arva, et neid inimlikke väärtusi propageerides, tegelt neid pehmeid väärtusi propageerides suudaks ühiskondliku arvamust, avalikku arvamust muuta, aga see võtab aega. Aga praegu on meil liiga palju tähelepanu siukestele poliitikute kemplemisele suunatud, sellega inimesed võõrduvadki. Noh, nad näevad, et iseenda eest seistakse, see teine inimene ei ole mingisugune väärtus. Ma arvan, et see võtab aega aga seda saaks muuta.

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

Mina saan muuta... kindlasti ma saan. Alustada iseenda ümbrusest, oma pere, tuttavate, sõprade seas neid väärtusi propageerides, oma saadetes neid väärtusi propageerides. Seda ei ole palju aga ma arvan, et midagi ikka.

MARIINA MÄLK – INTERVJUU

(21.05.07 – 56 minutit)

ETV– „Pealtnägija“ toimetaja

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saated avalikkuses?

Ma alustasin tööd 71. aastal, tulin noorte- ja lastesaadete toimetusse, oma diplomitöö tegin ka noortesaadete funktsioonidest. No kõige olulisem oli pikalt toiminud selline saade „Kodulinn“, mis, eks ole, hõlmas mitte ainult seda saadet vaid noored tegid selle käigus ka vanalinna korda ja siis õppisid ja sellest seltskonnast, noortest, kes tookord selle, me kutsusime seda isegi liikumiseks, ta läks liikumiseks ja nüüd on see Kodulinna maja, mis edasi funktsioneerib ja tol korral ju tulid sellest Kodulinna noortest või lastest tulid ju sellised Mart Laar ja Madis Jürgen ja Toomas Sildam ja Ulvi Funk ja noh neid tuli... ma ütlen Tartus, kes teeb „Keskpäevatundi“, Tartu aselinnapea Astok, sealt tuli palju selliseid edaspidises elus tähtsaid inimesi. Nii et vot, see üks vorm, mis tookord noortel oli vist puudu ja meil õnnestus see teha ja ma ütlesin, et see oli nii ühiskondlikus plaanis tähtis. Aga muidu selliseid vahvaid töid, no ütleme selles kestvuse mõttes, näiteks kunstisaade „Ars longa, vita brevis est“ Leo Soonpääga, „Ars longa“ oli ta pealkiri, seda tegin mina temaga kaheksa aastat ja no ütleme need kaks saadet, mida võib öelda, on olulisemad olnud. Noh, „Pealtnägijat“ on kaheksa aastat teeme, see on oluline. Siis ma olen pikalt teinud kunstisaateid, näiteks „Eesti nüüdiskunst“, mina pean seda oluliseks, sest jah, nad olid regulaarsed kunstisaated Eesti Televisioonis, mida nüüd pole tükk aega olnud ja ilmselt ei saagi tulema.

Kuidas te leiате teemad, mis saatesse lähevad?

Kuna nüüd on, eks ole, kaheksas aasta, esimesel aastal oli sedasi, et teemasid otsisime meie ise ja loomulikult see kontaktid, mis saate tiitrites või lehenuppudes olid või intervjuudes, mida hakati tegema, siis need nagu tekitasid sellise väljundi, et meile teemasid pakkuda. Ja praegu ma isegi arvan, et meil tuleb meilile kirjade näol... nii et nüüd me suurem osa teemadest saame vaatajatelt või inimestelt jah, isegi nendelt, kes ei pruugi meie vaatajad olla, eriti vene elanikkonnast. Et neile kas on soovitatud mingi sellise kohtuasja puhul, sagedasti ma olen kuulnud, et juristid või advokaadid soovivad või lihtsalt inimesed, et kui midagi ei aita, siis tuleb „Pealtnägija“ poole

pöörduda. Nii et kummaline on see, et vene inimene, ta ei oska eesti keelt, ta pole saadet näinud aga ta tahab, et me ta probleemi lahendaksime. Tuleb teha.

Mille põhjal te valiku teete, ehk siis mis on olulisemad kriteeriumid teemale, et see saatesse läheks?

Vot on meile ette heidetud seda, et me ei ole nagu see, mis meil vahepeal oli, see tarbijakaitse saade, see „Knopka“, et me peame kõike olme asju lahendama, muidu puudus sellise saate järgi on täitsa olemas, kus inimese olmeprobleeme lahendada, aga kuna „Pealtnägija“ on oma liigituselt *infotainment*, noh me ei saa päris olme tasandil asju hakata lahendama, et see on saade, mis peab huvi pakkuma inimestele, järelikut siin tuleb leida seda teemat alates tõsisest probleemidest kuni läbides kuni meelelahutuseni välja. Ja valiku alus on huvi, inimese huvi. Noh et ma kujutan ette, mis inimesele võib korda minna, kas see on üldisemat laadi huvi, noh, et mida rohkem ta inimestele pakub, mida suuremale hulgale inimestele ta pakub huvi, siis see on aluseks, või on mingi kurioosum, mis nii või teisiti...

Millistel teemadel olete peamiselt teinud saateid?

„Pealtnägijas“ terviseprobleemid, siis selline korrupsioon, sellised kohtuasjad või majandus- ja poliitilises elus sellised tähtsad sündmused, mis nõuavad kajastamist. Üleüldiselt, me ei piirdu ainult Eestiga, me oleme teinud lugusid Venemaaga seotud, näiteks see Kurski huku lugu, mitu lugu tegime, näiteks need tuumaallveelaevadest, nii et hästi lai valdkond on olnud, teeme peretülidest kuni tuumakatastroofideni.

Kes otsustab selle, millised teemad saatesse lähevad?

No otsustavad ikka Mihkel ja Vahur. Sest et meil on enam-vähem kujunenud välja, noh, nüüd enam päris pole, et vahel me teeme selliseid pehmemaid teemasid, saate ülesehitusel peab olema üks selline kõva lugu, siis me oleme välislugu kasutanud ja siis mingi meelelahutuslikum osa ja siis me oleme järginud ka seda, et kui saade lõppeb, siis inimesel oleks, mida arutada. Ja vahepeal meil oli periood, kus meil oli reklaam televisioonis ja saade oli ka reklaamiga poolitatud ja vot see reklaamipausile minek, ja vot siis oli ka see põhimõte, et inimesel peab olema reklaamipausile minekuks mingi asi, mida ta arutab, sest vaevalt, et neid reklaame vaadatakse suure isuga, et hoida teda ikka oma mõttega saate juures.

Milline see teie roll on?

Noh toimetaja roll, kui on mingid sellised... No ütleme, kui tuleb telefoni teel või meili teel mingi pakkumine, siis võtavad ühendust, peavad läbirääkimisi, otsustavad saatejuhiga või antud juhul kas Vahuri või Mihkliga, kas loost saab asja, teed taustauuringuid, otsid materjali, pärast suhtleb inimesega, kui töö on tehtud.

Mida peate olulisemateks väärtusteks?

Noh, kui see ikka korda läheb ja inimesi kuidagi tegutsema panevad. Sest ega me ju toodame ikka mõju või meie sihteesmärk on ikkagi mõjutada inimesi, muidu on ju tühi töö.

Kas ja kuidas on valdkonnad muutunud?

Ei usu. Tervis huvitab alati inimesi, igasugused imeravitsejad, jah, suured globaalsed katastroofid ka huvitavad, müstika ka huvitab, niisugused olmekisklemised ka võib-olla, kui nendes on niisugune üldistav moment juures, et ma küll ei näe, et oleks midagi muutunud.

Millistel teemadel või valdkondadest on raske saateid teha?

No muidugi kõiki neid, mis puudutab selliseid kohtulugusid, mis on seotud kas vallasvara, kinnisvara, siis nende tapmistega, kõik seda sorti kohtuga seotud. Kui rääkida sellest, milliseid saateid on keeruline teha, siis keeruline on 10-minutilist kunstisaadet, sest see formaat kümme minutit ja paigutada sinna ära ühe kunstniku selline olemus koos tööde ja tema isikuga, võib teinekord olla just keeruline seetõttu, et pead väiksesse formaati mahutama teatud hulga asju ja kas see toimib. Noh, „Pealtnägijas“ võib keeruliseks osutuda noh näiteks mingi haigusloogi käsitlemine lihtsalt igasugustel põhjustel või näiteks, mis on enamasti keerulised, on lastega seotud lood, kus on alaealisega tegemist.

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on arenenud laiem arutelu?

Päris paljudel teemadel, aga näiteks mis puudutab selliseid imeravitsejaid, kus haigustest vabastavad, päästavad, nendele on tohutult palju tulnud, ikka tervisega on põhiliselt tulnud tagasisidet ja ütleme, kui mingi ühiskonnas tähtis probleem on, siis on tulnud palju kommentaare ja noh näiteks abipakkujaid on kodutute koerte varjupaigast

või seal kassidest oleme teinud või näiteks ühest käteta ja jalgadeta mehest, siis tema puhul on ka hästi palju abipakkujaid on olnud ja las ma mõtlen veel. Näiteks üks vanamees, kes oma kasinast pensionist lasteaiale saatis pakikesi, et temale Hansapank kinkis jalgratta, või need töötajad, kes seal olid, noored. Viisime papile jalgratta ära ja vat sellised inimlikud lood ja tervisehädad, need on toonud palju.

Mis on muutunud teie töös võrreldes 90ndate algusega?

No, informatsiooni on palju lihtsam kätte saada, arvuti, lehtede ülevaated arvutis, noh hoopis teine asi.

Millised on põhiväärtused, mis on jäänud läbi aja samaks, millised on aga kadunud või tulnud juurde?

No meie töös on see ikka oluline väärtus, et sa saad informatsiooni märksa kiiremini kätte ja mobiilide kasutusele võtmisega on ju suhtlemine hoopis palju tõhusam, ma ütlesin, et need väärtused, et mina küll ei oska midagi taga igatseda 90ndatest, mis siis oleks justkui mulle suurem väärtus olnud kui praegu.

Kui nüüd vaadata saate seisukohalt põhiväärtusi ja väärtusi...

Ütleme, saate tegemise juures hindan mina seda meeskonnatööd, ilma milleta seda saadet on ikka üliiraske teha. Et ma arvan, et see hea punkt on selline väärtus, mis hoiab tegijaid koos ja see on meie töös ongi väärtus, sest see sisu, millega sa ühte saadet, mis on programmi vastu võetud, siis on sulle ette antud ülesanne ja selle ülesande täitmiseks tuleb ennast kuidagi organiseerida ja kui see grupi komplekteerimine on õnnestunud ja see kõik tööle hakkab ja tal on sisulist kandvust ja ajalist kestvust, siis ongi väärtus.

Millised on piirangud väljendusvabadusele?

Meil küll ei ole.

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

No vaataja ees ikka. Ma ei tohi teda petta, alt vedada.

Kuidas on see muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

Ikka, mina oma töös olen ikka ausaks jäänud, sest on meil ka olnud aegu, kui me tegime näiteks Nõgistoga noortesaadet „Infomiin“ oli see selline jah, siis seal tuli ikka

Komsomoli komiteele aru anda. Ma mäletan isegi, mul oli käsu korras, ma pidin tegema saate Komsomoli esimesest sekretärist ja siis ma tahtsin teda võrrelda tol hetkel esimese sekretäri ja siis sellest tuli ikka õudne jama, et kuidas ma ikka julgen niimoodi võrrelda ja noh isegi heideti ette, et ma mõnitan Komsomoli sellega ja mina siis ei saanud aru, kuidas mina seda mõnitan, kui ma kaht Komsomoli juhti võrdlen tol korral, kui see oli selline noorte tähtsad aated ja samas nüüd peaks need samad olema, et sellega oli palju jama jah.

Mis on avalikkus? Kuidas te määratleksite avalikkust?

Kuna me töötame ikkagi väljapoole publikule, rahvale, inimestele, siis ma olen palju kordi öelnud, kui ma olen pidanud kas kirjeldama noorematele, kes on telesse tulnud, et kuidas ta peaks ette kujutama seda publikut, kellele ta teeb... või saatejuhina, et nüüd ta pöördub kaamerasse ja räägib, et kujuta ette, et kodus istub 2-3 toatuhvlites inimest ja vaatab, et sa oled külaline nende toas, et neid ei ole noh lauluväljakutäis, see on kodu – intiimne õhkkond, et suhtle nendega nagu oma vanaisa, vanaema, õe või noh lihtsalt. Et tegelikult see avalikkus koosnebki sellistest väikestest inimkooslustest, kes on kodudes, majades, vaatavad ja siis üldisemalt, et kui neid on palju, siis see ongi see avalikkus, kelle poole sa pöördud, et sa oma töös pead olema neile aus, mitte valetama ja kui siis see tagasiside tuleb ja su sõnum on kohale läinud ja sellel on mingi mõju olnud, siis see ongi minu meelest suhtlemine avalikkusega.

Millised on avalikkuse funktsioonid?

Me oleme seadnud endale või vähemasti see televisioon, ütleme uudistesaadet informeerivad Eesti rahvast sellest, mis on juhtunud, mis tuleb. Et see tähendab ju seda, et avalikkus ei seisa kuskil platsi peal ja ei kuula seda. See on ikka kooslus kodudes, noh, pered ja kui rääkida avalikkusele suunatud funktsioonidest – see on informeerimine...

See on juba ajakirjanduse funktsioon, ma pean silmas avalikkuse funktsioone üleüldisemalt.

Kui me nüüd läheme sellele poolele, et nüüd ma olen see osapool, kes ammutab oma igapäeva eluks vajalikku informatsiooni ütleme televisioonist või minu saadetest, siis

minu funktsioon avalikkuse esindajana on... ma tahan ikka saada õigesti informeeritud, ma tahan ikka usaldada seda allikat, kust ma informatsiooni saan, noh...

Kes või mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?

Ühiskondlik ,see maa, kus ta elab, see riigikord, mis on, see võrgustik, kõik majandus, toimetulek.

Mis mõjutab avalikkust?

Need samad asjad.

Mis mõjutab avalikkuse toimimist ja kvaliteeti?

No avalikkuse kvaliteet. Kui näiteks ülikooli õppejõud võtavad kätte ja kirjutavad omalt poolt mingi kirja mingi asja vastu, siis see on juba teatud ühiskonna või avalikkuse kvaliteet on juba, avaldab oma arvamust millegi kohta, mille seisukohavõtt peaks nüüd minema arutelu alla, peaksime uurima, kas see on õige või vale... Et mina pean seda silmas, või näiteks kui Savisaare vastu nüüd allkirju koguti, see on avalikkuse reaktsioon mingi käitumise, otsuse kohta, vot see avalikkuse kvaliteet koosneb umbes sellistest nähtustest ja on tarvis äkki seisukohta võtta.

Kes peaks avalikkuse olemasolu ja toimimise tagama?

Kui ma rääkisin selle noorpõlve „Kodulinnast“, siis näiteks see oli ka ju suunatud avalikkusele sihiga aktiveerida ta mingiks tööks. Meil on need saated, kus... ka üritused, kus seal, kepikõnd ja südamerwise seisukohalt mingid ühisüritused ja suusatamised, maratonid... Nii et need kõik organiseerivad avalikkust mingiks tegevuseks, mis on temale mõeldud hea. Et anda inimestele võimalust ennast arendada. Eks siis igasugused mittetulundusühingud ja kõik, kes oma elu tahavad määratleda avalikkusega suhtlemisele, nende n-õ teenimisel, nende elu organiseerimisel sealt nagu need noored mehed, kes seal neid kodutuid jalgpallimatšile sõidutavad kuhugi maailma või siis mittetulundusühing, kes korjab seda kraami nendelt, kellel pole vaja ja annab selle nende, kellel on vaja ja...

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

Noh me toodame mõju oma saadetes, eks. Nii avalik, kui meie silmad on ja vaim, mida me suudame tagasi peegeldada mingi kvaliteediga, nii ta ma kujutan ette, et arendabki.

Kas meedia on aidanud/takistanud avalikkust?

Pigem ikka aidanud.

Kuidas?

Noh, kui Savisaar hõikas seal, et Toompea on ohus ja tulge kõik, siis ega ta poleks seal üksi platsi peal hõigates vaevalt midagi saanud, see on ikka läbi meedia läinud ju. Inimesed on organiseerunud selle järgi, Balti kett tõenäoliselt sama moodi, kõiksugused need vanalinnapäevad ja kõiksugused aidsiohvrite mälestamised ja kõik sellised sündmused.

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline?

Ma arvan küll.

Miks? Milles see väljendub?

Noh, kasvõi näiteks kommentaarides, no nüüd, kui on Internet, siis kõiksuguste artiklite ja sündmuste ja kommentaarid näitavad ju, et see kriitika on olemas. Võib oma mõtteid väljendada ja meelt avaldada ja.

Kas avalikkuse sõna maksab?

Ikka maksab.

Miks te nii arvate? Oskate ehk mõne näite tuua.

Noh näiteks see Savisaaregi allkirjade andmine, see küll lõppkokkuvõttes tänaste lehtede järgi tundub, et ei maksa, aga üks suur hulk inimesi on ikkagi oma arvamust ja see mõju on ikka tal olemas. Kas see siis nüüd konkreetselt nüüd, et kuidas inimene selle avaliku arvamusega, negatiivse arvamusega edasi elab ise, see on tema probleem, aga vähemasti sõnum on ühiskonda saadetud, et vat sellisele hulgale inimestele ei meeldi selline käitumine.

Millist avalikkust vajab inimene?

No ikka seda, mis peegeldab seda elu adekvaatselt, mis ümber on.

Millist vajab kultuur?

No, kas ikka seda sama. Sa pead ju ikkagi kuidagi turvaliselt ja adekvaatselt teada saama, mis toimu su ümber.

Milliseid/kelle avalikke toimumisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks?

No mina, olles praegu Päevalehe tellija, mina loen praegu neid arvamuskirjutusi, mis on ühiskonnateadlastelt, kaasa arvatud Kivirähk oma nende naljalugudega, et ma üldjoontes loen neid ja n-ö ühiskonna vaimueliidi kirjapandud asju, kas Kaplinski või Lauristini, neid võib ju loetleda õudselt palju. Neid ma loen ja nende järgi siis ma oma arvamust ka kujundan, või leian tuge nendest. Saadetest vaatan oh ütleme, kui Urmas Ott tegi neid oma saateid, siis ma vaatasin neid ka, siis ta esitas paljusid küsimusi, mis mul oleks piinlik küsida, aga ta tegi kõik selle musta töö vaataja eest ära, et ja selle pärast ma vaatan ka saateid, kus on neid elemente, kus küsitatakse. „Kahvlit“ ja meie „Paari“ näiteks ja, ta on küll meelelahutuslikus vormis aga ta annab... näiteks „Välisilma“ ja , ikka kus küsitakse inimese käest.

Millised võiksid olla Eesti avalikkuse märgid või verstapostid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust?

Ütleme lähiajaloo võtta, siis kindlasti see telesari „Mõtleme veel“, siis seal see Rahvarinde moodustamine, siis kõik see tee iseseisvuse ja ma arvan, et need ongi nagu olulised. No see oli nüüd see protsess, kus hakkas, kõik laulev revolutsioon ja ütleme need tähised, mis... näiteks mina arvan küll, et see „Mõtleme veel“, kus lausa stuudios moodustati see Rahvarinne – see oli küll väga võimas kogemus. Ja oli ju meil periood, kus praktiliselt seal augustiputši ajal ju meid ka kõik kodudes väljast ka oli raadio kõrva ääres, et teada, mis toimub.

Mis on Eesti avalikkuse eripära?

Mulle tundub, et suhteliselt kiiresti reageerib see avalikkus selliste ühiskondlikult tähtsate probleemide peale. Et kui midagi on juhtunud, kohe kas kellegi jaoks annetusi hakata koguma, et justkui ta on selline liikuv, toimiv.

Kuidas kirjeldate olnud avalikkust 80ndate lõpus/90ndate alguses?

Ütleme umbusklik, ma arvan, mina küll ei uskunud, et mingi see vabanemine toimub või. Et isegi õrna lootust polnud. Ma mäletan, ma siis tegin põhiliselt kunstisaateid – meie siht oli anda meie tol korral noortele andekatele kunstnikele võimalus ennast väljaspool Eestit teada anda endast, et me oleme olemas, et me oskame midagi teha ka, mis on näitamist väärt ja tegime selliseid kunstisaateid, mida tõlkisime inglise keelde ja siis said need maailmas VHS kassettide peal levitada ja sellest tuli tulu. Näiteks Jaan Toomik on nüüd maailmakuulus kunstnik ja omal ajal oli ta teise kursuse üliõpilane. Et pigem see, et anda maailmale märku, et me oleme olemas aga väikese lootusega saada iseseisvaks. Ma mäletan isegi seal Loomeliitude pleenumil ma isegi konspekteerisin seda pleenumit ja nüüd tagantjärele vaatan, kes seal kunstnikest olid, ka ju Heinz Valk ja Põldroos ja et too kord oli, jah, see kodanikutunne, et keegi võiks üksi midagi ära tugev, ikka päris tugev.

Kuidas on avalikkus muutunud võrreldes selle ajaga?

Ühtpidi tundub mulle, et vahepeal selle maanduse muutumisega ja eraettevõtluse arenguga nagu sellist ühtset toimimist jäi vähemaks aga kui ühiskond on jälle mingi kriisi ees, siis suudab see kriisisituatsioon jälle mobiliseerida inimesi ühtseks tegutsemiseks. Ja nüüd, kui me praegu juttu teeme, siis ongi ühiskond nagu ühest kriisist välja tulemas, nii et selle taustal oli näha küll, et inimesed mõtlevad selle peale, et avalikkus tunneb vajadust ennast väljendada mingites olulistes küsimustes.

Mis olid avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

Noh, oma ajaloost teada saamine, tõese informatsiooni teada saamine oma ajaloost. Ehk siis kõik see, mis oli siiamani varjatud KGB arhiividest nüüd tuli välja ja me saime juba oma ajalugu hakata nagu tõeselt nägema ja seda hindama ja nende väärtustega nagu edasi minema. Teadvustasime midagi mis on olnud ja mida tuleb edasi arendada. Ma arvan, see erinevus.

Aga probleeme, avalikkusega seotud probleeme?

Noh, eesti keel või õigemini vene keel. Põhiliselt oli ju tookord, et me pidime oma keele staatuse taastama omas riigis ja mingid sellised iseolemise reeglid kirja panema ja neid kaitsma.

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Meedia ülesanne on ikka hoida avalikkust kursis, informeerida, ja noh kuidagi mõjutada teda, mitte et soovitud suunas aga, noh, adekvaatselt anda kirjeldus sellest olukorrast, kus me elame.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

No ikka oma rahva huve. Kõige laiemalt. Laste pärast laste huve...

Ja teie?

Ma arvan ka, et rahva huve.

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused?

Tugevus on see, et saab rääkida vabalt ja kõigest ja nüüd valik, mida selle kõige all silmas pidada, mina isiklikult ei hinda top-kümneid seal tisside ja muude kraamiga. Aga see on meelelahutus ja kellelgi võib seda väga vaja olla (*naerab*) oma tööst lõõgastumisel aga noh mina oma aega ei viitsiks selle peale raisata, et elu on üks ja...

Millised on praeguse ajakirjanduse nõrkused?

Võib-olla see liigne kolletumine, et seda mitte vajalikku sellist informatsiooni, noh, kas seda informatsiooniks nimetada, mittevajalikku sellist müra tasemel asju on liiga palju, seda kollast ajakirjandust, Just!id ja...

Mis probleemid üldse esinevad?

Mulle tundub, et ta on pinnapealne, mistõttu ma kohati ühel perioodil ei lugenud enam SLÕhtulehte üldse, et noh, tööks on ju vaja olla kursis, nüüd mõtlen, et peaks uuesti hakkama vaatama, peaks olema kursis nii Kroonikas kirjutatavaga kui selle SLÕhtulehe kollase rubriigiga, aga kuna seal oli ikka periood, kus oli nii palju, noh, valesid kontrollimata asju, siis ei tahtnud oma aega selle peale raisata, et sa loed, kogud oma aju informatsiooni, mille järgmine leht kummutab ja noh, tüütuks, koormavaks läks kõige sellega kursis olemine. Aga meie töö puhul peab isegi sellega kursis olema.

Kuidas olid lood tugevuste/nõrkustega 90ndate algusaegadel?

Tundub, et ma enam ei mäletagi, mis seal oli. No igal juhul tõest informatsiooni küll nii palju ei saanud. Ilmselt see umbusk sellest varasemast ajast selle vastu, et kirjutatakse, noh, seda, et mida peetakse õigeks ja et noh, ta on kallutatud, noh, mis kallutatud, ikka mõjutatud sellest suurest ülesehitustööst, et ega seal... Mina hakkasin tõsiselt võtma Ekspressi, mis ilmus seal, Eesti Ekspressi, jah. Noh, keda mina näiteks lugesin tookord – Tartu Postimehe ajakirjanikud, kohe ma ütlen... Et mul ei ole nende ajakirjanike nimed enam meeles, kelle lugusid võis usaldada. Nõrkuseks võib-olla oligi see, et kõike veel ei saanud rääkida või või siis juba tegelikult hakkas... vot, ma õieti ei mäleta toda aega meedia koha pealt. /.../ Vot ma nüüd ütlen, Olev Anton oli vist see ajakirjanik Tartus.

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

Noh ikka asjalikkust, tarkust, ajakirjanike informeeritust, ausust, see mis aitab tunda ennast hästi ühiskonnas.

Milline on teie töö osa avalikkusest?

Ma arvan, et küllalt suur, kui võtta nüüd aluseks „Pealtnägija“ mõju avalikkusele. Kui nüüd sedapidi on küsimus mõeldud. No näen selles, et tuleb meile ja telefon heliseb alalõpmata ja teemasid pakutakse ja teinekord pahandatakse ja teinekord kiidetakse ja.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus?

Jälle tuleb vist arvata, et sõltub, kui näiteks „Pealtnägija“ on kolmapäeviti ikka kodeeritud inimeste vaatamisharjumusteks saanud, siis peab sellega vist arvestama, et nii on.

Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

Kindlasti mõjutab, sest näiteks ütleme praegu ma just teengi ülevaadet sellest, mis on juhtunud inimestega pärast seda, kui me oleme nendega saated teinud, siis näiteks, et see teles näitamise mõjul on kas ütleme mingid no näiteks neid ravitsejaid või selliseid inimesi, kellelt abi oodatakse, no need on lausa, me oleme küll hoiatanud, et kas te ikka tahate oma telefoni anda või lubate anda, et neil on ikka täitsa põrgukoormus olnud pärast saateid ja näiteks, ütleme kes pole seotud tervisega vaid mingi alaga, näiteks inimesed, kes oma hobiks või elatuseks tegelevad topiste tegemisega, neid on märganud

läbi selle telesaate ja on neilt, noh, kas tellimusi tulnud või innustatud edasi õppima või noh põhiliselt ikka tellimusi ja siis nad on saanud enesekindlust juurde ja nad on saanud kuskil väljamaal võistleva minna ja saavutanud täitsa häid kohti. Kes on terveks saanud ja, tänab selle eest.

Milline on teie roll avalikkuses praegu?

Ma varem mõtlesin, et ma olen vahendaja. Aga nüüd tundub, et selle „Pealtnägija“ saadet tehes me lausa mõjutame avalikkuse käitumist, mingeid hinnanguid mingi teemaga paneme inimesi mõtlema mingite asjade peale, nii et tõenäoliselt ikka päris suur.

Milline oli see 90ndate algusaegadel?

Vot siis ma olin küll vahendaja, vahendasin Eesti kunsti Eesti auditooriumile, kellele see huvi pakkus, sest see „Kodulinna“ üritus oli ära olnud, siis ma enam ei mõjutanud inimesi... /.../ Aga ma kujutan ette, et näiteks need laulusaated „Kaks takti ette“ ja kõik sellised mõjutavad ka, et oma rahva hulgast andeid saada, sest nad ju käivad läbi terve Eesti, kes tahavad osa võtta neist lauluvõistlustest, need annavad endast märku ja ma usun et televisioonil on selles päris suur roll inimesi haarata kaasa, nagu nüüdki need superstaari otsingud ja igast missindused, ja et see on...

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

Tuleb olla rahul, iseenda tööst ja „Pealtnägija“ tööst rääkides, aga telest üldisemalt – meil võiks olla muidugi märksa rohkem vahendeid, et nagu potentsiaali on nagu kõvasti rohkem telemajas sees või üldse ühiskonnas. No näiteks, kui nüüd tuli tarvidus teha venekeelseid saateid, vene keelne „Foorum“, siis hästi lühikese ajaga sai vene toimetuse minu meelest hiilgavalt hakkama selle saatega, aga siiamaani on nad rakendatud ju väga väheses ulatuses, et ainult kas „AK-d“ või mõni üksik saatekene. Nii et seal oli juba... minu arvates oleks kohe võimalik mingi sari püsti panna ja rääkida muulastega neid huvitavatest asjadest.

Mida te sooviksite muuta enda tegutsemise juures?

Noh te nägite, kui hirmus kiirus on ju peal. Võiks natukene mitte nii hirmus kiire olla, aga noh, sest iga nädal, et saadet eetrisse anda, on täitsa suur töö. Teemadega täita ja kontaktid kõik saada.

Mida võiks/peaks muutma avalikkuses?

Ega ma nii ilma sellele pingsalt mõtlemata ei oskagi nii välja tuua, sest võimalusi... Näiteks, mis minule ei meeldi, on see, et näiteks keegi otsustab panna Tallinna lahte üles moonutatud Kalevipoja skulptuur. Ma olen absoluutselt selle vastu: esiteks seda pole vaja, see on nõme ja see mehhanism, et sellised asjad kirjutatakse koalitsioonilepingusse, et tulevad mingid napakad skulptuurid Musumäele, mida pole sinna vaja, sest need pole sellises suuruses üldse ilusad, aga meil on professionaale nii palju ja mina, kes ma olen 15 aastat kunstiga tegelenud, mu silm on nii harjunud või ära harjutatud nägema seda vormi ilu, et mina võin kohe öelda, et need on ebaõnnestunud. Ja et meie sellise ühise ruumi täitmisel peaks küll olema palju suurem selline kontroll või hea maitse mingisugune seltskond, kes... no et iga üks ikka ei saa tulla sinna oma kuju üles panna, et mina näiteks ei taha sinna Musumäele minnagi, sest et see on jama, mis sinna nüüd pandi minu teadmata, ühel päeval kuulen, et juba on üleval ja siis... /.../ Vot siin vist võib öelda, et mingi klanni poliitika määrab veel ära, millega mina isiklikult veel ei taha leppida.

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

Noh, inimene saab muuta siis, kui ta tegutseb mingis suunas. Mina ajakirjanikuna pole allkirju kuhugi andnud, sest ma ei saa endale seda lubada. Minu arvamus peab jääma mulle, ma pean suutma n-õ nägema tasakaalustatult neid teemasid, millega ma töötan. Et minu sellised enda sümpaatiad/antipaatiad peavad jääma minu enda teada.

MART UMMELAS – INTERVJUU

(16.05.07 & 18.05.07 ~ 2h)

(intervjuu teise päeva helifail kustus, ning alates küsimusest „Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?“ on intervjuu tehtud kirjalikult meili teel)

Vikerraadio – „Reporteritund“ toimetaja

Millised on olnud teie olulisemad esinemised/saated/toimimised avalikkuses?

Alustasin sellist kutsetööd ajakirjanduses 30 aastat tagasi. 77. aastal, kui ma ülikooli lõpetasin, siis ma tulin siia Eesti Raadiosse, tollasesse Eesti Raadiosse ja siis ma olin siin uudistetoimetaja ja tegin lastesaateid ja noortesaateid ja olümpiasaateid ja igasuguseid saateid. Aga muidugi see periood, kuna see oli alles algus, ja ikkagi tollane aeg ja ajastu ja see režiim, ega mingit erilist väljapaistvat tulemust sel tööl kindlasti ei olnud. Noh, iseenda jaoks muidugi kutseoskuste saamine raadiotöök. Ja pärast seda kui ma olin sunnitud siit lahkuma 81. aastal nii-öelda poliitilistel põhjustel, siis ma läksin tööle Entsüklopeedia-kirjastusse. Nii et minu esimeseks suuremaks tööks oligi võib-olla see, et ma selle uue entsüklopeedia alguse juures oli, mis nüüd jõudis lõpule. Seda ma tegin siis kuskil 6. või 7. köiteni. See oli ka siis paraku veel Vene aeg. Ja siis pärast seda ma noh, tänu sellele, et ma nüüd olin seal väga aktiivne seal kirjastuses, Rahvarindes ja nii edasi, siis ma sain Kultuuriministeeriumisse, seal ma olin vahepeal aseminister mingi aasta-poolteist. See on ka küllalt tähelepanuväärne aeg, ma ütlen, mu töö seisukohalt, kus ma just tegelesin kirjastuse ja ajakirjanduse asjadega, siis kui Eesti vabanes, siis kui loobuti tsensuurist jne, jne. Aga sealt ma läksin edasi Soome Instituuti, jällegi hoopis teine ala, mis ei ole otseselt ajakirjandusega seotud, aga see oli jälle kui Eesti oli saanud vabaks ja praktiliselt samal päeval Soome Instituut alustas tegevust kui Eesti iseseisvus. Nii et see oli ka jällegi tähtis tegevus. Ja siis pärast seda olin jällegi Kuku raadios, nii et ma läksin tagasi ajakirjanduse töösse. Ja siis 95. aastast olin ma uuesti Eesti Raadios. Ja vot siis, ma ütleksingi, et see oli selline periood 1995-2000, kui ma olin alguses Vikerraadio direktor ja olin pärast seda juhatuse liige, kui nii-öelda Eesti Raadio uuenemine või moodsaks muutmine ja selle Vikerraadio programmi loomine toimus. See on nagu minu enda arvates kõige olulisem saavutus, sest Vikerraadio on tänaseks päevaks ikkagi Eesti kõige kuulatavam raadiojaam. Ja siis pärast 2000. ma olin jällegi sunnitud lahkuma sellest majast, nagu ikka eri võimude ajal kipub olema inimestega, kes nii väga ei hoia oma keelt hammaste taga. Siis olin ma

jälle vahepeal hoopis Tehnikaülikoolis. Sealt nagu saavutusi ei ole rääkida, aga sealt olen saanud huvi teaduse ja tehnika vastu. Ja viimastel aegadel ma siin raadios olen tegelenud teaduse ja tehnika nii-öelda populariseerimisega. Et noh need on minu niisugused saavutused. Mida nendest tähtsamaks pidada, see on muidugi probleem, aga ma arvan, et see Vikerraadio tänane seis Eestis on osaliselt ehk minu töö tulemus.

Aga praegu need saated mis te teete?

No nendest saadetest muidugi „Rahvateenrite“ saade, mida ma üheksa aastat tegin, eks ju, et see on nüüd olnud läbi aegade kõige kuulatavam raadiosaade, nii-öelda arvamusaade, mis on üldse on eetris olnud Eestis Raadios. Noh, pärast muidugi taasiseseisvumist, me ei saa päriselt rääkida sellest ajast, kui oli ainult üks raadio. Aga sellest ajast kui meil on mitmed raadiod, on „Rahvateenrid“ olnud aastaid kuulatavam kui kõik täna nii-öelda konkurendid. Selle juhtimine, õigemini selle selle väljatöötamine, selle mudeli väljatöötamine ja selle juhtimine, et noh seda võib ka nimetada saavutuseks. Ja raadiotööst „Mnemoturniini“ elus hoidmine, mis on nüüd kolmkümmend aastat täitunud sellel detsembril. See on ka niisugune, selline olulisem tulemus. Muus osas on nagu ikka – tuleb kõike teha, mida vaja on parajasti.

Tahaks rääkida lähemalt teemades ka, et mille järgi te valite teemad, mis lähevad saatesse?

No oleneb saate formaadist, see kirjutab meile üsna palju ette. Kui me räägime nüüd nii-öelda vaba teemaga saadetest, nagu meil on iga nädal see „Reporteritund“. Sellel puhul me räägime enamasti sellest, mis on agenda, ehk mis on parajasti õhus. Aga suuresti sõltub ka iga tegija huvialadest. Mina olen nüüd vähem hakanud tundma huvi viimasel ajal nii-öelda poliitika, päevapoliitika vastu. Mind huvitavad rohkem niisugused laiemad teemad, mitte poliitikute arvamused, vaid ekspertide või spetsialistide arvamused. Kuidas me siin teemat valime, tihtilugu siin ka juhus juhatab selle kätte, et miks just see teema. Raadiotöö on ju see, et sul on aeg koguaeg see aeg seal ees, sul peab saade sel ajal eetrisse minema ja tuleb tihti asju ka ümber mängida viimasel hetkel. Või siis, noh, on teemasid, mis elu ise ette näitab. Nagu ma olen siin teinud, tegin eelmise Tartu Ülikooli rektori kandidaatide nii-öelda debatisaate. Nüüd tuleb jälle järgmine. See ajakava ise kirjutab ette midagi valida. Üldiselt oleme püüdnud ja ma olen püüdnud valida teemasid, mis on sotsiaalselt kandvad. Mis on olulised mitte ühe väikese grupi inimeste jaoks, vaid millel on suurem tähtsus. Et ma nüüd väga

selline, niisuguste üksikjuhtumite uurija ei ole, et võtan ette ühe inimese või mingi konkreetse väga isikliku juhtumi ja hakkan selle ümber tegema. Et ma nagu olen alati rohkem.. üldistuste poole tahaksin pürgida, et suuremaid teemasid...

Need, millel on laiem kandepind?

Jah, need millel on laiem kandepind ja millel on ka laiem tähendus kogu ühiskonna jaoks, mitte ainult kitsalt ühe grupi inimeste jaoks. Ja kui on ka mingi üksikjuhtum aluseks, siis ma püüan sellest minna edasi üldistuse poole edasi, mitte üksikjuhtumi lahendamise peale. Ma ei ole sellist pealtnägijatüüpi ajakirjanik, kes otsib niisuguseid efektseid üksikjuhtumeid, mida siis, mis tegelikult vaatajas- või kuulajaskonnale pakuvad huvi. See *human interest* on selline asi, mis inimesel tekitab vahetu sellise emotsiooni või sideme selle juhtumiga, sest inimene hakkab kohe ennast paigutama sellesse situatsiooni. Mina ajakirjanikuna ei ole kunagi väga sellist populaarsust otsinud.

Kuidas te need teemad leiate? Te ütlesite küll, et need tekivad iseenesest aga...

Eks me siin ka arutame omavahel mingil määral nende inimestega, kes siin neid saateid teevad. Eelkõige Kaja Kärneriga, kellega me oleme kooliõde ja koolivend juba koolipõlvest peale. Tunneme teineteist juba väga ammu. Aga eks ikkagi põhiliselt sellest lähtuvalt, mis ka mujal ajakirjanduses on päevakorral. Ma ei saaks nüüd öelda, et me päris uusi teemasid tõstatame nullist. Vahel tuleb seda ka ette... (telefonikõne) et noh, et vahel tuleb ka mõni niisugune teema päris otse kätte. Aga üldiselt me ikkagi lähtume niisugustest teemadest, mis on mujal ajakirjanduses juba tõstatatud. Me siiski, noh, siin on omad põhjused, siin pikalt hakata seletama raadio organisatsiooni ja struktuuri miks see niimoodi on. Oleks ju normaalne, eks ju, et uudisest kuni kommentaarini ja sealt edasi analüüsini see ahel oleks kõik väga selgelt paigas, aga raadio struktuur on tänasel päeval siiski selline, et raadio uudistetoimetus ja programmitoimetus tegutsevad üsna omaette. Siis me nüüd siis otseselt oma uudistetoimetusest neid teemasid ei saa. Me peame ikkagi siin oma programmi sees need teemad ise välja mõtlema. See on ka nii, et see lihtsalt on nagu jäänud mõni teema kusagilt meelde, mida sa ei ole saanud parasjagu siis lahendada ja siis sa võtad selle uuesti üles, see on nagu märkmik, kus sa neid teemasid võtad, on nagu jäänud midagi. Aga see väga palju sõltub sellest, et tihtilugu see päev või see kui mul on siin saade esmaspäeval, kolmapäeval ja neljapäeval, varem oli ka laupäeval. Kui sul on iga päev

mingi saade, siis sa tihtilugu pead ka arvestama sellega, et sul on see saade vaja teha ja siis sa võtad võib-olla sellise teema, mis on jäänud tõesti niimoodi meelde aga sa pole parajasti siis suutnud teha. Aga ta peab olema kuidagimoodi selles üldises meediaväljas või nii nagu tänapäeval öeldakse – peab olema mingisugune tähendus. Me päris nagu uduteemasid ei võta.

Millistel teemadel te olete teinud peamiselt saateid? Kas on võimalik välja tuua selliseid mingeid teemasid, mis käivad kogu aeg läbi?

Nojah, siin eelmisel aastal, kahel viimasel aastal olen tegeleenud poliitika eetikaga. Mul oli sari, kus oli naispoliitikud käisid. See oli poliitiku eetika, et kuidas naispoliitik, keda me (või naisi üldse) peame eetiliseks kui mehi, et kuidas nemad suhtuvad päevapoliitikas toimuvasse. Selle ma lõpetasin ära, ma ei taha enam poliitikutega teha saateid. Pärast „Rahvateenrite“ lõpetamist. Et, noh, see oli üks teema. Siis ma olen teinud päris palju saateid ka võrdõiguslikkusest, ka soolisest võrdõiguslikkusest niimoodi üsna õige mitu saadet. Sellest, kuidas Eesti ühiskonnas see ikkagi ei toimi ja milliseid lahendusi võiks ette näha. Noh, läbivaid teemasid on iga nädal. Mingisugune suurem teema, kui nüüd hakata mõtlema, kõikvõimalik selliseid seadusmuudatustega seotud asju. Ja siis on üsna palju Eesti arengu küsimust arutatud majandusekspertide ja ühiskonnateadlastega, mis on Eesti arengusuund, mis on Eesti idee ja millega me edasi läheme. Sellest oli ka juttu eelmisel hooajal sügisperioodil siin Indrek Neivelti ja mõne teisega. Need teemad on olnud siin põhilised, mida ma oskaks välja tuua. Aga noh, elu toob neid teemasid ette siin. Nagu need rahutused ja integratsioon ja need nagu.. sellega pole eriti palju tegeletud viimasel ajal. Tundus, et see ei ole suur probleem see venekeelse elanikkonna kaasahaaramine, aga nüüd need sündmused on lihtsalt sundinud ka nende asjadega tegelema hakkama. Võib-olla see näitabki, et meie ajakirjandus on ka magama jäänud või ei näinud neid vastuolusid, mis seal on. Aga noh, see on ka jälle hästi seletatav, sest Eesti ja Vene kogukond ei suhtle ja ega me ka siin venekeelse raadioga oluliselt ei suhtle omavahel. Noh, see on kindlasti ka kommunikatsiooniprobleem olnud. Nii palju ma võin öelda. Siis need jooksvad saated, nagu tarbijasaated – need on lihtsalt paratamatus neid teha. Nojah, teadus ja tehnika, see, mis puudutab meie innovatsiooni ja teadustulemuste rakendamist ja sellised saateid ka. Meil siin eriti teisi inimesi pole, kes tehnikaga kokku puutuvad. Kuna mina olen ka otsapidi tehnikaülikoolis, kuna ma olin seal vahepeal, siis olen jäänud nendega heasse

kontakti. Et see on ka üks selliseid asju, millega minu poole pöörduakse ja palutakse saateid teha.

Kui palju oleneb teemade valikul teist endast või kui palju on see kellegagi koos otsustatud?

No ma ütleksin, et sellist „Reporteritunni“ teemade valikul ja ka hommikuintervjuude valikul on see pea 100% enda otsustada. Ma ütlen, et siin tõesti Kaja Kärneriga ma olen nõu pidanud aegajalt, kui mul tekib küsimus, kas seda, teine või kolmas teema võtta. Et siis sellist nõupidamist, aga nüüd öelda, et meil toimuks kusagil kõrgemal pool teemade arutamine või valimine, seda meie raadiomajas pole kunagi olnud.

Ei mitte kõrgema, vaid lihtsalt siin omavahel...

Kui me nüüd jõuame järgmise teema juurde, nagu need tarbijasaated või see „Huvitaja“, mida ma teen nüüd iga nädal. Noh, siis me, kuna meil on siin toas need kõik tegijad koos, siis me arutame neid teemasid ja niimoodi kaalume neid võimalusi. Kuna meil on need teemanädalad, siis sellistel puhkudel mulle seatakse ette, nagu, et kuna meil on nüüd aiandusnädal, siis ma pean tegema saate aiandustehnikast. Siin nagu mul eriti midagi valida pole endal. See puudutab tõesti neid niisuguseid, kuidas neid nimetada, need pole probleemsaadet vaid informatiivsed või rahvahariduslikud saated. Siis on veel üksikuid saateid, me teeme siin pühapäeviti seda „6pakki“, mis on niisugune mänguline saade. Seal saab täiesti ise valida, mida sa tahad teha. Ma ütleks ikkagi, et 90% on see enda otsustada, enda vastutusel.

Aga miks te „Rahvateenri“ saatest loobusite? Enne te ütlesite...

No, ilmselt väsisin ära sellest saatest, kuidas nüüd öelda. Meil on olnud teiste tegijatega erimeelsusi, teiste saate tegijatega, mõnedes küsimustes. Ja on ka erimeelsusi mõnevõrra juhtkonnaga, esinejate ja osalejate valiku osas, kes seal saates peaksid osalema ja ka käsitletud teemade osas. Ma olen paaril korral öelnud, et ma ei pea sellest saatest nii-öelda kinni, mina ei pea ilmtingimata seda tegema, et võib-olla on neid, kes on värskemad ja on värskema pilguga ja tahavad ise seda teha. Nüüd siis aprilli alguses leitigi, et kui ma tahan sellest loobuda, siis oleks see võimalus nüüd. Et siis ma võiksin ise hakata ette valmistama mingit oma saadet, teist saadet, mida ma ei pea selles formaadis tegema. See oli siis vastastikune otsus.

Mida te peate olulisemateks väärtuseks saate tegemisel?

Saate väärtusteks? Saate väärtusteks. Saate väärtusteks peaks eelkõige olema, et saade peaks olema võimalikult aus. Kõik, kes seal räägivad ja saatejuht ise peaks väljendama maksimaalselt seda, mida ta ise mõtleb, kui on tegemist probleemsaaatega. See oleks tähtis. See, mida me oleme siin alati püüdnud, et ta oleks tasakaalustatud, et kui on küsimus erinevatest arvamustest, siis need arvamused oleks ka esindatud. Küll mitte äärmustes. Äärmusi – see on ma ei tea, võib-olla mingi traditsioon, aga avalik-õiguslik ringhääling üritab vältida väga äärmuslikke seisukohti ja kui me mingeid arvamusi võtame, siis me küll võtame erinevaid arvamusi, aga me kindlasti ei pea eesmärgiks konflikti või lihtsalt vastasseisu väljendada. Piisavalt erinevaid arvamusi. Avatus peaks olema ja nende motiivide, miks me ühte või teist teemat käsitleme, nende läbipaistvus. See ei ole mingil juhul... ma ei tea, ma võib-olla olen liialt umbusklik, aga mulle tundub, et tihtilugu ajakirjanduses tõstatatakse või see agenda ei ole päris läbipaistvad. Noh, meil siin majas küll sellist probleemi ei ole. See on väga harv juhus, kui keegi toimetaja, peatoimetaja või programmijuht hakkab kellelegi teemat ette kirjutama. Uut ajakirjandust jälgides kohati tundub, et see nii on. Meie oleme nagu püüdnud siin olla väga läbipaistvad oma motiivides ja me ei tee nii-öelda tellimustöid. See on mu meelest väga oluline saate väärtus. Ja ma nagu enne ütlesin – ma ei pea väga oluliseks, et saade oleks huvitav selle sõna otseses tähenduses. Huvitavus ei ole saate kvaliteedi juures kõige olulisem. Saade peab olema piisavalt representatiivne selle küsimuse käsitlemisel ja piisavalt tõsiseltvõetav, mitte ei tegele efektse teema esitusega. Aga see on võib-olla ka minu kui vana ajakirjaniku arusaam asjadest, võib-olla nooremad leiavad, et just vastupidi – peab olema efektne, et siis inimesed võtavad seda tõsisemalt. Mina ei pea seda üldiselt eesmärgiks omaette eriti sellises meediaruumis, kus seda informatsiooni on tõsiselt palju ja kõik püüavad selle poole, et see sõnum oleks piisavalt atraktiivne. Ma arvan, et just vastupidi – inimesed otsivad just selliseid tõsiseltvõetavamaid ja igavamaid, ma ei taha öelda igavamaid, tagasihoidlikumat käsitlusi. See müra, mis on, see on niivõrd suur, et see summutab üksteist ja pigem tõsiseltvõetav käsitlus on mõjuvam või sellel võiks olla rohkem kaalu. Sellel on ka minu meelest üks oluline väärtus, et ei minda nii-öelda sellise efekti peale. Pigem jah, tõsise arutluse või tõsisema probleemi seade peale. Jah...

Tulles nüüd teemade juurde tagasi, et kas teema valdkonnad on muutunud?

No jah. Ma nüüd... kui ma tulin siia raadiosse... kui ma tulin Kukesse, siis oli noh, olukord oli teine ja 90ndate algus see temaatika... siis ma suuri saateid ei teinud, ma tegin seal hommikuprogrammi ja uudistetoimetaja olin, see on nagu natuke teistsugune keskkond. Ja kui ma 95 siia tulin, siis ma siin ka saateid ei teinud pikka aega. Ma pidin siin juhtimistöoga tegelema. Teemad on kindlasti muutunud jah. Kuna meie ühiskond on läinud üsna keerulisemaks, et tegelikult ju need lihtsad vastandused ja lihtsad tõed, mis olid 90. alguses, need enam ei toimi. Me oleme jõudnud sellsesse maailma, kus on väga keeruline ühiskond väga keerulise struktuuriga nii majanduslikult kui sotsiaalselt. Siin enam ei saa nagu alati välja pakkuda ühte ega õiget lahendust. Kui tol ajal oli selge, et vastandusid eestimeelsed ja interrinded ja noh see vastandus oli niivõrd selge ja lihtne, et seal oli võimalik leida kiiresti selget teed. Ka ajakirjanikul oli lihtne ühe või teise tõe, ühe või teise seisukoha valik, siis tänapäeval see enam nii ei ole lihtsalt ega ainsaid tõdesid. Me näeme ju selle sama pronkssõduri teisaldamisega seoses, et tegelikult ei ole ühte ja ainsat tõe. Alati tuleb lähtuda sellest, kellel on missugused huvid. Ja huvid on väga erinevad ja nägemused on väga erinevad. Demokraatlikus ühiskonnas me ei tohiks kunagi lähtuda sellest, et kellelgi on ainult õigus ja keegi on, noh, kellelgi on täiesti väär seisukoht. See on see, mis muudab asja keeruliseks. Kunagi ei saa ainuõiget tõe enam jutlustada ja ei saa saate lõpuks öelda kuidas on õige ja kuidas on vale. Sellist asja meil ei ole enam oma saatega võimalik saavutada. Me pigem arutleme ja püüame panna kuulajaid kaasa arutlema ja tegema ise järeldusi ja ise otsuseid. See on nagu muutunud jah. Aga nüüd teemadest rääkida, siis ma ütlen see sotsiaalse ebavõrdsuse teema on muidugi palju tõsisem, hariduslik ebavõrdsus. Üldse hariduslik teema. Hariduse olukord Eestis, mis on ikkagi pealtnäha ilus ja kaunis aga kui minna natukene pealispinnast allapoole, siis me näeme, et tegelikult olukord on väga jube. Tulevikule mõeldes on meil väga ebamõistlik õppekavade struktuur ja väga ebamõistlik see, mida õpitakse ja kui süvendatud, eriti kõrghariduse osas ja keskhariduse, see tähendab gümnaasiumi-hariduse osas, seesama Eesti-Vene vastasseis venekeelsete koolide üleviimine eestikeelseteks, mis on väga ebaõnnestunud ning ilmselt jääb aastateks probleemiks lahendada. See kindlasti. Siis on suhteliselt palju olnud juttu, mis ma rääkisin sotsiaalteemadest, tervishoiuasjadest. Mis on ühest küljest hästi – meie tervishoid on nagu arenenud väga kenasti, aga kuna samal ajal üksikisiku tasandil neid probleeme tekib palju rohkem kuna see ravikindlustuse süsteem on siiski niisugune harjumatu nende inimeste jaoks, kes on tulnud sotsialismist, kellel oli arstiabi

tasuta, küll kindlasti palju kehvema kvaliteediga, kuid palju kättesaadavam kui ta on tänapäeval. Need asjad on, just see sotsiaalsfäär on ikkagi väga selgelt muutunud. Ja ma ütlesin, et noh, poliitika tegemine. Aga ma jätaaks selle kõrvale, sest ma ütlesin, et see pole kuigi palju arenenud. Me oleme ikka samades kaevikutes, nagu 90. alguses ja see ühiskond on jagunenud samamoodi mingisugusteks gruppideks, kes omavahel läbirääkida eriti ei taha ega tõsiselt arutada selle üle, mis on ühishuvi. Vaid ikka käib võitlus oma tüki pärast, selle teki enda peale tirimine. Ses mõttes ma pole nagu näinud siin uut kvaliteeti. Ja siis ka see Euroopa Liidus olemise asi, mis on meil ikkagi veel praegu suhteliselt niisugune, me elame veel ikka sellises maailmas, et kusagil on Euroopa Liit ja vaat siin oleme meie ja et meil on mingisugused suhted Euroopa Liiduga. Et noh inimesed ei saa siiani aru, et me oleme need kolm aastat ikkagi osa Euroopa Liidust. Ja sellest ei saa ka poliitikud aru, et meil on samavõrd võimalusi ja me peaksime saama mõjutada kogu Euroopa Liidu poliitikat ja ootama, et kas meid toetatakse või mitte ei toetata. Me peaksime ise kujundama Euroopa Liitu. Aga see võtab aega muidugi, nendes uuemates riikides pole seda asja veel päris õigesti mõistetud. Need on need muutused, mis on viimase viie aasta jooksul toimunud.

Kas on mingitel teemadel või valdkondadesse raskem teha saateid?

Eh, noo jah, tõesti siin, kas nüüd öelda, et mingitel teemadel on raske teha saateid... see sõltub jälle olukorrast, eks ju. Nii nagu see ühiskondlik õhustik muutub koguaeg, et inimene nagu mina, kes on siin nii kaua Eestis elanud ja erinevaid võimuseid ja valitsusi näinud ja ma saan sellest enamvähem sellest õhu liikumisest juba aru, et missugused teemad muutuvad keerulisemaks ja millised lihtsamaks. Noh, nii väga otseselt öelda, et mingid teemad oleksid muutunud raskesti käsitletavaks, no ma ei saa öelda. No kindlasti, kui praegu on see rahvaste vahelised suhted ja Eesti-Vene kogukonna suhted, siis sellisel teemal ei tohiks ükski vastutustundlik ajakirjanik, eks ju, käsitleda väga subjektiivselt. Kuna me peame kõik hoolitsema oma ühiskonna rahu ja niisuguse tuleviku eest, siis me lihtsalt ei saa väga kergekäelisi otsuseid langetada. Ja ütleme selles mõttes, et on ka näha riigipoolne tahe või surve selles suunas, et me ei võtaks mingisuguseid äärmuslikke seisukohti, mis on ka väga õige. See õhustik muudab seda raskemaks. Aga kui nüüd üldisemalt rääkida, siis noh, ma ütlen, et see, mis ma ka enne ütlesin poliitilise elu või poliitikamaailma teataval määral paigaltammumise ja selle demokraatia ja kodaniku ühiskond pole Eestis arenenud. Võiks öelda, et nende teemade käsitlemine on raske. See on ka üks põhjus, miks ma ei taha enam „Rahvateenreid“

teha, sest ma näen, et keegi ei taha ei ühelt, teiselt, ega kolmandalt poolt väga ausalt diskuteerida ühiskonna põhiväärtuste, ühiskonna struktuuri ja kodaniku rolli ja kodanikuühiskonna ja kodanikuühenduste, näiteks, rolli üle selles ühiskonnas. See on rohkem muutunud niisuguseks loosungiks. Ka uue valitsuse programmis on loosung kodanikuühenduse loomisest, kusjuures kusagil ei ole lahti räägitud seda, et kodanikuühiskonda ei saa luua ülevalt poolt vaid selleks tuleb anda, luua tingimused, et see tekiks altpoolt. Kodanikuühiskonda ei saa valitsus moodustada. See näitab jällegi seda, et nagu ei saada üldse aru sellest. Ja ütleme, mis on ka suhteliselt keerulisemaks muutunud selles olukorras, kus meile on valitud see väga liberaalne majanduse ühiskonnamudel, rääkida ühiskonnast kui sellisest, et ühiskond eksisteerib lahus riigist, et need ei ole üks ja see sama. Et kuna selles liberaalses mudelis ühiskonda ei nähtagi eraldi nähtusena vaid arvatakse, et riik ja ühiskond on üks ja seesama. Ja selliste teemade käsitlemine, kus sa tahaks minna välja väljakujunenud doktriinist või sellisest poliitilisest, noh, konsensusest, selliseid teemasid on väga raske käsitleda, sest selle peale selline iga tubli parteilane ütleb, et me oleme ju otsustanud, et meil on vabakaubandus ja see on see riigi osa vähendamine jne. Kui räägitakse riigi osa vähendamisest, kas siis tähendab kas ühiskond peab nii-öelda kokku kuivama või vähenema, ühiskonna toimivus peab vähenema. See, mis nüüd siis toimus, tähendab mingil määral ka seda, et kuigi me riik on formaalselt olemas, siis riigi sees on meil mitu ühiskonda, kes üldse omavahel pole kontaktis. See on see liberaalse mõtteviisi üks tulemusi, mida keegi ei julge otse välja öelda, et vabandage väga, et sellised mässud toimuvad, näitab, et meie riik pole toimiv või riigis see ühiskond ei ole funktsioneeriv, et sellised asjad saavad üldse tekkida. Neid on raske käsitleda kuna selline niisugune etteantud mall on niivõrd tugev, et selle vaidlustamises nähakse mitte selle idee vaid juba selle idee kandja vastu ehk siis võimu vastu või lausa riigi vastu. See on problemaatiline. See näitab sedasama, et inimesed on julgenud avaldada arvamusi, et valitsuse tegevuses on olnud vigu. Nad võib-olla ei olnud ka nii-öelda vastutuse tasemel või suutnud teostada seda, mida nad on lubanud. Seda kohe käsitletakse nii-öelda rünnet riigi vastu. Seda ei suudeta lahus hoida, neid põhimõisteid. Ja see on see, mis teeb selle asja keeruliseks. See on jah läinud natuke raskemaks kui 90. alguses, kui ikkagi ühiskond oli formeerumise staadiumis ja siiski erinevad arvamused ja erinevad mõttemallid veel konkureerisid. Nüüd tundub, et meil on olemas ainult üks ja õige, kõik ülejäänud on valed ja kes ei saa aru või on rumalad või on vastased. Teatav selline liikumine vaikimise ajastu suunas on tunda, vähemalt selles osas, mis puudutab

ühiskonna ehitust ja suhtumist erinevatesse maailmavaadetes, vasak ja parempoolsusesse.

Millistele saadetele või esinemistele on olnud rohkem tagasisidet või on hiljem järgnenud arutelu?

Noo, vot see on raadiosaadetega see häda, et missugune on tagasiside. Tagasiside on kommentaarium, eks ju, mis on siin koduleheküljel ja noh praktiliselt iga „Rahvateenrite“ saatele on mingi vastukaja järgnenud. Seda ei saa öelda, alati on inimesi, kellele see on vastuvõetav ja on need, kes ei ole nõus või kes on väga vastu. Ja noh muidugi kirju on üsna palju olnud. Ikkagi need, mis puudutavad rahvussuhteid, ikkagi need teemad üldiselt tekitavad vastukajasid ja eelkõige eestlaste poolt, kuna eestlased on meie kuulajad. Ja inimesed rahvussuhteid, eelkõige kogukondade suhteid inimesed näevad ikkagi väga mustvalgetena. Ja iga selline püüe nagu leida mingit ühisosa, dialoogi arendada või püüda panna vastastikku teineteist mõistma, see tekitab inimestes niisuguse negatiivse tõrjuva reaktsiooni. See on minu meelest selline kahetsusväärne. Kuid on ka muidugi üksikuid vastupidiseid arvamusi. Ja kindlasti, mis alati tekitab vastukaja, kui räägitakse või üritatakse rääkida soolisest võrdõiguslikkusest. Sest selle kohta paistab Eestis on ikkagi elanikkonnas niivõrd kindlad ja kivinenud mudelid ja siin igasugused katsed rääkida kas kvootide süsteemist ühe või teise sugupoole nii-öelda seisundist poliitikas või majanduses. Need tihtilugu lõppevad siis sellise, noh ütleme sellise, tõrjuva reaktsiooniga, et mis te nüüd siin räägite, see on kõik feminism ja üldse ei maksaks väga kuulda võtta. Seal näiteks sotsiaalministeeriumis see soolise võrdõiguslikkuse osakond on sattunud meedias rünnaku alla, nad ju esindavad äärmusfeministlikku seisukohta. Need saated tekitavad vastukaja. Ja noh, mis veel võib öelda, alati kui.. mina muidugi eriti ei ole niisuguseid saateid teinud, perepsühholoogilisi ja selliseid saateid, need alati leiavad vastukaja, kus on lastest juttu, laste kohtlemisest ja laste väärkohtlemisest. Need tekitavad inimestes alati reaktsioone. Seevastu, kui võiks arvata, et kui rääkida majandusest, ametiühingutest või palgapoliitikast, siis need tegelikult ei tekita eriti vastukaja. See on jah nii kummaline, et inimesed reageerivad pigem sellistele psühholoogiliselt lähedastele ja nende oma elu hoiakutest ja väärtushinnangutest lähtuvatele asjadele palju rohkem kui niisugustele abstraktsetele.

Noh jah, eks ta ole suhteliselt loogiline ka, et mis on lähedasem, on olulisem. See, mis on üldisem ja abstraktsem, millest päris täpselt aru ei saa.

No jah, see ongi nagu see kaks ajakirjandust, üks ju, üks osa ajakirjandusest mängibki ainult selle peale, et me otsime inimesele psühholoogiliselt... igale inimesele on ju selge, et ega siis niisugune analüütilise mõtlemisega kõrgharidusega akadeemik ei hakka ju protesteerima kui esitatakse soolise võrdõiguslikkuse probleem. Seda teeb ikkagi keskhariduse või isegi kehvema haridusega inimene, kellel on väga selged hoiakud ja ei saa öelda, et need on head või halvad, väärad või õiged aga need lihtsalt on sellised. Et nende puhul see reaktsioon on ka teravam kui mõne niisuguse kaalutlevama inimese puhul. Aga noh, jah, eks neid teinekord ka mõni muu... ma pole hakanud analüüsima millest kõik on saateid tehtud ja mille peale on kirju saadud. Eks neid kirju siin ikka tuleb aegajalt. Aga võiks öelda, et osa neist on siiski üsna toetavad. On ka selliseid inimesi, kes tõesti saavad aru, et asja tuleb vaadata mitmest aspektist ja ei saa anda väga üheseid hinnanguid asjadele elus ettetulevatele probleemidele. Ja üleüldse nagu öeldud, praeguse ühiskondlikus pildis on kõik nii keeruline. Läheme edasi, muidu aeg jookseb...

Mis on muutunud teie töös võrreldes 90. algusaegadega?

Mis võrreldes 90. alguse perioodiga või 90. aastaid te mõtlete ja 90. võrreldes tänasega jah?

Te võite võrrelda ka nii, et mis oli...

Siis oli teine režiim jah, see oli hoopis teine, muidugi, aeg. Me elasime kõike Vene tsensuuri all ja muidu ei olnud võimlik tehagi saateid ja kõik ju lähtusid sellest. Kuigi ma ei saa nüüd öelda, et see oli niimoodi, et pidevalt keegi oleks sul kaela peal istunud, vaid ühiskond oli teine ja seetõttu ka lähenemine probleemidele teistsugune. Seal oli olemas see õige ja vale, üks ju. Siis nagu selles mõttes ei pidanud väga arutama selliste suuremate teemade puhul. Aga inimestevahelistes suhetes olid probleemid nagu täna, seal ei saa öelda, et miski on väga õige või väga vale. Sellise praktilise töö seisukohalt tollal oli see töö, ta oli rohkem niisugune rohkem valmis raami sisse panemine. Tänapäeval sul sellist valmis raami nagu pole ja sa pead selle ise looma, tegelikkuse. Aga 90. alguse, selline üleminek vabasse ühiskonda või vaba väljendusega ühiskonda, see toimus Eestis suhteliselt sujuvalt. Võiks öelda, et 80. lõpust oli meil see sõnavabadus üpris vaba, sõnavabadus oli ikkagi tagatud juba ja ajakirjandusvabandus

suurel määral juba toimis. Ütleme selle mõttes nagu Kucus, see erinevus 80. lõpuga ei olnud oluliselt erinev. Mis muutus, oli, et töökoormus märgatavalt kasvas ja ka inimese vastutus kasvas, sa olid ikkagi ise endast eelkõige sõltuv. Enne seda olid sul olemas vanemtoimetajad ja vastutavad toimetajad ja peatoimetajad. Vastutus liikus sinu enda peale. Ja siin nüüd Eesti Raadiosse tulles, Eesti Raadios muidugi olid väga pikad traditsioonid, mis olid nii-öelda Nõukogude aja järel, aga olid ka enne välja kujunenud juba selles kollektiivis mingid arusaamad, kuidas raadiot teha, mis on olulised teemad ja lähenemised. Selles mõttes küll 90. alguses hakkas toimuma murrang, et me hakkasime loobuma sellest nõukogude-aegsest pärandist vaid me mingil määral püüdsime üldse kaasajastada raadio tegemise metoodikat. Raadiot hakati nüüd tegema teistmoodi. Suurelt jaolt on see olnud majanduslikest põhjustest tingituna. Lihtsalt inimesi on jäänud vähemaks, meil ei ole enam erialatoimetusi. Inimesed peavad olema palju mobiilsemad ja multifunktsionaalsemad. See kõik on nõudnud teistsugust hoiakut ka iga toimetaja enda poolt, et ta ei saa öelda... ma ei ütleks, et ta kõik on, osa on suutnud niisuguse oma niši säilitada, aga väga paljud peavad nüüd arvestama, et nad ei saa olla enam mingi ühe teema tegijad. See on muutunud eelkõige, et pead olema palju multifunktsionaalsem, avatum, mobiilsem teemade vahel liikumises ja endale põhialuste selgeks tegemisel. Kui sul on vaja näiteks teha kahe päevaga saade... mul siin oli vaja teha saade advokatuurist, pidin endale selgeks tegema millised on advokatuuri ja advokaatide tegevuse tänased põhiprobleemid. Ma pean suhteliselt kiiresti ennast viima kurssi sellega, mis toimub. Jumal tänatud, et meil on nüüd Internet, millega saab kiiresti hakkama, ma ei kujuta ette, mis oleks saanud 30 aastat tagasi, siis ei oleks saanud üldse teha. Kui sa oleks läinud raamatukokku ja hakanud ajalehti lugema, siis see ka ei õnnestuks. Tänapäeva need tehnilised vahendid ka sunnivad sind ühe rohkem sinnapoole, et sa viid end kurssi nende teemadega põhjalikumalt.

Millised väärtused on jäänud läbi aegade samaks, mis on kadunud ja mis juurde tulnud?

Nojah, ma arvan, et see, mis on jäänud samaks, on ikkagi see püüe jääda ausaks. Et ikkagi ka sel ajal, nii-öelda Vene ajal, ei saa öelda, et seda püüet ei olnud ühelgi toimetajal. Oli nagu selge, et olid mingisugused piirid sel aususel, sa said minna teatud maani selle aususega. Sel ajal pigem inimene loobus mingeid asju tegemast või mingitest asjadest rääkimisest, et säilitada ausust enda suhtes. See oli see viis, kuidas ka enda suhtes jääda ausaks. Muidugi ka see tähendas kogu aeg kompromisse ja see oli

enesetsensuur, selles ei ole kahtlust. Aga enesetsensuuri ole ka tänapäeval kindlasti ka mingil määral teises plaanis, selles plaanis, nagu ma olen ka ühel seminaril esinedes öelnud, et tänapäeval enesetsensuur tähendab püüdu selle üldise trendiga kaasas käia, püütakse olla nagu selle üldisel lainel ja siis käsitleda teemasid nii nagu teevad seda teised, ei taheta minna väga teravasse vastuollu oma hoiakutes võrreldes üldiste hoiakutega. See püüda olla aus ja mitte ennast petta, on kindlasti see, mis on väärtuste puhul säilinud. Ja ma usun, et mingil määral on säilinud ka niisugune austus oma kuulaja vastu. Oma kuulaja – auditooriumiga – arvestada, vähemalt püüda teda arvestada. Ja ma ütleks, et isegi Vene ajal ka 90. alguses tuli see kuidagi paremini välja. Aga ma ütlen, viimasel ajal nii hästi enam ei tule. Nagu ma ütlesin: ühiskond on läinud niivõrd keeruliseks ja need huvid on niivõrd erinevad. Siin nagu ei saa enam minna selle peale välja, et sa püüad arvestada kõikide kuulajate arvamust. See ei ole lihtsalt enam võimalik. Siin sa pead pigem nagu loobuma sellest, et tahad olla meelega järele oma kuulajatele. Kui 90. alguses ka Kuku raadios oli veel suhteliselt pingeline aeg, 93, eks ju, ja Eesti majandus oli kehvasti seisus ja need vastuolud veel oli kuidagi teravamad, siseriiklikud vastuolud. Seal sa siis püüdsid ikka alati leida, ja ma kujutan ette, kes siin 90. aastate alguses, püüdsid ikka leida sellist nagu riiklikku lähenemist või üldrahvalikult õiget seisukohta. Tänapäeval tundub see võõrastavana, kui räägitakse jälle patriotismist ja et valitsust peab igal hetkel toetama ja kui teda ei toeta, siis riik kukub kokku jne. See tundub mulle nii võõrastav ja see meenutab mulle pigem seda Nõukogude aega kui seda demokraatlikku riiki, kus see sõna või arvamuse avaldus peaks olema prioriteetne, see põhiline. Poliitikute ja juhtkonna asi on riiki juhtida, mitte tegelda ajupesuga. See on nagu jah nüüd viimastel aegadel muutunud väärtustel. Me enam, mina vähemasti, ei püüa enam lähtuda sellest, et see peaks kõigile kuulajatele meeldima, mida ma räägin. See ei ole minu seisukoht enam või minu niisugune väärtus. Kui ütelda niisuguse puht praktilise töö seisukohast, mis väärtusi võiks veel olla, võiks olla ikkagi see selline, no ma ütleks, et võiks olla otsekoheus üks väärtus, mis on muutunud. Et inimene ei keerutaks vaid ütleks otse välja, mis ta mõtleb. Aga nagu öeldud, see muutub üha raskemaks arvestades ühiskondlikku õhustikku, kus see must-valge lähenemine hakkab jälle domineerima. Võib-olla on see ajutine nähtus ja see möödub. Ja ütleme see, minu meelest see kellegi tegevuse, mitte ainult poliitikute, inimeste tegevuse hindamise, eetilise rõhutamine, tolerantsuse rõhutamine ja avatuse rõhutamine on minu meelest tähtis. See on nagu muutunud, et meil ei ole enam niisugust vajadust kinni hoida mingitest dogmadest, võiksime arutleda vabalt ja vaadata

neid asju palju vabamalt kui siis, kui meil tõesti oli ühiskond sellises kasvufaasis. Huvitav, et just siis oli selline diskussioon ja dialoog palju avatum kui see praegu on. Huvitaval kombel need asjad on muutunud. Pigem ma praegu näen, et see diskussioon on muutunud hambutuks, vihaseks ja vaenulikuks selle asemel, et olla avatud ja ühiskonda arendada.

Aga kas on midagi näiteks ka, et mis siis oli ja nüüd on kadunud?

No jah, noh, kuidas nüüd võtta. Niisugune, teataval määral on heas mõttes inimlikkus vähenenud. Inimlikkust enam ei ole. Ma mõtlen siin all sellist suhtumist teise inimesse kui võrdsesse isiksusse. Me vaatame inimesi kui mingite tüüpide esindajatena või rollikandjatena, mitte niivõrd kui isiksusena, kui väärtusena omaette. Isegi seda oli, ma ei tea, kuna me olime Vene ajal isegi... eestlased hoidsid rohkem kokku omavahel, ei olnud sellist teineteise konkurentsi, või teineteise suhtes niisugust teisest üle kõndimist või sõitmist. Siis oli see inimlikkuse aspekt ka meedias rohkem tunnetatud. Inimesed olid rohkem südamlikud. Kummaline tundub tänapäeval rääkida südamlikkusest. See on jah ära kadunud. Sellist südamlikku lähenemist ükskõik kellele, kasvõi saates esinejale või külalisena, püüda teda mõista kui inimest, mitte kui ametnikku kui mingi rolli esindaja või rahvuse esindaja. Seda on vähemaks jäänud. Ei ole seda inimese nägemist nii palju, see inimene on kadunud. On jäänud see roll või staatus, mida ta esindab. Inimlikkus on hakanud meedias kaduma. Sellest ei taheta rääkida, seda naeruvääristatakse ja sellesse suhtutakse irooniliselt: et mis me sellest lihtsast inimesest ikka rääkima. Teda on vaja ainult valimiste ajal eks, et ta lähaks hääletama. Seda on vähenenud jah koguaeg. Ma ei tea, kas see on õige või vale, aga see on niisugune minu nägemus. Inimest ei taheta näha. Minul ei ole näiteks kunagi olnud ühegi saate külalise või küsitletava suhtes olnud sellist hoiakut, et ma tahaks talle ära teha või maatas teha, et ma ei taha teda mõista. Ma tahan ükskõik keda mõista, kellega mul ei ole sama maailma vaade. Aga ma ei suhtu temasse vaenulikult. Aga üldiselt nagu ajakirjanduses, ma ei tea kas just meil, aga ajakirjanduses on hakanud domineerima selline teatud mõttes vastandlikkus või vaenulikkus. See ikka see sama õige või vale positsioon. See on seotud väärtushinnangutega. Empaatilisus on vähenenud ajakirjanduses, ei püüta inimlikult mõista ühe või teise inimese tegutsemist.

Kas väljendusvabadusel on piiranguid?

Ee... noh, need on koguaeg ja alati olnud. Ainult, et need on tänasel päeval teistsuguse, mitte niivõrd selgelt institutsionaliseeritud või formuleeritud, kui oli enne. Piirangud tulenevad selles konkreetses keskkonnas, kollektiivis, tegutsemisest. Näiteks, minul on olnud probleeme, ma teen siin seda meediakommentaari, on tulnud probleeme, kui ma olen kritiseerinud Eesti Televisiooni kolleege. Millest ma olen saanud siin majas väga teravat ja ka televisioonimajast väga teravat vastukaja. Nüüd ma olen loobunud üldse kommenteerimast televisiooni ja raadiot, nüüd me tegeleme ainult ajalehtede... Andri Maimets on see, kes tegeleb meil ajalehtede kritiseerimisega. No mitte kritiseerimisega, vaid kommenteerimisega. Et need on need piirangud, et ikkagi selline korporatiivne piirang on peal. Ja ka oma Eesti Raadio tegevuse või töö kritiseerimine kui vaidlustamine on kindlasti piirang. Firmasisene kriitika on taunitav. Ja kindlasti mingil määral nagu „Rahvateenrite“ saadete vastukajad on osutanud, et mingil määral ikkagi niisugune väga lauskriitika parajasti võimulolevate koalitsioonide suhtes ei ole soositav. Kuigi seda nüüd otseselt ehk, kuigi vahel ka otseselt, reeglina välja ei öelda, ikkagi see jõuab kaudselt toimetajani. Ülejäänud on niisugused piirangud, mis me iseendale oleme kehtestatud ja me siin Vikerraadios kinni peame. Me tõepoolest ei tegele siin rahvustevahelise vaenu õhutamise ja ei püüa siin tegeleda... kui mina olen korra ju sattunud uurimise alla nagu ma oleks püüdnud juute naeruvääristada. See oli muidugi täielik komöödia, sest sellel oli vastupidine taotlus aga ilmselt keegi kuulaja sai asjast valesti aru ja otsustas esitada kaebuse prokuratuurile. Aga me püüame mitte, jah, niisugust... no me oleme siiski, me püüame olla nagu tänapäeval öeldakse – poliitilise korrektsuse vaimus. Me nagu ei võta rohkem seisukohti või ei avalda oma subjektiivseid vaateid, nagu kommertsraadiod kui kuulata. Nad on ju väga otsekoheselt ütlevad väga teravalt ühe või teise asja vastu. Me oleme võtnud sellise hoiaku, et avalik-õiguslik ringhääling, kuna me peame mingit ühiskondlikku sellist heaks tooniks peetavat head suhtumist hoidma, et me ei lähe äärmustesse. Sellest, mis ma ka enne rääkisin, me ei võta äärmuslikke subjektiivseid seisukohti. Või kui need on meil olemas, siis me vähemasti ei ütle neid eetris välja. See on see piirang ja sellest me oleme lähtunud ja see tuleb varem või hiljem, kui keegi nagu sellest üle läheb, selles sisemises arutluses kollektiivis siiski välja ja inimesed tahes-tahtmata revideerima oma hoiakuid. Ma ei ütleks, et siin mingeid keeldusid oleks kellelegi kehtestatud, ma nagu ei mäleta otsest keeldu, et oleks. Aga see on selge, et siis inimene vähemasti saab aru, kui

ta on midagi sellist teeb, mis ei ole aktsepteeritav meie raadio ja programmi arusaamade seisukohalt. Nii, on veel?

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana? Kuidas on see muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

Tunnen ennast üha rohkem vastutavana eelkõige iseenda ees, et mitte teha mööndusi enesetsensuurile ja lihtsalt rutiinile. Vastutus oma kuulaja või lugeja ees on kindlasti ka kasvanud, teisalt mõistan, et vaevalt suudan või isegi tahan nende soovidele vastu tulla.

Mis on avalikkus? Kuidas te määratleksite avalikkust?

Avalikkus on see osa inimtegevuse sfäärist, millel on oluline roll ühiskonna kui terviku või selle märkimisväärsete osade toimivuses. Avalikkuse sfäär tuleb selgelt ja ühemõtteliselt eraldada erasfäärist. Viimase kandmine avalikkusse peab alati olema selgelt põhjendatud ühiskonna kui terviku oluliste huvidega.

Millised on avalikkuse funktsioonid?

Avalikkuse peamiseks funktsiooniks on tagada ühiskonna optimaalne toimivus, luues selleks piisavalt läbipaistev ja tõepärane informatiivne alus ning koos sellega võimalus avalikuks diskussiooniks ühiskonda oluliselt mõjutavate otsuste ja isikute tegevuse üle.

Milline on avalikkus ja kes/mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?

Eesti avalikkus tuleneb ühiskonnas taasiseseisvumise järel omaks võetud doktriinidest, näiteks "avatud ja liberaalne ühiskond", "turumajanduse ülimuslikkus teiste majandusvormide üle", "riigi rolli minimeerimine", "rahvusriik kui etnilisi vähemusi integreeriv ja assimileeriv kooslus" jne. Eesti avalikkust kujundavad võimule ja kapitalile lähedal seisvad grupid ja isikud, kellel on ühtlasi vahetu juurdepääs suurimaile meediakanaleile.

Mis mõjutab avalikkust? Miks see on just selline nagu see on?

Avalikkust mõjutab eelkõige võime seda majanduslike mehhanismidega ülal hoida ning koos sellega informatsiooni või selle elementide kulgemist ning mõtestamist auditooriumis suunata. Avalikkus on Eestis selline lähtuvalt ühiskonnas aktsepteeritud tõekspidamisest ja doktriinidest.

Mis mõjutab avalikkuse kujunemist/olemasolu/toimimist/kvaliteeti?

Avalikkuse kujunemist, olemasolu ja toimimist mõjutavad Eestis eelkõige selle sisust huvitatud grupid, kes on ühtlasi riigis valitsevatel positsioonidel olevad poliitilis-majanduslikud rühmitused (valitsevad parteid ja nende sponsorid).

Kes peaks avalikkuse olemasolu/ toimimise tagama? Kuidas?

Demokraatlikus ühiskonnas peaksid avalikkust tagama eelkõige kodanikuühendused ning sõltumatud meediaväljaanded, toetudes vastavale seadusandlusele (ajakirjanduse vabadust tagav seadus jmt).

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

Meedia mõjutab demokraatlikus ühiskonnas avalikkust ja ühiskonna protsesse vahetult, lähtudes kodanikuühiskonna reaalsest pürgimustest ja väljakutsetest, avaldades moraalset survet mitme tasandi otsustajatele.

Kas meedia on aidanud/takistanud avalikkust? Kuidas?

Angažeeritud meedia ei aita, vaid summutab ja desorienteerib avalikkust. Põhimõtteliselt peaks meedia olema avalikkuse peamine liikumapanev jõud, kuid seda vaid sõltumatult ja demokraatlikke põhiõigusi tagavas, mitte manipuleeritud ühiskonnas.

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline? Miks?

Eesti avalikkuse kriitilisus ei lähtu ühiskonna põhivajadustest, vaid avalikkust suunatavate võimupoliitiliste gruppide tahtest ja vahetuist huvidest. Kohatised "avalikkuse pursked" üldjuhul sumbuvad ebamäärasusse.

Kas avalikkuse sõna maksab? Tooge näiteid.

Avalikkuse sõna maksab sellistel juhtumitel, kui on toimunud ilmselt põhiväärtustega vastuolus olevad sündmused (nt karusselliõnnetus, liiklusõnnetused, laste ärakasutamine jne.), kuid vaieldavatel ja maailmavaatega või meelsusega seotud juhtudel juhitakse avalikkus tavaliselt tulututesse diskussioonidesse kõrvalteemadel ning diskussioon sumbib.

Millist avalikkust vajab inimene? Millist vajab kultuur? Ühiskond?

Inimene ei vaja reeglina avalikkust üksikisikuna, vaid mingi grupi või ühiskonna liikmena. Kultuur vajab sel määral avalikkust, mis aitab ühiskonda paremini struktureerida ja tagada selle normaalne ja humaanne areng. Ühiskond vajab avalikkust tagasisideks ja enesetunnetuseks.

Milliseid/kelle avalikke toimimisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks?

Eesti avalikkust kujundavad poliitiliselt motiveeritud mediaatorid *à la* Rein Lang, Mart Kadastik, Hans H. Luik, Enn Soosaar, Priit Hõbemägi jpt. ametlikke ja ühiskonnas valitsevaist väärtushinnanguist lähtuvaid sotsiaalseid doktriine oma esinemistega manifesteerivad nn kolumnistid.

Millised sündmused, toimumised, esinemised, kõned, tekstid jms võiksid olla Eesti avalikkuse märgid, verstaapostid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust?

Lennart Meri kõned ja esinemised, eelkõige seoses Savisaare nn lindiskandaaliga jne. (kahjuks ei meenu, mida veel mainisin).

Mis on Eesti avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud Eestis?

Konformism, võimu ja majandusstruktuuride tihe põimumine.

Kas on Eesti avalikkusel on midagi eripärast? Kui, siis mis?

Eesti avalikkus on väikese riigi ja rahva sissepoole pööratud "küla-avalikkus", kus tegeldakse peamiselt oma lähima naabri mustamise ja katsetega temast iga hinna eest, olgu või sõnades, parem olla, sisulist ühiskonda struktureerivat avalikkust ja selle funktsioneerimist Eestis peaaegu pole.

Kuidas kirjeldate olnud avalikkust 90ndate alguses?

Avalikkus lähtus rahva põhilistest sotsiaalsetest püüdlustest, oli enam seotud rohujuure tasandiga ega olnud nii selgelt raha ja võimu huvides manipuleeritav.

Kuidas on avalikkus muutunud võrreldes 90ndate algusega?

(Vt eelmist vastust!)

Mis olid siis avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

Rahvuslik põhiküsimus: milleks on ühel rahvusel vaja iseseisvust, mida taotletakse sellega maailma rahvaste peres? Täna on põhiliseks küsimuseks pigem see, et iseseisvus on muutunud asjaks iseeneses, mitte oluliseks vahendiks millegi saavutamisel.

Kuidas on erinevad meediad, kanalid suhtunud (ja suhtuvad) avalikkusesse?

Avalikkust vajaksid demokraatias eelkõige avalik-õiguslikud kanalid, erameediat huvitab üksnes avalikkuse sildi all tegelda äritegevusega ehk erasfääri küsimuste "avalikustamisega".

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Erameedia funktsioone vt eelmisest vastusest.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

Eesti ajakirjandus esindab valdavalt ühiskonda ja avalikkust otseselt mõjutavate võimude ja majandusrühmituste esmaseid huve.

Ja teie?

Iseenda ja mind aktsepteeriva auditooriumiosa huve.

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused ja nõrkused?

Praeguse ajakirjanduse tugevused ja nõrkused on seotud tema sõltuvusega. Sõltumatus tagab tugevuses, nõrkus tuleneb soovist olla "populaarne".

Mis probleemid üldse esinevad?

Probleemid on valdavalt fiktiivsed, ühiskonna põhiprobleemid esinevad ajakirjanduses vaid marginaalselt.

Kuidas oli see 90ndate algusaegadel?

Nagu eespool mainitud, olid siis esikohal põhiprobleemid.

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

Raske oodata enamat, teades, kuidas ja missugustel põhjustel ajakirjanduses loodav pilt ühiskonnast kujuneb.

Milline on teie töö osa avalikkusest?

Väikene, pigem ärritav kui mõjutav.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus?

Üha vähem.

Kuivõrd teie töö mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

Vt eelmine vastus.

Milline on teie roll avalikkuses praegu?

Ebamäärane, karikatuurne.

Milline oli teie roll 90ndate algusaegadel? Kuidas see muutunud on?

Pärast lahkumist riigitöölt vähene.

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

Ei ole üldse rahul.

Mida te sooviksite muuta enda tegutsemise juures?

Raske midagi oluliselt muuta, kui ollakse sellises vanuses. Püüan vältida päevapoliitilisi teemasid.

Mida võiks/peaks muutma avalikkuses? Kuidas?

Muuta tuleks kogu ühiskonda, see peaks taas avanema pluralismile, diskussioonile ja humanismile.

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

Väga vähe, aga muidugi üritada tasub.

AARNE RANNAMÄE – INTERVJUU

(25.05.07 – 1h 12min)

ETV – välistoimetuse juht, „AK“ uudiste ankur

Millised on olnud teie olulisemad esinemised/saadet avalikkuses alates sellest, kui alustasite?

26 aastat – sinna mahub igasugust. Põhiliselt välisasjade kommenteerimised, viimased viis kuni kuus aastat olen olnud „AK“ saatejuht. Dokumentaalsaadet välismaal, Eestis rahvusvahelised „Panoraamid“, „Välisilmad“ ja kõik, mis sinna vahele mahub. Kommentaarid, intervjuud. Seda on väga palju.

Kas teete hetkel veel mõnda muud saadet peale „AK“?

„Välisilma“. Raadios on kaks saadet – „Rahva teenrid“ ja „Reporteritund“.

Kas midagi uut on ka tulekul?

Uut on tulekul see, et nüüd sügiselt ilmselt lõpetan „AK“ lugemise ära ja hakkan tegema oma saadet.

Mis see on?

See on niisugune *talk-show* või väitlus-/vestlussaade. Esialgse pealkirjaga „Vabariigi kodanikud“, reede õhtuti.

Teemadest – jättes välja „AK“ – siis kuidas te leiate teemasid?

Noh, eks see elust sünnib, mis on parasjagu päevakorral. See on kõige olulisem, mis puudutab „Välisilma“ ja raadiosaateid. „AK“ iseenesest mõista. Ma ei tee selliseid magasine *à la* „Teateid tegelikkusest“, et ma peaks ise väga sorkima. Ikka see, mis maailmas kõige aktuaalsem on ja... ja mis seletamist ja kommenteerimist vajavad.

Aga mis need kriteeriumid on teemadele?

Olulisus Eestile, meie piirkonnale, maailmale. Operatiivsus kindlasti. Teemade enda olulisus. Mõnikord teemad on varjatamad, kui pealt paistavad ja seetõttu vajavad nagu väljanappimist. Mõnikord on kriteeriumiks lihtsalt see, et meie inimene või ma ise olen

kuskil sõidus käinud kaameraga, siis tuleb see saatesse panna. Sõidud valitakse ikka ju nii, et mis tähtsam on või mis rahakotile jõukohane.

Millistel teemadel te olete peamiselt saateid teinud?

Välisvaldkond on selline suurem teema aga kui nüüd kitsendada neid teemasid... Kindlasti Lähis-Ida, Euroopa Liit, NATO, Eesti julgeolek. Lähis-Ida on kindlasti esimesel kohal.

Aga kas nendest on omakorda võimalik konkreetsemaid teemasid välja tuua?

Noh, Lähis-Ida on tervik, aga ütleme Iisraeli olukord... et naaberriikides palju käinud, Iisraelis endas, see on mul nagu salajane või avalik armastus.

Kui palju oleneb saate teema valik teist endast?

Enamasti. Loomulikult pakutakse ka igast asju, aga ikka ise. Mina teen ikkagi oma saates lõpliku valiku.

Kas teemavalikud on viimase 15 aasta jooksul alates Eesti taasiseseisvumisest ka kuidagi muutunud?

Noh, ikka. Ikka. Nagu Eesti riigi jaoks on need muutunud. Ütleme sellised Eesti julgeolekuteemad on läinud natukene laiemaks, seda nähakse mitte vaid suhetes Venemaaga või suhetes NATOga, vaid ka laiemalt. Näiteks puhtalt see Iraagi ja Afganistani teema on sealtkaudu peale tulnud, et Eesti poisid on seal ja et see on oluline asi maailma jaoks.

Mis teemadel on raske saateid teha?

Raske? Ei ma ei ütleks, et on raskeid või on kerge ... et näiteks, kui on lähedasem, siis on kergem. Vastupidi, siis on raskem teha, sest seda jagatakse võib-olla rohkem, seda Eesti julgeoleku asja ja neid. Kuna kuulajaskond pole mitte mingisugune kollase ajakirjanduse tarbija, noh, ütleme nii, et kes läheb baarist bussi piltlikult öeldes... Aga neid... Aga see teema peab olema vastuvõetav ja aktsepteeritav ka selle ala spetsialistide poolt. Kuigi ma võin teha seda natuke sellises ajakirjanduslikus vormis ja natuke laiemale auditooriumile, aga ma ei tohi selles mõttes nagu häbisse jääda. Nii et neid teha on kindlasti raskem, kuna siis pead olema enda vastu nõudlikum, aga ma ei oska öelda, kas ma mõnda teist asja saaksin teha rohkem üle jala. Vastupidi, tänapäeva

maailm on nii kitsaks muutunud, et kui meie ennast siin liigutame, siis Eestis olevate saatkondade kaudu näiteks läheb kogu see info ja materjal, mida nende kohta räägitakse, ju laiali ja reaktsioon tuleb vastav.

Millistele saadetele/esinemistele on teil olnud laiem tagasiside või tekkinud suurem diskussioon?

Ohh, kes see neid kõiki mäletab. Kõige laiem tagasiside on kahtlemata olnud minu „AK“ intervjuude peale. Aga see on veel omaette teema.

Kuidas nii?

Ei meeldi paljudele ja paljudele meeldib. Aga ütleme pikematele saadetele... ma ei mäleta, eks ikka helistatakse või saadetakse meile, küsitakse. Kirju on piisavalt.

Kas saate mõne näite tuua?

Kõige värskemalt on viimased asjad meeles. Seesama Küprose film, mille otsene tagajärg oli see, et Eesti turismifirmad hakkasid korraldama reise Küprosele, mis nende jaoks oli täiesti tundmatu ja suletud maa, mida kardeti, suhtuti eelarvamusega. See on nagu värskest meeles... Aga kindlasti on neid olnud jah.

Mis on teie töös viimase 15 aastaga muutunud?

Muutunud on tehnoloogiliselt kõik praktiliselt. 15 aastat tagasi ei olnud minu laual arvutit, info tuli läbi Teletype'i lindi. Eesti vabastamisest ja Venemaa tunnustamisest võtsin Teletype'ist välja selle kohta venekeelse paberi. Selles mõttes on kõik muutunud. Aga sõnavabaduse suhtes ma ei usu, et midagi eriti, sest 90ndate alguses olime me päris vabad tegelikult ju. 1989-90 olime me põhimõtteliselt samal tasemel, mis praegu.

Aga sisulised muutused?

No... maailm on lahti läinud. Tähendab, keegi ei kujutanud 15 aastat tagasi ette, et me niivõrd palju ringi käime, et ei ole muid piiranguid peale ETV eelarve. Ja see on põhiline, et me oleme tuntud. Me oleme tuntud Euroopa Ringhäälingute Liidus, liikmesmaades, maailma pressikeskustes. Meil on oma korrid (*korrespondendid: autor*), mida me saame kasutada. Töötame, ütleme, nagu päris televisioon, küsimus on ainult selles rahahulgas, et me rohkem ei saa asju ette võtta.

Mida te peate saate puhul olulisteks väärtusteks?

Objektiivsust. Mina pean objektiivsust. Ma arvan, et ilma selleta ei saa olla tõsiseltvõetav, sealt tuleb see usaldusväärsus. Et kui siit saadetest või siit eestrist midagi maha hõigatakse, siis seda võib nagu uskuda.

Millised väärtused on püsinud ajas muutumatutena?

Seesama. Ma arvan, et ajakirjanikel, kaasaarvatud minul endal, on tulnud juurde enesekriitikat. Et need, kes tegelevad niisuguste asjadega. Need, kes Delfis kommenteerivad või Õhtulehte kirjutavad – nendega on hoopis teine teema... Mulle kahjuks tundub, et ETV on läinud nüüd viimasel paaril aastal kolletamise teed või natuke enesekiitmise teed. Aga võib-olla on see niisugune turuseis, et me ei ole enam juhtiv kanal selles mõttes, vähemalt ööpäevases vaadatavatuses mitte. Minu jaoks see ei ole üldse tähtis, aga kui on olnud rasked ajad, siis me oleme alati olnud kõige usaldusväärsemad ja kõige tsiteeritumad. See on väärtus, mida peab hoidma, kõik muu on teisejärguline.

Väärtustest veel. Kas on väärtuseid, mis 15 aastat tagasi näiteks olid olemas, ent nüüdseks on kadunud ja vastupidi?

Õudsalt raske on võrrelda, sest tol ajal olime me kõik vasikavaimustuses sellest, mis sünnib ja me nagu tunnetasime seda ajaloohetke, kus me elasime. Aga nüüd on asi läinud rohkem rutiini peale, aga üksikud eredad hetked on veel – nagu pronkssaagad ja tornide kukkumised – kus me jälle ärkame ja tunneme, et me teeme ikka päris žurnalistikat. Rutiin tapab meid kõiki, aastad ka muidugi.

Kas väljendusvabadusel on piiranguid?

Ikka on. No ma arvan, et ajakirjanik võiks vastutada oma sõnade eest. Eestis on see suhteliselt lõtv veel, sest ütleme nii, et neid kohtukeisse on veel vähe ja need pole veel päris niisugused õiged veel. Aga tegelikult sõna, mis sa lendu lased, võiks ka nagu vastata tõele ja sellepärast... Ma usun, et Eestis on see aeg veel ees, sest Eestis ei ole veel sellist juristide aega, nagu on praegu Ameerikas. Ja mitte praegu, vaid aastakümneid juba olnud ja ka Lääne-Euroopas. Ja see aeg on veel ees ja ajakirjandus peab ennast samasse kanti pöörama. Et... meie roll läheb üha tähtsamaks jah, aga sõna eest vastutamine läheb aga karmimaks.

Kas ja kuidas vabadusväljenduse piirangud on muutunud 15 aastaga?

Ma ei oska niimoodi öelda... ööd ja päeva on omavahel raske võrrelda. Ma mõtlen, et kuigi see on kõik üks iseseisvus, aga algusaeg on ikka midagi muud. Pätid olid siis avalikumad, ajakirjandus oli lahmivam ja see on nüüd nagu muutunud, eks ole. Paljud asjad, kuritegevus... pätid on nüüd hakanud raha pesema ja imbunud legaalsesse ärisse. Ega ajakirjandus on mõnes mõttes sarnaselt muutunud – ajakirjandus on siuksest võitlusvahendist muutunud reaalseks neljandaks võimuks. Ja see on tore.

Kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

See on niisugune ilus kõrgelennuline küsimus. Aga ma ei oska vastata. Kui ma ütleks, et rahva ees või üldsuse ees, avalikkuse ees, siis ma ei tunne ennast nende ees vastutavana tegelikult. Ma ei tunne, et ma vastutan. Kui ma tunnen, et ma teen oma tööd iseenda jaoks ausalt, siis mulle sellest täiesti piisab. Sest, et... mind vahel sõimatakse selliste asjade eest, millest ma tean, et ma süüdi ei ole. Ma ei saa alati põdeda, et ühte või teist asja olen teinud ühel või teisel kombel. Südametunnistus, eks igaüks mõtestab seda asja erinevat moodi ja teeb selle asjaga erineval moel kompromisse. Aga kui ma sellega olen rahul, siis on ei ole midagi.

Kas see vastutus on ajas muutunud?

Jah, mis kõige tähtsam – ma olen muutunud enesekindlamaks, täitsa kindlalt kohe. Aga see on ka loomulik. Kas sa oled kolmekümnene ajakirjanik või viiekümnene ajakirjanik – seal on suur vahe.

Kuidas te määratlete avalikkust?

Avalikkus, mis on suunatud, ütleme saadete jälgimisele või saadetele reageerimisele? Üldist avalikkust ma defineeriksin millenagi, mis läheb korda. Avalikkus pole mingi amorfne mass, ta on ikka väga selgelt konkreetsed inimesed ja väga selgelt konkreetsed grupid, inimesed. Ja kindlasti meele järgi ei saa kõigile olla. Ma enda jaoks näen – kui ma selle klaassilma taga studios üldse midagi näen – ikka keskmisest haritumat, positiivse ellusuhtumisega ja teadmistejanelist inimest. See on minu jaoks avalikkus. Iga inimene kindlalt ei ole, ma ei pea ennast pöörama ja paigutama tingimata igas suunas. Kui ma vaatan ETV reitinguid, siis absoluutselt ei lähe korda, mis see reiting parasjagu näitab, vaid ma alati klõpsan sellele järgmisele tulbale, mis on

kõrgharidusega eestlased ja sealt ma saan nagu päris selle... kuigi ei ole vaja rääkida nendest mudelitest, ma olen väga skeptiline nende küsitluste suhtes... Et 250 teleperekonda otsustavad selle, kes erakanalile väikse raha saab... nendel sõltub ju ainult sellest oma reklaamiraha saamine. Ja ka siin majas on see üha tähtsamaks muutunud. Siin öeldakse ka, et kui sa saad oma saate reede õhtul kell üheksa, siis oleks tore, kui sa saaks ka reitingu. Keegi käskida ei saa, aga oleks tore. Reiting esiteks on suur juhus, teiseks see ei näita kõike. Kui on 250 mõõdikut ja vaadatavus on 20%, mis on väga hea tulemas, aga sisuliselt ei tähenda muud kui et sind vaatas 50 inimest. Ma ei teeks selle põhjal üldistusi ega hakkaks korrutama. Ma ei usu seda, et igal õhtul istub teleka ees 250 000, 280 000 inimest ja vaatab „AK-d“, igal kolmapäeval kell kaheksa 320 000 inimest ja vaatab „Pealtnägijat“. Järjepidevalt. Inimestel on muudki teha. See avalikkuse jutt on niisugune... Teatud inimeste arvamused lähevad korda ja see on kindlasti igapäevaga niimoodi ja mitte ainult minuga. See ongi minu jaoks avalikkus.

Mis on avalikkuse funktsioonid?

Eks ikka need samad klassikalised – mõjutada ja suunata ja tunda huvi ja... eelkõige ikka mõjutada. Aga kahjuks Eestis avalikkus on nii-öelda allasurutud seisundis. Seda avalikku sektorit on vähe näha ja kodanikuliikumisi on vähe, mis mõjutaksid poliitikute käitumist. Eks me seda püüa. Mu järgmine sari on tegelikult sellel pinnal sündinud, et... „Vabariigi kodanikud“ tähendab tegelikult seda, et sõnakal ja väga lugupeetud arstil näiteks ei ole õigus oma arvamusele ainult oma meditsiinivaldkonnas. Ta võib omada arvamust ükskõik mille kohta. Ta ei pea tundma spetsiifilisi asju, vaid ta tunneb selliseid põhilisemaid hoovuseid. Ja tal on õigus öelda selle kohta oma arvamust.

Mis kujundab Eesti avalikkust?

Ma arvan, et praegusel hetkel määravad seda liialt palju üksikud poliitikud. Kasvõi pronkssõduri saaga – kaks-kolm poliitikut tegid selle ära. Mitte, et ma oleks seisukohal, et seda ei oleks pidanud maha võtma, aga, kui võtta arvesse avalik arvamus, julgeolekuriskid ja kõik muu, siis kõik oli selle asja vastu. See on üks hea viimase aja klassikaline näide. Aga valesti tehti ära, tähendab, ühel mehel oli katus nii ära sõitnud, et ta võttis selle ette tänu oma 22 000 häälele. Kõik argumendid olid tema vastu – rahvusvaheline olukord, suhted naabritega, avalik arvamus, noh mis iganes, kõik absoluutselt. See on see üksikisiku roll, kes arvab, et ta võib. Ja tagajärg on ju muidugi

suurepärane. Nii et alati ei pea talitama mõistusepäraselt. Aga laiemas mõttes see ei ole kindlasti hea kui avalikkust ignoreeritakse.

Mis mõjutab avalikkust?

Tuhanded piasiasjad, väga tihti pseudoliidrite esinemised, ka ajakirjandus, kindlasti. Üha rohkem. Sest kui vaadata kasvõi ETV ja ER usaldusväärst, mida on nüüd mõõdetud mitu korda, siis ma usun, et ka meie mõjutame seda. Veebruaris, jah, oli see protsent kolossaalne – 80% – see on juba anomaalne ja ei kordu enam ilmselt kunagi. Aga tore, sealt on tore edasi minna.

Mis mõjutab avalikkuse toimimist ja kvaliteeti?

Sa küsid nii teoreetilisi küsimusi... jah... Jah, mina olen praktik... No liiga palju mõjutab teda kindlasti niisugune kollane sudu. Stampmõtlemine ja vähene analüüsivõime praegusel hetkel. Aga ma loodan, et see kunagi hakkab muutuma.

Kui me jääme nüüd tele- ja raadiosaadete juurde, siis nende vaadatavus, mis on puhas õhumüümine, mis on tehtud väga kenade ja tänapäevaste vahenditega, väga professionaalselt ja väga professionaalsete inimeste poolt ja kui sa hakkad vaatama, mida müüakse, siis on see õhk, mis ei anna inimesele mitte midagi juurde. Sõltumata sellest, kas see seep tuleb hispaania keelest või eesti keelest. Seal ei ole mingit vahet. Reitingu tipus on tegelikult õhk, paraku. Aga ma usun, et see võib muutuda. Ja muutubki. Mida arenenumaks ühiskond saab, mida mitmekihilisemaks ta muutub ja rohkem tekib seda kolmandat sektorit, seda kiiremini ta muutub. Juba on märke, *reality-showd* ei ole enam see *slot*, mida vaadatakse, vaadatakse juba palju muid asju.

Kes peaks avalikkuse olemasolu ja toimimise tagama?

Avalikkuse olemasolu peaksid tagama sellised mehhanismid, mille riik on kehtestanud, kuid kus riik ei mängi enam võtmerolli. Tähendab, need on iseregulatsioonimehhanismid, mis peaksid toimima; iga inimene peaks tunnetama, et temast sõltub midagi. Ja kui inimene tunnetab, et temast midagi ei sõltu – et valima ma ei lähe, ma sõna ei võta, ma lihtsalt olen kodus ja teen hoopis midagi endale meelepärast – siis see ühiskond ei ole eriti jätkusuutlik. See ei ole päris terve, ma usun, et Eesti eesmärk on hoopis midagi muud.

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonnaprotsesse?

Kindlasti mõjutab ja väga palju mõjutab, aga kas alati õiges suunas. See tähendab, et kas riigile õiges suunas; skaalal, kas on objektiivne või mitte. Aga kindlasti mõjutab jah. Eriti tuleb see välja kriisiaegadel ja kui kriisiaegadel meedia tarbimine ikka järsult suureneb, siis on selge, et seda on vaja ja meedia peaks seda ära kasutama ka n-ö rahulikematel aegadel. Selgitustöö tegemiseks, heas mõttes propaganda tegemiseks. Sõjaseisukorrad on võib-olla selline magus teema mõneks päevaks, aga riik ei saa olla kogu aeg sõjaseisukorras ja Eesti riik ju ei ole seda, me ei ole kuskil kriisipiirkonnas. Õnneks seda ei tule ka ilmselt, aga no kunagi ei tea..

Kas meedia on avalikkust ka takistanud või aidanud?

Ma arvan, et meedia aitab tihti protsessi mõista. Ma ei oska öelda, kas on takistanud... ma ei võtaks selles seisukohas väga sõna. Meedia võib takistada siis, kui ta on arrogantne, kui tal käed jäävad lihtsalt lühikeseks ja no Eestis ju uuriv ajakirjandus peaaegu puudub – kõik on niisugune pinnavirvendus. Aga see on ajude ja rahakoti küsimus pigem. Aga ka seda võib nimetada takistuseks, kui meedia ei täida oma funktsiooni olla valvekoer. Sest valvekoeraks olemine tähendab, et sa pead uurima, sul peab olema aega, su tööandjal peab olema raha ja vahendeid, peab vabastama sind aegajalt n-ö põhitööst. No teles ja raadios on see praktiliselt mõeldamatu.

Ja võimendamisest... Võtame selle sama pronksmehe näite: nende natsionalistide ja äärmuslaste pidev eksponeerimine müügiedu huvides kindlasti võimendas ja ei olnud ühiskonnale tervikuna kindlasti kasulik. Näiteks, kui meie üks erakanal sellel märatsemise õöl karjus koguaeg, et kas sellist Eestit me tahtsimegi, kas sellist politseid me tahtsimegi, siis minu vastus on, et jah, just sellist te tahtsitegi! Läbi igasugu Sirõkkide, Klenskite ja Lebedevide pideva eksponeerimise ja ka Eesti rahvuslaste. Just sellist Eestit te tahtsitegi, te tegite kõik selleks, et teie müügiedu saaks parem, teie vaadatavus saaks kõrgem, et sealtkaudu saaksite te rohkem reklaamirahasid ja et sealtkaudu saaksite te rohkem palka. Te ei võtnud eesmärgiks näidata tasakaalustatult. Kui Klenski kutsus ühe erakanali kaamera varakult Riigikogu rõdule kohale ja ütleb, et ma hakkan sealt lendlehti alla loopima ning seda hoitakse kiivalt saladuses, et ainult see üks kanal saaks seda edastada, siis ma arvan see pole ühiskonnale kasulik. No Raag kirjutas sama asja ühes oma artiklis. See on puhas labane populism, tõsi – mida harrastavad ka väga paljud riigistruktuurid, kaasaarvatud meie poliitikud ja riigikogu

liikmed. See on pesuehtne populism, iseenda upitamine, see ei vasta ühiskonna huvidele. Nii see on jah.

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline?

On ikka ja sageli ülikriitiline. Sageli mängitakse selliseid uskmatuid Toomaseid, üksipuha mida ka ei räägita, ikka ei usuta, mis pole ka normaalne. Eesti inimene on skeptiline ja pigem pessimist kui optimist. Või ütleme, kui ei ole pessimist, siis on selline üliettevaatlik optimist. Väga raske on mõnikord Eesti inimesele midagi selgeks teha. Aga kui see õnnestub, siis on jälle hea meel.

Kas avalikkuse sõna maksab?

Vähe, liiga vähe maksab, nagu ma enne ütlesin. Tähendab, tarkade inimeste sõna maksab liiga vähe. Sest kolmas sektor pole Eestis piisavalt arenenud. Meil ei ole huvigruppe, kellel oleks n-ö hoovad, millega poliitilisi otsuseid mõjutada. Poliitikud teevad liiga palju seda, mida nad ise tahavad, *lobby*-grupid on välja arenemata. Ma ei arva, et nad peaksid olema niimoodi, nagu nad on näiteks Brüsselis või Washingtonis, kus nad on registreeritud ja ametlikud ja kus käib hirmus raha õhkulaskmine, aga põhimõtteliselt mingil kujul meie väikses ühiskonnas peaks nad olema küll jah.

Millist avalikkust vajab inimene?

Inimene ise ongi avalikkus. Inimene kui ühiskonnaliige on osa avalikkusest . Aga ta vajab sellist avalikkust, mis tema seisukohti siis toetaks või siis mõistlikult kritiseeriks, et ta teeks vahet, mis on õige, mis vale. Enamasti keeruliste poliitiliste otsuste puhul on aru saada võimatu, alles tulevik tõestab, kas oled teinud õigesti või valesti. Inimene vajab tuge, et elada, mitte ainult armastust ja perekonda, vaid ta vajab ta oma uskumustele, oma ühiskondlikule olemisele tuge. Seda peab siis avalikkus talle pakkuma kas ühes või teises vormis.

Millist avalikkust vajab kultuur?

Kultuurist ma ei tea midagi, kultuuriga on mul suhe kehva. Aga... ma ei oska öelda, arvan, et Eestis on elitaarset kultuuri piisavalt, aga sellist kultuursust on vähe, mida peaks ju ka kultuur nagu kasvatama. Ma ei pea selle all silmas ropendamist või nurkasülitamist või viinajoomist tänaval, aga just kultuursust kõige laiemas mõttes. Vat

seda ma arvan. Aga kultuur.... kultuur kui kirjatükk, kultuur kui näitemäng, kultuur kui ma ei tea, mis asi veel...

Millist avalikkust vajab ühiskond?

No nüüd me jõuamegi tagasi sama jutuni... Ühiskond kui rahva kooseksisteerimine üks ole.. ta vajabki sellist avalikkust, kes oleks mõõdukas, kuid nõudlik. No äärmused juhivad aeg-ajalt tähelepanu ebakohtadele. Selles mõttes oli ka Jüri Liimi roll, või ütleme ka Madissoni oma tähelepanuväärne, kuid ühel hetkel nad kaotavad oma rolli, sest nemad jäävad ikka sellisteks nagu nad on, aga ühiskond neid enam ei vaja. Nad muutuvad takistuseks. Neid tuleb näidata, eksponeerida, et nad oleksid osa avalikkusest, aga mõõdukalt. Et nad ei pääseks domineerima, sest nad ei esinda ju enamuse arvamust. See on see tohutu vastuolu, mida erameedia pahatihti eksponeerib, sest see on huvitav, see on see, mis müüb. Aga see mis müüb, ei ole alati tähtis, ei vii elu edasi ega anna meile midagi.

Kelle avalikke saateid/esinemisi/tekste/artikleid vms. peate te Eesti kultuuris ja ühiskonnas oluliseks?

On palju konkreetseid inimesi, kuid neid pole ilmtingimata vajalik nimetada... no teatud institutsioonide arvamus on väga oluline, sest õnneks või õnnetuseks teistele on mõnede institutsioonide eesotsas väga mõistlikud inimesed ja see kontor, mida nad esindavad... see annab neile juurde taustajõudu. Toome ühe näite kasvõi – Eestis on selline institutsioon nagu Õiguskantsler – väike kõhetu mees, mitte eriti seaduse poolt toetatud, aga milline kõla või jõud on tema sõnadel! Sellepärast, et ta on üliusaldusväärne. Ta näeb korda, kuigi meie näeme, kuidas poliitikud tema peale vilistavad... aga see on ülioluline, et ta olemas on. Ja see on niisugune Issanda õnnistus, et ta on selline nagu ta on, et ta ei ole kaldunud erakondlikusse erapoolikusse ja et ta ajab täpselt oma rida ja...Väga kihvt.

Samas on ka väga tarku ja lugupeetud inimesi, kelle sõnadele ka vilistatakse. No seesama liistude jutt. 70 meie inimest, kelleta Eestit tegelikult ei oleks või noh, Eesti oleks absoluutselt teistsugune ja siis tuleb üks poliitmõlakas ja ütleb, et ma annan teile õiguse nüüd vaid olla. Sama asi, mida eelmine Prantsuse president ütles kogu idabloki kohta, üks ole – te jätsite praegu kasutamata võimaluse vaid olla. Vot, kui Eesti jõuab kunagi sinna, et selle lause ütleja esitab järgmisel sekundil lahkumisavalduse... ta võib seda öelda kasvõi vihas, aga tema olemine ja jätkamine tehakse teiste poolt

talumatuks... vot see on hea Eesti. Iga inimene, kes on mingil ametikohal, ei lähtu sellest, et andis jumal ametikoha, andis ka mõistuse, vaid mõistus tuleb ikka kõigepealt ja siis elementaarsed käitumisnormid ja siis ülejäänud.

Millised võiksid olla Eesti avalikkuse märgid ja verstepostid?

Ilmselt igasugused kirjad, alates 40 kirjast, mis oli küll sügaval Vene ajal. Aga ka hiljem, sotsiaalteadlaste ühised väljaastumised, kultuurinimeste *demarš* ühe või teise nähtuse või poliitiku või presidendivalimiste eel. Et need on kindlasti verstepostid ja küllap neid ühiskonna arengus on veel, selliseid pöördelisi sündmuseid. Need ei pea tingimata olema valimised, kus rahvas käib urnide juures ja teeb oma valiku. Konkreetsemalt, seesama sotsiaalteadlaste kiri, Teise Eesti välja toomine selgemalt – see oli omas ajas kindlasti väga kõva sõna, mille peale enamik poliitikuid vilistas lihtsalt.

Mis on Eestis avalikkust kõige enam mõjutanud?

Ma arvan, et Eesti podiseks oma katlas edasi, kui meil ei oleks rahvusvahelist järelvalvet. Päris kindlasti. Ajakirjanikuna, kes on väga palju piiri taga veetnud aega ja kolleegide ja teiste inimestega suhelnud, siis... ja paljud eestlased on seda teinud, kes kuulvad ka otsustajate ringi... Ma arvan, et kui meile ei oleks rahvusvahelist järelvalvet, siis Eesti oleks hoopis teistsugune riik, ehk siis Eesti integreerumine on see kõige suurem avalikkuse mõjutaja. Mina näiteks olin omal ajal Euroopa Liiduga liitumise tulihingeline pooldaja põhjusel, et siis Eestis ei saa enam pätti teha niiviisi kui me oleme EL liige. Ma ei räägi üldse julgeolekust, et me jääksime kuhugi halli tsooni, kuhugi ajaloo tõmbetuulte kätte, et Venemaa jälle tuleks ja teeks midagi, see on teisejärguline asi praegu hoopis. Aga just see, et meie omad inimesed – poliitikud, otsustajad, ametnikud... Iga inimene on nõrk, iga inimene võtab heameelega vastu raha, iga inimene põhimõtteliselt on valmis valetama ja varastama, aga... Et ma võin helistada taskusse praktiliselt kõigile. Ühest küljest on see ülidemokraatlik, aga teisest küljest on see suht tavatu maailmas, et ma helistan Peaministrile näiteks taskusse või suvalisele riigikogu liikmele või ministrile... Presidenti ei hakka ju tülitama, tema funktsiooni pole ju tihti vaja. Ja kui ta ei saa vastata, siis ta helistab mulle tagasi. Kujuta ette, et see Saksamaal niimoodi toimiks. Mitte elu sees! Võib-olla üks-kaks ajakirjanikku võivad helistada ministrile niimoodi, vana tuttav, eks ole. Aga Eestis on see võimalik.

Mis on Eesti avalikkuse eripära?

Ma ei usu, et tal mingit eripära on, ma üldse ei usu, et üks rahvas on teisest millegi poolest väga erinev. Või et üks riik on nii eriline, et mingit analoogiat maailmast kusagilt enam ei leia. Ma arvan, et ikka suhteliselt ühtemoodi oleme arenenud oma naabritega, ütleme siin lõunas vähemalt. Ma ei usu. Kõik need samad kasvuraskused, mõnel natuke varem, mõnel natuke hiljem. Otsused on tehtud, ühed varem, teised hiljem... Aga väljavalituid rahvuseid on maailmas ainult üks – juudid, nii et... aga nemad ise ütlevad ka, et nad on selle jaoks välja valitud, et nad saaksid rohkem tööd teha kui teised ja kannatada rohkem kui teised.

Kirjeldage avalikkust 90ndate alguses.

Oh, kes seda enam mäletab... Siis oli meie ühiskond ikka džungel. Korrastatust ei olnud, pidepunkte oli palju vähem. Kõik oli võimalik. Avalikkus, kõik tegid revolutsiooni, kõigi peas olid ainult revolutsioonilised mõtted. Ma ei oska üldse võrrelda tänase päevaga, liiga palju aega on möödunud. Oleks möödunud sajandi lõpp ja tänane päev, siis oleks veel midagi võrrelda, aga päris 90ndate algus... Sa ilmselt oled veel nii noor inimene ka, nii et... vahest mõtled selle avalikkuse üle ja aja peale tagasi ja ütled, et see pole võimalik, see pole niimoodi olnud... See kõik on nii teistmoodi...

Kuidas on avalikkus selle ajaga võrreldes muutunud?

Ma arvan, et avalikkus ei ole enam nii manipuleeritav, inimesed on kindlasti sõltuvalt oma ainelisest ja sellest johtuvast muust heaolust targemaks saanud. Kõik on muidugi oma isikike murede ja asjadega seotud, aga ühiskond on tervikuna ikka targemaks saanud ja kõvasti edasi läinud. Inimesed ei usu enam kõike, mida räägitakse. Võib-olla... Mõnes mõttes revolutsioonilised ajad on üldse viletsad ajad, et selliseid selgeid otsuseid teha. Võib-olla 80ndate keskpaik on rohkem sarnane praegusele ajale kui 80ndate lõpp või 90ndate algus. Siis, kui toimus n-õ ärkamine ja inimesed hakkasid vabalt mõtlema ja hakkasid kahtlema ja väga palju ajalooseiku tuli välja, mida varem ei teatud või ei tahetud nagu rääkida.

Mis olid 90ndate alguses avalikkusega seotud suuremad probleemid?

Ütleme ausalt, ma ei mäleta. Mul on nagu haugi mälu, ma mõtlen rohkem selle peale, mis tuleb kui mineviku. Ma ei söanda praegu niisugust järeltust teha.

Millisena te näete meedia funktsiooni Eesti avalikkuses?

Meedia funktsiooni? Meedia on kollektiivne agitaator, propagandist ja organisator põhimõtteliselt. Et ta peab pakkuma usaldusväärset informatsiooni, võimalikult mitmekesisest ja samas peab ta aitama senisest tunduvalt paremini mõista neid protsesse, mis toimuvad, sest need on Eesti jaoks tähtsad ja meie riigi ja rahva püsijäämise edu kohalt väga tähtsad. Ja siin ei ole see ainult ajakirjandus – ajakirjandus peab tegema koostööd, Eestis kahjuks ei ole veel selliseid ametkondi, ametlikke mõttekodasid või institutsioone piisavalt. Nüüd hakkavad esimesed alles tekkima, nagu näiteks Kaitseuringute keskus ja... Aga tegelikult võiks neid olla palju rohkem. Me kõik teame, et ajumaht on piiratud ressurss, et seda ei ole lihtsalt. Et siin toas on praegu kaks aju ja kolmandat ei võta kuskilt välja ja nii lihtsalt on. Kui on miljon inimest, siis on miljon inimest. Aga püüdma peab, uuriv ajakirjandus peab saama kindlasti jalad alla, ma eriti ei näe, et avalik-õiguslik meedia hakkab seda tegema, sest meie rahaline ressurss on ka tulevikus, vähemasti lähiaastatel, väga piiratud, aga erameedial paistab raha olevat. Aga nad ei taha seda kulutada millegipärast. Sest reklaamitulud ju tõusevad üüratult kiires tempos, aga paraku on meil Brüsselis paraku ainult üks korrespondent ja Moskvast üks ja... et ei ole võtta inimesi, jah. Et isegi kui raha on, siis on inimeste puudus.

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevad küljed?

Eestis, meil..? Nõrkusi on paraku lihtsam üles lugeda... Aga ma arvan, et selline lapsajakirjanike aeg on vist õnneks nüüd möödas ja nendest, kes on vastu pidanud, on saanud päris korralik kaader. Noh, Tartu ajakirjanduskateeder on kindlasti tugev, sest nüüd nende aastate jooksul mina olin ju esimene lend, kes selle lõpetas erialaga, kus diplomisse märgiti erialana ajakirjanik. See oli 81. Kui nüüd vaadata ümberringi, siis suur osa on sealt, mis ei tähenda seda, et need kes ei ole sealt, oleksid viletsamad kuidagi. Aga ütleme, et mis just sellise eetika koha pealt rohkem kannatab... seda on see Marju ja Peetri kool andnud. Eks ajakirjandus algab ka ikka ajakirjanikust, mitte kuskilt mujalt. See, mis inimesel kõrvade vahel on.

Seda ma pean tähtsaks, et selline asi loodi õigel ajal... Et me sügaval stagnaajal tulime nagu ajakirjandusse ja tagantjärele avaldame imestust, et miks me üldse siia tulime, sest too aeg polnud midagi ette näha, mis toimuma hakkab, aga hakkas ju kohe.

Aga tugevused... Ma arvan, et tugevus on see, et meie meedia on ikkagi suhteliselt mitmekesine, väga hästi tarbitav. See on kindlasti tugevus, et meil on siin kõike. Meil ei ole mõningaid väga olulisi asju, näiteks poliitikaajakirja *à la* Time. Mis oli, oli kunagi Luup, eks ole. Aga ülejäänud ajakirjandust on ikkagi väga eri ilmelist, kuhu jätkub ka kaadrit nende kõikide tegemiseks ja paberit ja teemat. Sageli me õnneks ületame ka isegi arenenud riikide, kapitalistlike riikide ajakirjanduskaadrit, me ei pea häbenema seda ja see on väga tore. Ma arvan, et see on meie tulevik. Sageli me oleme isegi kriitilisemad oma riigis toimuva kohta kui mõned teised siin ja see on kindlasti tugevus.

Mis on praeguse ajakirjanduse nõrkused?

See on kindlasti see, et liiga palju auru kulub vile peale, mitte reaalse sõidu peale. Et liiga palju ressursi raisatakse igasugu jama peale ja jama toodetakse ja trükitakse kohutavates kogustes, mida ei ole mitte kellelgi vaja. Aga ometigi inimesed tarbivad, tarbivad kõike, mis tingimata ei ole neile kasulik ju. Seda jama on uskumatult palju, nii Eesti Raadios kui avalik-õiguslikus televisioonis ka. Liiga palju on orienteeritud müügile, palju rohkem võiks olla orienteeritud mõjule ja sellisele tegelikule usaldusväärsele. See on probleem kindlasti. Aga me oleme sellises ajas, ja ega me oma ajast üle või välja ei hüppa.. Et see roll kindlasti suureneb, juba lähitulevikus. Juba need tendentsid, mis lähiminevikus nii 5 -7 aastat olnud, need on iseenesest positiivsed, aga noh, õhku on palju ja õhu müümist on palju. Lihtsalt nad ei saa aru, mida neile müüakse, inimesed ei viitsi süveneda, sest ei ole nende jaoks esmane, aga nad siiski tarbivad seda. Nii nagu me tarbime vorsti, pakilt lugemata, et mis seal tegelikult sees on. Ma arvan, et see on minu jaoks isiklikult kõige olulisem.

Millised olid ajakirjanduse tugevused ja nõrkused 90ndate algul?

No siis me tegime kõik suure hurraaga revolutsiooni, siis me olime kõik sellised tublid propagandistid. Siis mõeldi neile asjadele palju vähem, see kõik tuli palju hiljem, see müügiedu. Kes mõtles 91. aastal mingile müügile, vastupidi, see polnud üldse nagu oluline. Tugevusi kindlasti oli, mul lihtsalt ei tule praegu ette.

Mida te ajakirjanduselt ja meedialt rohkem ootaksite?

Noo... süvenemist. Süvenemist, sõna kaalu. Et kui sa midagi kirjutad, siis loe üks kord üle veel ja äkki sulle tundub, et see on möla, mis sa kirjutasid, et see ei ole nii, et sisu ei vasta pealkirjale ja pealkiri sisule. Et sa topid pahatihti soovitud tegelikkuse pähe

valesid sõnu inimese suhu. Et sa mõtleksid enne kui sa kirjutaksid. Aga kui väga konkreetselt, siis ma loodan ikkagi, et siin majas suureneks ikkagi sõnaliste saadete osakaal, meil on liiga vähe vaidlust, huvitavat debatti. See on pahatihti rutiinne ja igav. Et me saaksime laiendada väliskorrespondentide võrku, sest nemad toovad kindlasti palju uut hingamist, ka kodudesse ja sellisesse suhtumisse... Välisuudised ei ole enam need, mis saatest automaatselt välja lükatakse, kui saade on liiga pikk. See on väga positiivne, 4-5-3 punkti peaks kindlasti olema kohe. Ja inimesi peaks otsima avalike konkursside järgi, mitte onupojapoliitika järgi, nagu me mõnikord teeme. See on kindlasti tähtis.

Ma saadaksin isegi „AK“, mis võib olla Eesti uudiste lipulaev, mitte küll elektrooniliste, reporterid siit mitmeks kuuks minema, õppima välismaale, mida iganes. Vaatama, mis ümberringi toimub ja nad tuleks hoopis teistsuguste inimestena tagasi. Ma tean, sest ma ise olen selle ka läbi teinud ju, et mõttemaailm on hoopis teine. Kui sa loed Eesti lehti siin Tallinnas kogu aeg, või siis tükk aega ära olles.. võtad lennukis Eesti lehe ja vaatad – oh issand, mis pisike hunnikuke, mis siin see... See on üüratu vahe, mõttemaailm avardub tohutult. Enam seda uudisteprobleemi pole, Internet on nüüd ju, aga vanasti oli küll nii, et istusid Estonian Airi lennukis tagasiteel kuskilt ja mõtlesid, et jumal küll, millega te kõik siin tegelete. Ärge tegelege enam niisuguste asjadega.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

Eks ta ikka avalikkuse huve esindab, no mõnikord mõned saated või kirjatükid esindavad kellegi teise huve, aga... mõned esindavad reklaamimüüjate huve, mõned esindavad mõne kitsa huvigrupi huve, aga tervikuna ma arvan, et ei ole see ajakirjandus ei parem ega halvem kui meie riik. Sinna, kuhu me oleme jõudnud, seal me ka oleme ja... Mõnikord oleme kuskil ees ja siis saba jälle lohiseb kuskil tagapool jälle. Nii nagu need asjad on.

Kelle huve teie esindate?

Mina ei esinda, mina olen alati võib-olla just tänu sellele, et ma olen algusest saati olnud oma hinges väliskommentaator, siis alateadlikult ma usun, et ma olen niisugune... Noh mulle meeldib nagu selline valgustaja roll. Mitte ses mõttes, et mina olen maru tark ja ümberringi on lollid, vaid mulle meeldib asja uurida ja siis seda niimoodi läbi enda välja paisata. Selles mõttes on mulle endale kõige südame-lähedasemad kindlasti need

dokumentaalsaadet, mis ma olen välismaal teinud. Noh, neid on nii kolme meetri jagu, kui kassetid panna kõrvuti. See on see, et kui ma siit praegu peaksin püsti tõusma ja mulle öeldakse, et ma ei tööta siin enam, siis selle hunniku ma võtaksin kaasa, need on nagu oma lapsed. Kõik need kaustad ja tekstid, mida mul on suvilas kuskil kümnekond meetrit, need „AK“ tekstid ja need... need ei lähe nagu üldse korda. Aga just see, et sa avastad maailma, et sa avastad inimesi ja mitte reisisaadet, vaid ikka tõsised poliitikasaadet. Alati on nii, et millega sa oled tõsiselt vaeva näinud, see on ikka kõige kallim, et... paneksin raudkappi. Ja see valgustus... see on mul poisikesepõlvest saati nii, et ma lugesin ainult neid raamatuid, mis valgustasid, see pakkus mulle pinget.

Millise osa avalikkusest moodustab teie töö?

Seda peab avalikkuse käest küsima. Ma küll ei tea kuidas seda teha, aga... Küllap on minu töö ka mingisugune mõju, küllap on, mis nad muidu ikka jälgivad ja sõimavad ja kiidavad noh... Et vastukaja on piisavalt... Ma ei oska öelda, seda on uuritud, et Suni siin on teinud mingisugust asja, tutvustanud saatejuhtide mõju ja ikka on mingi autoriteet või vähemasti teatud inimeste hulgas... Vähemalt nii on mulle öeldud... Mõju on, aga kuidas seda mõõta, see on võimatu, see on tunde küsimus.

Kuivõrd sõltub Eesti avalikkus teie tööst?

Noo... kindlasti sõltub. Eriti tuleb see välja just kriisiolukordades, kus me oleme viimaste aastate jooksul palju olnud. Ikka ma arvan, et sõltub, mis nad muidu ikka kuulavad ja vaatavad. Ses suhtes, et see minu tulek „AK-sse“ langes just niisugusesse õnneliku aega, et septembris 2001 oli siis kohe metanooli kriis, kohe kukkusid tornid, kohe algasid sõjad – Afganistan, Iraak. Ses mõttes on õnnelikke hetki olnud jah, või noh, õnnelikke... Suurte õnnetuste aeg on olnud jah. Aga ajakirjaniku jaoks... ühe jaoks õnnetus, teise jaoks mitte, huvitavat tööd on olnud.

Milline on teie roll avalikkuses praegu?

Eks see informeerimine ole, selgitamine, kommenteerimine, analüüsimine, nagu ikka ajakirjaniku roll. No kuidas see minu roll ikka teistsugune on. No kas meelelahutus-ajakirjanikke üldse on olemas? On see ajakirjanik? Tähendab, selle üle võib vaielda. Kõige hullem on, kui kuskil trükitakse sinu nime alla tiitel meediategelane. Mis see tähendab... minu jaoks on see suhteliselt solvav väljend. Mis tähendab meedia-tegelane, see ju näitab ainult kanalit, kus sa töötad. Ajakirjanik on ikka keegi teine, midagi muud.

Kas teie roll avalikkuses on kuidagi 15 aastaga muutunud?

Ei, kindlasti on – noh, ütleme, meie tuleme ikka täiesti suletud ühiskonnast ja kuna enamuse meie rahvast on vana ja aina vanemaks läheb ja vanasti vaadati väliskommentaatori suhu kui tõekuulutajasse, ses mõttes, et... Inimesed suhtusid sellesse küll skepsisega, aga see oli ka ainuke võimalus midagi teada saada üldse, neil ei olnud kuskilt midagi lugeda, Interneti ei olnud sel ajal ega välismaa väljaandeid. Seda, mida parteivalitsus lubas trükkida, seda trükiti eks ole, nii et ses suhtes on palju muutunud – inimesed on oma otsustustes palju vabamad. Nad saavad tarbida meediat, mis iganes, sada telekanalit kodus ja Internet ja raamatud ja mida iganes, terve maailm on ju tegelikult valla. Nad ei pea põhimõtteliselt reisima selleks, et midagi teada saada. Aga omal ajal oli see ju teisiti. Aga ega ma ei arva, et ajakirjaniku roll oleks sellest nagu väiksemaks läinud, sest et nüüd on ju vaja sellest voost oluline välja noppida. Eks ma olengi üks noppijatest, eks ma üritangi välja tuua selle, mida ma pean oluliseks ja siis seda esitada ja tõlgendada. See on kõige tähtsam minu arvates. Seesama valgustaja, kõige laiemas, kõige paremas mõttes. Ja sigadustele tähelepanu juhtimine, mis on Eestis sees, ajakirjanike sisetoimetuses või majandustoimetuses. Sigadusi on uskumatult palju ja jõudu on vähe ja käed on lühikesed, et neid kõiki välja tuua. Palju rohkem võiks.

Kuivõrd te olete hetkeolukorraga rahul?

No aga miks ma peaks virisema või... no ei ole rahul, aga ega iga asi tuleb omal ajal natuke hiljem. Mina tean, kust ma olen tulnud ja sellega ma olen rahul. Alates sõnavabadusest 80ndate alguses ja tööstilist võrreldes sellega, mis praegu on. Mind on see rutiinne töö ära tüüdanud, ma heameelega vahetaks tööd. Aga see mõte käib igal inimesel kolm korda päeva jooksul peast läbi, kui ta nii kaua oma tööd teeb.

Mida te sooviksite muuta oma tegutsemises?

Ma kõigepealt võtaksin aja maha, nii nagu Läänes on kombeks ja aasta otsa üldse ei teeks tööd, aga palk jookseks, eks. Nad kutsuvad seda igasugu nimetustega... aga aasta otsa oleks ära ja teeks mõnda muud tööd või palga eest käiks, uuriks, oleks raamatukogudes, loeks. Lihtsalt, iga on selline, kus mõtleks, et kuidas edasi minna. Mitte et väsimus oleks või füüsiline või vaimne konditsioon oleks kehva, ma arvan, et see on parem ja küpsust on rohkem, aga pidevalt ei saa kõike anda ja kuna praegu on ka hooaja lõpp, siis ma olen ka suhteliselt tühjaks imetud. Ja kahed valimised on olnud – möödunud aasta augustis hakkas peale ja igasugust jama on olnud, nii et... Palju

sõitmist. Tahaks ruttu ära lõpetada, siis saaks puhkama ja siis võiks jälle edasi vaadata, mis saab.

Mida peaks muutma või võiks muuta avalikkuses?

Avalikkuses ei saa midagi muuta, see on niivõrd keeruline. Kui ma ütlen avalikkusele, et sa oled loll ja küündimatu, siis nad ometigi nii ei arva. See on niivõrd pikk protsess, niimoodi ei saa üldse küsida. Küllap need asjad muutuvad, küll elu loksutab neid niimoodi, et nad alguse saavad. Kui ikka midagi on väga vaja on või midagi väga valesti on, siis ma olen suhteliselt selline iseregulatsiooni toetaja. Või ma ei arva tingimata, et kirurginuga vajalik on.

Kuivõrd te ise saaksite midagi muuta?

Sama asi. Mida on ajakirjanduses vähe ja mis neid muutusi just väga mõjutab, et ei ole selliseid enesekriitika foorumeid ajakirjanduses. Alates sellest, et ajakirjanikud omavahel kohtuks ja tõsiselt arutaks asju. Ajakirjanike Liit kui organisatsioon on minu jaoks täiesti olematu ja ma kunagi kuulusin ENSV ajakirjanike liitu ja siis sai sealt välja astunud, sest see nagu muutus ja sinna tulid mingid imelikud inimesed etteotsa, kes rääkisid aktsendiga eesti keelt ja juba see hakkas vastu, rääkimata nendest ideedest ja... Ja ütleme kitsamalt, ka siin majas ei ole sellist foorumit, kus arutataks saateid, kus midagi arutataks. No ütleme Raivo on nüüd võtnud selle asja ette kuna ta eestrist lahkus ja hakkas oma seda uut asja arutama. Aga ka meie toimetuses ei ole sellist asja, et nüüd arutame tõsiselt, et võtame aastas korra või kasvõi paar korda aastas asja kokku ja et teeks tõsised mõttetalgud, et mida me valesti teeme ja mida me võiks teistmoodi teha. Ei ole noh, igaüks nagu pusib ise ja see on üks suur puudus. See võiks kindlasti olla teisiti. Aga ütleme ka teled ja raadiod võiksid omavahel – mis siis, et nad on väiksemad ja võib-olla teise suunitlusega – omavahel kohtuda ja ajakirjanikud arutada asja. Mingisugune nagu omas supis keemine käib. See on jama, see võiks olla teisti, sest inimene ei vaja ainult mingisugust lihtsat õlalepatsutamist, vaid et seda põhjendaks ja kui seda lahti ei räägita, siis sellest ei ole ju nagu tolku. Ja ega kriitika ei peagi alati positiivne olema, sest jah, me teeme palju paska, aga kui kõik on lubatud, siis teemegi koguaeg paska. Siis ei jõuagi kuhugi. Vot!

UKU TOOM – INTERVJUU

(16.05.07 – 1h 26 minutit)

ER – „Päevakaja“ toimetaja; Vikerraadio – „Reporteritund“ toimetaja

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saated avalikkuses?

Noh tähendab kogu selle aja olen ma töötanud uudistetoimetuses, ehk siis teinud uudiste saateid, erinevaid, nii lühiuudiseid, pikki uudisesaateid, meil on olnud kõik variante. Kuna saatekava on muutunud, siis on olnud välispoliitika saateid on olnud, nädala kokkuvõtvaid saateid on olnud ja siis on lisaks probleemsaadet, mida varem nimetati „Argipäevaks“ ja „Reporteritunniks“, mida on kogu aeg erineva sagedusega tehtud. No ma vanasti tegin mõnikord ka neid keskpäeva saateid, mis vanasti oli, ma ei mäletagi, mis ta oli, nüüd on ta igal juhul „Uudis+“, nädala kokkuvõtvaid saateid, kui nad olid mingil hetkel Raadio 2-s, kesköötunde mõnikord harva või, noh, mõnikord harva, suhteliselt, praegu isegi tihemini, praegu me teeme koos Hardi Aasmäega juba kolm aastat aga põhiliselt ikkagi poliitikasaateid. Näiteks sisuliselt viimased kümme aastat on olnud iga kuu Peaministri „Argipäevatud“, olenemata peaministrist, kus mina olen olnud üks autoritest kogu aeg. Ütleme niimoodi, et algul oli rohkem ikka välispoliitikat kuna meil olid toimetused eraldi ja mina olin välispoliitika all, aga nüüd ikka viimased 10 aastat on olnud põhiliselt sisepoliitika. /.../ Varem ma olin eesti keelsete uudiste peatoimetaja aga nüüd ma olen, ma ei ole peatoimetaja asetäitja ja sisuliselt ma täidan neid kohuseid ja ametinimetus on vastutav toimetaja. Kui ma ei peaks seda oluliseks, siis ma siin ei töötaks. Raha pärast ei töötata enamikus kuskil, selle pärast et igal pool on vähe raha, vähemalt selle arvates, kes seda saab.

Kuidas te leiate teemad, mis saatesse lähevad?

Kui me teeme uudiseid, siis ei leia meie teemasid vaid teemad leiavad meid. Teema on see, mis on hetkel, nagu näiteks oli „Argipäeva“ saate nimi ise ütleb, siis leiamegi sealt leiame. Tähendab, tegelikult muidugi põhiliselt ma praegusel hetkel tegelen ütleme niimoodi probleemsaadetes sellega ka, et mul ei ole esinejaid vaja otsida vaid kord kuus on Peaminister, kes on teada ja kord kuus on Parlamendi opositsioon, kes on ka teada. A teemad on need, mis on parajasti aktuaalsed, et kui mul oleks täna saade, siis ma räägiksin suure tõenäosusega aktsiisitõusust, mille üle vaieldi täna ka Riigikogus, ilmselt ikka veel pronkssõduri teemadel ja integratsioonist. Ja noh, needsamad, mis on,

töösuhetest Venemaaga, Narva sillast, see mis on hetkel päevakorral, sellest räägimegi, aga kui on mõned sellised tõelised temaatilised saated või kus pead ise otsima, siis vaatad ka täpselt seda sama, et mis on see asi. Aga mõnikord see, mis on üleval, on see, mis ennast huvitab, see teema, mida oled juba tükk aega mõelnud, et seda võiks selgemaks rääkida.

Mille põhjal te valiku teete, ehk siis mis on olulisemad kriteeriumid teemale, et see saatesse läheks?

Ta peab ületama minu enda huviläve ja siis tõenäoliselt ka kuulajate huviläve selles mõttes ja olema siiski ka oluline. Ma võin ju teha ka saate ma ei tea sellest, kas olulisem on värvida siin raadiomaja seinad kas pruuniks või kollaseks, aga tõenäoliselt see eriti palju kuulajaid ei huvita. Muuseas, neid ei huvita ka see, kes on Ringhäälingu Nõukogu liikmed, aga kuna see huvitab meid endid väga, siis on juhtunud, et sellest me siiski teeme lugusid, eks ole. Nii et aga me ju teame, mis asi on huvitav või kui me vaatame neid saateid, kuhu sisse helistatakse, noh ütleme teleka „Foorum“ – seal on näha, et kas helistab 200 inimest, 2000 inimest või 20 000 inimest, selles mõttes ju tegelikult kõik ajakirjanikud kujutavad seda teemat ette, mis kuulajaid rohkem huvitab. Küsimus on muidugi see, kas teda ennast see huvitab ja kas ta ise tahab sellega tegelda? Ja alati on kõigil sellised teemad, mis teda rohkem huvitavad, vähem huvitavad ja kus ta ennast rohkem/vähem kompetentseks loeb? Näiteks mind võib huvitada pangandusteema või minu mingite hoiuste protsent tohutult, aga kuna ma ei loe ennast sellel alal eriti spetsialistiks, siis ma ei kipu sellel alal eriti ka saateid tegema.

Millistel teemadel olete peamiselt teinud saateid?

Einoh, sisepoliitika ongi selle pärast sisepoliitika, et seal ei ole ju... Kui ma teen saateid Riigikogu poliitikute või Peaministriga, siis ma ei saa teha ühe või kahe teema saadet. Ma teen jah ühe-kahe teema saateid, aga see, mis on sellel hetkel oluline see teema. Ma ei saa niimoodi, et ma ajan ühte teemat kõik see aeg, räägin Peaministriga kogu aeg meie metsade seisukorrast ja raiete olukorrast ja eriti veel ajal, kui mingid muud asjad on olulisemad. Selles mõttes meil ei ole ja me pole ka uudistes väga harjunud sellega, et uudistes ühte teemat väga käsitleme selle pärast, et rahvast ei ole nii palju. Meil on niimoodi, et kui sa oled teatri spetsialist ja tohutu kultuurihuviline, siis ei tähenda see seda, et sind järgmine päev reporterina ei saadeta põllumajandusteemalisele pressikale

või ma ei tea, karuputke tõrjumist uurima ja siis kohe edasi juudi sünagoogi avama jne jne. Selles mõttes, et siin on ikkagi selline tõeline segapuder.

Kas on võimalik siiski välja tuua teemasid, mis tulevad ikka ja jälle ja uuesti?

Noh, selles mõttes muidugi on, kogu aeg on. Meie suhted Venemaaga on igavesest ajast igavesti ja sellest on ka, näiteks, on koguaeg räägitud sisepoliitikas need samad näiteks transport, ma mäletan kuidas me vaidlesime Toivo Jürgensoniga, kui ta oli teedeminister, igal juhul vaidlesime rongiliikluse kaotamise ja busside üle, see on ka selline igavene teema, praegu on see täpselt sama aktuaalne, noh, kogu see Eesti Raudtee teema. Ühesõnaga, noh, teemad jagunevad suurteks blokkideks – mõned on ikkagi alati rohkem aktuaalsed ja mõned kerkivad aeg-ajalt üles, aga seda nimetatakse igasugu elu valupunktideks ja need ei kao mitte kuhugi. Näiteks hindade tõus, mina hindade tõusust ei ole saateid eriti teinud aga mõni teine teeb.

Kas teemad valite saatesse ise?

Oleneb saatest, tulles tagasi selle juurde, et kui nendest pikkadest saadetest rääkida, siis siiski põhi on seesama Riigikogu ja Peaministri saated, siis minu asi on valida aga nemad võivad ka alati tulla ja rääkida seda, mida nemad tahavad või mida nemad soovivad käsitleda, selles mõttes ei ole ju võimalik. Kui vaadata intervjuusid, siis poliitik ju jõuab oma sõnumi alati ära rääkida, see ei ole oluline, mida ta käest küsitakse ja mõni räägib iga küsimuse juures seda sama sõnumit. Muidugi intervjuueeriya asi on mitte ainult lasta tal seda rääkida vaid saavutada ka sellele küsimusele vastamine, mida tema küsib ja mida tema tahab teada. Aga see ei ole kahtlemata mitte ainus asi saates, see oleneb sellest, kui oluline on selle esineja soov midagi välja öelda. Mõnikord ta laseb ennast lõdvaks ja laseb küsida mida tahes, aga kui tal on just see mõte tulekul, et tal on kindlasti vaja mingi oma asi ära rääkida, ega ta siis küsimustele nii väga tähelepanu ei pööra. Selles mõttes, see oleneb kõik hetkesituatsioonist ja inimesest endast, isikust.

Millistel teemadel või valdkondadest on raske saateid teha?

Sellest teemast, mida ei tea, on raske teha. Mõnikord on sellised kohustuslikud teemad, mitte kohustuslikud, aga noh, esinetakse, et oleks vaja sellest teha ja oleks vaja seda teemat tutvustada ja... Ühesõnaga, mina ei ole näiteks väga kodus majandusteemadel, aga ma olen pidanud aegajalt nendest ka saateid tegema ja ma ei tea inflatsiooni

kõikidest asjadest... aga kui sa ikka päriselt ei valda teemat, siis sa võid neid artikleid ja asju ju lugeda aga siis on sind võimalik, esiteks on sulle palju lihtsam niisugust üldist juttu ajada ja sa ei pruugi kõigest aru saada ja seetõttu sa ei saa ka täpsustavaid küsimusi esitada, et kuulad targa näoga ära ja ütled ahhaa. Aga teiseks, noh kui sa ei ole teemas sees, siis sa tunned ka ise selle vastu vähem huvi, kui sa oled kogu aeg olnud nagu näiteks nagu mina, oma ametikohustuste tõttu istun praktiliselt iga päev Riigikogus ja kuulan, mida nad seal arutavad; järelikult ma saan ka nende kohta küsida, mul on taustmaterjal selle kohta, et ma tean, mida nad seal arutasid. /.../ Suur osa neist ülevaadetest Riigikogust, mis meil on, tulevad minult.

Mida peate olulisemateks väärtusteks?

Infot, et inimesed saavad... Ma ei tea, noh... oluline on see kahtlemata aga see ei pruugi alati olla tulemus, selle pärast et selline poliitikasaade on, see annab infot selles mõttes, et see annab infot, mida inimesed mõtlevad, et see ei pruugi olla selline tõene ja objektiivne info selle pärast, et teatavasti on terve kategooria inimesi, kes arvavad, et poliitikud valetavad. Ja peaaegu, et ainult, aga alati on inimestel meeldiv arutleda sellistel teemadel selle pärast, et nad on ju targad sellistel kindlatel teemadel, nagu sport, meditsiin ja ka poliitika, ja väga paljusid inimesi huvitab ja seetõttu nad ka kuulavad ja see annab neile võimaluse omavahel vaielda ja arutleda ja see ongi ka selliste asjade eesmärk, et sa kuuled teiste seisukohti, sa saad neid kõrvutada enda omadega, sa leiad, kas inimene on tark, selle pärast, et ta arvab täpselt nagu sina või loll, selle pärast, et ta arvab teistmoodi. Ja siis ongi nii. Ja noh loomulikult, kui on kindel, see on nüüd poliitika kohta, kui on ikka mingi kindel temaatika, siis saab sealt kahtlemata ka mingit inffi, isegi kui Peaminister ütleb, et selles kuupäevast tõstetakse nii palju makse või miks teda tõstetakse, või et nii palju meil raiutakse metsa või järgmisel aastal hakatakse. No siis on see inffi mingile kindlale kategooriatele inimestele või et Eesti Raadio ja Televisioon ei ühendata mitte sel nädalal vaid järgmisel nädalal, eks ole, või et see seadus võetakse vastu. See ei pruugi huvitada seda 100 000 või 150 000 raadiokuulajat, kes parajasti raadiote juures on, võib-olla see huvitab parajast ainult 500 aga ka see on tegelt oluline.

Milliseid väärtusi on veel võimalik välja tuua?

Noh, informatsioon, teadmised ja huvitavus, tähendab nad peavad, see on ka väärtus, et saade on huvitav, et ta paneb kuulama. Tähendab, ega kuuldemäng ei anna mingit väga

erilist informatsiooni või ilukirjanduse lugemine, seda loetakse selle pärast, et see on huvitav. Kuid ka sellised asjad, mis ei ole pärsi publitsistika ja taoline asi peaks ikka olema huvitav, see on samuti väärtus. Aga põhiline asi meil on ikkagi, ma räägin, see on poliitika, ühiskonnaelusaated, et andma teadmisi ja panema mõtlema. Ja andma selles mõttes, et uut, operatiivset infot. Ja see on jälle see taust ikkagi sellele, millega ma põhiliselt kogu aeg tegelen, ehk siis uudistesaaated ja seetõttu on meie enda jaoks oluline, kuna info kogu aeg muutub, siis on oluline, et kajastuks uus asi või et kajastuksid muutused, ütleme nii, kui formuleerida korralikult. Selle pärast jääb mulje, et üks inimene aastast aastasse esineb, et siis ta räägib kogu aeg sama juttu. Asjatundjale see päris sama ei ole, midagi seal kogu aeg ikkagi muutub.

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on arenenud laiem arutelu?

Mida mõelda tagasiside all... Meil muidugi, see muidugi ei sobi üldse öelda, aga me ei hoolitse tagasiside eest, ei tegele tagasisidega, me oleme nagu niuksed inimesed, kes lähevad kogu aeg edasi, selles mõttes me kuulajate tagasisidemega tegelevad hoopis teised asjad, sotsioloogid ja uuringud ja värgid ja meil ei ole niimoodi meie saadetes reeglina, et noh... on olnud, tagasiside on see, kui me teeme sellise saate, kus me võtame enne vastu kuulaja küsimusi. Aga nii, et ma teen mingit järjesaadet, kus ma võtan kuulajate kõnesid ja kirju ja selle põhjal hakkab uut saadet tegema – seda reeglina ei ole. Tähendab, noh, võib-olla seda sama Peaministriga võiks niimoodi teha, aga reeglina on see tagasiside, mis ma saan, ma küsin seda nagunii, selles ei ole midagi üllatavat. Ja sellised mingid üksikud asjad, seda jälle ei saa tema käest küsida, mingi inimene oma konkreetsete probleemidega, seetõttu ei ole tagasiside küsimus minu suhtes eriti hea. /.../

Mis on muutunud teie töös võrreldes 90ndate algusega?

Tehnika on muutunud põhiliselt, operatiivsus, mobiiltelefonid on ilmunud. Kui me läksime 95. aastal Soome komanderingusse, siis üks inimene tassis reporterimakki ja teine tassis mobiili, mõlemad kaalusid neli kilo. Siis pidi jooksuma komanderingus olles alati hotelli helistama, et lugu üle anda ja siin olid lindimakid, mida pidi lõikama. Praegu on meil Riigikogust, kust ma teen saateid, et liin jookseb raadiosse ja raadios automaatselt lindistatakse asi, nii et ma tulen ja ma saan kõike, mida nad seal räägivad ja mida hetkel valida ja eetrisse paisata ja ma ei pea seal lindistama. Nii et põhiliselt on

tehnilised muutused ja seetõttu ka operatiivsus, see tähendab, et kiiremini jõuab asi kuujalani. Roll on muutunud, tähendab tähtsus. Varem oli niimoodi, et lõppudelõpuks oli Eesti Raadio päeval ainuke asi, kust inimesed üldse midagi teada said, selle pärast et arvuteid ja Interneti ei olnud ja telekaudiseid päeval ei olnud, „Aktuaalne kaamera” tuli õhtul ja päeval tulid ainukesed uudised Eesti Raadiost. Noh, siis ilmus Kuku Raadio sinna kõrvale mingil määral, aga see oli ka ainult Tallinna piirkonnas, aga nüüd on, eks ole, ükskõik, kes arvutist vahib suvalise lehe *online*’ist, Delfist, ükskõik kust, ühesõnaga see info on siit-sealt. Et selles mõttes on kuulajaskond võib-olla ei ole niivõrd vähenenud aga selle kuulajaskonna valikuvõimalused on nii palju suurenenud, kui mina midagi ütlemata jätan, see ei tähenda seda, et ta seda teada ei saa. Aga noh, see muidugi ei tähenda seda, et sa ei pea seda kiirelt ütleva, et see on niuksed ametkondlikud lõbud, et kes saab kolm minutit varem asja ära öeldud, eks ole. Töö on küll endiselt tähtis aga võib-olla mitte nii ainutähtis. /.../ Aga põhimõtteliselt selles mõttes on kõik samaks jäänud, et öelda ikkagi jagada infot, ja nüüd ma räägin uudistest, jagada infot ja öelda kiirelt ja kontrollitult ja no meid eristab see teistest, et me ei levita kuulujutte. Tähendab, väga paljudes kohtades tuleb kohe esimene teade ülesse ja nii ja naa. Üsna tihti oleme me sunnitud vastama, kui teatatakse meile, et teatage neile, et see ei ole üldse niimoodi, et see oli vale teade, me ütlesime, et me ei saa seda teatada selle pärast, et me ei ole seda esimestki teatanud, et me ei pidanud vajalikuks. Meil noh nagu kollast materjali on tunduvalt vähem kui paljudes teistes kohtades. Hommikutest vannitoalaipadest me ei täägi ja sellest, kes kellega käis. Meil oli suur vaidlus, kas me peame ütleva, et Savisaar võib-olla kohtus Duumasaadikuga või ei pea, või ei ole see üldse nii oluline. Aga põhikriteeriumid ongi, need on jäänud kogu aeg samaks.

Millised väärtused on jäänud läbi aja samaks, millised on aga kadunud või tulnud juurde?

Minu meelest ei ole siin mingeid erilisi muutusi tulnud, tähendab – meie rubriigis. Me oleme ikkagi jälle need tulistajad, kes lasevad päevasündmuste taustal ja päevasündmused on ikka päevasündmused. Me saaksime rääkida siis, et millised väärtused olid Nõukogude ajal ja millised väärtused olid praegu eks ole. Aga kui me räägime 90ndatest aastatest, kui taasiseseisvumine juba toimus, siis on sisuliselt, isegi poliitikutud on samad... 90.aastate alguses olid juba Rüütel ja Savisaar ja Kallas ja Tunne Kelam ja kõik olid juba täiesti olemas ja me räägime praegu ka samade inimestega, kes siis ja ega nende elufilosoofia ja vaated ei ole ka muutunud, Riigikogu on nii nagu ta oli, kolm-

neli koosseisu on vahetunud, valitsusi on vahetunud aga suunad on samad. Tähendab ja selles mõttes on suunad muutunud, et mõnest asjast räägitakse natukene teistmoodi ja strateegia on sama taktika on muutunud. Kui 90. aastate alguses oli halb toon öelda, et me astume NATO-sse selle pärast, et keegi ei võtnud seda tõsiselt, kõik arvasid, et see on fantaasia valdkonda kuuluv. Siis mingi hetk see muutus siis rohkem, rohkem, rohkem ja Euroopa Liiduga sama lugu. Aga üldväärtused on kogu aeg samad olnud.

Kas väljendusvabadusele on piiranguid?

Loomulikult on, lollusi ei tohi rääkida. Ja valetada ei tohi. Ei tohi ajada jama, selles mõttes on küll väljendusvabadusel piiranguid, ei tohi ajada segi olulist ja ebaolulist. Ei tohi alustada uudistesaadet kuulujuttude ja teisejärgulise pahnaga, millel seal tegelikult üldse kohta ei ole, selles mõttes on väga suured piirangud. /.../ Meie ei räägi piketidest reeglina. Tähendab, kuigi võiks rääkida ja meile ollakse kohati solvunud, et ma ei räägi sellest, et me korraldame seal piketi, ma ei tea, suvaliselt ükskõik, mille vastu. Meil on nihuke komme, et me ei õhuta eriti rahva kogunemisi, mis ei ole suured ja ülla eesmärgiga. /.../ Mis eetilisest... mulle tuleb meelde, kõige parem näide, mida selle puhul võib tuua, 94. aastal, kui Estonia hukkus, siis hakkasid ju tulema täiesti suvalised nimed algul. Ja osaliselt loeti neid ette, kes on uppunud ja kes on pääsenud ja ma nägin ise nimekirja, kus mu sõbra nimi oli kirjas ja siis selgus, et ta sõitis eelmine päev ja üldse mitte selle laevaga ja nii edasi. Ja siis me, noh, mingil hetkel oli nagu mõte, et me hakkame neid teatama ja siis me panime täielikult endale bloki peale, et me ei hakka üldse nendest nimedest rääkima, et mitte hakata inimestel tekitama valesid muljeid.

Kuidas see on muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

Tähendab, ei, see ei olene aastatest, see oleneb valitsusest, koalitsioonist, erakonnast. Mõned erakonnad on aktiivsemad ja teised on vähem aktiivsemad ja mõned on, kui nad niimoodi domineerivad, siis nad tahaks ka domineerida selle üle, kui palju neist räägitakse ja kui halvasti või hästi neist räägitakse ja kui nad on jälle kuskile sinna opositsiooni surutud, siis nad leiavad, et noh, nad teavad, et nende arvamusega ei pruugi nii palju arvestada ja siis nad ei suru ka ennast nii palju peale, selles mõttes, et vajub nagu laine. /.../

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

Iseenda ees tunnen ma vastutavana, väga kehv on olla, kui oled midagi valesti öelnud ja siis kõik saavad irvitada ja näpuga näidata, kui sa oled mingi vea teinud või vale asja öelnud välja. Kui sa oled oma meelest õige öelnud ja siis sõimatakse sind selle eest, siis ei ole mingit asja. Suured tõerääkijad, kelle peale kõik tigidad on, ega nad ka ei tunne ennast süüdlase või vastutavana, nad teavad, et nad on öelnud õieti. Siin on sama asi – sa ei tohi eksida faktide vastu ja selles mõttes vastutadki selle eest. Vastutad veel ka selle eest, et mingi asi tegemata ei jää, mida sa tegema peaks. Kui sa oled uudiste lugeja, mina küll ei ole hommikuses vahetuses, aga põhivastutus on see, et sa sisse ei maga õiget aega. Aga noh, nii ilus on öelda, et tunnen ennast kuulajate ees vastutavana, mis ma ikka vastutan nende ees, midagi ma ei vastuta, ma võin rääkida mida ma tahan ja isegi keegi ei saa mulle selle eest midagi teha, kui ma... et noh, ülemus saab märkuse teha, et miks sa nii ütlesid või lahti lasta, siis kui ma õigel ajal saatesse ei lähe. Aga tegelikult ei vastuta ju millegi eest, ükskõik kui palju sind netis hiljem sõimatakse. Aga selles mõttes ikka ise enda ees kõige rohkem.

Kuidas on see muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

Ei, selles mõttes ei muutu midagi. See on enda suhtumine asjasse. Tähendab tõenäoliselt on muutunud sellele, kes tõesti loeb enda käivaid, ma ei ütle, et minu kohta üldse mingeid kommentaare on, selle pärast, et uudiste lugejate või uudiste saadete kohta ei ole ju midagi, need on teised saated, ja nende poliitika saadete kohta ka... Aga ma arvan, et sellel on muutunud, kes tunneb ennast tohutult puudutatuna kogu sellest Interneti vastukajadest ja loeb neid ja võib-olla sellel on, et kuidas tast räägiti, kas räägiti, kui palju räägiti. /.../

Mis on avalikkus? Kuidas te määratleksite avalikkust?

Ma ei määratlegi, mismoodi ma teda määratlema pean, ega ma ei ole ajakirjandusteoreetik.

Kui teile öeldakse sõna avalikkus, mida te selle all silmas peate?

Mina pean silmas neid inimesi, kes väljendavad oma arvamust millegi kaudu, tähendab... milleni, see inff, mis jõuab antud hetkel kui minust rääkida, et avalikkus on see, kes istub raadiote ääres, kui ma räägin. See ongi avalikkus. Muidugi

konkreetsemalt on see, et need neli inimest on avalikkus, kellest ma pärast kuulen juhuslikult rääkivat sellest asjast. Ülejäänud 152 996 ei ole avalikkus selle pärast, et ma ei tea, mida nad arvasid. Avalikkus on see põhiliselt, kellelt sa kuuled mingit vastukaja või loed ajalehest või midagi niimoodi. Ülejäänud sa ei tea, sa arvad ainult, mida nad arvavad. Oh, ma räägin seda, mida nad kõik nagunii arvavad. Avalikkus on see, kui sa loed EMOR-i uuringuid, et vat sealt tuli niimoodi välja, et see on avalikkus. Minu jaoks on avalikkus see, kes istub raadio ääres.

Millised on avalikkuse funktsioonid?

Vale inimese käest küsitud, mis see minu asi on, mis selle funktsioonid on. See ei puutu minusse. Selles mõttes, iga inimese funktsioon on teha, mida ta tahab ja teeb ja et kui ehitada niimoodi Eesti riiki, on avalikkuse funktsioon, igal ühel anda mõõdukas panus, kellel raiuda puid, kellel sünnitada lapsi, kellel muliseda raadio ees.

Kas Eesti avalikkus on piisavalt kriitiline?

Jah, loomulikult on ta piisavalt kriitiline, aga reeglina on ta kriitiline niimoodi laua taga teineteisega rääkides, iga üks teab tohutult oma tõde aga ega ta ei hakka seda kuskil niimoodi välja rääkima isegi juba siis, kui on kümme inimest koos, siis on see kriitika palju väiksem ja siis kui neti kommentaarile peab oma nime alla kirjutama, siis see kriitika muutub peaaegu et olematuks ja igal juhul... ühesõnaga, see ring kogu aeg aheneb seetõttu ja tegelikkuses eestlaste selline individualism koondub ju ikkagi rohkem sisse- mitte väljapoole, selles mõttes on nagu päris kummaline, et pärast pronkssõduri värki umbes 3000 inimest tahtsid abipolitseinikeks hakata, et järsku mingi reageering tekkis. Üldiselt ei kiputa ju midagi väga reageerima. /.../ Avalikkuse kriitika, huvi ja reageerimine on minu meelest suhteliselt rahvuslik, tegeldakse oma asjadega, teiste asjadega vähem. Ja rahul ikkagi ei olda ja sõimatakse niisama kodus õhtul omavahel. Need on üksikud, kes võtavad pastaka või kirjutavad arvutisse või helistavad raadiosse või... Sellepärast on osadel saatejuhtidel igav võtta raadiosse neid telefonikõnesid vastu, et tegelt on see ju täpselt sama ring, kes helistavad. /.../

Mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?

Propaganda. Küsimus, mis on propaganda? Propaganda on... kust mina tean jälle, ma ei ole ajakirjandusteoreetik ja filosoof, aga ma leian, niipalju kui siin saab rääkida, ma ütlen, et ma ei ole teoreetik, ma saan öelda praktiliste kogemuste põhjal. Avalikku

arvamust kõige rohkem määrab inimese enda – ma ei tea kust see tekib – inimese enda kindel veendumus, millest ta ennast enam kõigutada ei lase, aga kust see tekkis, see on juba täiesti mõistetamatu. Seepärast, et kui on inimesel kindel veendumus, et asjad on niimoodi, näiteks et seesama, et Nõukogude ajal oli parem elu kui praegu või et pronksõdur on hea või halb, siis on ainult minu arvamus ja vale arvamus, eks ole. Ja siin on väga – see on minu praktika kohaselt – on väiksem osa inimesi, kelle arvamust on võimalik muuta. Täheleb, et arutleme ja siis sa ütledki, et jah, tõesti võib-olla ma eksin ja äkki on teistmoodi. Kusjuures pärast sa lähed koju ja oled uuesti oma endise arvamuse juures tagasi, see on ka variant. Aga teha inimestele selgeks, et see poliitik, keda ma pidasin kogu aeg halvaks poliitikuks, et see tegelt ei olegi nii halb või et see nähtus ei olnudki nii hull, et see on tegelikult äärmiselt keeruline ja peaaegu, et väga paljudel juhtudel võimatu. Et muuta avalikku arvamust väljakujunenud seisukohtade osas, on keeruline. Minu meelest saab arvamust muuta uute asjade kohta, et see on nagu selline ilmselt selliste asjadega nagu raadio ülesanne, et kujundada arvamust seal, kus veel seda arvamust ei ole.

Mis mõjutab avalikkust?

Ilm. Iga asi mõjutab, ega avalikkus ei ole ju kõik koos, avalikkus on ju iga inimene eraldi. Seetõttu mõjutavad kõikvõimalikud asjad. Täheleb muidugi on ilmselt mingi suur asi, mis võib mõjutada mitut inimest korraga aga reeglina on... ega ma ei öelnud ilmaasjata ilm. Oleks olnud meil 26. aprillil välgutorm, meil poleks mingeid rahunusi suure tõenäosusega olnud, kõik oleks koju läinud varem juba või äärmisel juhul oleks peale esimesi veekahuri laske kõik läbi külmunud ja ära läinud ja polekski olnud meil teada, et niuksed möllud on Tallinnas võimalikud.

Mis mõjutab avalikkuse kujunemist/olemasolu/toimimist/kvaliteeti?

Kodu, kool ja ühiskond. Kõik.

Kes peaks avalikkuse olemasolu/toimimise tagama?

Põhiliselt tagab avalikkuse olemasolu iive, ehk siis ema tagab selle, et tal oleksid lapsed ja sealt tulebki see suurem avalikkus kokku. Ja selles mõttes, avalik toimimine, olemasolu tagab selle, et oleks rahvas olemas, et iive oleks positiivne, siis see on ka avalikkus ja sealt saab ka edasi tegeleda.

Kui nüüd eeldada, et see avalikkus on olemas, et mis selle toimimise siis tagaks?

Kõikvõimalikud ümbritsevad tegurid tagavad selle. Kui sul on, tähendab, et ma tahan öelda seda, et ühiskonna areng, see ei ole õige termin – ühiskonna areng, aga ma tahan öelda seda, et avalikkus toimib ka olenevalt asjaoludest, et praegu me toimime kahtlemata teistmoodi, kui selles kunagi 90ndate aastate alguses selle pärast, et situatsioon on hoopis teine ja situatsioon on selles mõttes teine, nii poliitiline situatsioon on teine, majanduslik situatsioon on teine, ühiskondlik situatsioon on teine. /.../ 80ndate aastate lõpul toimis avalikkus niimoodi, et hakkasime laulvat revolutsiooni pidama ja mõtlema, kas olla aktiivne või mitte. 90ndate aastate alguses, kui olid algul talongid ja värgid ja siis kui kroon tuli, siis toimis see avalikkus niimoodi. Praegu ta toimib teistmoodi, hakkame vaikselt heaoluühiskonda jõudma, tahan öelda kogu selle jutu peale. Olenevalt üldistest meid ümbritsevatest teguritest, majanduspoliitika, kõik muu värk, nii ta toimibki, iga asi mõjutab. Ja siis osaliselt veel ka sellele, mida neile räägitakse, aga see on suht väike osa.

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

Noh, teatud määral mõjutab, kui me räägime sellest samast, et on võimalik mõnda asja käivitama, mõnda asja maha vaikima, mõnda asja sütitama, viimase aja seesama pronkssõdur on hea näide, et kui ikka kogu aeg korrutada, et niuke jama on ja näidata, et on konfliktid ja ühed ütlevad nii ja ühed ütlevad naa halvasti üksteise kohta, ühesõnaga on võimalik kokkupõrkeid õhutada ja see kokkupõrked võivad siis vastavalt kas edasi areneda või maha sumbuda. Sa saad just nimelt lähtuvalt tõekspidamistest, kas asju üles kütta või summutada, et selles mõttes on kahtlemata oma asi. Kui ma ikka korrutan seitse korda päevas, et venelased tapsid eestlase või eestlased tapsid venelase, siis tahes tahtmata kellelegi jääb see kumama ja mingi mõju see võib sündmustele osutada. Aga kui sellest räägitakse veidi teistmoodi...

Kas meedia on aidanud või takistanud avalikkust?

Ta ongi avalikkuse üks osa, mida ta seal aitab või takistab? See on vastavalt hinnangutele; kas astmeline tulumaks on hea või halb? Ühed ütlevad, et on väga hea, teised ütlevad, et on väga halb. Sama asi on meedia kajastamisega, ühed ütlevad, et peab nii tegema, teised ütlevad, et peab nii tegema. Üks samm on see, mis ühtede arvates aitab aga teiste arvates takistab. Siin on kõik väga olenevalt hinnangutest. See,

et meediat on kogu aeg rohkem, ja see, et need interneti asjad on, tähendab tehnika areng kahtlemata aitab. /.../

Kas avalikkuse sõna maksab?

No mitte eriti, valimiste ajal maksab. Aga üldiselt kohati, ütleme siis nii. See on see sama termin – avalik huvi – mis koha peal saab suvaline lärm avalikkuse huviks ja siis millal ta hakkab muutuma juba selliseks, et temaga peab arvestama, ütleme siis nii.

Miks te arvate, et avalikkuse sõna eriti ei maksa?

Kui ma oleksin rahvaliitlane, siis ma tootsin näite, et oli 100 000 või palju iganes allkirja Eesti Raudtee erastamise vastu aga ikka erastati, nii et selles mõttes, et kui ma oleks sotsiaaldemokraat, siis ma ütleksin, et vaadake, kui palju inimesi Sakala mahalõhkumise vastu protesteeris aga Sakala lõhuti ikka maha, nii et siin on igal ühel omad näitajad, kes tahab tuua.

Millist avalikkust vajab inimene?

Mõni ei vaja üldse mingit avalikkust. Mõni metsnik elab metsas ja tal polegi vaja mingit avalikkust enda ümber, ja teine jälle vastupidi – ei saa ilma suure-suure kollektiivita elada. Tähendab, mis tähendab avalikkus? Kui me oleme siin praegu koguaeg rääkinud avalikkusest avaliku arvamuse ja info seisukohalt, siis meil on terve hunnik inimesi, kes pole oma elus ühtegi raamatut ega lehte läbi lugenud... /.../ Kõik on tohutult individuaalne, ja info kogum, mida ta peab omama või mida tal on vaja omada. Tähendab mõni inimene läheb muuseumisse ainult selleks, et seal puhvetis käia.

Millist avalikkust vajab ühiskond?

Ühiskond ongi avalikkus, me rääkisimegi avalikkusest ühiskonna mõistes.

Millist avalikkust vajab kultuur?

Aga seda tulebki küsida nende käest, kes kultuuriga tegelevad. Kuigi muidugi raadio on ka teatud määral kultuur. Ma ei tea, kultuur vajab sellist avalikkust, kes teda tarbiks. Aga kindlasti on kirjaniku huvi avalikkus, kes tema raamatuid loeb või kunstniku huvi, et avalikkus oleks selline, kes tema pilte vaataks või asju kuulaks. /.../

Milliseid või kelle avalikke toimimisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks (läbi ajaloo)?

Siin saab rääkida tont teab millest, siin võib arutada Karl Robert Jakobsoni Kolmest isamaakõnest või... tähendab, siin on igal ajaloo protsessil on mingid olulised asjad, mis käivad kaasas, ja mis sellel ajal on olulised. Ma ütlen et 19. sajandi Jakobsoni kõnedest ja 20. sajandi alguse Tõnissoni ja Pätsi esinemistest, kuni siin laulva revolutsiooni teleka saateni. Praegu on, mida rohkem see elu niimoodi laiali vajub ja ühes suunas ei lähe, seda raskem on seda üldse mõjutada. Kõige suurem meie viimane selline mõjuv saade üldse oligi siis kui riik tekkis, ehk siis „Loominguliste liitude tund” raadios ja „Mõtleme veel” telekas. Ega pärast seda mingit tohutut mõjuvust otsida on suht keeruline, me võime öelda, et Kivirähki „Rehepapp” on tohutult mõjuv raamat ja kõik teda tsiteerivad ja no, mis ta niiv äga tegelikult ikka mõjutab – seda on tore lugeda ja tsiteerida aga kelle eluhoiakuid ta nii väga mõjutanud on?! Või siis Presidendi temaatilised kõned, keegi ei ole ju jooksnud tänavale või midagi. Mõjuv oli see, kui 91 Savisaar Toompeale rahvast kutsus, see oli väga lühike ja väga määrav kõne. Tuhanded, kes sinna läksid ja sel hetkel oli see ühiskonnaelus väga tõsine värk. /.../

Millised sündmused, toimumised, esinemised, kõned, tekstid jms võiksid olla Eesti avalikkuse märgid, verstepostid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust?

No see on see sama, mis enne oli. Kõik sündmused, mis meil on midagi määranud, on kõik rahvusvahelise taustaga sündmused selle pärast, et Eesti ise määrab nii palju, kui ta saab määrata nende välisasjadega seoses, ehk siis see on kõik ühiskondlik poliitika, see on Nõukogude Liidu lagunemine, see on Vene vägede väljaviimine, see on Euroopa Liit, see on NATO, ühesõnaga see on ka enda Eesti elus need samad suured asjad, mis on alati märgilise tähendusega. /.../

Mis on Eesti avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud Eestis?

See ongi mõjutanud, et meil on 91. aastast uuesti oma riik. Tähendab, kõik need ajaloosündmused ongi mõjutanud.

Mis on Eesti avalikkuse eripära?

Ma ei näe siin midagi eripärast olevat. /.../

Kuidas kirjeldate olnud avalikkust 90ndate alguses?

Siis oli avalikkus aktiivsem selle pärast, et siis olid veel oli 88 ja 89 veel suht ligi. /.../ Inimesed olid ootel, tähendab, nad ei teadnud, mida oodata ja kõike head. See oli see sama, et kui vabaks saaks... ka kartulikoori... siis selgus, et äkki peabki, kurat, hakkama sööma ja seda ei tahtnud nagu keegi. Ja siis veel selgus, et ühtedel läheb veel paremini, kui teistel. Et siis olid lootused olid suuremad aga erinevused olid ka suuread. Diferentseerumine alles algas ja oli juba peal, praegu see diferentseerumine tuleb nagu tagasi, selles mõttes, et kogu see riik on rikkamaks muutunud ja kõikide sotsiaalvõrkide ja abidega ja rikkad on küll rikkamad aga nad ei paista nii rikkad võrreldes vaestega. Et selles mõttes ühiskond on nagu stabiliseerunud ja avalikkus muutub natuke leplikumaks, et ei ole enam nii tigidad rikaste ja naabrimeeste peale, kui neil hästi läheb. /.../

Mis olid avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

Miks peaks olema üldse mingid probleemid avalikkusega seotud, avalikkus on avalikkus ja tegutseb oma parema äranägemise järgi, see kas kellegi meelest on see probleem või mitte, see on juba arvaja asi. Tähendab, kui me siin enne rääkisime, et avalikkus võiks olla aktiivsem ja oma seisukohti rohkem välja öelda, siis on see ka arvamus, aga selle sama avalikkuse poolest pole see mingi probleem. Tähendab, kui ma ei käi valimas, siis mõne inimese arvates on see probleem, minu arvates ei ole see mingi probleem, kui ma valima ei lähe. /.../

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Seda me ka rääkisime, et meedia funktsioonid nagu ongi meedia funktsioonid, et teavitada ja meelt lahutada.

Kelle huve esindab Eesti ajakirjandus?

Mul puudub volitus rääkida kogu ajakirjanduse nimel.

Kuidas teile tundub?

Kuulajate, vaatajate, omanike, tegijate, kõik kokku. Kui ta esindaks ainult tegijate huve ja ei pööraks tähelepanu teistele, siis ta kõrbeks. /.../ Ja on siis väljaanded, mis valivad nende vahel, kes esindab rohkem vaatajate/lugejate huve, neid nimetatakse meil

kollasteks väljaanneteks, ja kes esindab rohkem mingite muude ringkondade huve; mingis mõttes kõik valivad endale niši.

Kelle huve teie esindate?

Ülemuste, selles mõttes, meie saame raha riigi kulult. Nii et me peame esindama avalik-õigusliku huvi ja funktsiooni, ehk siis tasakaalustatud, selles mõttes nagu Riigikogu esindab ühiskonna erinevaid grupe, nii peavad ka avalik-õiguslikud neid esindama, mida kontrollitakse ja mille kohta esitatakse pretensioone. Aga kui ma räägin isiklikult endast, siis ma ei esindagi kellegi huve. Enda huve esindan. Väga hea, kui need huvid langevad muude huvidega kokku.

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused ja nõrkused? Mis probleemid üldse esinevad?

Eesti ajakirjanduse nõrkus on see, et eestlasi on liiga vähe, seetõttu ei saa palju tugevaid külgi välja tuua kuna tarbijaskond või materiaalne külg määrab asja; ühesõnaga, meil ei ole korralikke mingeid väljaandeid, rubriike, asju selle pärast, et liiga väike on grupp, kes selle vastu huvi tunneb ja seetõttu ei tasu see majanduslikult ennast ära. Mingit spetsiifikat on väga keeruline teha, seetõttu tuleb laia amplituud kajastada, et asi vähegi ennast ära tasuks. Tugevus on see, et eestlased on suht pragmaatikud ja kaine ja terve ellusuhtumisega, ja see aitab ka väljendusele ja asjade organiseerimisele kaasa. Nad ei lasku sellisele liiga suure jama ja mõttetuse tasemele.

Kuidas olid lood 90ndate alguses?

Siis oli, ma ei oska öelda, kesse seda nii täpselt mäletab, ei ole ju neid asju praegu kõrval, et võrrelda. Esiteks oli selline nii tugevus kui ka nõrkus, et asju oli vähem, eriti olid kroonilise meedia vallas. Ja finantsi oli vähem, võimalusi oli vähem, ühesõnaga, kõike oli nagu ikka arengustaadiumis – natuke vähem. /.../ Ühesõnaga, seda kaubanduslikkust ja kommertslikkust oli sellemõttes veel vähem, et oldi nagu vanades stampides veel kinni, mis kohati oli täitsa hea, selles mõttes, et näiteks need samad välispoliitilised asjad, mis väga ära ei tasu ja rahaliselt sisse ei too ja mida on hakanud kogu aeg vähemaks jääma, need olid väga aukohal vanasti. /.../

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

No ma ootaks kainet mõtlemist ja analüüsi ja põhjalikkust, meil siin ei ole seda absoluutselt võimalik teha, trükiajakirjanduses sellist, noh, et rohkem aega ja läbi uurimist ja põhjalikkust ja argumenteeritust ja vähem kuulujutte ja vähem mõttetusi, selles mõttes, et kuskilt midagi kuuled ja pahvatad välja. Rohkem tõsiseltvõetavust, et kohati jääb puudu. /.../

Milline on teie töö osa avalikkusest?

Avalikkuse informeerimine, see ongi minu osa.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus? Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

Asendamatu ei ole, ehk teisiti öeldes, et kui mina praegu saatesse ei läheks, siis läheks sinna keegi teine ja seetõttu ei sõltu minu tööst mitte midagi. Aga antud hetkel täpselt nii nagu igast ühest, nii palju, kui Eesti Raadio usaldusprotsent, nii palju ma mõjutangi. Et igast sajast inimesest 70 mind usaldab, kui ma midagi räägin – järelikult ma mõjutan neid.

Milline on teie roll avalikkuses praegu?

See ongi, et ma olen üks osa avalikkusest ja selle mõjutamisprotsessi sees. Mul ei ole mingit eri rolli, ma olen niuke mutriku. Mina ei määra midagi, mina ei otsusta, mida ma räägin. Otsustab see materjal, mis mulle kätte tuleb. Tähendab, ma räägin seda, mis teised teevad, mitte ma ei tee ise midagi, ma vahendan mitte ma ei mõtle välja.

Milline oli see 90ndate algusaegadel? Kuidas see muutunud on?

Ikka sama. Ma ei ole kuulunud selles mõttes otsuse vastuvõtjate ridadesse ja ajakirjanik on vahendaja ja siis ma läheksin juba kuhugi mujale, kui ma hakkaksin asju muutma või kui ma agiteeriksin, et tehke nüüd niimoodi.

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

Hetkeolukorraga ma ei ole üldse rahul, sest ma pean hakkama, võib-olla kui see uus maja valmis saab, hoopis kaugemalt tööl käima... /.../

Mida võiks/peaks muutma avalikkuses? Kuidas?

See on valimiseelne propaganda, et mida peaks muutma ja kuidas, see ei ole minu rida, siis ma oleks poliitikas, kui ma hakkaks selle üle mõtlema. Tähendab, ma just ütlesin, et ma olen vahendaja, mitte maailmamuutja ja –korraldaja. See on iga inimese oma funktsioon, kuidas ta teeb või midagi muudab, aga ma antud hetkel ei vaeva oma pead sellega, et mida avalikkuses muuta. Siis ma kirjutan arvamuskirjelduse ajalehes, kui ma hakkaks selle peale mõtlema. /.../

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

Sel juhul kui ma kandideeriks Riigikogusse ja hakkaks seal otsuseid vastu võtma. Minu asi avalikkuse kujundamises ongi see, et edastada seisukohti ja kogu toimivat, sellega ma muudan avalikkust, et inimesed saaksid rohkem teada ja et neil oleks rohkem informatsiooni, et nad saaksid rohkem teemadel mõelda. Kui ma tund aega järjest räägin Peaministriga ja lasen rahvale kuulda, mida ta räägib, siis see ongi minu osa muuta avalikku arvamust. Sest see on juba Peaministri enda asi, kas ta ajab tarka või lollu juttu, minu asi on osata see välja tuua. Minu kohustus ei ole näidata teda lollina või näidata teda targana sihikindalt, minu kohustus on tuua välja see, mida ta võiks öelda, mitte nii, et jätta talle võimalus asjad ütlemata... tähendab, ikkagi proovida välja tuua kõik variandid, mida ta võiks öelda, mis võiks inimesi huvitada ja siis juba nende kuulajad saavad selle põhjal teha oma otsuse. See sama, et minu kohustus ei ole pidada mai ja aprilli lõpus pikk saade ja rääkida integratsioonist ja tippkohtumistest aga mitte küsida, mis pronkssõdurist saab. Siis on asi halvasti tehtud, sest kõik ootavad, ja ma ütlen, et noh ärme sellest räägi ja siis kahe päeva pärast viiakse ta minema. Vat see ei ole minu kohustus niukseid asju maha vaikida, aga see, et sõimata teda selle eest, et sa selle ära viid kurat ja sa ässitad inimesi ja õhutad rahvuslikku vaenu või et oi kui tore mees sa oled, et näed, et saimegi ära viidud ja mis see reostab linna keskkonda, vot see ei ole minu ülesanne.

SILVIA KARRO – INTERVJUU

(11.05.07 – 3h 23 minutit)

ETV – „Maahommik“ toimetaja/produtsent

Millised on olnud teie olulisemad toimimised/esinemised/saated avalikkuses?

No kui ma tulin, kui ma lõpetasin ju 75 ja tulin lasteraadiosse tööle, siis tollal oli Laste- ja noortesaadete peatoimetus, siis ma kõigepealt tegin lastesaateid. Ja ja tegin koolilastele ja mudilaste saateid. Ja siis oli Helju Jussi Lasteraadio vanemtoimetaja ja noh, lasteraadio saated olid tegelikult niisugused, kus olid vaatluse all absoluutselt kõik elu valdkonnad. Absoluutselt, noh ütleme siis kirjandusest kuni spordini välja. Ja saateid tehti mudilastele 1.-3. klass, viies kuni siis tollane kaheksas klass ja gümnaasiumi või siis keskkooli noored tollal, mis läksid küll n-ö *teenagerite* saadete alla. Meil oli, noh, väga niisugune jaotus sellepärast, et kui täiskasvanud inimestele võib teha, noh, suhteliselt üldiselt mõeldes inimese peale ja mõeldes muidugi selle peale, missugune ta haridus on ja kuhu ta kuulub ja nii edasi, siis laste puhul on väga oluline see, et sa pead teadma, et lapsed muutuvad. Noh laps kasvab kogu aeg, ta väga muutub. Et kui see teema, mida kajastad mudilasele, et sa võid küll samal teemal rääkida näiteks 13-aastasele aga sa ei tohi mitte mingil juhul seda samamoodi seda teha. Et seal oli noh nagu... Lasteraadio töös oli see väga oluline ja seal tuli arvestada ja siis ma mõtlen, et noh, minu areng tegelikult nii-öelda ajakirjanikuks või raadioreporteriks oli seal just... just... noh, et ma pidin väga mitmekülgne olema. Meie kõik seal. Et see nagu tohutult arendas. Kui ühtepidi võib arvata, et mis see ikka lastesaateid on teha ja küsida, siis teistpidi on lastele alati tegelikult raskem teha saateid, sest et tavaliselt võid sa halvasti esitatud küsimuse puhul saada vastuseks ei või jah, ja see õpetas ka nagu mõtlema, et kuidas sa küsid. See oli alati väga oluline. Ja päris algajad muidugi seal saadeti ka väga heade rääkijate juurde, noh Mati Kaal näiteks – elupõline kõneleja. Ja alguses meid ka saadeti niisuguste väga heade vastajate juurde, kes oma valdkonda niivõrd briljantselt valdasid ja alati hästi rääkisid, et see tõstis nagu sinu enesetunnet ka, sest ükskõik, kuidas sa küsisid, ta rääkis asja ära. Aga samal ajal ju ise, noh, arenesid pidevalt edasi. Et sai tehtud, noh, kõikvõimalikke saateid. Ja ma tegin üsna palju ka mudilaste saateid, sellepärast et see mulle kuidagi nagu sobis. Mudilaste saated olid kuulus „Midritund“ – see oli niisugune raadiokompositsioon, see oli kunstiline saade, see ei olnud lihtsalt küsimine. Et alati tuli juttu panna, alati tuli laulu panna, siis sa pidid veel ise oskama

neid lauseid sinna teha ja samas sa pidid seda kõike tegema ju väga lihtsalt. No sa ei saa hakata ju mingit tarka tähtsat juttu ajama mingite niukeste imelike sõnadega. Et see nagu oli väga oluline, et sa pidid keskendumas, rääkima kõikidest asjadest ja tegema seda väga lihtsalt. See on suur kunst rääkida asjadest väga lihtsalt. Ja need temaatikad andsid selle võimaluse; ja väga suur toetus oli ka toimetajatel, vanematel kolleegidel, sest siis toimetati kõvasti, et igal saatel oli toimetaja ja kui sa tegid saate ära, siis tuli toimetaja, kes kuulas. Ja see, mis noh, nagu tänapäeval on suhteliselt olematu, eriti raadios, et kui sa tegid oma saate, istusid maha ja kuulasid teiega koos. Vahel see toimetaja ei öelnud ühtegi lauset aga sul olid nagu teised kõrvad, sa kuulsid nagu teistmoodi. Alati sa said paremaks teha veel mõtet, midagi said ümber tõsta ja nii edasi, et see oli väga oluline. Nii et see oli nagu see teine külg, mis kasvatas... õpetas nagu iseennast. Ja muidugi tollal olid raadios tööl suured korüfeed, kellest siis ka eeskuju sai nagu võtta. Noh, Lembit Lauri oma ülimalt meisterliku raadiotegemisega, et ta ju peaaegu iseennast sisse ei pannud. Küsis niimoodi, et kuulda teda peaaegu ei olnud, aga inimene rääkis kõik see aeg. No ja siis sääls, teised suureeskuju oli Heljo Jussi ka, kes oskas alati minna inimeste juurde nii, et nad rääkisid. /.../ Et kui meil toimus see Vabariigi muutus ja meil tuli uuesti see Eesti Vabariik tagasi, siis ma olin noorteprogrammi tegija ja siis ma olin uuesti nagu tagasi laste haridussaadete toimetuses ja ma nagu, noh, mäletan siamaani, kuidas ma kuulasin neid lapsi. See muutus oli tohutu, meie lapsed muutusid vabamaks ja rääkisid seda, mida nad mõtlesid. Et noh palju nagu lihtsamaks läks see. Et see, kui suur vabadus oli tekkinud meie riigis ja üldse meie inimestega, seda sai laste pealt hästi näha, sest täiskasvanud olid ikka ära hirmutatud aga meie lapsed koolides muutusid hästi kiiresti. Lasteraadios olles oli tollal see komme ka, et sa pidid muutuma ise kohe n-ö toimetajaks ja pidid hakkama välisautoreid kasvatama, see oli jälle nii-öelda ühiskondlik töö, mis oli laste ja noorteraadio toimetuses, olid... Noorte reporterite klubi töötas ja koolid olid, võeti neid reportereid väljastpoolt raadiomaja. /.../ Aga et kuna tuli juhendada, siis pidid ise ka pidevalt ideid genereerima, et see oli ka oluline, igal saatel tuli panna pealkiri, iga saate idee tuli välja kirjutada tollal seal raadios, sa pidid nagu enne selle saatega mõttes tegelema. /.../ Ma olen alati nautinud inimestega suhtlemist ja mulle nagu meeldib inimeste arvamust kuulda, ma ei ole ise väga suurte tekstide kirjutajaks saanud, et pigem ma küsin inimeste käest ja küsin nii kaua, kui nad selle ära räägivad. /.../ Aga siiski, praegu teletöös, ma muudkui küsin ja küsin, ma tahan seda, et inimene räägiks. Televisioonitöös on vahel isegi lihtsam, kui ma ise kirjutan, sest ma saan öelda kõik

need mõtted, et mida, eks ole, temalt, aga samas on ikkagi jälle see inimese mõte minu arvates ikkagi kuidagi rikkam või noh, mulle meeldib alati see rohkem. Ma hakkasin nautima seal n-ö otsesaateid ja siis koos Heljo Jussiga ma tegin seitse aastat niisugust raadiovõistlust nagu „Tea ja tunne”, mis oli küll pioneerielust aga mis oli omal ajal nagu omamoodi nähtus, et ma pean nagu seda oluliseks. Me kutsusime võistlema pioneerirühmi ja me tahtsime, et oleks kollektiivne tegevus ja meil oli alati üle saja rühma osavõtjaid. Sellest kujunes täitsa niimoodi omamoodi fenomen ja lõpetasime alati raadioteatris. Aga niisugusel moel ei olnud seda raadiovõistlust kunagi olnud. /.../ Et see raadiovõistlus „Tea ja tunne”, mis laiendas tohutult iseenda silmaringi, tegi mind mitmekülgseks, et tuli küsimusi välja mõelda, sa pidid küsimused välja mõtlema ja sõnastama nii, et üheselt aru saaks kõik, et pidid kontrollima materjale ja kutsuma nad kokku, et see andis niisugust organiseerimisvõimet ja samas arendas iseennast. Aga samal me tegime ka laulupeo-ülekandeid, et ma mõtlen, et see on ka oluline olnud. /.../ Et see improviseerimine, noh sõnakasutus ja samal ajal, see mida sa tead, et kuidas sa suudad selle teadmise siduda emotsiooniga, mis sul seal hetkel toimub ja noh seda edastada nii, et oleks huvitav kuulata. /.../ Ja siis ma tegin veel malevasaateid, see oli ka omamoodi nähtus, tegin seitse aastat malevasaateid, nii pikalt tegijaid sel ajal ei olnud. Aga 90ndate alguses olin ma Noorteraadios, siis hakati kuidagi toimetusi jaotama ja oli „NORA“ ja noorteprogramm ja me osalesime selles muutuvast ajast kõikidel niisugustel tähelepanuväärsetel sündmustel, mis toimus. Paar noortefoorumit oli, mida korraldati, üks oli TIP-is. /.../ Meie toimetus tegi „Eestimaa laulu”, tegime otseülekannet sellelt, see oli väga tähelepanuväärne sündmus, see on küll õnneks pandud arhiivi. Et see oli see hetk, kui 300 000 eestlast oli lauluväljakul. Meil oli üks kolleeg Riist, Läti raadio noortesaadete toimetaja, ma mäletan kuidas ta kogu aeg ohkas ja peaaegu et nuttis, mis neist küll saab, et meie oleme niisugused ja Neeme Raud tegi nagu väljakult siis intervjuusid. /.../ See oli väga keeruline aeg, et kas võib seda teha või ei või seda teha, ja meist nagu ei olenenud see, et kas me võime seda teha või mitte. /.../ Me tegime otsesaateid noorteraadioga kõikvõimalikel teemadel, mis olid siis päevakorras. Meil olid välisautorid, näiteks Indrek Treufeldt tegi „NORAsid“ sellel ajal, siis üks Arvi Soolind, kes oli Afganistanis teeninud, meil olid niisugused teemad tol ajal, mis olid väga valusad. Siis Neeme Raud oli täitsa koosseisus üks poolteist aastat, enne kui ta Kanadasse läks ja Ameerikasse jäi. Me olime väga kaasajas kõikvõimalike probleemidega, mis tol ajal olid ja kuna me olime noorte raadio, siis me kuidagi saime teha rohkem kui mõnele teisele saatele lubatud oli. /.../ Me püüdsime arvamust, me ei

lõiganud seda ära, me ei muutnud, me ei teinud nii, et me oleksime sõnu ümber teinud. Et alati ikka, et sa selle mõtte edastad. Ja tudengiminutit ja mis siis kõik on olnud alati natuke vabamad, ja vabamat muusikat, uuemat muusikat, see oli muuseas väga oluline tol ajal, et saaks maailmamuusikat, see mis oli mujal popp. /.../ Minu ajakirjanikuks olemisel on olnud oluline ka see, et olid niisugused autorid, kes tulid oma mõtetega ja niisuguste oma eesmärkidega, et kõiki neid sai ju toetatud. Et mulle on nagu sobinud selline toimetaja töö, et mull meeldib, kui on niisugune kihvt mõte ja selline noor algaja tegija, kes võib-olla ise ei suuda seda päriselt nagu ära teha, siis mulle on meeldinud teda aidata, ma arvan, et ma olen nagu selle panuse saanud ka anda. /.../ Minu arust Noorteraadio lõpp oli ilus, aga et lastesaated varsti päris ära kaotati, et see oli nagu kurb värk. Lasteraadio toimetus lihtsalt saadeti laiali ja siis minule nagu pakuti koolitusjuhi kohta või lahkumist raadiomajast. Ma ei suutnud lahkuda, ma sellel ajal sain tõelise šoki, ma võtsin selle koolitusjuhi ameti vastu ja põdesin hästi kaua. Väga keerulised ajad olid, olin tõeliselt õnnetu; kuidagi, noh, suutsin uuesti jalgadele tõusta ja noh, tagantjärele ma mõtlen, et igal asjal on oma põhjus, küllap see nii pidi olema. See õpetas mulle palju. Koolitusjuht oli nii, et see oli täitsa enneolematu, et kõigepealt võitlesin ma oma kolleegidega, kes arvasid, et milleks, eks ole, üldse ja mis jama see ja mis koht see on ja mida sa üldse tahad, ja noh, et selgeks teha, et on ikka vaja käia kas seminaridel või kursustel, et on vaja ennast täiendada, see oli täitsa tõeline võitlus. /.../ Vat selle raadiotöö kõrval, kui oli kultuuriminister Jaak Allik, kui olid mitmed ametkonnad tulid nagu kokku, siis oli idee, et peaks olema riiklik programm „Lõuna-Eesti keel ja kultuur”. Töötati välja programm, moodustati programmi nõukogu ja mina olin nagu sellel ajal, või tähendab mind kutsuti sinna... Kuna ma olen Võrumaalt pärit, tegelikult veel Setumaa serva pealt, et mind lülitati nagu sinna ja sinna ma läksin ja ma välja töötama hakkasin ja ma olen nagu selle programmi juurde jäänud siamaani, et ma olen see nõukogu liige nüüd juba teises koosseisus. Et kogu selle temaatikaga ja kõige sellega mu mõte nagu sinna poole ka suundus, et ma ühel hetkel nagu vaatasin, et raadio tööd ma ei tee aga et ma ühel hetkel vaatasin, et minu meisterlikkus kadus nagu käest, et sa ei saa teha raadiotööd muuseas või millegi kõrvalt. /.../ Aga siis ma tundsin ikka see nii-öelda mingisugune kirm olla ajakirjanik ja teha loomelist tööd, see ikka oli minu sees, muidu ma ei oleks sellest välja tulnud. Mu alateadvus otsis kogu aeg mingisuguseid võimalusi, nii et ma seal selle Lõuna-Eesti programmi nõukogu liikmena, seal on nagu meedia teema ja seal on nagu viis alajaotust, üks oli siis see meedia teema, siis ma tundsin mingil hetkel, et seal tulid noh piiriküsimus tuli seoses

selle uue vabariigiga ja Setumaa kõik see asi, ja noh minu oma kodukool Meremehe keskkool, mille piir on sealt kolme kilomeetri kaugusel ja sinna pandi piir ja noh kogu see temaatika hakkas mind nagu painama, nii et mingil hetkel ma tundsin, et mitte raadiosaade ei ole enam see, vaid nüüd peaks juba näitama, et ma täitsa kujundlikult mõtlesin ja ma isegi mõtlesin välja saatesarja „Piiri pääl” ja mõtlesin, et televisioonis see peaks olema ja hakkasid mängima need pildid. Ja niimoodi me hakkasime tegema televisiooni saatesarja „Veere pääl”, mis on siis setukeelne ja räägib rahvast siin ja sealpool Setumaal. Ja siis me tegime seda saatesarja ja no seda ma täiesti tähelepanuväärseks pean ise ka, ja noh ta nagu on selles omas ajastus, ma arvan, et ta jääb väga kauaks. 15 saadet me oleme nüüd kokku teinud, mis siis eetris olid 2002-2005, ja me tegime ka dokfilmi. Ma pidin nagu täiesti sisse minema sellesse maailma ja setu kultuuri, mis lõppkokkuvõttes on minu esivanemate kultuur ja elu, mida ma olin lapsepõlves elanud aga millest teatud aegadel üldse ei oldud räägitud ja uuesti ma leidsin nagu oma juured üles. Ja lõppkokkuvõttes ma läksin nii üdini sinna sisse, noh, see tuli mul hästi välja. Ja kõige tähtsam, see rahvas, kes seal Setumaal elab, et ma nagu tunnen kogu aeg vastutust, et ma pean teadma või et ma ei saa ükskõik mida välja öelda, või noh kuidagi, enam inetusi käituda või ma ei oska seda öelda, ma tunnen, et ma olen oma ja mul on teistmoodi vastutus ja see on minu, kui ajakirjaniku, üks suurim õnn, mis üldse olla saab. Kui sa teed midagi niisugust, et sa muutud üdini omaks, ma ei oska seda muudmoodi seletada. /.../ Kes kuidas on, mõni on koguaeg võitlev ja teeb niisuguseid poliitilisi saateid, ma ei ole seda kunagi olnud, ma olen olnud teistsugune. Ma olen teinud probleemsateid ka elus palju aga ma ei ole, noh, niisugune, keda näha on, noh, kuskil barrikaadidel. Ma ei ole seda kunagi olnud, see ei ole mulle loomuomane... Et ajakirjanikul on ikka see ka oluline, nii raadios kui teles, et sind ikka teatakse ka, midagi ikka muud ei ole ju elus teinud, kui ainult saateid ja alati paned ju sinna hinge. Et sa tahad ikka natukene, et sa midagi ikka mõjutad. No põhiliselt, mida mina ikka olen tahtnud, et inimest panna mõtlema, noh et ta oleks tark, et ta ei oleks kuri ja halb, noh nagu teistele halba ei tahaks, et ta oleks vastutustundlik. Laste puhul eriti, sa räägid temaga sellest, mis on need õiged asjad – et sa teist näed, et sa teisega arvestad, et sa oskad teist kuulata ja et sa ka oskad hinnata, seda mis sul on ja ka seda kodumaa armastust. Mina olen selles mõttes ikka vanamoeline, mina ikka tahaks, et inimene ikka seda Eestimaad peaks oluliseks. Aga samas ma olen üldiselt alati valmis uuega kaasa minema, et mitte vanadest iga hinna eest kinni pidama. /.../ Ja nüüd on „Maahommik”. „Maahommik” on saade, mis on niisugune ajakirja-tüüpi iganädalane.

Meil on teatud kindel struktuur, ja kõige rohkem ma teen seda aiarubriiki, kus ma olen toimetaja, mis loomingulist mõtet eriti ei vaja, ma olen toimetaja, meil on temaatika ja alati asjatundja, kes räägib. No muidugi ma tahan seda teha võimalikul hästi aga et see võimalikult hästi välja tuleb, selleks ikkagi peab meil olema see rääkija, kes on hea ja asjatundja, see spetsialist. Sest ise ma ei oska seda teha ja siis saatejuhina saan ma natuke rohkem iseennast teostada. Meil on teatud struktuur ja valdkond on inimesed, kes elavad maal, kes seal tegutsevad või kellel on maaga side. See tähendab, et meil ei ole põllumajanduslik saade, me tahame ikkagi, just möödunud sügisel me oleme selle muutuse teinud, et praegu on elu väga suures muutuses olnud ja me peame selle muutusega kaasa minema, maainimene ei ole niisugune, kes paneb rätiku pähe ja läheb lehma lüpsma, vaid ta on, hoopis teistsugune on kõik, et sellega nagu kaasas käia. Et see on päris suur ambitsioon, et säilitada oma vaataja, et mitte ära kaotada teda ja lood inimestega, ikkagi niisugused portreed inimestest, see on nagu mulle ikkagi rohkem sobib, et me oleme teinud, aga ikka kes kasvatavad loomi, põldu harivad, noh, seal ükskõik, mida nad seal maal teevad, ükskõik missugust tööd nad seal teevad, et anda nagu, rääkida sellest, et maal on võimalik elada, kuidas maal on võimalik elada, et maal on tegelikult see ühistegevus hästi oluline, et linnas sa võid olla individualist aga maal on hea, kui sul on koostegemise võimalus ja soov. Kogu see, esiteks maatööd on juba sellised, kui sa seal vilja kasvatad või kartulit, on ikka hea, kui keegi appi tuleb. Ja praegu on ju see suund, kus inimesed saavad ju maal ka linnas tööl käia nii-öelda, eks ole arvuti taga võib istuda ka, ja neid inimesi ju on, kes ükskõik kus kaugel metsatalus võivad teha ja käia korra näiteks Tallinnas või suuremas linnas nädalas aga teha seda tööd. Et kogu see muutus, mis on toimunud, et me sellega nagu kaasas käime. Anname informatsiooni aga näitame ka inimest tema tegemistes ja et ta oleks inimeste mõte. Ja loomulikult, noh, kuna meil on kaks saatejuhti, Mati Kiratar on siin, teeb vist juba kaheksandat aastat seda „Maahommikut”, et siis kõik need niisugused tööd ka mis on, nii-öelda põllutööst kuni, noh, ja kõik farmid ja seakasvatus ja masinad ja metsatööd, et need ikkagi, noh, kõik seal kajastuks, sest mitte keegi seda temaatikat üldiselt Eesti telekanalitel eriti ei tee. Et praegu meil on küll see, et praegu meid laupäeva hommikuti vaadataks, siis me ei saa olla ka väga surmtõsised ja väga asised, et meil peab meelelahutuslik ka natuke olema, me võime rääkida tähtsatest asjadest, aga nii, et ka linnainimene ära ei keeraks, et seal on alati „voh, vaata, mis asi see on”, eks ole, „näe, millest nad räägivad” eks ole, et jääks niisugune „ahah”, isegi selle aiarubriigis on niimoodi, et ega kõik ei kasvata ju lilli ja ei pane ju veel taimi, et näiteks, et „vaata mis

üldse on olemas”. No näiteks möödunud laupäeval meil oli... olime Sulev Savisaare juures, kes on natukene niisugune fanaatik, harrastusaednik, kes kasvatab oma aias natuke niisuguseid teistsuguseid ja erilisi, tal oli näiteks 100 pojengisorti. Ma läksin tema juurde salvestama, siis mina näiteks ei teadnud, et on maailmas 100 pojengisorti ja veel rohkemgi. Et näidata inimestele, anda teadmisi või siis möödunud laupäeval me rääkisime lõokannustest, tal on ka 100 sorti lõokannuseid. Et vot ka niisugust teavet anda. /.../ Ja natuke nagu nii-öelda pehmem info ka seal juures, et inimesel ei hakkaks igav ja ei mõtleks, et „issand, mis asja nad seal jahuvad”, et ei viitsi vaadata, et seda vältida. See on päris raske tänapäeval, sest nii kerge on ju klõpsti teine kanal... No praegu meil ei ole õnneks erakanalid meile seal midagi vastu sättinud, mis võtaks meilt vaatajad ära. /.../

Kuidas te üldse leiate teemad, mis saatesse lähevad?

No nendega on jälle ikka nii nagu ajakirjanikul, et sa pead oma silmad kõrvad lahti hoidma ja pidevalt, noh, nagu lugema, vaatama, noh, see on nii nagu lumepall, et sa pead midagi, et kui sa hakkad seda tööd tegema, siis kõigepealt nagu noh, kui ma hakkasin „Maahommiku” toimetajaks siin televisioonis, siis ma muidugi võtsin ikkagi ühe märkmiku endale nii-öelda kaustiku ja hakkasin süstemaatiliselt Internetis, ma lugesin kõikvõimalikke kodulehekülgi, kõiki maakonnalehti, ühesõnaga Maalehte, ühesõnaga kogu seda. Tuletasin meelde kõik oma tutvusringkonna, kes üldse on ja kirjutasin nendele niimoodi, noh, välja igasuguseid asju, lihtsalt märksõnu, teemasid, nimesid, kõike. Et kõigepealt üldse pihta saada, mis on. /.../ Edaspidi on nii, et sa hoiad nii, noh, nii-öelda kukla taga kogu aeg midagi on. Ja siis eks ma siis ka meilisin, küsisin, et kas teil midagi on, et noh küsisin, et kas teil midagi on, et otsisin ka nii kontakte, et noh, praegu pean ütlema, et meil lihtsalt on niisugune saade, et meil tuleb hästi palju pakkumisi ja kutseid, et noh, kõikvõimalikele üritustele ja muidu teemasid pakutakse välja, et see on nagu hea, et kui saatel ei ole oma nii-öelda imidžit või seda, midagi nagu ta eriti ei ole, siis talle väga ei pakuta ka, et see, et meil on järjest see kasvanud see pakkumine meile ja kutsumine ja kas te ei teeks seda ja kas te ei räägiks uuesti sellest ja tihtipeale saab meile, kus küsitakse teemade kohta, et kas te ei annaks kontakti, et noh rääkige üle ja umbes nii. /.../ Ikka Internet annab ju häid võimalusi, kogu aeg on see, et vaatad, mis Vabariigis toimub, et inimesed kirjutavad ju ise ka eks ole neid blogisid on ja kindlasti ikka ajalehti ja ajakirju, kõikvõimalikke ikka ma loen ikka neid aianduslikke ja üldse, kus inimestest on juttu. Ja see on nii, et kolleeg

ajakirjanik on kuskil inimese ju ära avastanud, aga eks me vastastikku ikka saame mõtteid üksteiselt, et siis läheb mõne inimese juurde... /.../ Ja muidugi Põllumajandusministeerium, eks ole, kõikvõimalike niisuguste institutsioonidega, noh, Maailikool, mis neid pressiteateid edastavad, et ma loen need ikka läbi. Ja me peame ikka koos ka siin aru ja režissööridega ka, et noh Mati Kiratar, tal on nagu rohkem see oma rida ja ma vaatan siis nagu seda nii-öelda laiemat, no niimoodi me neid teemasid, katsume olla ajas.

Mille põhjal te valiku teete, ehk siis mis on olulisemad kriteeriumid teemale, et see saatesse läheks?

Kuna me oleme „Maahommik”, ikka maaelu, siis me peame olema ka ajas. Me peame ikka, et sügisel ikkagi, noh, nii, et me vaatame seda, et me püüame olla ajas, see tähendab, et praegu me püüame ka nii-öelda põllutöid teha ja vilja külvata ja aia rubriik peab enam-vähem koguaeg ajas olema, et meil ei ole mõtet rääkida istutamisest keset talve või noh nii, et see on iseenesest mõistetav. Tihtipeale sellest nagu sõltubki, et võiks rääkida paljudest teemadest, et aiarubriigi puhul, see on olnud nõuanderubriik puhtalt, ja kui me anname nõu, siis me peame suhteliselt täpselt, selgelt nõu andma, et ühes saates me õpetasime näiteks puud istutama. Me peame tegema valiku, et mida me ei ole üldse teinud, või mis on olulisem või kuhu tuleb rohkem küsimusi, me teeme koostööd aiandusportaaliga aiandus.ee ja Väino Estla on meil nii-öelda konsultant, et siis me vaatame, mis on kõige mõistlikum ja siis teeme valiku. Ja suvel teeme lugusid ette, et talvel mängida. Näiteks aiarubriigis rääkisime pojengidest just nimelt talvel, siis kui on kole, külm, noh aias nagunii on kõik vaikne, siis me anname pildiliselt ilu ja suve mõtte talvel, see kuidagi soojendab südant, see läheb väga hästi ja nii on, noh, mõnede ülejäänud saate teemadega nii, et me teeme suve pilti, mida me siis näitame sügaval novembri lõpul, kui on kõik hästi kole, üldse valgust ei ole või siis talvel. Samas me vaatame üldse maa teemade puhul, et kas on midagi väga olulist muud veel, et kui vahetevahel on tekkinud probleeme toetuste ja näiteks andmisega, noh PRIA-ga seal vahel talumehed peavad niukseid lahinguid või noh mingeid probleeme on tekkinud, me ikka jälgime seda ka, mis on ühiskonnas oluline, me ei hakka tegema niisuguseid poliitilisi teemasid, me oleme neid vältinud, sest see on mõne teise saate teema, aga võtame vaatluse alla, kui on tekkinud niisugune põhimõtteline vastuolu, no näiteks suurtootjate ja väiketalupidajate vahel või siis ministeeriumist on tulnud mingi niisugused nõudmised või sellised teemad. Me valime seda hetke, sest me oleme ikka

ajakajaline ja siis vaatame, kas midagi huvitavat on muud ka toimunud, et oleks midagi ikka inimestest ka, mõni inimene, kes on midagi põnevat teinud või mis oleks nagu vaja, noh räägime meest ja räägime tervisest ja anname inimestele, noh, üldse nagu meelelahutuslikku ja siis me oleme oluliseks pidanud ikka seda, et kuna, noh, ikkagi... pere on väga oluline, me ei tee peresaadet aga kõiki neid pereväärtusi ja lastest oleme katsunud ka rääkida, eriti maal, maal on kooliskäimine teistmoodi, linnas on kõik käe-jala juures ja on palju võimalusi, aga maal on see lugu, et laps läheb väga kaugele. On koolibuss ja kas see liigub ja kuidas vallad hakkama saavad, et see sotsiaalne hakkamasaamine maal, see on meile oluline. Me teeme neid teemasid ka. /.../ Meil on praegu juba kõik teemad nii, et vaata need ei mahu jälle ära, kuigi hooaeg on nii pikk. Et olla ajas, vaadata ette, pidada silm peal sellel, mis on väga oluline, samal ajal EL ja kõik need asjad ka, et neid seoseid ka. /.../ Katsume rääkida Eesti toidust, mis on väga oluline, hoolimata sellest, et mingi osa ajakirjandusest materdab seda ja Ester Tuiksoo sai ikka kõvasti, noh, nii-öelda vatti ja teda ikka pilgati aga tegelikult on see väga oluline teema sest et maailma riigid teevad oma toidu nimel, see on ju tegelikult oma inimene, oma tootja ja oma tarbija, see on oluline, no mahepõllumajandus kogu selles täiuses, et sellest me ikka püüame rääkida. Ja siis vahel ikka inimesed küsivad, et rääkige sellest... Siis me ikka peame rääkima, ja siis me valime, et mis nüüd on. Et me peame arvet, meil on kõik meie saate teemad olemas, me vaatame ette ja vaatame taha ja siis vaatame, et noh, mis sobib, mis on vajalik. Ja siis vaatame, et ei ole väga ammu rääkinud, noh hanedest rääkisime selle pärast, et me ei olnud hanedest rääkinud terve aasta. /.../ Me oleme küll nende kõikvõimalike, noh, Maaelu Edendamise SA, Põllumajandus-kaubanduskoda, Talupidajate Keskliit, Talupidajate Liit, ühesõnaga Põllumajandusministeeriumi osakonnad, Siseministeerium, EAS, ühesõnaga me peame nende kõikidega koos ikka tegutsema ja siis muidugi kutseõppeasutused, et ühesõnaga need maa erialade koolid – Olustvere, Kehtna, Luua, Maaülikoolis meil on Sirje Pärismaa, et sealsete noorte inimeste mõte ikka tuleks, ja seminaride ja ma ei tea mis kõik. Õudselt suur valdkond on, ega üldse lihtne ei ole.

Kuidas te teemade valiku otsustate?

Matiga kahekesi, aga me räägime ikka režissööridega ka, et ega meil rohkem ei ole, kui meil on neli inimest, ega meil rohkem ei ole. Meil on küll ka režissööri assistent, aga tema tegeleb sisulises mõttes, tal ei ole nagu sellist kohustust. Aga tema ka ütleb oma mõtteid, põhimõtteliselt nagu neli inimest. Ja siis välisautor Sirje Pärismaa, et me ikka

arutame, kas me paneme seda või toda või veel miskit muud, mis nagu on. /.../ Eks me Matiga kahekesi ikka, kuna ise teeme, siis see mõte peab olema nii selge iseendale. Meil on noh ikkagi meeskonnatöö, ei saa päris individuaalne olla, teles ei saa olla individuaalne... /.../

Mida peate olulisemateks väärtusteks saate puhul?

Väga oluline on see, et me tahaks, et inimene väärtustaks seda oma elu siin Eestimaal, kodu ja seda maad. Me ei ütle otseselt, et armastage Eestimaad aga me püüame alati, noh, jõuda selleni, et noh, oleme siin Eestimaal eks ole, kui ma räägin mingist tootmisest, siis alailma, et miks on nii, et tuuakse no igasuguseid toiduaineid näiteks sisse väljastpoolt, miks see meie oma ei ole see, et miks ta jääb nagu alla, miks ta on kallim, miks teda ei osteta, miks talle võimalusi ei looda? See on nagu oluline, et väärtustada seda oma, sest Eesti tootja ütleme siis selle, ükskõik mis asja siis seal maal ka tehakse, ka selle põllumajandussaadust Eesti turule jõudmine, see on tegelikult väga keeruline Eesti tootja jaoks. /.../ Aga samas ikkagi ka see oma pere hoidmine ja vanade traditsioonide hoidmine ja noh niisugune üksteisest lugu pidamine ja toetamine, et see väärtus. Ja siis ega hariduse väärtus ka, me püüame nagu rõhutada inimese võimet õppida ja analüüsida ja aru saada, mis tema ümber on. Et kui inimene on vähe haritud ja vähe teadja, siis ta tegelikult ei saagi teada, kui tal tõmmatakse nahk üle kõrvade või ta ise teeb liiga, noh, nagu keskkonnale. Et Eesti keskkonnas elamine ja selle väärtustamine, et ikka ei tõmba metsa niisama maha või et noh, ikkagi seda loodust ja seda ilusamaks teha. Et ikka selle oma väärtustamine aga samal ajal mitte kinnisilmi omast kinni hoidmine vaid ikka see Euroopas elamine. Et me mõistaks nagu seda maailma laiemalt. Eesti inimene on ju – eriti vanem – ta on suhteliselt konservatiivne, hoiab kinni vanast, et see ei oleks lihtsalt kinni hoidmine, et see laiemalt nägemine aga selle oma väärtustamine. /.../ Ka see järjepidevus... sest et maal taludes on ka see järjepidevus väga oluline, et päris üksi ei saa ju teha, et kuidas põlvkonnad omavahel läbi saavad, nagu noh, suudavad hoida seda. /.../ Ühesõnaga, me otseselt ei räägi sellest, aga me püüame oma saadetes nagu seda väärtustada ja seda ka, et maal nagu ei ela vaesed ja harimatud inimesed ja vanad. See arusaam on paljude linnainimeste peas, see on veel praegu ka. Ma täitsa isiklikult olen kaks aastat selle vastu nagu võidelnud, ma arvan, et me oleme vahel saadetes selle välja öelnud, et murda nagu see... maal ei ela rumalad, lollid ega laisad ega vaesed. /.../ Et näidata seda, et liiguvad uued asjad maal. /.../ No kasvõi see miljoniline lüpsirobot. Et me oleme oma saadetes näidanud,

mis on... noh, nagu lüpsirobot, mis on nii tark, et kui lehmale on midagi juhtunud, siis ta ei lase ju edasi lüpsata, siis ta helistab kaks korda omanikule mobiiltelefoni peale, kasvõi südaööl ja kui sa üks kord ei kuule, siis ta helistab veel üks kord, et tule ja tee see ära, sest muidu ei saa edasi minna. See oli ka lugu, mis tohutult meil vastukaja leidis ja ma ise ka vahtisin seda, et ütle siis nüüd tead, ja lehmad tahavadki kohe minna ja kui ei ole veel õige aeg, siis ta saadab lehma minema, ta ei hakka teda lüpsma. /.../ Et seda ka näidata, et elu ei lähe ainult linnas vaid ka maal. Et kõike seda uut ja põnevat näidata, huvitavalt näidata. Et hoitaks iseennast, oma lähedasi, oma peret, oma küla, oma maad. No mis sa veel tahad, eks ole, kui sa seda oskad hoida, sa tead, mis on enne siin olnud, siis sa tegelikult oled niukse avala südamega ja siis sa võid maailma minna ja seal ringi käia ja sa tead, mis on seal aga sa väärtustad, mis on siin.

Kas valdkonnad on muutunud aja jooksul?

No on, on. Selle pärast, et oli hästi põllumajanduslik ja hästi tootmisest siin üks veel neli aastat tagasi oli palju lugusid. Aga kui ma toimetajaks tulin, siis oligi üks eesmärk tulla nagu selles mõttes appi, et muuda natuke seda valdkonda. /.../ Nüüd on just nimelt kõik see uus, mis maal on, et me räägime küll ka tootmisest, aga mitte nii palju. Et see on see uus, et me räägime kõikvõimalikest tegemistest maal, Euroopa Liidu kaudu tulevatest toetustest maal, me näitame seda koolid, lasteaiad, kõik sotsiaalne sfäär see tegemine maal, et need ongi need muutused. Kui väga spetsiifiliseks läheb, siis sa ei viitsi vaadata seda ja kuna enam väga loomi ka maal ei ole, siis noh, peenelt pikalt arutada seda ja vaata, kuidas seal laudas käib see värk, jäi nagu vähemaks neid inimesi, me räägime ka neist aga me ei räägi nii tihti võib-olla nii spetsiifiliselt. Me tõmbasime nagu laiaks ja nõuande, aiandusrubriik on täiesti uus sest praegu on see aeg, kus aedasid rajatakse, kõik linna ümbruse kohad on neid täis ja inimesed on huvilised. /.../ Me alustasime ühte rubriiki „Ehita ehedalt ja renoveeri säästvalt”, et kõik need majad, mis on maal ja igasugused vanad asjad, et lihtsalt ei tõmmataks maha ega ehitataks niimoodi nende kaasaegsete materjalide ja vahenditega uusi asemele, et renoveeri see vana. /.../

Kas mõnedel teemadel või valdkondadest on raske saateid teha?

No minul on muidugi raske selle pärast, et valdkond on lai ja samas vana ja samas teistpidi ka muutuv ja noh need teemad, mida Mati teeb, ma üldse ei lähe nendele lähedale, sest ma tean, et neist läbi närida... Küllap ma saaks hakkama, kui oleks vaja aga noh, ei ole ju mõtet. /.../ Et teha näiteks ühte lugu näiteks kalanduse teemal, selleks

tuleb ikka noh sinnani välja, et sa pead teadma kõiki tingimusi ja seadusi ja võimalusis, sest et kalandus on ka, et kas on mere püük, siis on kõik need püügilaevad, siis on kõik need seadused, Euroopa, mis lubab, mis ei luba, siis on nii-öelda see vesiviljelus eks ole, mis seal kõik on – see on tohutult lai. Et on minu jaoks nagu keerulisi teemasid... /.../ Ja aiandus iseenesest on mul väga rakse olnud, ma olen küll maal kasvanud, aga ma ei teadnud mitte midagi sellest, see oli mulle ikka väga keeruline. Ma ikka esimene poolaasta olin üsna koba ja praegu ei ole ka midagi lihtsat, ma pean ise ikka väga palju uurima, sest ma ei saa ju minna küsima, kui ma ise midagi ei tea, see on praegu minule see aiandus kõige raskem, ma pean ise ikka sellele tasemele jõudma, kes mul rääkima tuleb. Kuigi päriselt niikuinii mitte, sest tema on sügav, tema on spetsialist ja meie valime alati parimatest parimad. /.../

Millistele saadetele/esinemistele on olnud rohkem tagasisidet/on arenenud laiem arutelu?

Momendil on küll see aiarubriik, mis on väga spetsiifiline ja mis annab nõuandeid ja me anname internetis kirjutame nende inimeste teadmisi üles võib-olla rohkem aga vahel isegi nende nii-öelda tehnika küsimustele tuleb ka, kus on noh metsatehnika, põllutehnika, maantee tehnika aga siis kuidugi ka need, mis on probleemsed, et kui me oleme rääkinud toetuste teemadel ja mis on nagu valusad küsimused, siis on tulnud. /.../ Muidugi niisugused ka, kui me oleme väga konkreetset probleeme arutama, siis tuleb ka vastukaja. No näiteks asendustalunike küsimus, mis on Eestis üsna keeruline. See on see, et talumehed töötavad 24 tundi päevast päeva ja kunagi puhkust ei saa. Et arenenud Euroopa riikides on asendustalunikud igapäevane nähtus. Lihtsalt põllumehed, noh talupidaja läheb puhkusele ja tuleb teine, kes teeb kõik tööd ära, ta võib rahulikult minna. Praegu ei saa, sa pead leidma endale eks ole ja meil on mitu kursuse täit välja koolitatud aga Eestis on see probleem, et inimene on... ta ei usalda teist, ta ei usalda võõrast inimest, kuigi tal võib paber olla, ta ei usalda lihtsalt, ta ütleb, et ta ei julge jätta kellegi teise kätte, et vot, see on meil praegu. /.../ Siis vastukaja tuleb meil niisuguste eriliste uute asjade puhul. Näiteks hiljaaegu Saaremaal on üks noor mees, kes tegi vanasse karjalauta tegi kalakasvatuse. Täiesti enneolematu, vot, selle peale meil tuli üsna palju vastukajaid, inimesed tahtsid lausa saada videosalvestust. /.../

Millised väärtused on jäänud läbi aja samaks, millised on aga kadunud või tulnud juurde?

No see on niimoodi, et tegija jaoks noh ei saa ju põhiväärtused ju muutuda, et ega ma ei ole ju inimesena muutunud ja mu südametunnistus ei ole muutunud. Need on ikka need samad. 90ndatel aastatel oli see, et ühiskond ju nii muutus ja tollal tõsteti eriti kilbile ise pead hakkama saama, ise pead olema. See oli minu jaoks nagu need väärtused, mille üle ma pidevalt mõtlesin ja me tegime neid noorte inimestega seal noorte inimestega saateid, kus noored tegijad rääkisid, et mida ta võidab või mida ta kaotab, kui ta millestki loobub. See oli see aeg, kus noortel oli lahti kõik teed, see oli see aeg, kus ajakirjandust õppivad tudengid läksid õppima esimesele kursusele ja neist said peatoimetajad, see oli see aeg. Ja väga paljud väärtushinnangud visati nurka ja oluline oli see, et noh sa võitled, tõestad ennast, et sina oled see kõige õigem jne ja astud edasi, individualism oli tohutu. Ma mõtlen, et nendes saadetes meie ka rääkisime sellest. Ma mäletan, et kui ma tegin noorte inimestega lugusid, mul on meeles üks intervjuu 18-aastasest noortega ja rääkisime õppimisvõimest ja vastutustundest jne, ma mäletan, et need 18-aastasest rääkisid sellest, et noh tulebki vahetada kõik välja, selle pärast et vanad enam millegagi hakkama ei saa, sest elu oli nii muutunud, et kuni 30, et siis on inimesed võimelised õppima, muutuma ja siis nad saavad nagu hakkama aga noh ülejäänud, nemad muutustes ei jaksa, ei oska ja nemad ei ole võimelised. Ja mina küsisin, et kas tõesti kuni 30? No 30nene oli see viimane piir. Ja siis ma küsisin, et kui vana su ema on? Hakkas mõtlema. No 18, emad olid seal kuskil 40 ringis niimoodi. Ma ütlesin, no aga mõtle ma ema peale. Siis jäid mõtlema, no võib-olla natuke üle 30 siis ka aga üle 40 oli täiesti mõeldamatu, et keegi millegagi hakkama saaks. Selles ajas oli tõesti nii, et kõik oli nii uus, et keeleoskus inglise keele oskus ja kõik oli nii oluline, et vanaema enam ei mahtunud nende maailma, sellel hetkel enamike vanaemasid ei saanudki hakkama, mida kõike neilt siis nõuti. /.../ Et siis oli nagu see individualism aga praegu on noh see, et inimene peab hakkama saama aga ta peab ikka seda teist inimest ka enda kõrval rohkem nägema, ma arvan, et praegu on need väärtushinnangud rohkem tagasi tulnud ja meie ühiskond üldse praegu väga oluline periood jälle sattunud, et me peame... ja noh me oleme ka küpsemad ma arvan, kõik, terve ühiskond, et noh rohkem nagu suudame arvestada sellega, et me siiski peame mõtlema ja vaatama, et kes me kõrval elavad, et kasvõi noh needsamad vene nooredki, et me ei saa iga üks üheselt öelda, et nemad on halvad, et me peame mõtlema noh, et kuidas me peame nendega koos elama. Siis oli kõik niimoodi, et ei kõlba, mine ära, ära tee, see ei ole üldse kellegi

teise asi, kuidas sa hakkama saad. Siis kuidagi neid küsimusi rohkem ka tõstatati, ja ehk rohkem ka nii räägiti. /.../ Tegelikult on väga oluline, et inimene niimoodi elaks terve oma elu nii, et kui üks kord tuleb see hetk, siis ta võiks rahuliku südamega öelda, et ta on teinud kõik õigesti. Aga mitte keegi ju terve oma elu, inimene kogu aeg otsib ju, ei ole olemas seda inimest, kes elab kogu aeg õigesti, selle pärast see inimene ongi ju inimene, et ta kogu aeg läheb oma teed, noh kompab seda teed, aga et ta ei läheks kogu aeg oma südametunnistusega vastuollu, et ta pidevalt mõtleks selle peale, et noh kuidas süda ütleb. Eks ajakirjaniku töös on see üks määravamaid. /.../

Millised on piirangud väljendusvabadusele?

90. aastatel tegelikult juhtus ka see asi, kui kõik läks, et ega keegi siis ka ei piiranud. Et siis oligi niimoodi, et järsku muutus asi nii vabaks, et jäigi järgi see oma südametunnistus, et sul pidi nagu oma tunne, et see eetiline piir, et sa mõtled, kas sa teed inimesele sellega haiget, sa võid ju inimese maatasa teha. Siis kui see kollane ajakirjandus meil ju ka alles nagu ärkas ja see on nagu need piirid ju ületanud ja me oleme teistsuguseks muutunud, siis oli see päris terav. /.../ Et see, kellesse on jäänud see teadmine, et sa inimest isiklikult ei solva, ei alanda... Ei alanda, see on kõige tähtsam, et ei alanda, ma mõtlen. Ma arvan, et nii mõtlevad kõik ajakirjanikud, Noh teist inimest alandada, millal seda teha võiks, ma arvan seda pole üldse olemas, seda ei tohi kunagi teha. Et sa võid oma arvamust avaldada. kõike aga mitte nii... /.../ Aga praegu ma mõtlen, et ei ole piiranguid. Ainus piirang on see, mida meie peame tihti mõtlema vaata, et me näitame ju inimestele noh nagu ma ütlesin tehnikat või ükskõik mida, et meil on ju see hull lugu, et me reklaamiks ei muutuks, vat see on meil siin praegu. Oma südametunnistus peab nagu otsustama seda, et see eetika ja see teadmine, ja siis seda piiri me peame vaatama.

Mille või kelle ees te tunnete ennast vastutavana?

Ikka selle vaataja ees. Et noh me ei tohi ju rääkida sellest, millel ei ole mõtet või teha kehvasti või lihtsalt tühipaljast reklaami ka teha, kui sellel midagi taga ei ole, et see on see vastutus. Et sellel ajal oleks nagu sisu taga. Et see ka eks ole, et see on su oma vastutus, et teles ju veel eriti hull, et sa oled ju näoga ekraanil, kui sa oled rumal, ajad lolli juttu ja midagi väga valesti teed, no kuidas sa vaatad inimesele otsa eks ole. Oma selle saate eest, sisuliselt ka vastutame kollektiivselt, et ta ei oleks kehv ja et inimesed tahaksid vaadata meid ja nad ootaksid meid.

Kuidas on see muutunud võrreldes 15 aasta taguse ajaga?

No põhimõtteliselt ei ole ikka ju muutunud. See on seesama eetika vārk, põhimõtteliselt peab ju ajakirjanduses ikka olema see, et sa pead olema niisugusel tasemel, et sa ei tohi olla rumal, harimatu, eameeldiv vastik ja ükskõik, mida suust välja rāākima. Et see ei muutu. Ja see on ka vastutus, et ma pean olema tänases päevas, et ma ei rāāgi nagu nõukogude ajal, et ma pean nagu teadma kaasaega. Et see, mida ma rāāgin praegu, et see on usaldusvāäre, et see ei ole kellegi vastane, et see on noh nagu sisukas.

Mis on avalikkus? Kuidas te māāratleksite avalikkust?

Ma mõtlen, et avalikkus on kogu üldsus, kogu üldsus, kõik inimesed, kes meie riigis siis elavad kõik viimseni... Et siis meedia kaudu vōi nendeni siis jōudev informatsioon, et siis infovāli vōi siis igasugused teadmised, noh nii-ōelda see ruum. Muidugi, et sealt tuleb ju vastukajasid, arvamusi, aga et see ei pea puudutama siis kōiki, kes on, kaasaarvatud, iga puuetega inimest vōi kuskil seal kaugel metsakūlas elavat enamasti pudelisse vaatavat inimest vōi, no igal juhul, kōik, mis kōiki puudutab. Ūldine huvi, ūldsust puudutav ūldsuse jaoks. Ma kujutan ette, et seal on hāsti palju tasandeid, et see ei ole ainult see, mida „Aktuaalsest kaamerast” rāāgitakse, et see on nii palju, et igal juhul on erinevad tasandid. Et ūhes kūlas arutatakse midagi, et mis tuleb juba sealt vālja, noh juba nagu avalik, ūldisem. Mis puudutab nagu paljusid vōi mitmeid, et see vōiks olla nagu see avalik. Avalik huvi – see peaks olema noh see, mis on oluline, mis puudutab, mis on tāhtis, mis mōjutab noh ūtleme enamik inimesi, igat ūht vōib-olla ju ei suuda mōjutada aga enamik inimesi, ikka hāsti paljusid rūhmi.

Millised on avalikkuse funktsioonid?

Avalikkus mōjutab, ta suunab, noh mōjuta see tāhendabki, et ta vōib tāitsa... Ta vōib nōuda midagi tegema kellegi suhtes, noh panna kuidagi liikuma mingid hoovused kellegi suhtes kelligi vahel, kedagi āra suunates kedagi ligi tōmmates. Avalikkuse kaudu ūhed rūhmad vōivad mōjutada teisi. Noh, meedial on tāitsa suur voli selles, meedia vōib ise hakata avalikkuse nii-ōelda eestkōnelejaks isegi vahel, isegi luba kūsimata eks ole, et vōib mōjutada, vōib propagandat teha, kuigi meedia peaks olemagi see avalikkuse huvide esindaja enamasti. Ta ju kōneleb inimeste eest ja inimestele, inimeste huvidest lāhtuvalt. Pole olemas niimoodi vāga ūhtset avalikkust, alati on mingid rūhmad vōi midagi niisugust. Ja noh tihti vōime ūelda, et see on avalik huvi, et niimoodi vōib ūelda

küll vahel, sest võib arvata, et teatud asjad huvitavad absoluutselt kõiki inimesi, no näiteks mingi üldriiklik info saamine, see peaks huvitama kõiki inimesi.

Kes või mis kujundab või määrab Eesti avalikkust?

Hästi palju praegust meedia ikka, tänapäeval. Kujundab. Päril avalikkust meedia kujundabki. Sellepärast, et kui tekivad mingid rühmad, kellel on noh teatud oma osa ajada, siis nemad kasutavad ka meediat ja selle kaudu nad saavad avalikkust kõvasti muuta noh ma ei tea kasvõi nii-öelda, kes neid hiiepuid hoiavad ja kaitsevad ja nad võivad vaikselt oma asju ajada aga nad jõuavad tunduvalt kaugemale, saavad mõjutada tunduvalt suuremat avalikkust, kui nad teevad seda läbi meedia. No mingisugusel määral võivad noh niisugused suured isiksused, ärimehed, kellel on sõna ja kaalu, need võivad ka teatud gruppe mõjutada aga noh et nad lausa avalikkust niisugusel moel mõjutavad, kui neil meediat ei ole, siis seda ikkagi mitte.

Mis mõjutab avalikkust?

Avalikkust ikka mõjutavad isikud, kellel on siis mõjujõudu ja karismat ja teatud teadmisi või oskusi või tarkusi ka juhtida teatud masse, niimoodi, et see tõmbab kaasa niisugusel hulgal inimesi, mis hakkab mõjutama teiste arvamusi. Ta võib olla kunstnik või kirjanik, oma tegevusega ta tekitab niisuguse olukorra, et tema võib mõjutada. No rääkimata selles, et on ju teatud institutsioonid, no President ju igal juhul mõjutab, tal on ju tohutult suur võimalus mõjutada, kui ta ise on see, kes suudab seda teha. Igal juhul on need inimesed, kes võivad mõjutada avalikkust, läbi millegi siis, läbi mingisuguse ruumi, kasutades mingisuguseid vahendeid, kas või raha. Professorid võivad ju ka avalikkust mõjutada

Mis mõjutab avalikkuse kujunemist/olemasolu/toimimist/kvaliteeti?

Mõjutab see ajahetk ja need tingimused, kus no teatud rühm ja inimesed ka asuvad. Et missugused on nende tingimused eluks, nende võimalused, nende sotsiaalsed elutingimused, nende töötamise võimalused, ühesõnaga, kuhu nad on sellel hetkel... et kas neil on seal hea olla või neil ei ole seal hea olla või mida nad tahavad, tahavad nad kuhugi edasi areneda, siis nad hakkavad mõjutama. See pea olema mingi põhjus, miks inimene hakkab liikuma, kas tal tekib mingi probleem või tal tekib mingi sotsiaalses staatuses mingi probleem või nii nagu meil selle Vabariigi algusaastatel, et mingid teatud tingimused tekitasid nagu selle, et inimesed muutusid aktiivseks, hakkasid

mingis suunas liikuma ja kui neid oli rohkem, siis see muutus niisuguseks jõuks, et see mõjutas kõiki. Et see on noh niisugune protsess, mis lõpuks avalikkust muudab, mingis suunas peab ju liikumine tekkima, aga selle peab põhjus olema.

Aga kui nüüd avalikkuse kvaliteedist rääkida...

Noh see oleneb ma arvan ikka sellest, kas on demokraatiat või ei ole demokraatiat, kuigi mis see demokraatiagi täpselt on aga ikkagi avalikkuse kvaliteet see on ikkagi suurem, ütleme sellest oleneb, et missugune ta on, ikka mahuliselt suurema rühma peale jäämine, et kui peale jääb nii-öelda vanameelne rühm, ütleme näiteks kes tagab nõukogude võimu tagasi, et kas ta suudab ära mõjutada teised, siis tegelikult on see ju teistsugune avalikkus. Kvaliteet vist oleneb ikka ka selle nende inimeste tarkused või teadmised või maailmapilt, see vist peaks ka... Näiteks presidendi valimised eelmisel aastal... Aga siis oligi nii, et peal olidki need, noh teatud seltskond, kes olid eesmärgiks võtnud inimese solvamise, kes enam ei mõelnud rohkem ja nemad olid aktiivsemad ja teistsugune avalikkus oli lihtsalt vait vaikselt. Noh kes teistmoodi arvasid, need olid vaikselt vait. Mul oli täitsa kokkupuude sellel ajal, kui seal valimiste hommikul me olime ühes Paunvere laadal, ma küsisin inimeste käest, et mis te avate, kes võidab või kuidas on. Noh, ma mõtlesin, et ma teen sealt ilusa loo aga ma ei saanud sealt teha sest seal ütlesid sellised inimesed ja ütlesid nii, et oleks tahtnud ikkagi Arnold Rüütli, ma küsisin miks, selle pärast et ta oli noh nii, naa ja kolmandat moodi. No nagu temast ikka räägiti. Aga ta niikuinii ei saa selle pärast et niikuinii nad valivad selle teise. Vat inimesed olid noh nii. Et nad olid noh nagu alla andnud. Sest tõesti, ega keegi väga niisugust korralikku debatti enam ei korraldatud, asi läks lihtsalt isiku peale ja enamus inimesi said sellest aru ja olid lihtsalt vaikselt vait ja ei üritanudki midagi kuidagi mõjutada või nii. Vot see on ikka nii, et mingisugune rühm või keegi võtab mingis suunas liikumise ja mõjutab seda avalikkust nii, et teised jäävad alla. Aga see kvaliteet oli jah sellel hetkel, aga see käis ikka läbi meedia. Meedia tegelikult oli ikka see, kes avalikkust mõjutas. Selle pärast, et kui meedia ei oleks seda kogu aeg võimendanud, ei oleks kõiki neid nii-öelda isiklike solvamisi pidevalt lasknud läbi meedia kõlada, siis ei oleks see võib-olla nii läinudki. Meedia oli ühekülgne tegelikult. Aga meedia mängibki niimoodi avalikkusega, oleneb, kes meedias peale jäävad, et missugused tegijad ja missugused väljeanded ja... No meie meedia ei ole ju väga, meie meedia on suhteliselt kallutatud vahetevahel.

Kes peaks avalikkuse olemasolu/toimimise tagama?

Ühelt poolt ühiskonnas valitsevad moraali ja eetika kirjutamata reeglid. Et kui ei ole ühiskonnas valmisolekut võtma solvamisi, alandamisi ja ükskõik missuguseid asju vastu, siis meedia poolt ju ka tuleb seda, meedia ju alati katsub siis neid piire. Aga teiselt poolt ma arvan ikkagi ühiskonna areng, selles mõttes, et kultuur ühiskonnas, on muidugi igasuguseid asju aga seal ei jää nad võib-olla niivõrd peale, kui meie ühiskonnas veel praegu ja noh nende inimeste, kes meediat teevad või avalikkust juhivad, nende inimeste teadlikkus ja tarkus ja haritus ja sisemine värk. Aga mina ikka mõtlen seda, et see kui ikka igal inimesel need õiged väärtused kätte saanud või ta tunneb neid, noh siis tegelikult on ju terve ühiskond eetilisem ja siis ei lähe ju läbi nii ebaeetilised teod nii väga, et selleks on lihtsalt vaja seda arengut nagu rohkem. Meil on ikka selles mõttes kehvasti, et siiski meil ei olegi mingeid põhimõtteid enam. Mina kasvasin üles, minu vanemad elasid Eesti Vabariigis ja noh maal üldse, olid kirjutamata reeglid, mida mina teadsin, et ühesõnaga kodust tuli juba see, et sa lihtsalt ei teinud teatud asju üks ole aga noh praegu on niimoodi, et ei olegi enam mingeid reegleid üks ole. Sa võid sõimata õpetajat roppude sõnadega või ükskõik, mida öelda teisele inimesele, et ei olegi reegleid, et kuidas see noor inimene siis kasvab. Tegelikult ei ole ju niimoodi, et haritud ja kultuurne inimene teab, et ei või teist inimeste alandada, et seda ei saa ju seadusesse kirja panna, kõike ei saa ju seadusesse kirja panna. Vot see on nagu oluline. /.../ No ütleme, et kirjutamata seadused, mis on aktsepteeritavad ja kõigile mõistetavad ja teistpidi muidugi ikka päris seadused ka, et inimesel peab ikka kaitse olema. Et see ka on ikka õige, et kui sa ikka väga solvad või ikka midagi väga valesti teed, siis on vähemalt võimalus inimesel kuhugi kaevata, no avaliku sõna nõukogu, et niisugused asjad, need oleks toimivad, et inimesed teaks seda. /.../

Kuidas meedia mõjutab avalikkust ja ühiskonna protsesse?

Meedia mõjutab ikka väga. Täpselt nii nagu mis seisus meedia ise on. Ja kui on tegijad, kes ei ole ainult sellele raha võimule ei allu, siis ta igal juhul ta mõjutab, ta ju kasvatab ja harib ja täitsa valib suuna. Et noh praegu on see aeg, kus ikkagi on see nii-öelda noh kõik need *reality show*'d ja inimese olukorda panemine ja ega meedia praegu väga niisugust eetikat minu arust ei kultiveeri ja niisugust kõikelubavust – ilu ja noorus ja rikkus, edukus on ju praegu põhilised väärtused. Meil ei ole ju veel sinnamaani jõutud, et sa selle edu ja rikkuse mingi teine võimalus on ka, et see rikkus ei ole enam rahaline. See kahjuks, et mina ei usu, et see meil nüüd eriti muutub. /.../ Noh näiteks telekanalid

mõjutavad seda pinnapealsust ja seda ikka praegu kõvasti. Noh valimiste puhul ja enne valimisi, see meedia kaudu valimisreklaami ostmise võimalus, see kellel rohkem raha on, see rohkem... inimesed ei saa arugi kuidas neile ära tehakse. See nende valimiste eel ka, see oli lihtsalt õudne mis toimus. Aga mõjutati ju, mõju oli suur. Mina küll teadsin, keda mina valin ja ei lasknud ennast häirida aga vahel ikka viskas täitsa ära, et ei ole otsa ega äärt, et jälle, nagu mingit piiri ei olegi. Sa võid teha kõik, mis sul pähe tuleb. Nii lolli juttu rääkida inimestele ja...

Kas meedia on aidanud/takistanud avalikkust? Kuidas?

Ma arvan, et vahetevahel on aidanud ja vahetevahel takistanud. Mulle tundub, et praegu ma arvan, on nagu kvaliteetajalehed, nii-öelda ühesõnaga, mina pean kõige kvaliteetsemaks ajaleheks praegu Päevalehte, ma arvan, et Postimees on siiski koguaeg Reformierakonna meelne koguaeg nii-öelda, aga Päevaleht on suutnud nagu säilitada selle... Postimees nagu mingitel hetkedel on väga ühe erakonna vastane, et miks ma Postimeest ei usalda näiteks, et kui olid eelmised valimised, millalgi päev või kaks enne valimisi, siis kui avaldati Edgar Savisaare mingid ma ei mäleta mis lindistused, igatahes see oli väga inetu lugu, mingid salvestused, mis ta oli kuskil rääkinud või noh, ammu möödunud ajast ja siis oli see kirja pandud. Ma ei ole kunagi olnud Savisaare pooldaja ja ma ei ole kunagi hääletanud Keskerakonna poolt aga vot sellel hetkel ma tundsin, et Postimees oli ületanud piiri ja noh raudselt nagu mõjutas lugejat Savisaare vastu, noh vahetult enne. Minu meelest oleks need materjalid võinud ilmuda juba mitmed kuud enne aga nad olid selle ajastanud ja see nagu... /.../ Teatud hetkedel meedia hakkab mõjutama ja kallutab, Arnold Rüütli puhul meedia täiesti tegi selle asja, kuigi need inimesed, ja eriti parlamendi ja Keskerakonna, nad andsid selleks võimaluse ja põhjuse. Aga kui meedia ei oleks väga taha läinud, siis võib-olla see ei oleks niimoodi lõppenud. /.../ Et meedia teatud hetkedel on mõjutanud muidugi ka positiivselt ja ka nende noh pöörete ajal eriti, üldse 80. aastate lõpul oli ju loomeliitude pleenum ja alguse saigi sellest, et tollane meedia seda kõike kajastas ja julgeks muutus. /.../

Kas avalikkuse sõna maksab?

Ma arvan küll, et maksab. Meil Eestis praegu, nii heas kui halvas mõttes. Kasvõi need viimasedki sündmused praegu. Et kui ikkagi noh, kui ei oleks Ansipile eestlaste poolehoidu nii suurel määral, siis oleks võib-olla mingid muud protsessid natuke suuremad olnud. Ma arvan, et maksa ja ma arvan, et jääbki maksma. Mida ikka suurem

osa avalikkusest tahab, seda aktsepteeritakse, kuigi alati on ju võimalus et sa ei ole sellega nõus, sa võid mitte nii tahta või teha aga arvestama ikka hakatakse.

Millist avalikkust vajab inimene?

Noh ikka turvalist ja heatahtlikku, informatsiooni jagavat. Inimene tahab ju ikka infot saada, muidu ta ei suuda elada. Et ta tahab, et see info, mis tuleb, et see oleks objektiivne. Muidugi inimene tahab, et see oleks temale sõbralik ja kasulik ju, aga et see oleks objektiivne, isegi kui see on hull uudis, inimene tahab, et see oleks ju tõene, seda oleks ju vaja. Ja turvaline, venelased ütlevad põhiline, et sõda ei oleks – чтоб мир была бы (et oleks rahu: autor). No et see ei oleks kuri ega ohtlik ega ebastabiilne. Me tahame ikka, et me saaksime informatsiooni, et meil oleks rahulik elada, noh samas, et me saaksime ka tegutsed ka vabalt.

Millist vajab kultuur?

No kultuuri jaoks ma mõtlen, et see avalikkus ei oleks ühetaoline. Et see oleks ikka väga mitmekesine ja mitmepalgeline. No selles mõttes, et kultuuri inimeste ja kultuuri tegemise jaoks. /.../ Et see oleks ikka väga vaba ja väga mitmepalgeline ja noh pahatahtlik ju ei tohiks ka olla. /.../

Milliseid/kelle avalikke toimimisi/esinemisi/saateid/artikleid ja tekste peate Eesti kultuuris/ühiskonnas keskselt oluliseks?

No ma ei oska muud öelda, et kui loomeliitude pleenumid olid ja siis kui hakkas see Eesti elu muutuma, noh siis neid esinemisi. See oli nagu see teistsugune aeg, et siis olid olulised, kes mida rääkis, oli Enn Põldroos omal ajal, siis olid „Loomeliitude tund”, seal oli Mikk Mikiver sellel ajal ja siis oli Heinz Valk, aga see oli nagu teatud ajas eks ole. Aga muidu meie kultuuris ma olen katsunud... meil on nagu palju niisuguseid kirjanikke, millest võib-olla see oma maailmapilt tuge saab, kui neid lugeda aga ma mõtlen, et nüüd Eesti Vabariigis ma pean väga oluliseks Marju Lauristini esinemisi, analüüse, kui on võimalik, ma teda käin alati kuulamas ja siis tema intervjuusid. Noh sest ta on meedia asjatundja ja neid protsesse, lisaks sellele ka sotsioloogiat nii hästi tunneb, et neid protsesse lahti mõtestada, see, mida enamik inimesi ei oska ja arvata või arutada, et mis oli või mis tulla või mis põhjustab. Lauristini pean ma väga oluliseks arvamusiidriks, et ma alati väga ootan, et ta nagu rohkem sõna võtab. Et ta väga tihti nagu ei esinegi. /.../ No muidugi ikkagi President ja siis ma loen sealt ajakirjandusest

vahetevahel Toomas Pauli, see on väga hea kirjutaja ka ja niimoodi põhiväärtustest ta räägib ka. JA kirjanikest Jaan Kaplinski. Aga saadetest veel, ma arvan, et „Pealtnägija” on oluline saade ja Vahur Kersna on nähtus omaette telemaastikul, selle pärast et tal on kuidagi see niuh rääkida niisugustel teemadel või asjadest, mille juures ta niimoodi klassikaliselt ei analüüsi, et miks teda kõik nii armastavad, et ta räägib asjast väikese ironiaga vahetevahel aga ta kunagi ei alanda inimest, ta ütleb valusasti aga ta nagu ei alanda, vot see on kõige olulisem. /.../

Millised sündmused, toimumised, esinemised, kõned, tekstid jms võiksid olla Eesti avalikkuse märgid, verstepostid, mis on muutnud Eesti arengut ja avalikkust?

See, et meil see kollane ajakirjandus tekkis ja see niivõrd võimu sai inimeste üle. Ma mõtlen, et nemad on avalikkust nagu keeranud aga see ei ole nagu õige vastus, aga see Kroonika nähtus, kui niisugune, see küll meie avalikkust muutis. Et noh ikka järjest inimesed meeleheitlikult tahtsid, et Kroonikas iga nende liigutust ja magamistubades kõik üles pildistati, et see soov oli suur. Ma arvan, et nüüd ei ole see enam nii suur aga alguses küll, poliitikud kõik, see peaminister Tiit Vähi, ma mäletan, et tema magamistoas kõik need kohevad padjad olid üles võetud ja siis ma mõtlesin küll, et tohoh hullu, et see oli siis sellel ajal, et see oli nii prestiižne, nii oluline, et see nagu noh... Ja ka need *reality show*d, kõik need „Baari“... mis need on, „Farmi...“, misasja see on... et need on, eks ole. /.../ „Kahvel“ on ka, ma arvan, üks saade, mis on avalikkust mõjutanud.

Mis on Eesti avalikkuse arengut kõige enam mõjutanud Eestis?

Kas see riigi kasvamine? Alguses oldi ikka väga vihased, ma ei tea, nüüd on vist ikka natukene... Ikka selle riigi kasvamisega koos on avalikkuses see kuidagi tolerantsemaid mõtteid ikka öeldakse välja, et talutakse nagu rohkem, ma arvan, alguses ei talutud nii palu, et olid must ja valge. Ehk siis eetilised teemad olid võib-olla vähem kasutusel, aga praegu kuidagi rohkem tõstetakse neid üles. Inimesed ikka seda ise mõjutavad, ehk nüüd on tolerantsi rohkem.

Mis on Eesti avalikkuse eripära?

Ma mõtlen, et võib-olla see ongi, et me seda meediat hirmsasti ikka usume. Ma mõtlen, et võib-olla see ongi, et me seda meediat hirmsasti ikka usume. No on ju Eesti inimene usub meediat, et kui ajalehes kirjutatakse, siis see on tõde. /.../

Kirjeldage 90ndate alguse avalikkust, et milline oli avalikkus siis?

Ma arvan, et ühtepidi oldi kõigeiks valmis ja teistpidi oldi hirmunud ka, sest hirmud olid veel kõvasti sees. Et siis oli nagu seda polariseerumist rohkem, et olid ühed, kes võtsid seda uut vabadust täiel rinnal ja arvasid, et kõik on lubatud, kõike võib ja teised, kes üldse midagi ei öelnud ja olid ettevaatlikud ja kartlikud. Ja siis võib-olla noh niipalju iga kord ka meedia oli mingi hetk ikka väga pealiskaudne. Aga meedia on ka sügavamaks läinud. Noh, oli vaja palju kirjutada ja iga päev midagi uut, ja ei olnudki stiiliks midagi uurida. Siis oli väga palju seda ajalehti, igasuguseid ajalehti tuli siis, kõik kes vähegi tahtsid tegid ajalehti.

Kuidas on avalikkus muutunud võrreldes 90ndate algusega?

Ma mõtlen, et praegu on avalikkus ikka parem. Paremaks, rahulikumaks, turvalisemaks, see on see, mida ka inimene tahab. Et inimene võib olla enam-vähem kindel, et see, mida ta avalikult kuuleb, et see ei ole pahatahtlik ja väga palju valet selles ei ole. Minu arvates ikka selle tõe objektiivsus ikkagi nagu enamvähem on rohkem nagu tulnud. Muidugi võib igasuguseid olla, et kui on soov mõjutada avalikkust, ütleme mingitel erakondade või mingitel põhjustel, siis praegu on see võimalus rohkem läbi reklaami või kui siis ei olnudki midagi niisugust, praegu on nagu teised ohud ja kõik on nagu rafineeritum ja ehk peidetum aga et noh samas ikkagi on inimesele päris julma valet ikkagi meil enam ei saa rääkida. /.../ Arvestatavamaks, tolerantsemaks on muutunud...

Mis olid avalikkusega seotud olulisemad probleemid teie arvates?

Eks siis olidki need probleemid, et missugused noh teemad nagu koguaeg üleval hoiti, no ikka poliitilised olid siis. Aga siis oli ikka ee õige asja rääkimine või õige arvamuse noh saamine või, siis oli see, et kas see on õige, siis oligi see oluline. Praegu võib-olla üldse nii ei mõtlegi, siis oli teine väärtus sellele sõnale. Siis oli väga oluline rääkida asjadest, mis on, mis toimub. Siis toimus see erastamine, mis väga tihti sõna tõsisel mõttes ärastamine, et osad inimesed kannatasid, väga palju ebaõiglust oli, et nagu alguses pidi seda nagu kajastama, mis ikka oli ka avalikkuses. See oli see hetk, et inimesed ei olud turvalised, nad ei teadnud, mis nende varast saab või kuidas saab, sellega seoses inimene ei olnud turvaline, palju muid muresid oli, hirm oli ikka Venemaa ees, see oli väga suur hirm. Venelaste vastane hoiak oli väga tugev. Aga nüüd meil ei ole seda... /.../

Kuidas on erinevad meediad, kanalid suhtunud, ja suhtuvad, avalikkusesse?

No ma mõtlen, et erakanalid ikka kasusaamise eesmärgil ühtepidi, sest omanik tahab ikka kasu saada aga teistpidi, tegijad ikkagi tahavad seda, mida nad teevad, nii kvaliteetselt, et oleks hea ja mõnus ja et ikka vaatajal oleks ka hea. Aga muidugi avalik-õiguslik raadiol ja televisioonil on hoopis teistsugune ülesanne. Ei saa niimoodi minna ikkagi nii-öelda kerge kuulsuse järgi välja, programm on niimoodi üles ehitatud, et iga saade või valdkond peab tegelema, ikka kõigi jaoks. Meie jaoks on ikka terve avalikkus oluline aga erakanalitel ei ole.

Millisena te näete meedia funktsioone Eesti avalikkuses?

Eks kõik peaks tegema ju nii, et see oleks üksikisiku ja terve rahva huvides. Et oleks ikka meel lahutatud, ja see informatiivsus on oluline, et ikka teaks, mis toimub, siin lähedal ja kaugel, kui ei tea, siis on kerge ära mõjutada.

Kelle huve Eesti ajakirjandus esindab?

No kui kõik kokku võtta, siis ma mõtlen, et ikkagi enam-vähem kõikide huvid on esindatud. Et on siin ju esindatud... ettevõtete huvide eest seistakse ju ja... ma mõtlen, et ikka enam-vähem kõik... Kui võtta kogu meedia kokku, igasugused valikud/võimalused, ma mõtlen, et ikka kõik on esindatud. Ei tohiks küll olla, et täiesti tumedat kohta.

Aga kelle huve teie esindate?

No mina esindan... No võimaluse korral esindan ma... No ma olen ju inimene, eks ju, ma olen ju inimene, kui mul on võimalik ja vaja on eks ole. Saate kaudu saan ma esindada nii-öelda kõiki inimesi, inimeste huve. Ei piiritle ainult maainimestega. Noh, lapsest kuni vanainimeseni, me räägime kõikidest asjadest. Aga kui vaja on veel, siis ma võin esindada Lõuna-Eesti inimeste huve, setude huve kui vaja on olnud, ma olen nende eest seisnud igasuguse muu tegevusega. Lihtsalt normaalse ja noh, niisuguse... ma tahaks, et meil elu oleks hea, mitmekülgne, et inimesed ei oleks väga vaesed ja riik ka veel, eks ole... Et oleks võimalus maailmas ringi käia... No mida veel? No ma ei oska...

Millised on praeguse ajakirjanduse tugevused ja nõrkused?

Oh... Ma mõtlen, et... Ütleme, et tugeva ajakirjanduse nõrkus on see, et meil on hästi palju kollast ajakirjandust ikkagi. Ja inimesed ikka veel... on neid inimesi, kes arvavad, et noh, see mis räägitakse mingis tõsielusarjas, et see ongi nagu reaalne elu. Et see ongi. Seda tuleb uskuda. Ma mõtlen, et see. Las see kollane ajakirjandus olla, aga see kvaliteetne ajakirjandus... Ja mis see kvaliteetajakirjandus on? Maailm on väga muutlik ja... Ma üldiselt tahaks, et ei oleks neid... et õudsed pealkirjad jääksid inimestele meelde. Et sisu nagu ei olegi, aga kui oled pannud pealkirja koledalt, siis jääb meelde. Aga noh, muidugi on kvaliteetset ajakirjandust teha raskem, sest et kõigil on ju kiire ja polegi nagu aega süvenedagi pikka lugu lugeda. See peab olema ikka väga hästi tehtud, et sa loed.

Millised probleemid veel esinevad ajakirjanduses?

Ikka see on, et väga nagu seda akti ei uurita. Üsna tihti ikka seda esineb. Et pinnapealsus on see. Et sügavalt asju uurivad ajakirjanikud, et neid eriti ei ole. Neid on ikka vähe. Seda pinnapealsust ikka on. Ma arvan, et see ongi suurim probleem.

Kuidas oli olukord 90ndate alguses?

90. aastate alguses oli... siis oli nagu see vastuolu sel hetkel, et tekkisid need uued meediakanalid, et tekkis nii-öelda see meelelahutuslik ajakirjandus. See hakkas oma rida ajama ja siis, noh, nii-öelda vanad tegijad püüdsid ikka veel vanal moel ikka edasi ajada. Võib-olla siis oli nii, et taheti, et kõik oleks teistmoodi, aga ega sa kõiki asju teistmoodi ei saa teha ja vanad olid ikka veel kinni vanades teemades. Võib-olla siis oli nagu see vastuolu – inimesed ei teadnud täpselt, keda uskuda. Ütleme, et see nagu... Aga ega meie, noh, raadio ja televisioon ikka suhteliselt hästi sellest said üle, aga ajalehtedes, selles kirjutavas pressis, seal oli küll, et sa ei teadnud, mida täpselt uskuda vahel ja mida mitte. Ja noh, noored ja harimata tegijad olid... siis oli palju see... Et see oli tõesti nii nagu, et see ei ole minu lause, see võib-olla oli isegi Marju Lauristini lause, kes ütles, et inimesed olid siis tegelikult rahulolematud ajakirjandusega, et noh, et väga pealiskaudne. Et neile heideti seda ette, et mis ajakirjanikke te kasvatate. Tegelikult oligi nii, et nad tulid ülikooli õppima aga siis neid keegi enam ei näinud, sest kõigist neist olid saanud peatoimetajad. Sest aeg oli niisugune, et vanad ära, tulid noored. Nad ei olnud näinud ei elu, neil ei olnud haridust, koolis ei olnud ju käinud, eks ole. Kohe hakkasid niimoodi tegema, ja siis ei olnud analüüsi osa, ei olnud aega fakte kontrollid ja

siis hakkas see lokkama. Et see oli nagu, see oli siis probleem. Praegu on pealiskaudsus seepärast probleem, et elu on niimoodi edasi läinud, et ollaksegi nii meelelahutuslikud. Ja vahel arvatakse, et kellele seda üldse vaja on, et noh nagu uurid seda asja, sest kiiresti on vaja teha ja hästi palju. Et kes see ikka hakkab? Aga muidugi oleneb ikka toimetajatest ja omanikest ka, et kes mida üldse tahavad. Et kui tähtis kvaliteetajakirjandus on? Noh, võib-olla rohkem süvenebki see asi, et järjest rohkem... võib-olla, et Eesti Televisioon ka hakkab nagu rohkem nagu erinema erakanalitest. Et ollakse nagu rahul sellega, et Eesti Televisioon ilmtingimata ei pea nagu reitingut taga ajama, vaid et saab rahulikult oma saated teha. /.../ Aga usaldusväärsus Eesti Televisiooni vastu see-eest on jälle kõigil säilinud. Kui siis neid uurimusi hakati ka tegema, siis on natuke nagu asi rahunenud. Et kes on usaldusväärsemad... Et kui seda nagu on uuritud ja sellest on avalikult räägitud, siis ei ole ju nagu väga mõtet Eesti Televisioonile kallale tulla. Trumbina ei ole mõtet seda kasutada. /.../

Mida te ajakirjanduselt/meedialt rohkem ootate?

Oh jumal, ma enam ei tea, ma enam ei tea, mida oodata. Rahul muidugi ei saa olla, selles mõttes, et ETVski nii-öelda staarid puuduvad. Teatud vanus, näiteks 30-40 vahel, on vähe on häid tegijaid, nooremaid, noh niisuguseid kes on arvestatud, et päris palju noh sõltub, nii nagu teistel on ikka olemas arenenud nendes, ei ole meil niisuguseid noh saatejuhte. Noh Anu Välba eks ole praegu on nii enam-vähem, aga pole siis enam... siis on Kersna ja siis on Maire Aunaste, neid nagu on vähe, et tegijaid ju on aga keda sa eristad nagu, noh oluliselt ei ole ju. See nagu teles, kasvamas on nagu uus põlvkond peale aga teles ei saa nii kiiresti väga heaks, see võtab aega rohkem. /.../ Meedia on ka täis otsinguid ja noh põhiline, et kõik kollaseks kätte ära ei lähe, ma arvan, et see on ainus. Sest kõike on ju vaja. Et inimesele jääks võimalus, tahab meelt lahutada, tal on see võimalus eks ole, kui ta taha saada objektiivset informatsiooni, siis ta saab seda, kui ta tahab saada mingit niisugust emotsionaalset mingit niisugust rõõmu või seda emotsiooni, siis ta peab saama eks ole, et meil oleksid kõik need kultuurisaated ja kunsti, kõik valdkonnad, et ta saaks seda ka eks ole. Et noh mina näiteks vaatan „OP!-i”, pole ju kuskilt midagi teist. Aga et oleks teistsuguseid niisukseid tarku, et oleks tarku poliitikast rääkivaid või kirjandus saateid praegu Eesti Televisioonis ei ole, et see on küll praegu kehvasti. Et just niisugused targad inimesed, kes oskavad sõna ja arutlusi teevad, et see on nagu puudu. /.../

Milline on teie töö osa avalikkusest?

No eks ikka see, kui nii öelda läbi televisioonisaate, siis on ikkagi see, noh, ikka ka lõpuks tahaks ju mõjutada. Mõjutada arvamust ja noh, kõige pealt informeerida, eks, ja siis mõjutada. Et elamine maal on elamisväärne, keskkonda on vaja hoida ja igal inimesel on vaba valik, kus ta tahab elada. Ja see, et seal maal on oluline ikkagi ju ühistegevus. Mis lõppkokkuvõttes on ju terveski riigis oluline. Et põhiväärtused – mäleta ja ela, ja mõtle selle peale ka, et mida võiks lastele jätta. Ma mõtlen, et see osa avalikkuses, aga noh, muidu ma ei oska öelda, muidu ma olen rohkem nii-öelda tagaplaanil.

Kuivõrd teie tööst sõltub Eesti avalikkus?

Ma mõtlen ikka, et meie saatest sõltub. Ma mõtlen, et sõltub ikka küll.

Kuivõrd see mõjutab avalikkust ja avalikku arvamust?

Ma ei tea kuivõrd aga kindlasti ta midagi mõjutab. Noh ikkagi see, et me saame mõjutada seda, näidata, et maal on võimalik elada väärtuslikult ja läbi nende inimeste, kes räägivad ja elavad, me nagu saame arvamust noh ikkagi mõjutada selles suunas, et võib olla linnas tööl aga maal on parem elada, et see keskkond, mis on, missugused võimalused on, et see loodus, mis ümber on. Et sa pead nagu ise seda tahtma hoida ja mis kõik seal on võimalik teha. Et ei ole nagu mõtet vastandada linna ja maad. Et maa elu on kvaliteetne elu, et me saame mõjutada seda raudselt, kui me näitame, mida inimesed seal teevad, kuidas elavad ja me saame mõjutada ka seda, et inimesed looduslähedast sööki sööksid, et nad arvestaksid sellega, et mahe värk on küll kallim aga on ka tervislikum.

Milline on teie roll avalikkuses praegu?

No see ongi see, ikka natuke siis mõjutaja roll. Mingisugune ikka on, ma arvan, et positiivne. Sest kui ma tahan mõjutada eks ole ja kui ei ole veel kirjutatud internetis, et koristage see Silvia Karro sealt ekraanilt ära, et mis lolli juttu ta räägib, et siis ma olen suutnud ikka positiivselt mõjuda. No ma ei saa ju öelda, ma ei ole mõõtnud.

Milline oli see 90ndate algusaegadel?

90ndate alguses oli roll, täitsa oli, sest see meie „NORA“ saade oli sellel ajal väga arvestatav, siis oli olukord hoopis teistsugune, siis ei olnud teisi kanaleid. Aga

noorteraadio, tal olid traditsioonid, ta oli nagu tulnud sealt minevikust, ta oli alati olnud eesrindlikum, meil oli paremat muusikat lubatud mängida ja me olime noorte keskel, et me lasime rääkida noortel neid teistsuguseid arvamusi.

Kuidas see roll muutunud on?

Ma arvan, et lihtsalt olukord, elu ja kõik on teistsugune. Võib-olla on väiksem, selles mõttes, et ma olen seda vähe teinud, et ma arvan, et ma siin ajakirjanikuna ei ole nii tuntud kui ma siis olin seda saadet tehes, ma arvan, siis ma olin rohkem. Mul nagu oli nimi ja ma olin pikalt teinu seda tööd ja ma olin selles mõttes ka olnud aga nüüd on vahe olnud ja ma teen seda saadet... No ikka on inimesi, kes mind teavad. Ma arvan, et juba see on suur asi.

Kas see tundus siis määrab mingil määral selle rolli?

Iseenda jaoks... Noh selles mõttes, et ta siiski määrab! Ma ei saa öelda, et ta ei määra. Ta määrab selles mõttes, et ta määrab isegi minu sees, et kui ma olen tuntum – noh, ma ei arva praegu, et ma väga tuntud oleks – aga kui ma olen tuntum, siis mul tegelikult on suuremad võimalused minu jaoks olulistes asjades avalikkust natuke rohkem mõjutada. Kersna saab ju kõvasti mõjutada, kui ta tahab, eks ole. Aga keegi teine, keda ei tunta, see ju ei saa. Selles mõttes on oluline. Selles mõttes on minu kui ajakirjaniku jaoks ikka oluline, et kui ma tahan seda tööd teha hästi, on minu jaoks oluline, et nende inimeste, kellele ma kõigepealt saate teen, et ma olen tuntud. See on kasuks. See on kasuks saatele, sellele valdkonnale. Mul on siis rohkem võimalusi. Muidugi oleneb, et noh, kuidas inimene, ütleme nii... põhimõtteliselt, et see tegija, kas ta igal juhul tahab olla tuntud ja teha rohkem nagu sellel rindel või ta vastupidi tahab ainult, et saade oleks tuntud, olles ise tagaplaanil. Ma tahan, et mu saade mõjuks rohkem ja rohkem. Noh seal on ju ka võimalusi. Ma kahjuks ei ole nagu see tüüp, et ma vahel mõtlen, et ma nagu tahakski nagu rohkem aga noh, ma ütlen, et ma ei ole nagu...

Kuivõrd olete rahul hetkeolukorraga?

Hetkeolukorraga ma olen päris rahul. Sest ma olen rahul selle pärast, et ma saan ju aru, et mul on ju nii palju võimalust areneda. Et tegelikult on see päris suur õnn. Ja see on tekkinud selle pärast, et ma sealt raadiost ära tulin. Oleks seal edasi olnud, siis ma võib-olla poleks üldse nii mõelnud. Ajad seda oma rada, eks ole, temaatiliselt aga noh... Mul on tuhandeid võimalusi veel. Ma võin teha saadet nii, et noh, mind ei ole ju üldse

kuulda, eks ole. Ja saatejuhina – mul on nii palju arenemisruumi. Ma suudaks vabalt rääkida seda, mida ma tahaksin kaamera ees – see on praegu minu see, see nii-öelda, noh, unistus. Aega on ju võib-olla nii vähe jäänud, et ei tea, kas õnnestub.

Kas midagi võiks või peaks muutma?

Ma mõtlen, et ma olen õigel teel. Ma ei muudaks muud midagi, kui et ma saaks kindlamaks ja suudaks nagu noh rohkem veel seda temaatikat haarata ja ise veel parem olla. Ma arvan, et me oleme õigel teel ja suund on ka praegu õige. Et ma tahaks veel seda Lõuna-Eesti temaatikat teha, et mõned unistused veel on, tahaks mõnda filmi teha ja... No niisuguseid murdelisi asju, mille jaoks mul aega ei ole.

Kas midagi võiks või peaks muutma avalikkuses?

Oh, ma ei tea, a olen selle kõik ära rääkinud.

Kuivõrd teie ise saaksite midagi muuta?

Eks läbi saate ma katsun seda asja ajada, kui võimalik on. Ega testmoodi ei saa. Ma arvan, et noh mina oma isikus ega ikka niimoodi avalikult barrikaadile kuskile ei lähe. Noh, pole põhjust eks ole, aga noh, kui omal ajal, kui oli vaja, siis sai käidud igal pool. Mida rohkem teed, siis seda rohkem saad aru, et võiks veel parem olla... Muud midagi. Tahaks ikka veel teha kõvasti.